

JAN
STEEN

C.J.KELK

JAN STEEN

JAN STEEN

ROMAN

DOOR

C. J. KELK

1932

„DE SPIEGHEL”, AMSTERDAM — „HET KOMPAS”, MECHELEN

*Aan de Nagedachtenis
van Jac. L. van Isboven*

EEN ZOON!

Zij dorsten hun groote ronde hoeden van schrik niet afzetten, toen zij het majestueuze brouwershuis aan de Langebrug binnen traden en door Lijs, de meid vol gestijfselde strooken, in de zijdkamer werden gelaten. De klopper aan de deur was omzwachteld geweest en zand had er, een meter of tien ver, langs het huis gestrooid gelegen. Was er een zieke? Lang hoefden zij niet te wachten, zoet vlak naast elkaar op de zware stoelen die Lijs hun geboden had, of Havick Steen, de stoere meester-brouwer, kwam eveneens rond gehooftdekseld binnen, liet ze, met breede gebaren bevelend, aan tafel schikken, nam zelf een stoel aan de andere zijde van het groene kleed en zei:

„Het zal er nu van komen moeten!”

Het was stil in huis; het scheen geheel uitgestorven en toch hing er een gespannen stemming. Zacht werd er in andere vertrekken gefluisterd en men scheen er op vilten voeten te loopen.

Plotseling hoorden de mannen een vreemd geluid, iets als het gillen van een vrouw. Zij keken om en zagen, want de deur stond open, chirurgijnsmeester Adriaan, het kittige mutsje voor op het hoofd, de mantel wijd over de rug geslagen, een kom dampend water met beide handen omklemd, door het achterhuis snellen. Havick Steen stond op en ging sluiten. Het was nu heel rustig. „Ik ga niet van huis, zoolang mijn wijf het zoo zwaar heeft. Daarom heb ik U verzocht ten mijnent te komen. Wie weet . . . , waar drie brouwers bijeen zijn, schat ik,

groeit er een meester uit hem. Want een jongen moet het zijn, deze eerste reis. Voor mijn bedrijf is er een jong van noode.”

„Ja,” zei een van de mannen, „dat mocht wel zoo zijn, meester Steen.”

„Ziet eens,” zei Havick, en hij wees gedwongen kalm op de witte muren van het ruime rechthoekige vertrek, waar de Juni-zon een vroolijk licht binnen wierp door de hooge veelruitige vensters, waarvan er een ten deele openstond.

Zij volgden zijn blik en zagen aan de wand tegenover hen, ter weerszijde van de statige donkere ladenkast, versierd met koperen beslagen, een tweetal portretten in olieverf met notenhouten lijsten er omheen, voorstellende twee zware mannen met hoeden, nog grooter en ronder dan de hunne, met deftige onderkinnen in nog geplooiselder kragen.

„Zoo een moet er uit groeien,” zei Steen, „een brouwer als mijn grootvaar en mijn vaar en als gij en ik.” En hij nam de hoed van 't hoofd en legde die op een stoel, nevens hem. De andere mannen, nu eerst bespeurende dat zij daar gedrieën gezeten hadden, vlak bij elkaar, zoodat de hoedranden elkaar bijna raakten, ontblootten eveneens het hoofd, doch zij lieten de hoeden in hun handen slap neerhangen, terwijl ze instemmend bleven knikken.

De deur kraakte, bood even weerstand en werd toen met een ruk opengeworpen en gestijfsele Lijs, rood 't ronde gezicht, pofferig de handen in de hoogte, snelde haar meester tegemoet, die al opstond en zich bekruste. „Kom nu, meester, het is zoo ver.” En weg holde Havick, buikig reeds, manhaft de snorren omhoog, het achterhuis in.

De mannen waren ook opgestaan en vroegen:

„Hoe is 't?”

„Dats een zware gang gegaan, meesters, een nare nacht. Maar 't is nu ree. Meester Adriaan, de Chirurgijn zegt 't is een jongen. Ay, wat zel de meester blijd zijn. Een jongen in de brouwerij!”

En daar was meester Steen al weer terug, geen aas deftigheid aan hem te bekennen meer, jolig en jong in zijn fluweelen buis en broek, de hoed in verbouwereerdheid alweer schuin op 't hoofd:

„Een jongen, elf pond zeit de meester. En 't wijf weer kwiek, maar 't is even minnetjes geweest. God weet, wat ik heb uitgestaan.”

De mannen kwamen schudden aan de hand van Steen, die zwaaide als een pompzwengel en ze niet los liet. Hij beklopte en besloeg al wat hem te na kwam, na de mannen Lijs, na Lijs de mannen.

„Schaf wijn!” riep hij, iets te hard. Lijs schafte wijn uit de spinde aan de andere wand, een tinnen kan 3 Ned. liter en vier roemers, hoog van voet. Want ze wist wel, dat meester Adriaan straks mee zou zitten om den wijn. Zij ging dus de deur naar het achterhuis in om hem te waarschouwen, dat het drinkenstijd sloeg en het was goed ook, want de minne, een vlasharige reuzin met de Zuid-Hollandsche kap, had in de kraamkamer reeds de overhand en duwde zoetjes aan den chirurgijn uit de voeten.

Deze kwam nu al gauw bij de drie zware brouwers zitten in het zonnige vertrek, waar kan en gevulde roemers gereed stonden. Maar de zon had weinig kans om robijnen te laten flonkeren in de hooge glazen, want ze stonden niet lang of ze vonden hun weg al naar grage monden.

„Doet ge dat werk al den dag, meester Adriaan?” vroeg een der brouwers, „wel dan zult ge niet veel dorst lijden, zou ik meenen.” Meester Adriaan grinnikte, smakte eens met de holle tong en goot nog eens een roode plas in zijn grijnzend hoofd: hij was snel ter hand, maar niet groot van praats.

„Och kom, het zal niet overal zoo breed hangen als bij onzen Havick,” docht den ander der sinjeuren.

„En vader Steen, hoe moet de jongen heeten? Of zijt ge nog niet besloten en heeft het nog overleg met het wijf van noode?”

„Neen ik. Jan zal het zijn, naar mijn vaar, dats vast. Een jongen mot Jan heeten, dat is mijn gevoelen. Wat hamer, die vreemde namen is maar last. Tegenwoordig wordt het al gauw Joan. Niets voor mij. Zeg Jan. Dats kort. Af.”

Het werd een beetje stil, de meester chirurgijn had liever met den gelukkigen vader alleen zich met den wijn vermeid. Die twee andere brouwers — zij waren van de andere zijde van de stad, hij kende ze niet dan van aanzien — brachten hem wat van zijn stuk. Hij had graag zoo met een enkel woord iets van zijn geleerdheid aan den opgeblazen brouwer gelucht. De wijn maakte hem altoos mededeelzamer. Maar tegen drie dorst hij niet optornen. Zij droegen zulke zware ketenen en zoo breed waren de opslagen aan de mouwen en zoo sierlijk de lintbundels aan hun knieën, dat hij zich zelf wat armoedig begon te vinden in zijn zwarte geleerdenmantel, met de eenvoudige doctorshoed op 't ingedeukte kopje. Zij zaten, nu alles voorbij was, zoo breed en royaal in de leunstoelen, zoo gewichtig plooiden hun nekken en kinnen in de kragen, dat hij zich benepen wegkneep in de armen van zijn veel te vorstelijke zetel.

„Hoort eens,” begon de vader van den nieuwen knaap, „de kop staat mij niet naar de zaken van het gild. Wacht even . . .” en op rees hij, wierp snel zijn roemer leeg in de gulzige mond en weg was hij weer.

„Het is den man te vergeven,” zei een der brouwers berustend. „Hij heeft geen zier rust in zijn zitdeelen. We moeten maar heengaan, dunkt U niet? Tot de zaken komen we nog in geen uren. Laat ons een ander genoot verzoeken en hem niet langer kwellen.”

„Nog even respijt,” meende de ander. „Hij zal zoo weerom zijn.”

Zij wachtten nog wat, trommelend op de tafel bijwijken en knipoogden eens als ze zagen, dat de chirurgijn hen goed, maar zich zelven nog beter bediende van den klokkenden wijn, die hij breed uit deed spatten in de trillende roemers, zoodra maar een glimp van de bodem te zien was.

„Het schijnt U wel te smaken, meester, en ge acht wijn een gezonde drank in de zomer, is het niet?”

„Ach ja wel,” kwam onwillig de schorre stem onder de verfomfaaide doctorshoed. „Het is kostelijk voor het zog.” En meteen hief zijn schrale hand de hooge roemer op tot aan de opengesperde neusgaten om even onverhoeds leeg te vallen in de wijde tandelooze muil. Van zijn gezicht waren nu slechts de dichtgespleten oogen over, die naar de brouwers loerden als wilden zij de dronk beschermen tegen hun blikken.

De beide meesterbrouwers verrezen als bij afspraak.

„Kom wij gaan eens, groet meester Steen van ons.” De hoeden alweer op, de mantels losjes omgeslagen, gingen zij heen, de deur uit naar het voorhuis.

De doctor had genegen en geestig flakkerden zijn oogen door het vertrek. Alleen! Buiten in de Singel ging een

enkel groot traag jacht voorbij. Alleen zat hij bij wijn en kroezen. Hij schonk zich welvoldaan in en schikte zich op zijn beurt breed in de leunstoel, zette zijn muts van het hoofd, zoodat zijn sluike grijze haren in zijn oogen vielen. Hij kreeg 't warm en ontdeed zich van zijn mantel, die hij op een der zoeven verlaten stoelen wierp. Nu nog een pijpske toebak, dacht hij. Maar dit ging niet in een deftig huis. Want een brouwershuis was een deftig huis. De brouwers binnen Leiden vormden met de lakenwevers de aristocratie. Wel ja, zoo'n brouwer verbeeldt zich meer te zijn dan een gestudeerd persoon. Men moest zich echter weten aan te passen aan de nieuwe tijden. Welk een wijn schonk men hier! Hij dronk nog eens en nog eens en raakte wat dommelig. Buiten hoorde hij een meid zingen, hij gluurde even door het open raam, een knappe deern was 't met stevige beenen en een wiegend lijf. Kon hij nu maar eens een welige meid gaan bezoeken in haar bed. Voor een doctoer stonden alle saaien gordijnen open, een goed bedrijf! Hij sufte weg maar schrok dadelijk op, want meester Steen kwam binnen.

„Ik heb het jong gezien,” jubelde hij. „Wat een pracht! Wat een pracht! Als die ten doop wordt gehouden, mogen we wel een flinke peter hebben. Ik heb hem op de arm gehad, 't is nu al een vracht.”

„Niet waar?” zei de arts trotsch, als had hij zelf het kind ter wereld gebracht. „Is het niet? De sinjeurs zijn vertrokken. Komt eens bij mij zitten. Drink eens. 't Zal U deugd doen.” En hij schonk den vader in en ook zichzelf en hard sloegen zij roemer tegen roemer. „Een fiksche vrouw hebt ge, Steen,” ging de doctor voort, die nu door de wijn wat zjeuig werd, „een prettig dier, die moeder Lijsbet, hiet ze niet zoo? Ge moogt

er groot op gaan.” En de kleine listige oogjes volgden gespannen de uitwerking van zijn vleierij.

Vader Steen was te verheugd en te weelderig gestemd, dan dat hij boos zou worden op den zinnelijken ouden aap, die nevens hem zat. Deze toch had over den goeden gang gewaakt en misschien wel zijn beste wijf gered. Want zwaar was het geweest, dat was zeker. Hij zei alleen maar:

„Ho ho ho,” en lachte eens om de grimassen van den Aesculaap en nam weer een teug of wat van den rinsigen wijn. Hij ademde zwaar en bedacht, nu eerst gewend, dat het groote geluk gekomen was, een zoon en opvolger geboren. Zoo zat hij lang van blijde gedachten vervuld en lette al niet meer op den slempenden dwerg tegenover hem, maar hij keek voor zich heen, en door nevels van goud zag hij den grootvaar en den vaar aan de wand, de pullen op de kast, heel de rijkdom van zijn huis in dit streng vertrek weerspiegeld, en hierachter wist hij zijn wijf, zwak nog maar met de oude bos alweer en in de ronde wieg den zwaren jongen, die zijn zoon was, den ongeduldig verbeiden Jan Steen.

Maar de zon zakte weg en 't werd later en Lijs slofte binnen, moe van het rumoer van dien dag, zwaar gebukt onder de macht en de heerlijkheid der heerschzuchtige baker, en zij kwam zeggen dat het maal gereed stond in de keuken. Meester Steen slaakte een snik, als na een zware slaap en tot zichzelf komend, zag hij opeens weer den arts daar liggen in zijn stoel neergeworpen als een hoop vuile kleeren.

„Kom, meester Adriaan, het is nu wel geweest, pak U van hier.” En meteen greep hij den natten zatlap aan en schudde hem dooreen en gaf hem de hand ten afscheid, met sterken drang hem op de beenen zettend

en hem met een „Ik dank je nog zeer” het voorhuis doorvoerend naar buiten op de stoep, waar hij hem zwaaiend van af zag dalen, het versufte hoofd moeilijk rechtop houdend met een zwakke poging het gewichtige air te herkrijgen van een hooggeleerd doctoer.

BAKERPRAATJES

De kraamkamer nu was het groote pronkvertrek in den Huize Steen. Daar lag de jonge moeder onder een hooge hemel, achter de halfgesloten zwaar brocaten gordijnen, diep in de veeren, het ronde hoofd laag in de kussens weggezakt. Zij voelde zich al heel wel, maar men behoorde niet voor den tijd, die er toe stond, over de vloer te zijn en dus schikte zij zich in haar rol van herstellende met een licht en lui welbehagen. Misschien kwam er ook een beetje respect bij voor de struische vrouw, die korten tijd de heerschappij over huis en haard op zich had genomen, de minne met haar gouden kap, die als een gekroonde koningin de lakens uitdeelde. Hoe was zij reeds thuis in het reusachtige vleugelkabinet, dat aan de andere wand van het vertrek stond en dat ontelbare laden en planken vol schoone stapels linnengoed bevatte. Zij trok aan de ringen met een zekerheid, alsof zijzelve de uitzet van Lijsbet Capiteyns genaaid en geborgen had. Op de zelfde wijze ging zij over het dienstpersoneel: het scheen wel of zij het had aangesteld, zoo rustig gaf zij haar bevelen en als die niet onmiddellijk waren ten uitvoer gebracht, herhaalde zij ze even rustig maar iets luider. Er was geen speld tusschen te krijgen. Het kind werd precies op tijd opgenomen, gewasschen, gevoed

en weer neergelegd in de ronde wieg, die vlak bij het ledikant stond.

Vandaag was het korte eindje mensch rijk getooid, een kanten mutsje op 't weeke kale hoofdje, aan de miniature voetjes zoowaar geborduurd liliput laarsjes, want ditmaal had de minne de beentjes niet mee omzwachteld maar vrij gelaten. En de luren waren weggedekt onder een zijden jurkje en hierover had minne het de lange kanten doopjurk aangetrokken.

Het kind moest vertoond worden aan de vrouwen uit de buurt, aan de vrouwen van brouwers en kooplieden, die moeder Steen een kraamvisite zouden brengen. Minne dorst ermee voor den dag treden: het kind was een juweel van vetheid en helderheid. Een brok lelieblank vleesch met lodderlijke oogjes, zoo groot als zesd'-halven, zoetjes bewegend de garnaalvingertjes en spartelend met de kleine voetjes als wilde het de laarsjes gaarne uitschoppen. En de moeder lag als een roze roos op 't kussen. Neen het was een lust om te zien deze kraakheldere kraamkamer. Op de ronde tafel bij de haard, die op last van den chirurgijn ondanks de Juniwarmte werd brandend gehouden, stond alles gereed: een schotel wafelen met witte suiker besneeuwd, kleine roemers en een kan of wat kandeel, een tinnen bord met vruchten, een schaal met ham en kaas en een bak met dubbelgebakken bollen.

Daar hoorden de beide vrouwen, die zelden met elkaar spraken, op de lage eiken trap, die uit het achterhuis hierheen voerde, de eerste bezoeksters komen. Minne opende de deur en verzocht ze met de vinger op de mond binnen te treden. Als gezellige vette ganzen waggelden ze binnen, die matrones uit de buurt, met plooiselkapjes en neepjesmutsen op, fraaie halsdoeken om

en zilveren beugeltasschen aan een lang lint opzij. De jonge moeder lag ze vanuit bed aan te staren. Zij wist, dat ze moest afwachten tot de min ze bij haar bracht en de lust haar welkom te heeten, zooals toch een gastvrouw betaamt, bedwong ze met eenige moeite. Minne deed ze neerzitten dicht bij de ronde tafel en begon op haar nieuwsgierige vragen „Hoe het nu was?” een fluisterend langgerekt verhaal op te hangen van hoe zich alles had toegedragen. De doctoor was een oude sufkop, die van geen rede had geweten. Hij had haar raadgevingen in den wind geslagen en als het aan hem had gelegen, was 't kind al moederloos geweest. Maar gelukkig had zij hem het roer uit handen genomen en alles was dan tenslotte nog recht gekomen. De vrouw lag nou als een prinses zoo overheerlijk in bed en als de me-vrouwen maar eens stil wilden zijn, mochten zij moedertjen wel even de hand gaan drukken, dan zou zij onderwijl naar de vuurmand omzien.

Nu dat lieten zij zich geen tweemaal zeggen en Haantje de voorste was gaauwtjes aan het bed en gaf een hand en boog zich over en gaf de jonge frissche moeder een klinkende pakkert op de blozende kaken.

„Wel Lijsbeth buur, dat is dan toch weer voorbij en ge hebt een schoonen zoon, niet? En is Uw man blijd met het jong?” En ook de anderen kwamen en het werd een vroolijk gesnap want deze allen waren ook moeders en ze waren niet tevreë of het naadje van de kous moesten ze weten. En minne kwam er bij en ratelde luid en luider totdat ze allen stom daar zaten te wachten tot ze uitgerateld zou zijn. Ze haalde haar hart eens op: vrouw Steen was een stil mensch, er viel niet veel eer aan te behalen als je alleen met haar was, maar nu met zijn vijven vrouwen werd 't pas knusjes. Ze hingen aan

haar lippen, die welige brouwersvrouwen; ze kenden het klappen van de zweep, een kwam er ook pas uit de kraam en een ander liep zoowaar alweer in gezegende omstandigheden. Ja, van een vrouw werd wat gevergd. Maar 't was toch ook wel heerlijk zoo'n jong diertje bij je te hebben. En hoe zag dit jonkie d'r nu wel uit?

Dit was het moment waarop de minne gewacht had en met een triomfantelijk gezicht was ze opgestaan en naar de wieg gegaan. Ja, hij was wakker, die kleine, het werd zijn tijd van voeden. Zie, zij nam hem op uit de wieg en toonde hem in al zijn pracht van gezondheid en zwaarte aan de vrouwen, wier oogen onder de weg-gestreken haren blonken als sterren.

„Wat een schoon jong!” Als uit één mond kwam het uit haar.

„Wat een beenen, wat een armen, wat een halsje!”

„Elf pond,” zei minne. „Denk eens aan, elf pond.” Moeder Steen straalde uit bed en richtte het hoofd op om de bewondering der vrouwen te genieten en om het jongske te zien, hoe dat zich houden zou.

„Breng hem mij,” smeekte zij, maar ze moest geduld oefenen. Van de een moest hij naar de ander, totdat hij 't opeens op een schreeuwen zette, dat het hooren en zien haar verging.

„Wat een stem!” jubelden de vrouwen. „Wat een heerlijk geluid! Dats een knaapjen, moêr.”

Maar minne bracht het kind op bed en moertje legde 't jongske aan de tepel en daar schrokte 't ventje, dat het een lust was.

Nu had minne de handen vrij en zij noodde de gasten op een glaasje kandeel en wafels en de andere zoetigheden. Bij de tafel zaten ze nu weer allen en maakten 't zich prettig daar met de gekruide drank en de lekkere

zachte gebakjes. Daar ontstond nu een nieuw gesprek, ver van moeder en kind, die vergeten waren maar die zich samen best vermaakten in 't groote ledikant. Weer was er geloop en gehijg op de eiken trap en weer ging de deur en nog twee, drie vrouwen werden door Lijs binnen gelaten. Minne wees haar stoelen en zei haar, dat het kind aan de borst lag en dat ze straks mochten gaan zien. Maar ze waren al verdiept in de gesprekken daar aan tafel, over andere vrouwen, andere kinderen, andere bevallingen, andere meesters en andere minnen.

„Minne,” zei vrouw Steen, maar de minne was in vuur over een doctoer uit Papendrecht, die ze eens had bijgewoond en die haar 't zoo lastig maakte, dat ze . . .

„Minne,” zei vrouw Steen. Nu had zij het gehoord en ze kwam en nam het kind uit handen van de moeder, die toch wat vermoeid zich weer in het ledikant terecht schikte. Ook aan de nieuwe bezoeksters werd het prachtstuk getoond en ook zij kwamen daarna — hoewel wat vluchtig — bij vrouw Steen babbelen. De tafel had echter meer aantrekkelijks, de tafel vol lekkernijen, met een hoop gezellige tantes er omheen. Dus lag moeder Steen weer gaauw eenzaam en ze vond het ook niet zoo erg: ze had behoefte aan slaap en het stemmegeeroes maakte haar dommelig. Soezend dacht ze aan haar man en verlangde naar hem. Het was nog te vroeg, het zou nog wel duren. Toch meende ze een mannestap op den eiken trap te hooren. Maar het was niet de jonge vader. Mijnheer Pastoor kwam in al zijn breedheid de kamer binnen en zijn imposante verschijning maakte zulk een indruk, dat het gesnap van de vrouwen met een ruk verstomde. Geen waagde het meer een kik te geven en, zich zijn glorie welbewust, naderde de geestelijke heer met behoedzame maar toch zacht dreunende stappen het ledikant, legde

zijn hand op het hoofd van vrouw Steen en bekruipte haar. Toen schreed hij naar de wieg en begroette de nieuwe wereldling met hetzelfde plechtige manuaal. Daarna eerst scheen hij de anderen op te merken in wier kring hij zich neerzette, in de beste zetel, ijlings voor hem ingeruimd. En op kalme, galmende, welverzekerde toon onderhield hij haar over het vergankelijke aller dingen. De zoete koek en de lichte drank sloeg hij vastberaden af, wel deed hij de gelofte straks met vader Havick een roemer te leegen. Langzamerhand schepten de vrouwen aan tafel weer moed, ze begonnen eerst fluisterend maar allengs luider hun afgebroken gesprekken te hervatten, thans er den geestelijke steeds in betrekkende, die zich rustig naar de oogen liet zien en bij tijd en wijlen door een galmende volzin weer een nieuwe stilte deed ontstaan.

Moeder Steen was na de bekruising zoo terdege slaperig geworden, dat ze de oogen niet meer kon open houden, doch minne, onwillig zich naar des herders tirannie te schikken, meende aan het kraambed althans nog eenig gezag te kunnen bewaren en zette zich daartoe aan het hoofdeinde van het ledikant.

Bruusk trad nu vader Havick binnen met de warme blos van den arbeid nog gloeiend op het gelaat en geschrokken keek hij de kring rond, toen hij den pastoor ontwaarde. „Brutaal is dat geestelijke volk weer, tegenwoordig,” dacht hij, „zich zoo maar overal te vertoonen. Daar zijn toch de tijden niet naar.” Hij haalde geërgerd de schouders op. Want het deed hem onaangenaam aan, hier in zijn pronkvertrek een ander te zien tronen, met de hooge fluweelen muts op het hoofd en omringd door een harem bloeiende vrouwen, terwijl zijne eigene daar alleen lag in het statige bed, bewaakt door de manhafte heerscheres, de minne. En zijn zoon, onder het bereik van

zooveel vreemden, scheen ook al vergeten te zijn. Hij bleef dan ook koel onder de plechtstatige zegening van den kerkheer en onder de verlegen woorden der vrouwen. Verlangen greep hem aan al het zijne bijeen te hebben zonder vreemden erbij en daarom nam hij geen zetel, maar bleef aan de deur toeven, de anderen stilzwijgend uitnoodigend eveneens op te staan. De pastoor, die meende, dat zijn tijd nu gekomen was, verhief zich het eerst in al zijn gewichtigheid en liet zich gewillig door den toch ontzagwekkenden brouwer de trap afvoeren en de zijdkamer in, waar hij de terloopsche invitatie een roemer wijn te leegen, na een zijdelingsche blik op zijn gastheer geworpen te hebben, afsloeg. Die heetgebakerde kwant leek hem geen prettig drinkgenoot: hij bedacht dus snel een beter onderkomen, verontschuldigde zich zelvend en vertrok onder de ietwat gedwongen plichtplegingen van vader Havick. De vrouwen hadden al treuzelend en nababbelend onder geleide der min afscheid genomen en zoo vond de jonge vader zijn bloeiende vrouw, wel moe maar innig gelukkig alleen in haar pronkvertrek. Hij schoof de wieg bij het ledikant, waar het zuigelingetje tevreden in slaap lag en zoo knielde hij dicht bij zijn vrouwtje neer, die over zijn haar streek met de blanke hand.

„Hoe vonden ze Jantje?” vroeg de vader. De moeder glimlachte alleen.

„Ik heb naar je verlangd,” zei ze . . . En een klappende zoen was alles wat de min hoorde, toen ze binnenkwam en, met een kleur van opwinding op het gezicht begon te redderen in het zoetrikende vertrek.

De vader stond op met een tevreden gezicht. Hoe heerlijk was het leven! Hij ging naar beneden en schonk zich een roemer vol.

HET LEVEN VERWONDERT

Een zuigeling wordt gauw een kruipeling. Het duurde niet zoo heel lang of Jantje begon in zijn wieg omwentelingen op touw te zetten: het werd hem in de luren te eng. Hij krijschte en jankte: men zou hem de beentjes vrij maken: hij wilde trappen en spartelen zonder het hatelijk dwangbuis om zich heen; en van de schaarsche gelegenheden gebruik makende, vatte hij een innige liefde op voor zijn roze teentjes. Telkens wilde hij ze kussen en dieper in de mond steken en hoog en schel klonken zijn kreten door het geheele huis, wanneer hem weer de zwachtels werden omgedaan.

Vrouw Steen was soms een beetje benauwd voor zijn stem en groote dwingende of verwijtende oogen, maar Vader hield niet van nieuwigheden en voorzoover zijn macht reikte, hield hij Jantje in de luiers gevangen. Er brak echter een dag aan, waarop de jonge moeder het martelen moede was en hem de beentjes en voetjes liet.

Nu kon Janneman zijn vreugde niet op. Hij vocht zich armen en beenen zoo in de war en deed de wieg zoo heftig schokken met zijn zware lijfje, dat hij op zijn onverwacht een nog grooter gebied veroverde. De moeder, alreeds op nieuw in blijde verwachting, deed hem een jakje aan, dat al maanden voor hem gereed lag en zette hem op een vloermat neer.

Deze eerste verovering opende de lange reeks avonturen van zijn wilde jeugd. Sedert dien was hij altijd overal en nergens. De kamer waarin men hem los liet kruipen was groot en er stonden de wonderlijkste huisjes in. Er was een laag kozijn, daar woonde de poes. Zij lag daar meestal in den breedte te soezen. Als Jantje haar opzocht, rekte zij zich lang en behagelijk uit, vond een zonnig

plekje voor haar kop, sloot de oogen en viel in slaap, waaruit haar speelgenoot haar met zijn trommelende knuistjes wekte. Zij werd er niet boos om, maar probeerde het nog eens en nog eens. Jantje hield lange verhalen tegen haar in een nooit gesproken taal en de poes vond het allemaal heel juist, maar kneep er toch, als zij kans zag, na eenigen tijd stilletjes tusschen uit.

Dan was er een huisje, heel klein, met een luikje, dat maar heel zelden openstond en daar woonde de lekkere zoete kandij. Ook daar trachtte Jantje zich behendig in te dringen. Maar het mooiste vond hij de zware deur, daar woonden de groote menschen achter, Vader, Moeder, Lijs en de anderen. Eensklaps ging die deur open en dan kwam er altijd een lang mensch uit. Dan kraaide Jantje zijn welkomstgroet en dan namen ze hem op en streelden hem 't kopje en zetten hem weer neer. Wonderbaarlijk vond Jan de wereld in zijn bestel. Soms was het licht en dan weer donker. Soms waren er allemaal luidsprekende menschen en dan was er weer niemand. Waarom al deze dingen? Jantje sperde zijn oogen en zijn mondje vaak wijd open en nog kwam hij er niet achter. Onder de tafel vond hij dikwijls groote laarzen en breede schoenen staan, met beenen er aan of rokken er boven en als hij ze aaien of kietelen ging, zooals poes, die nooit wat terug zei, dan sprongen ze plotseling met gilletjes op. Jantje vond dat dol. En zoo vaak de wereld en zijn geweld hem te machtig werd, trok hij zich in die legertent terug, sjoede de gordijntjes dicht en wachtte op de dingen die komen zouden. Soms kwam een melkkan met een slag en plas hem achterna, als hij al teforsch aan de gordijnen gerukt had, maar soms ook bleef het stil en waren 't de zeer kleine, maar grappige voorwerpjes, die men onder elke tafel vindt, die onzen Jantjen hevig boeiden. Nog verdiept in de

spelden en draadjes, die hij vond, zag hij dan opeens de geliefde beenen weer komen, beenen om te grijpen en om gillend te zien vertrekken.

Feesten waren er ook. Dan kwam moeder, met een prachtige muts op het hoofd en een warm bonten jak aan, hem kleeden in een dik manteltje en ook hij kreeg dan een ander mutsje op. Zij droeg hem de kamer uit door de groote, groote deur en het achterhuis door naar voren, waar het steeds lichter werd om hem heen, totdat ze een nóg zwaardere deur opende . . . en dan was hij midden in het licht. Wat Jan dan al niet zag! Hooge roode huizen. Moeder droeg hem lekker tegen zich aangevleid zoetjes loopend en wiegend door de warme zon.

Jan was dan stil van oplettendheid. Menschen lachten tegen hem. Minzaam glimlachte hij terug. Hoe vriendelijk was de wereld. Soms kwam er een vrouw naar hem toe en kietelde hem de wangen tot hij kraaide van schik. En moeder zei: „Goedenmorgen, buurvrouw” en liep weer door, het grachtje af en een smal bol bruggetje over en dan aan de overkant terug. Wat was alles mooi buiten. In de boomen zag Jan vogeltjes, die wegvlogen en piepten. Jantje strekte zijn handjes er naar uit. Eens hield moeder stil en zei:

„Kijk, daar is Lijsje op de stoep,” en ze wees naar over het water en liet hem wat wezenloos met zijn handje wuiven. Jantje begreep het niet recht, maar hij vond het toch aardig. Zijn gemoed kwam ertegen in opstand wanneer moeder hem weer binnenbracht in het veel donkerder, veel koudere, veel beperktere huis en in de nog kleinere kamer. Zij gaven hem landhonger, deze feesten. Hij begon te haken naar uitbreiding van gebied en op eigen gelegenheid ondernam hij in alle stilte onderzoekingstochten door het geheele huis. Eerst verscheen hij in de keuken, waar

hij Lijs aan het braadspit aantrof, die hem met een lang gerekt „O heden” ontving. Maar daar was hij ook niet meer weg te krijgen. In een keuken, daar kon je je eerst recht vermaken. De vloer was van roode en witte tegels en er lag een menigte van onbekende zaken verspreid, die Jantje blinkend en zeer verleidelijk vond. Hij nam iets in zijn handjes, iets van schitterend metaal, maar dit werd hem terstond afgenomen. Toen bepaalde hij zijn aandacht bij een groote mand met groenten. Daarmee kon hij geen kwaad en dus liet Lijs hem rondscharrelen en rommelen in saladekroppen en langbladige bloemkolen naar believen. Toch duurde het niet lang of een paar onzichtbare handen omsloten hem en toen hij van zijn schrik was gekomen, bevond hij zich alweer op de van ouds bekende mat in het woonvertrek.

Weldra liet Jan zich niet langer wetten stellen maar dook telkens uit de onmogelijkste plaatsen op. Hij was in het loopen reeds tamelijk gevorderd en zelfs met het eiken trapje, dat naar het achterhuis leidde, vertrouwd geraakt. Geen arm was hem te vlug af, als een aal schoot hij tusschen de grijpende handen uit, onder de beenen door van die hem tegenhouden wilde. En zoo vrijbuiterte hij in keuken en kelders, in kamers en bedsteden, overal zoekend en kijkend en napluizend wat iedere kast bevatte, wat elk ding hem te denken gaf. Een groote verzamelwoede beving hem: de zakken van de broek, waarin hij als echte jongen nu eindelijk was gestoken, bobbelden op van de buit, die hij er elken dag in verzamelde. Wat men kwijt was in huis — ’t zou t’avond of morgen uit Jan zijn bollebroek of wambuis wel te voorschijn komen. Lijs nam hem des Dinsdags en Vrijdags mee naar de vischmarkt, en allicht geraakte een schol en een aaltje in

zijn broekzak beland. Zulke tochten waren heerlijk. Zijn grijze ronde hoedje met lange dunne veer diep in zijn oogen, het wambuis keurig dichtgeknoopt, één hand in de wriemelende zak en de andere in Lijs' warmgeknepen knuist liet hij zich voorttrekken, het hoofdje vol geroezemoes van al het volk, dat daar op die markt ventte en schreeuwde, jouwde en joelde. Visschen vond hij rare dieren met hun glibberig vel. Hij bekeek ze een voor een aandachtig. Maar het mooist waren nog de vischboeren met hun wijde broeken, roode stropdassen en hooge bonte mutsen.

Eigenlijk was de groentemarkt nog veel heerlijker. Want ook hierheen sjouwde Lijs hem mee. Er waren veel, veel meer prachtige kleuren: groen, rood, oranje en sneeuwwit — en ook lekkere dingen om in je hand te voelen: ronde appels, puntige citroenen, geribde noten. Zijn zakken kwamen hier net zoo goed van pas als op de vischmarkt.

Als hij thuis kwam van zijn strooptochten, stalde hij zijn nieuwe schatten in het woonvertrek uit en iedereen moest komen kijken tot poes en het kleine zusje toe. Hij kon er uren mee spelen totdat hij er opeens genoeg van had. Er moest dan weer iets anders zijn.

Wie hem mee naar buiten nam, of het moeder of Lijs was of een ander vrouwspersoon, die keek hij met een warmen dankbaren blik aan en vertrouwelijk legde hij zijn handje in de groote hand, die hem geleiden ging de schoone wereld binnen.

Eens nam vader zelf hem mee naar de brouwerij. Dat werd nu zijn groote hartstocht: de brouwerij. Niet langer de stilte van een huis, waarin een paar vrouwen, wiggemutst rondgingen met kalme stappen, niet langer de jengelende zussen, één in de wieg en één op den grond —

want elk jaar kwam er zoo ééntje bij de Steen's — maar een groote geheimzinnige ruimte, een troep hardzingende kerels voor vuren die geweldig stonden te branden, en daarboven zwarte borrelende ketels. En een breed vierkant bassin met helder water. Overal heftig gedruisch, vlamrende vuren, gedraaf van mannen, stapels hout, rijen dikbuikige tonnen. Vader liep rond, gaf bevelen, schold op den een, schertste met een ander, keurde de gerst, die op een hoop lag. Dat was een flink mannelijk bedrijf en het gedoe thuis schrompelde erbij in het niet. Jan wilde niet meer naar huis. Hij was uit de brouwerij niet weg te slaan en elken morgen, dat hij vader zag vertrekken naar het paradijs, zeurde hij om mee te mogen. Men kon hem thuis vaak missen als kiespijn: de huishouding werd steeds zwaarder, het kindergetal wies. Steen en zijn vrouw waren vroolijke menschen: ze gunden het kind wel gaarne wat vertier. Ze hadden geen tijd om zich veel om hem te bekommeren en dus lieten zij hem naar hartelust genieten. Bovendien, wat is er trotscher voor een vader dan een zoon te hebben, die zijn bedrijf, het eigene, het van oudsher geërfde verafgoodt? Als vader Havick zijn Jan gadesloeg, hoe hij genoot van het geblaas in de vurige vlammen, hoe hij verzonken was in het aanschouwen van die zwart gebladderde mannen met bolle wangen, die brouwden en stookten, bliezen en brandden, terwijl het zweet hun tappelings uit de verwarde haren langs kop en hals gudste, hoe hij in opgewonden begeerte naar meedoen en activiteit met zijn knuistjes in de gerst wroette, dan schold hij zich de gelukkigste kerel hier beneden, jong, krachtig, welvarend en met een zoon die de welvaart zou weten te houden in stand.

ONDER DE PLAK?

Jan schoot in eens als een slierasperge de hoogte in, de groeikoortsen waren voorbij: het was een onvoldragen man geworden, met de zelfde zware kleeren als vader reeds aan, een paar vreeselijk ondeugende oogen in zijn hoofd en een lachende mond. Langzamerhand begon hij zich thuis danig te vervelen. Hij liep er iedereen in den weg, zocht tot elken prijs afleiding en plaagde dus de meiden en moeder, de zussen en de poes zonder onderscheid des persoons, uit louter lust zich te vermaken. Ook koos hij vaak de burenen of voorbijgangers tot mikpunt zijner vroolijkheden, smiet een turf uit het raam op de kop van een deftig heer, die vol brandie als een pauw voorbij stapte. Heel trotsch op zijn werk vertelde hij het zijn vader toen hij thuis kwam. Maar die was heel zuinig in lof: de heer uit het witte huis was een groote klant van de brouwerij, Jan had hem wel dood kunnen gooien. Wat verbeeldde de aap zich wel, dat zoo iets zijn vaders bedrijf ten voordeel strekte. En daar ging het joch over de knie: van dik hout zaagt men planken. Zoo blies hij geregeld bellen in het gelaat van een nimmer iets kwaads vermoedende cousijn, die vaak een leuterpraatje kwam maken in het brouwershuis. En deze brave was de erfboom van de maagschap, tandeloos en ongehuwd, verre verwant van de Capiteins familie. Veronderstel, de neef ontierf je erom. Jan kon beter zich wat matigen en boem, daar ging hij weer de weg van alle vleesch! Jan begreep die overwegingen niet: de oude kwezel had zoo heerlijk geschrokken gekeken toen het sop hem kittelde en zoo verrukkelijk geniesd met wegzwemmende traanoogen, dat Jan alles zeer geslaagd vond.

Neen, het werd een echte kwajongen en vader zei op een keer:

„Nou moet Jan maar naar de school, daar leert hij nog wat en hij is meteen uit de voeten want zoo'n lange niets-nut is maar een meidenplaag.” En de meester meende een goede vangst gedaan te hebben aan het nieuwe knaapje, dat met zijn vriendelijk maar verlegen gezichtje aan de hand van vader Steen was binnengekomen. Onder veel strijkages beweerde hij tegen den aanzienlijken brouwer, dat het voor hem bij wijze van spreken maar kinderspel was om de jeugd met het alfabet, de schrijf- en de cijferkunst vertrouwd te maken. Toen vader met een bemoeidigend knikje afscheid van zijn spruit had genomen en de meester zich had omgedraaid om Jan een plaats aan te wijzen in het lage, dompige door kaarsen verlichte vertrek, ontwaarde hij een klas vol oproermakers. Hier waren twee jongens aan het bakkeleien geslagen, daar balanceerde er een met de lei op zijn neus, en heelemaal achteraan was een niet te ontwarren kluwen van jongens aan het plukharen, terwijl al de overigen, tot dusver nog stoelvast, met omgedraaide nekken zaten te juichen en te joelen. De meester zette zijn groote zwarte bril op de rimpelneus vol roode vlekken en trommelde met de plak op het katheders, dat hem tegelijk als lezenaar en als troonzetel diende. Met schorre stem begon hij nu de hoogst noodige verordeningen uit te vaardigen. De groote jongens moesten het voorbeeld geven aan de kleintjes. Hier moest orde en tucht heerschen en de kinderen hadden zich te wijden aan het verkrijgen van de vereischte bekwaamheden en zij moesten niet trachten elkaar als wilde dieren te verscheuren.

Jan, die de woordenstroom niet volgen kon en een oogenblik door allen vergeten scheen, stond dit ongekennde tooneel vol onverholen instemming aan te gapen. Hij dacht, dat hij hier stil en gehoorzaam moest zijn, zoo was

hem gezegd. Hij had dit weinig aantrekkelijk gevonden, maar het bleek dan ook geenszins noodig. Er was hem voorts beloofd, dat hij een lei zou krijgen en een stuk krijt, daarvan had hij nog altijd niets zien gebeuren. Nu de zaken er echter zoo voor stonden, was hem dat óók wel en met een kreet van ontspanning, nam hij plotseling een aanloop en wierp hij zich in de wriemelende jongens-troep, uit alle macht uitbarstend in een triomfantelijk: „Houzee!”

Dit maakte een diepen indruk op de geheele school. Een jongen, die zóó zijn intree maakte, was wel iets bijzonders. Onwillekeurig kwam er rust in de stoeiende groep. Langzamerhand herstelde zich de orde en op hun beurt verbaasd staarden de meerendeels al grootere jongens den kleinen Jan aan, die door de uitwerking van zijn optreden toch ietwat beteuterd scheen. Daarom ging hij maar zitten, ergens waar plaats was tusschen de anderen in. De schoolmeester roffelde door, maar ziende, dat alles weer op orde raakte, liet hij het erbij en schikte zich schouderophalend in de loop der dingen.

Nu kreeg Jan Steen, wiens naam met prachtige krulletters werd bijgeschreven op een bord aan de wand, dan eindelijk de zoo vurig begeerde lei en het stukje krijt, waarmee hij terstond naar hartelust ging zitten krabbelen. De meester sliep. Uit zijn olifantssnuit kwam diep gesnurk, vredig wiegde zijn slobberige muts boven zijn zwarte uilenbril. Om hem was het geginnegap en het gestoei van de school. Toen eenige leien met een ratelende slag op de grond neer kwamen, schrok hij wakker, greep op goed geluk een A.B.C.-boek en begon de inhoud met een zeurderige bromstem op te dreunen. De jongens en meisjes moesten het in koor nazeggen. Jan verstond er geen lettergreep van, maar dat wilde hij niet laten merken en dus

schreeuwde hij uit volle borst mede wat hij van de klanken der anderen maar opving. Omdat hij steeds achteraan bleef, kwam hij, toen de oefening was afgelopen, nog na met: „Ik zei zoo wat”. Want dat meende hij uit de laatste dreun verstaan te hebben. De meester keek hem kwaadaardig aan en zei:

„Ge hebt hier te gehoorzamen, knaap en Uw mond te houden, hoort ge?”

„Zeker,” zei Jan opgewekt. Hij was thuis weinig knorren of zure gezichten gewend en hij meende dus dat alles heel goed ging. Eensklaps liet de meester zijn oud gegroefd hoofd op de borst zinken, zijn dorre lijf dook weg in het donkere kathedr, de kwast van zijn slaapmuts bengelde hem tot onder de kin. Hij maakte een kruis en verviel in een eindeloos mompelend gebed. De jongens en meisjes maakten vluchtig hetzelfde gebaar. Jan keek eens goed in het rond. Hij was wel eens door vader en moeder meegenomen naar een kerk en hij had daar zingen gehoord en hij had moeten knielen op een bankje en een gebed nazeggen, dat men hem voorzei, maar zulk bidden had hij nog nooit gezien, thuis niet en in de kerk niet. Hij zag hoe de meisjes elkaar onderhand stiekumpjes knepen en hoe de jongens trachten elkaar beentje te lichten, dit alles onder een onverstaanbaar geroddel. Jan vond dat allemaal hoogst vermakelijk en hij had de grootste moeite om het niet uit te proesten. Het had geen tel langer moeten duren — neen, toch, het duurde net die ééne tel te lang, want vóór de meester nogmaals plechtig een kruis sloeg, gilde Jan's hooge stem door de school in een gierende lach. Het gebed was uit. De kinderen keken hem aan: hij werd verlegen en benauwd. Vreeselijk staarden meester's oogen naar hem, hij voelde zich heel, heel klein en het angstzweet brak hem uit toen de oude uit het ka-

theder stapte en op hem afkwam. Welk een gruwelijk man was die meester, wat zou hem te wachten staan Nu was hij bij hem en hij hief zijn hand op, greep hem vast en riep: „Er uit, er uit!” Jan maakte dat hij de deur uit kwam over banken en tafels heen en de heele klas kwam schreeuwend en tierend achter hem aan. Het schooluur was om en Jan mocht naar huis, waar hij niet uitgepraat raakte over de jongens en over den meester, die alleen maar sliep en bad en te oud was om je werkelijk kwaad te doen.

Zoo ging het nu in 't vervolg dag in dag uit. Wonder boven wonder ging Jan graag naar school. Hij vond er kameraden om mee te spelen, daar had hij zijn geliefde lei, die je eindeloos kon schoonvegen en eindeloos weer volkrassen mocht.

De oude meester had geen deel van leven meer, sinds Jan Steen er tusschen zat— als de rotte appel in de mand, waagde hij het te noemen. Zijn onbedwingbare en aanstekelijke rumoerigheid bracht aan het greintje orde, dat ooit mocht geheerscht hebben, de genadeslag toe. Als het gist in vaders bier, zoo werkte Jan mousseerend door de heele klas. In zijn buurt waren de uitbarstingen verreweg het hevigst. Onder de ernstigste les in aandacht, onder boetpredicaties of gebed, kon daar de bom barsten met een knetterende slag, en Jan was gewoonlijk „de zuurdeesem der ongerechtigheid”, naar 's meesters vaak herhaalde uitspraak.

Toch leerde hij al spelenderwijs de letters net en vaardig calligrafeeren met inkt op perkament, dat wel wat groezelig was van al het vroeger geschrevene, dat was weggekrast. Ook las hij, wel langzaam maar toch al zonder fouten uit het groot gedrukt missaal. In het rekenen evenwel was hij slof; maar vader zei:

„Als je de kerven op de rekenstok maar tellen kan is het al mooi. In een brouwerij komt er zoo geen hoogere cijferkunst van pas. 't Gaat alles zoo wat op de gis en in de boeken heb je 't maar voor 't tellen.”

Het meest leerde Jan na school van zijn kameraden. En het was hem een wellust er aan te denken als hij tusschen de vier muren zat, hoe hij straks mocht knikkeren en tolleren op straat. Met de kracht van spuitend water, vloog hij dan ook elken dag de schooldeur uit, de hoed nog in de hand en vaak de laars van meester in zijn lendenen. Op weg naar huis werd dan van allerlei ondernomen. Dat vrij flaneeren met de dolle knapen was nog iets anders dan des zondags netjes door vader of moeder aan het handje meegenomen te worden naar de kerk of buiten de stad op een wandeling. Met de jongens had je pret. Niemand tikte je op je vingers, alles was best wat je deed. Heerlijk vond Jan het loopen op de vlotten, die in de singels lagen en zoetjes aan dreven heen en weer aan de touwen, waaraan ze waren vastgelegd. Wel glibberden de palen onder je voeten weg en moest je behendig van de eene kantelende balk op de andere wippen, maar de illusie van het varen, al was het dan nog zoo gering, bezorgde je rillingen van genot. Op het erf van een kuiper deden zij met elkaar kruip-door, sluip-door. Ze vonden daar ook onafgewerkte vaten, die heerlijke schuilhokjes boden. In een lange rij deden zij haasje over, de jongens en hij, net zoo lang tot ze buiten adem waren en met kloppende roode hoofden tegen elkaar aanvielen. Er was altijd wel één, die dan weer iets nieuws bedacht, een bal had of wat anders, waarmee ze te keer konden gaan dat de gracht ervan daverde. Je liep wel eens klappen op ook van dezen of genen buurtbewoner, die er eindelijk genoeg van kreeg de tierende jongens altijd maar vlak voor zijn neus te

hebben en die ze dan met een stok gewapend zijn stoep afjoeg. Maar wat haalde de goede man aan! Het werd nu natuurlijk een spelletje om hem eens terdege te sarren. Zoo gauw was hij niet van ze af, dat merkte hij, tot zijn schade, spoedig genoeg.

Jan Steen was een wildebras, een haantje de voorste, en als hij thuis kwam en moeder hem bekeek, dan was er altijd wat aan zijn plunje niet in de haak. De knopen van zijn buis waren in de singels achter gebleven, hier hing een lap, daar een draad erbij neer, maar hij had een kleur als een boei en een honger, die niet te verzadigen was, en dat was maar hoofdzaak, vonden ze thuis.

Nu hij zich op straat en op school zoo woelig kon uitleven, werd hij binnenshuis wat rustiger. Hij voelde zich daar als in een veilig warm nest en met innig welbehagen zag hij er om zich heen. Vader, wat van de tafel afgekeerd na den eten, de bierkroes nog voor zich, een beetje slaperig in zijn stoel, moeder, die Lijs hielp in het afbrengen der schotelen, de zusjes in zoet spel met pop of bikkels in een hoek. Vader zei wel eens:

„Hoe is 't, kom je gauw bij mij in de brouwerij? Ik kan wel een jong maat gebruiken die handen heeft aan zijn lijf.”

„Ben ik uitgeleerd, Vader?” vroeg dan de knaap, maar hij hoorde het antwoord niet, want hij zat al bij de zussen te vertellen van school en van de jongens en de spelen op straat. De kleine deerntjes keken naar hem op als naar een wonderman en Jan voelde er zich vrij parmantig onder. Zij moesten eens weten hoe heerlijk het was te ravotten op erven en in sloppen, hoe prettig je rollebollen kon in de zaagmolen buiten de wal.

Soms ook zwierf hij 's avonds door het huis, keek bij moeder, die de zuigeling hielp in één der bovenvertrek-

ken. En als het donker was geworden en het woei op de gracht, dan blikte hij graag hier of daar door een tuimelraam of door een kierend ruitje naar buiten. Spookachtig stonden de boomen te schudden aan de wallekant en de maan brak zich steeds weer rustig door de jagende wolken heen. De klepper ging rond in de verte. Een torenklok sloeg.

Zoo was het ook eens op een herfstavond, dat hij uit het bovenste raampje in de top van het huis hing en stemmen hoorde onder zich op straat van mannen, die met een toorts in de hand waren aangekomen en klopten en werden binnengelaten in huis en toen Jan de trappen afkwam zag hij ze in de zijdkamer verdwijnen, waar Vader troonde in zijn deftigste lakensche wambuis. Het waren lieden van het gilde, Jan wist het wel. Hij zwierf om de deur, die aanstond en hoorde hen welkom heeten; hij hoorde hun den wijn toeschenken en praten en vroolijk zijn. Zoo'n man zou hij worden dus, groot en zwaar, gepluimd en gemanteld, werkend en zorgend op zijn beurt. Hij dacht er lang over na en eensklaps ging de deur open en riep vader hem binnen, leidde hem de kamer in, een hand op z'n tengere schouders. Vol trots toonde hij hem aan de sinjeurs, die daar zaten, breeduit in de zetels, de hoeden op zij geworpen en de handschoenen erbij, de kleeren versierd met zilveren passementen met strikken op de schoengespens en linten aan de broek. Jan werd een weinig verlegen, want ze keken naar hem als keurmeesters naar het vleesch en ze knikten alleen maar naar hem en zeiden niets. Jan werd er rood van.

„Dat is hem,” zei de vader, „mijn Jan, lezen en schrijven kan hij als de beste, waarom nog wachten?”

„Meester Steen, ge hebt gelijk. Ge kunt nooit vroeg genoeg aan arbeid gewennen. Ge zult het hem wel leeren.”

Vader gaf hem ook een kroes wijn, die mocht hij heelemaal leegdrinken en dan weer gaan. Jan vond het deftig en mannelijk om daar te zitten op de punt van zijn stoel, maar hij maakte toch, dat hij wegwam op het eerste consigne. — Morgen ben ik brouwersmaat — dacht hij onder het afscheidnemen.

TUSSCHEN DE MUREN

De eerste dagen die Jan Steen als leerling in de brouwerij doorbracht, leken hem meer droom dan werkelijkheid. Vader had hem alles laten zien, de voorraadkelders, de moutzolder, de eigenlijke brouwerij, de gisterij en eindelijk de tapkelders, waar de vaten gevuld werden en op rijen gezet. Ook had hij hem gesproken van een „geheim”, dat hij later zou hooren als hij van leerling tot gezel zou bevorderd worden en van een nog grooter „geheim”, dat hij eerst zou vernemen als hij zelf als meester te boek ging staan. Het leek hem alles heel geheimzinnig en met groote ambitie begon hij, na den zorgvuldigen rondgang door het geheele bedrijf, te doen wat hem werd opgedragen. Al was hij het zeuntje van den meester, toch kreeg ook hij een sloof voor net als de andere knapen en mannen die daar werkten; het eenige wat hem van hen onderscheidde, was, dat hij geen muts droeg bij 't werk. Hij had er wel om gevraagd, maar vader had beslist, dat hij op straat de hoed dragend in de brouwerij met ongedekten hoofde zou rondgaan.

De meestergezel had er plezier in hem te zien ezelen. Hij sjouwde met zakken rond, die hij nauwelijks kon optillen, zeulde ze langs de grond voort en viel er vaak tegelijk bij neer. De andere knechten kwamen dan kijken hoe hij

aan de gang was. Dat zal me een baas worden — zeiden ze wel. Dat hij zoo nu en dan over zijn eigen beenen struikelde, wat deerde het hem? Lustig zong hij de brouwersliederen mee, die men hier aanhief. Hij had er schik in de ouderen de zakken gerst op hun teenen te laten neerploffen. Met emmers water liep hij zoo kittig rond, dat hij ze ten halve geleege op de plaats van bestemming bracht. Hij deed alles driftig en met vervaarlijke rukken. Was hij een uur aan iets bezig, dan viel het hem lang en hij wipte naar een andere zijde, nam een jong gezelt 't werk uit de handen, zwoegde een poosje naar hartelust en liet het dan onafgemaakt in de steek.

De meestergezel maakte het hem niet moeilijk. De hoofdzak was, dat de knaap het vak terdege leerde. Geduld had hij nu eenmaal niet veel en een toekomstige baas moest toch alle onderdeelen kennen. Als vader kwam kijken was hij altijd druk in de weer. Wat kon je meer verlangen? Als hij zag, dat Jan moe werd, nam hij hem vaak mee naar het comptoor waar hij hem eens goed liet rond snuffelen in boeken en liassen. Ook daar moest hij spoedig in thuis zijn. Alles was nieuw voor hem, alles vond hij aardig om te zien. Toch kon hij niet lang daar blijven of hij kreeg een onbedwingbare slaap die hij trachtte te verdrijven door met een prachtig gesneden ganzeschacht krabbels te maken van de gezichten om hem heen, de tronies der mannen in de brouwerij, het uitgedroogde facie van den boekhouder, die op zijn kruk zat als een ruiter te paard, het bolle hapsnoet van den meestergezel, met zijn grijzende bakkebaarden. Maar zoo vaak hij daaraan toe was, joeg vader hem lachend weg, de brouwerij weer in en hij was niet zoo goed of hij moest opnieuw gaan ploeteren en plassen bij de wortkuipen of aan de wassching der zeven.

Wat ging er in hem om tijdens het werk? Velerlei beelden speelden door zijn brein. Hij bejammerde weldra zijn vrijheid van vroeger: het spel met de kameraden, het leeren op school in de dompige klas, het plagen van den meester, het krabbelen op de lei, het schrijven op het perkament. Soms werden ze hem te machtig, die beelden, en hij nam een brok houtskool weg van de vuren en schetste op de kale witte wanden der brouwerij alles wat voor hem verloren was. Zichzelf zette hij tusschen de stoeiende jongens, bijtend in de appels, die ze altijd op zak droegen, temidden van de meisjes, zooals ze daar zaten op de lage banken met haar zoete gezichtjes, de haartjes netjes gescheiden, de sprietige vlechten op haar ruggen. En den meester teekende hij nu in al zijn glorie, omringd door roeden en plakken, zetelend in het torenhoog kathedr, met de groote bril op de punt van zijn schilferende neus en zijn kleine oogjes weggeknepen in de borstelige brauwen, de muts kwaadaardig in de hoogte gezet. En daarna kwamen er de nieuwe indrukken overheen. Vader, levensgroot met zijn gestrengte trekken, maar toch even opgekrulde lip, zooals hij keek als hij Jan aan het werk zag, bestoven met gerstekruimels en zemelen. In de verte het huis aan de Langebrug, versierd met een eerepoort als wanneer er feest werd gevierd. Ook moeder schetste hij met een kindje erbij, de zussen, Lijs en de poes, een moeie, en grootvaar, een buur, een dood kameradje, het vogeltje, dat in een kooi in de woonkamer hing, een molen, een schip en een kerk. Ja, wat niet al? Jan vond het heerlijk, dat de wanden zoo wit en zoo eindeloos groot waren en dat er zooveel houtskool bij het vuur zwierf als hij maar begeerde. Maar het werk moest gedaan worden, daar hielp geen lieve moederen aan. Hij ging dus na een vaderlijke aansporing weer danig aan de

gang en geen knaap in de brouwerij was vuriger en ijveriger dan hij, waar het op sjouwen en sloven aankwam. De mouwen opgestroopt, de voeten krampachtig naast elkaar, stond hij boven de gistkuip gebogen en schepte en zeefde met gefronste wenkbrauwen en de meestergezel lachte dat hij schudde om de vlijt van kleinen Jan die duurde totdat de zucht naar ontspanning hem weer te machtig werd.

Nieuwe beelden doemden in hem op. Hij zou toch niet altijd willen blijven in vaders brouwerij, hoe vroolijk het daar ook toeging, hoeveel pret hij ook vaak had met de leerlingen en jongmaats die geen van allen kniesooren waren. Hoe lekker hem de stukken met vleesch ook smaakten, die hij in schafttijd naar binnen speelde, de onverzadiglijke wolf! Neen, uitvliegen moest hij eens als hij groot was. Te paard het land door, dat was zijn steeds terugkeerende droom. Alles zien, alles weten, bij alles tegenwoordig zijn, en alles meedoen. Hij wist nog niet wat of hoe. Hij was zich niet bewust waarheen zijn hart trok, maar het trok ergens heen in de verte. En met den dag werd hij ongeduriger, met den dag viel het hem zwaarder om op zijn post te blijven bij tobbe en kuip, bij ketels en tonnen. En toch had vader hem zwaarder belast, grootere verantwoordelijkheid verleend, jongere leerlingen onder hem gesteld, hem vaker met zich op het kantoor genomen. Ongeduldig had hij hem voortgezwiept, de heele brouwerij door. Hij had hem door het gilde, reeds vóór den daartoe gestelden leeftijd tot gezelschap doen bevorderen. Zijn fouten scheen hij over het hoofd te zien, en zich vast te klampen aan zijn opwellingen van werklust, aan zijn schranderheid en snel begrip. Tegenover anderen had hij hem hoog gehouden, maar binnenskamers werden hem vaak strenge lessen gelezen. Als toe-

komstig meester moest hij uitblinken boven allen, moest hij allen in nauwkeurigheid en orde tot een voorbeeld strekken. Het klamme angstzweet brak Jan soms uit als hij dacht aan de jarenreeks, die hij hier zou hebben door te brengen van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat, bevelend, regelend, heerschend over velen. De graanrekeningen die hij na te cijferen kreeg, begonnen hem in de slaap te vervolgen, benauwden en kwelden hem en maakten hem ziek. Onpasselijk, onuitgeslapen rees hij soms uit bed, met een walg en weerzin tegen het herbeginnen van de dagtaak, die minder, steeds minder kon worden onderbroken door lustig geknoei en gekras op de wanden.

De vader begon zich verwijten te maken: hij was te slap geweest, hij had den jongen te vrij gelaten op school en op werk. Hij had hem niet nagereden zooals het behoorde. Hij had gestrengheid en dwang overbodig geacht. Wat drommel, hij was brouwer en zijn brouwerij was een juweel — hij had een zoon, recht van lijf en leden, schrandere en met een paar karbonkels in zijn kop vol vuur. Wat zou zoo'n jongen nu anders willen dan zoo gauw mogelijk baas te zijn, zèlf te mogen commandeeren in een kleine brouwerij, die hij — de vader — voor hem over zou nemen en dan nog een jaartje of wat en een lieve vrouw in huis, en wat wil je nog meer? Nu, maar zoo gebeurt het ook! besliste hij, als hij al even weifelde of Jan soms te woelig zou blijken voor het vak. Geen kunsten! Een studiekop zat er heelemaal niet op. Ja, als dat zoo was.... dan wist men nog niet wat te doen.... maar Jan kon lezen en schrijven en kijken op een aardbol en rekenen als het niet over de drie cijfers liep.... en daarmee had je het gehad. Neen, hij moest een beetje sterker onder appèl, dat was de zaak. Je vergat hem wel eens achter zijn broek te zitten omdat de jongen je met

zoo'n allemachtig brutaal en lollig smoel kon aankijken, dat je je lachen niet hield! Maar nu moest het maar eens uit zijn met de pret en de genoegelijkheid. Er moest de hand aan worden gehouden, anders werd Jan net zoo'n lange slâdood, net zoo'n opvreter als die jongen van Mathijsz. Daar paste Havick voor. Al werd er verdiend, al kwamen de ronde goudguldens statig binnenrollen, daarom moest het jong zich niet verbeelden een rijkelui's zoontje te zijn. We bennen maar brouwersbazen, die hard moeten werken om de boel op peil te houden. Geen gekheid, als het u belieft! Hij moest maar niet meer naar de Doelen, des Zaterdagsmiddags met de jonge kwasterige heertjes, die aan de academie lagen. Niets voor Jan, bracht zijn hoofd maar op hol. Een keertje meer communiceren kon evenmin kwaad. Niet te groot in zijn kop krijgen, bid ik U, dat kende hij, hij had er al voorbeelden van gezien. De burger kwam in dezen tijd aardig vooruit, door de specerijenhandel en de aankleve van dien, alles wel, maar walletje bij het schuurtje, anders was het met recht — zoo gewonnen, zoo geronnen. Heel wat koopmanszoontjes probeerden tegenwoordig door officiertje te spelen en naar rato te leven, hun stomme vaârs ridder te voet te maken. Daar bedankte hij voor. Werken! Werken! Geen praatjes verder. Geen vrouwengelamenteer. Geen gepleit en gepingel! Hij vroeg het volle pond. De jongen leidde een leventje als een prins, had tot zijn der tiende jaar niets gedaan dan wat school gaan en wat spelen en flaneeren langs de straat. Nu in de brouwerij bleek er nog voor geen oortje nagedachte in te zitten. Liet hij me daar de grootste ketel overschuimen, zoodat de vuren er van uitgingen en de jongenheer zat doodnuchter op een ladder en teekende poppetjes hoog aan de wand, terwijl hooren en zien je verging en de rook en de

wasem je tegen je bakhuis sloeg tot in het comptoir toe! Dat was hèm nog nooit overkomen, als gezel niet en als meester zèker niet. Moest je je voor je eigen vleesch en bloed schamen voor de gezellen, die heel goed wisten hoe streng de meester was op de verzorging van zijn befaamd bier! Hij zou hem te deksel het kattespouwsel te zuipen geven wat daar van terecht zou komen.

„Neen, moeder,” zei hij toen zijn vrouw hem probeerde te sussen op de wijze der moeders. „Neen, bij alles wat ons lief is, laten we gestreng voor den knaap zijn en hem onder de duim houden. Dat geklad op de muur moet uit zijn voortaan, geen vlakje wil ik meer zien. Eerst moet hij maar eens leeren wat zijn plicht is en dan vermaak. Wil jij je kind voor galg en rad zien opgroeien?”

O, wat had Jan het verkorven. Hij schaamde zich niet weinig, want hij moest toegeven dat het zijn eigen schuld was, dat er 1000 liter kostelijk bier bedorven was en nog voor de zwijnen te slecht. Maar het was ook zoo verleidelijk, die uitnoodigende wanden om zich heen; waren ze maar zwart. Wacht eens, als zij zwart waren, zou er rood krijt mooi op staan. Hij zou vader vragen ze te laten teren. Wie weet, wat hij er dan op wrocht. En dan, het was toch de moeite waard geweest het gezicht van den meester-gast te zien: het vollemaansgelaat in uiterste verbazing, tegen blauw aan getint, ietwat aangelooopen, zooals de olievlekken in grachtwater, de oogen bol uitpuilend, de mond open in een klein rond kringetje, de wangen als een windbuil opgeblazen. En dan achtereenvolgens de anderen, krom van stijfheid, zoo van de kuipen wegge-loopen, de handen op hun knieën, en de gezichten in bal-oorige plooi. Vader had daar gestaan als een overwonnen admiraal, die zijn degen aflegt, de kop een beetje naar beneden, maar streng en star was de uitdrukking op zijn

gelaat, toornig rimpelde het vel om de oogen. Jan was er toch van onder den indruk, totdat hij weer die anderen in de gaten kreeg, die daar stonden als een troep geslagen honden.

Ellendig vond hij het, dat vader er thuis ook niet over zwijgen kon en dat zijn moeder hilde. Was het dan zóó erg? Moest je dan altijd alleen aan dat bier denken, moest je dan heelemaal bier worden? Moest je alles dan maar voorbij laten gaan: het mooie weer, zonder ervan te genieten, de pret op straat, zonder er aan mee te doen? Terwijl je dan bezig was met je „eerlijke handwerk” zooals vader het altijd noemde, liepen de heeren lekkertjes buiten rond met hun mooie hoedpluimen in de zon en hun prettige dikke tronie goed in de hoogte, zoodat iedereen ze kon zien. En de jongens stoeiden de school uit en holden langs de gracht en trommelden op de deuren en raasden in de voorhuizen en stopten mekaar in de regentonnen en je kon zelf altijd maar in die brouwerij in de walm zitten. En als je eens even wat rond klungelde, kreeg je al weer op je huid. Op de markten kwam je nooit meer, daar was geen tijd voor. 's Zondags mocht je doen wat je verkoos, heette het. Maar dan moest je deftig in het laken naar de kerk en die duurde dan extra lang. Ravotten mocht je niet. Wel was er vaak thuis een oesteravondje en dan dronk je ook je roemer Rijsche wijn mee, maar dat was ook al de feestelijkheid die er aan was.

Stuurden ze hem maar wat meer op boodschap, dat beviel hem. Je kwam dan nog eens in andere huizen en zag weer eens andere gezichten. Wel vond vader het begrootelijk, dat zijn zoon er zoo dikwijls uit liep, maar hij niet. In de kroegen vond je allerlei snuiters bijeen, die je anders nooit zag. Ouwe kereltjes met roode neuzen en pijpen in hun mummelmonden of in het lint van hun hoed ge-

stoken, die daar gezellig op een ton of bank aan de tafels rondhingen, bij verkeerbord of kaartspel. Ook kwam hij in de huizen der groote heeren, waar zware tapijten langs de muren hingen, bewerkt met mythologische tafereelen of stukken uit Bijbelverhalen. Daar hingen schilderijen in groote zwarte lijsten, met schepen en zeeën en stillevens, zoo prachtig, dat je er honger en dorst van kreeg. Daar stonden soms groote kasten met boeken en platen, waar je je leven lang je niet mee vervelen zou. Ook kwam hij bij een man, die een groote schilderswerkplaats had. Daar werden prachtige schilderwerken gemaakt door hemzelf en door zijn leerlingen. Dàt was nog eens een vak! Jan Steen moest er een brief van zijn vader afgeven en zoo kwam hij binnen in die werkplaats vol jolijt. Daar stonden geen ketels boven vuur, maar ezels met doeken er op, heerlijk ruikend naar de verf. Daar waren groote ramen, waardoor het licht in kalme glorie binnenviel: hoe rijk en sierlijk leek hem dit alles toe in vergelijking met de holle brouwerij vol gestamp en geraas, waar je zoo nu en dan niet op je beenen kon blijven staan van de bierlucht. Toen de meester merkte, dat Jan plezier had in zijn warrewinkel, zei die, dat hij nog wel eens terug mocht komen, als het groote stuk, dat hij nu begonnen zag, gereed zou zijn. Jan stond weken lang onder zijn werk aan de tobbe te gissen of het al zoover was, ja of te neen. Hij dorst er niet heengaan Zoo'n meester zou hem aan zien komen, als hij er niets te maken had.

Jan kon er niet van slapen. Hij had gezien hoe een jonge vrouw aan een venster zat te schrijven, een deftig heer stond er achter; zóó was de schets geweest. Hoe zou het er nu uitzien?

DE APPEL VALT VER VAN DE BOOM

Eindelijk kreeg Jan Steen zijn zin. Uitgestuurd met de vermaning toch vooral niet lang weg te blijven, drong hij met een brief van vader in de hand, in het heilige der heiligen door. Gelukkig trof hij den schilder in een milde stemming aan: zijn belofte was hij niet vergeten, want terstond bracht hij den knaap voor het voltooide schilderij. Jan keek er naar met stralende oogen maar hij zei niets, ook niet toen de meester vroeg of hij het mooi vond. Hij was er te zeer in verdiept, zijn gansche gezicht stond gespannen.

Toen kwam de heer Dou kalmpjes naast hem staan en begon eens met hem te praten en hij liet hem van allerlei vertellen ook. Jan was bedaard en vrijmoedig nu en zei, dat hij graag zou willen leeren de konst van het penseel. Hij had er al wat aan afgeknoeid met houtskool en stift op muren en deuren en op een enkel blaadje, dat hij nog bewaard had. Maar toen de meester hem vroeg die knoeisels eens te mogen zien, werd hij rood als een pioen en haalde ze zwijgend van onder zijn wambuis vandaan. Lang had de schilder ze bekeken, ze om en om gedraaid en wat onverstaanbaars gemompeld bij elk nieuw prentje, dat Jan hem met trillende knuist aangaf. In spanning keek hij naar de levendige oogen van den jongen meester. „Awel,” zei de schilder opeens, na lang zwijgen, „ge zoudt hier kunnen komen en leeren het vak.”

„Ik?” zei Jan, „ik ben brouwer.”

„Uw vader is brouwer, wilt ge zeggen. Maar daarom kunt gij nog wel een schilder zijn, mijn zoon?”

„Ik?” zei Jan in stomme schrik. Hij was bleek geworden, hij trilde op de beenen. Wat ging er gebeuren? Zou hij dan geen brouwer worden? Niet levenslang het zonlicht

missen en de ruimte derven in een bedompte brouwerij? Zou dat kunnen? Neen, dat kon niet. Hij werd bang.

„Neen, neen,” kreet hij. „Dat kan niet, dat mag ik niet van mijn vaâr.”

„Wil je niet?” vroeg de schilder op zijn beurt verbaasd.

Willen? Jan kon de gedachte niet verwerken. Of hij wilde: het was nooit in hem opgekomen wat hij wilde of niet. Zijn vader had altoos in alles beslist. Zijn wil stond immers achter de deur, was hem dikwijls genoeg gezegd.

„Dus je wilt niet,” hoorde hij de schilder veraf praten.

„Dat is me wat moois. Waarom zou de jongen niet willen?”

Wat? Dat was te gek.

„Ik wil wel,” riep Jan hartstochtelijk uit. „Ik wil graag! Heusch waar!”

De schilder glimlachte, breed glimlachte hij en toen begon hij te lachen, te schudden van de lach.

„Oho! Aha! Staat 't zoo? Dus ge wilt graag, maar ge durft er Uw vader niet over spreken?” Jan knikte maar met zijn benauwde gezicht, waarin de kleur toch was teruggekeerd. Met groote overtuiging knikte hij zijn hoofd heen en weer. Of hij wilde! Maar hoe moest het gaan, wat zou vader zeggen, wat moeder?

De schilder liet hem neerzitten op een breede zetel en als twee kameraden zaten ze nu te overleggen, hoe de bestorming van de sterke veste zou moeten geschieden. Hij liet Jan verhalen van thuis en van zijn werk, van zijn broertje en van de zussen, van zijn geklad op de wanden, van zijn vreugde om de snoeten hier en ginder om zich heen. Twee oude vrienden zaten daar weldra te schuddebollen van de pret voor het breede hoge raam van de werkplaats, twee vakbroeders hadden elkaar gevonden in

wederzijdsche verteederling. Maar de tijd verstreek, de uren gingen om en Jan vergat de brouwerij.

„Ik zal het Uw vader gaan melden,” zei de schilder. Jan voelde zich of hij een ander was, of hij reeds schilder mocht zijn, of alles zich reeds had voltrokken. Hij besepte, dat dit iets werd, iets van groot belang voor zijn heele leven. En hij was zichzelf nauwelijks meester, toen hij eindelijk opstond en, na den schilder vurig te hebben gedankt, de spat erin zette naar huis. Maar toen hij weer op de keien stond, zakte de moed hem in de schoenen. De heer Dou kon wel naar zijn vader gaan en trachten hem te bepraten, maar daarmee alleen was het pleit niet gewonnen. Jan had eenmaal zijn plaats in de brouwerij, er werd op hem gerekend. Men kon hem maar niet zoo één, twee, drie missen. En wat zou dan eigenlijk zijn toekomst worden? Schildersleerling. Vader zou het immers nooit gedoogen.

Hoe vreemd viel het hem nu weer thuis te zijn — het leek of alles daar veranderd was. De familie zat reeds om de tafel. Vader keek hem met een paar groote oogen aan, toen hij bedremmeld binnenschoof en moeder schudde bedrukt het witte mutshoofd. Nu eerst besepte Jan, dat hij niet op het werk terug was gekomen, dat hij alweer iets raars had uitgevoerd. Zijn vader begon hem te onderwerpen en hij gaf aarzelende antwoorden. Waar hadden ze het allemaal over? Er was toch iets gebeurd — alles was toch veranderd? Je kon toch maar niet net doen of alles hetzelfde was als gisteren? Jan had de grootste moeite zich in te denken, dat die anderen nog niets wisten, dat nog beginnen moest die lange strijd om los te komen uit het oude. Dit was hun huis, dit was hun woonvertrek, de groote, zware tafel, waar zij allen de beenen onder staken en waaronder hij als kind had gespeeld. Daar zaten

vader en moeder en praatten over plichten en ijver en liefde voor het bedrijf, daar zaten de jongere kinderen met open monden en vragende oogen. Maar Jan zat erbij als een vreemde, als één die reeds een andere wereld toebehoorde, een wereld van verf en kleuren, van licht en lucht — van vrijheid en beweging: het nieuwe, dat nog niet was uitgesproken. Het werd hem eng om het hart, hoe zouden zij dit ooit kunnen aanvaarden, dat hij niet meer één der hunnen zou zijn, een brouwer onder de brouwers, een werker onder de werkers, maar dat hij een vagebond zou worden, een schilder, een zwerver in de natuur. Kòn dat maar zoo? Mocht je je vaderlijk beroep verlaten? Mocht je het eenmaal aangevangene laten liggen en een anderen weg gaan? Hij was daar zelf nauwelijks zeker van en werktuigelijk deed hij mee aan het gebed, at hij en dronk, en gaf de schotelen door als in droom verzonken.

Na het eten zette vader zich gemakkelijk in zijn stoel om de heele zaak nog eens breedvoerig te bespreken. Jan was dus bij meester Dou geweest, maar wat had hij daar dan gedaan? Hij had toch alleen maar een brief af te geven — er was toch geen reden geweest om zo lang te blijven wijlen? Wat voor nut had dat? Of was hij misschien op straat blijven hangen, op de één of andere kegelbaan of in een taveerne? Was er een maasken in het spel, liep hij nou al achter de rokken aan of hoe zat dat? Als dat zoo was, dan sloeg hij hem de beenen stuk. Zoo fraai had Jan het waarlijk den laatsten tijd niet laten liggen. Wilde hij zijn ouders in het graf helpen? Heette dat zijn kleinen broer en zusjes een voorbeeld geven? Jan werd boos. Zóóveel gezeur om niets, dat werd hem te machtig. Hij wilde juist opstaan en eens flink van antwoord dienen, toen hij opeens bedacht, dat hij daarmee maar verder van

huis zou geraken. Hij hield zich dus in met een hoogrood gezicht. Gelukkig verwachtte vader noch bescheid, noch tegenspraak. Hij had alleen een niet te stelpen behoefte zijn ergernis in lange redeneeringen lucht te geven, hij die anders niet zoo woordenrijk was. Maar dit zat hem hoog! Hij wond zich hoe langer hoe meer op: hij zag Jan al als dagdief langs de straten slenteren, hij zag hem al als bedelaar of als beurzensnijder voor den schout. Zelf was hij niet op watten gedragen, als kind. Hij zou het dus de zijnen ook niet doen. Een jongen behoefde je niet met zijden handschoentjes aan te pakken. Als de vlerk niet al 15 jaar was geweest en tamelijk uit de kluiten gewassen, dan had hij hem toch 's even de broek afgestroopt en over de knie genomen. Het dankgebed bracht eenige rust te weeg en Jan zag kans de bui te laten uitrazen, terwijl hij zich wat achter het huis vertrad. Nu eerst kon hij met zichzelf tot klaarheid komen. Het moest uitgevchten worden tusschen vader en hem: brouwer of schilder: zijn leven hing ervan af. Als hij nu bedacht, dat hij die strijd ook verliezen kon, en dan voor goed terug zou moeten naar de brouwerij, het sleurleven van iederen dag, dat hij reeds overwonnen waande, hervatten en geen uitzicht meer zou hebben op dit heerlijke, dat hem nu geboden werd — dan begreep hij pas ten volle hoe hevig hem dat oude tegenstond. Altijd maar weer hetzelfde dag in, dag uit. Hij kon zich niet indenken hoe men het uithield en toch wàs het uit te houden, zijn vader en grootvaâr hadden het gekund, maar hij.... hij kon 't *niet*: dat was hem nu wel duidelijk. Daarom *moest* hij zegevieren. In steeds grooter spanning liep hij heen en weer, steeds angstiger klopte hem het hart. Wat was dat? Wat bewoog hem? Was het iets in hem of buiten hem? Werd alles gewonnen of ging alles verloren?

Daar hoorde hij geritsel en door het gebladerte zag hij wat licht naar buiten komen.

„Jan?” vroeg een stem. Het was zijn moeder. Zij schreide zacht. Hij liep haar tegemoet en viel haar om de hals en kustte haar hard en hartstochtelijk nog eens en nog eens. Zij zei niets, haar oogen bleven vochtig, ze zei geen woord maar streelde zijn haren.

„Ik wil geen kwaad doen, moeder,” zei de jongen, „huil maar niet.” Ze kon niet antwoorden — ze wist niets en begreep toch alles — wat te zeggen? Hij wilde geen kwaad doen — goddank. Het kwam wel weer terecht.

„Wil je een appel, jongen?” vroeg ze.

„Graag moeder,” zei Jan en hij greep hem en beet erin en lachte alweer en moeder glimlachte ook. En 't was aardig buiten te kijken naar de boomen in de maneschijn. Samen gingen ze naar binnen en bleven staan in het achterhuis. Want er klonk een vreemde stem bij die van vader.

„Hoor!” zei Jan, „dat is meester Dou! Hoor!” Het was niet noodig dat hij het zei, want de mannen spraken luid genoeg. Vader's stem klonk boos en dreigend, al kon men de woorden niet verstaan. De andere stem scheen te pleiten, hij was vol overtuiging. Zacht, maar dringend. Toen sloeg een deur en het werd stil. Jan maakte zich los van moeder en ging in het trappenhuis; door een valraam keek hij in de zijdkamer en zag daar een stom gebarenspeel. Daar stond vader hoog opgericht, draaiend aan de knievels, de buik vooruit, achter de groene tafel. Zijn oogen bewogen strijdlustig, zijn gelaat was rood, het leek gezwollen en brieschend van toorn. Klein stond tegenover hem in het volle licht der kaarsenkroon de schilder, sierlijk de mantel aan een kant opgeslagen, de fijne hand zich bevrijdend uit de handschoen. Zijn roodbepluimde hoed hing op de leuning van de stoel, die vóór hem stond. Zijn

mond was vastberaden en gesloten. Het hoofd hield hij wat terzijde als beluisterde hij woorden die van elders kwamen. Opeens zag Jan hem het hoofd oprichten, groot gingen zijn oogen open, lichtend schoten zij in vlam. Zijn lippen weken, zijn armen kwamen beide met een forsche ruk onder de mantel uit, de beide handen, de ééne bloot, de andere gehandschoend nog, gebaarden zóó on-verhoeds, zóó hevig en doelbewust, dat de ander er zijn evenwicht door verloor. Zijn mond sloot zich op eenmaal, zijn armen zakten langs 't lijf, hij trok de buik in en liet het hoofd wat zakken. Eindelijk maakte de gastheer een zwak gebaar en zij schikten aan tafel. Alles scheen goed te gaan. Opeens verhief zich echter vader weer en met een slag, die Jan hoorde trillen in het glas, kwam zijn zware vuist op tafel neer: zijn stem drong tot hem door: heftig, dreigend en schor. „Neen!” Dit verstond Jan ook. Toen stond de kleinere op, de ranke, jongere en met zachte tikken op diezelfde tafel ondersteunde hij zijn betoog. Zijn stem werd gedempt door de wanden, maar veroorzaakte toch een gestadig geruisch. Hij sprak lang, overtuigend en zonder haperen. Langzaam viel de zware figuur tegenover hem weer dicht, het gelaat ontspande zich, de oogen werden kalm, de gebaren zwakker. Hij ging weer zitten, ook al schudde zijn hoofd nog afwerend. Toch was er een peinzende uitdrukking op zijn gelaat gekomen. De ander, de schilder, scheen iets te teekenen, razend snel bewoog zich de witte rechterhand op en neer, vormde lijnen, omcirkelde ze, scheen iets te omvatten. En nogmaals stak de storm op en waren 't twee tegen elkaar opbotsende stemmen, de eene hardnekkig en eigenzinnig, de andere week en vleiend, troostend haast. Maar dit was het laatste. De harde stem werd minder, de zachte hield aan, werd luider, oversprak de andere en doodde

hem. Nu werd het een ander tafereel: twee mannen zaten kalm bijeen en maakten groote plannen en een opgeschoten knaap stond aan een valraam boven en schouwde er op neer met een rustig kloppend hart.

Dit stomme spel werd nimmer opgehelderd; niemand vroeg er trouwens naar. Dat duurde een dag of wat en toen, na het eten, zei vader eensklaps:

„Nu ja, ik heb er over gedacht — en als het dan moet zijn — ik hoop ge zult er nooit spijt van hebben. Maar dit zeg ik U, Jan, als ge niet toont, dat ge 't waard zijt, dan is 't uit. Ik heb den heer van Goyen geraadpleegd en nu ben ik ook een brief wachtende uit Utrecht. Als die meester U nemen wil in de leer, dan zult ge 't beproeven moeten. Spreek mij er niet meer van.”

Jan was verbluft. Wat ging er gebeuren? Hoe anders had hij zich alles voorgesteld: bij den Leidschen meester op de werkplaats overdag en 's avonds thuis. Zou hij nu naar Utrecht gaan, waar hij niemand kende, geen maag of vriend bezat? En bij welken meester? Maar vader wilde er niet van spreken: hij dorst hem zelfs niet te danken.

Zijn arbeid in de brouwerij deed hij met de koortsachtige ijver van iemand, die op het punt staat te vertrekken en die nog snel het een en ander wil afdoen. Omdat hij wist, dat zijn tijd nog maar kort zou zijn, had hij voor 't eerst van zijn leven geduld en toewijding voor zijn werk. Plotseeling werd hij er uit gerukt, moest hals over kop afscheid nemen van moeder, broer en zussen, van allen om hem heen — hij liep een dag van het kastje naar de muur, vergoot vele tranen en op een zonnige ochtend, vertrok hij met vader per trekschuit naar het verre Utrecht.

Onderweg keek hij zijn oogen uit en hij vergat al het leed om het achtergelatene. Langzaam zag hij het landschap veranderen, vele dorpen, vele torens — het leek wel een

droom. Hij werd moe, viel in slaap op zijn bundel lijfgoed — zijn vader was stil en waakte. Hij werd weer wakker, maar in de roef ging hij opnieuw onder zeil, en zoo sukkelde het voort, al maar voort, zonder ophouden — totdat hij vroeg in den morgen wakker werd en van het dek af een strakke rechte weg ontwaarde, met statige boomen, afgepast en deftig als een stadslaan — en er kwamen hoe langer hoe meer huizen, en breede singels werden het en stijve hooge gebouwen: Utrecht. En ze passeerden een sluis en legden aan in een gracht nabij een plein en daar hielden ze stil en ze gingen aan wal, en zoo moe en duizelig als ze waren, zochten ze en vroegen ze en liepen ze voort, al blij uit de langzame dompige schuit ontslagen te zijn en op vrije voeten. En na moeizame omzwervingen kwamen ze aan een groot huis aan een gracht en op hun kloppen deed hun een statige dame open, met hooge kanten muts getooid. Zij keek diep op hen neer en na zeer veel bedenkingen, liet zij hen in een smalle kamer, waar de wanden bezet waren met schilderijen, alle gewijde voorstellingen. Jan keek een beetje benauwd in het rond. Ook vader voelde zich niet op zijn gemak. Wat was hij begonnen? Zooals alle zaken, had hij deze met kracht aangevat. Wel was hij niet over één nacht ijs gegaan, maar eenmaal besloten, wenschte hij ook geen uitstel meer: de jongen wou geen brouwer, maar zou schilder worden. Fiat. Maar dan ook een deftig welgeordend schilder en geen brekebeen. De Leidsche heeren hadden hem willen bepraten, den jongen in huis te houden of naar Haarlem te zenden, maar daar had hij geen ooren naar gehad. Neen, vreemde oogen dwingen het meest. Jan had nu eenmaal dwang van noode. Bovendien, wenschte hij hem in de kerkelijke kunst te zien opgeleid, daar zat tenminste nog een eervolle kant aan. Een huislijs mocht het niet

worden. Als er dan geen fiksche brouwer in zat Het was wel spijtig. Wat wilde de jongen toch? Een vak leeren, dat stond en viel met pastoor en kerkmeester, 't zou hem niet lijken.

Een deur ging open en daar kwam binnen een hoogst deftig uitziend man, met witte kraag op zwart lakensch wambuis, een knijpbril op de neus als de professoren in Leiden. Goede hemel, zou dat een schilder zijn? De heer was schilder: Steen beviel zijn deftigheid. Jan zat in een hoekje gedoken en keek met angstige blikken naar dien gewichtigen man. Thuis was het ruim en helder, hier was het duf en stil. Deze heer scheen niet van grappen te houden. Hij zei het tot driemaal toe en vader gaf hem driemaal gelijk, maar Jan schrok er alle drie keer even hevig van. Nu voelde hij pas goed hoe eenzaam hij hier achter bleef, ver van moeder en vader, de zussen en broertje, geen voet zou hij meer in de brouwerij zetten . . . maar ook geen kameraden hebben en geen muren om vol te kladden. Of hij teekenen zou? Natuurlijk had de heer Knuffer gezegd in een taal die Jan nauwelijks verstond met scherpe i's en zachte k's, natuurlijk, maar eerst zou hij wel eens leeren wat werken was.

O! Leiden, met Uw singels en Uw lanen hoe ver hoe ver zijt gij. Jantje was bleek en leek pas 12 jaar, toen vader afscheid nam.

„Kom met,” zei de schilder en daar gingen zij de trap op naar boven.

ENGEL OF AAP

Eén roode, één blauwe, één gele muts zag men op de koppen der drie leerjongens van meester Knuffer staan,

die zich daarmee hadden getooid om de Vlaamsche meesters te evenaren. Ze droegen witte hansoppen, rijkelijk met verf bespat, en muilen aan de voeten. De schilder was vanmorgen vroeg reeds uitgereden en had zijn discipelen elk een taak opgedragen, zooals naar gewoonte. Het was echt April, er zat wind in de lucht en de knapen hadden nu eens geen zin naar 's meesters pijpen te dansen: die eeuwige opdrachten op koelen toon uitgebracht, bevelend en scherp met neuzige stem, ze hadden er gladjes maling aan.

„Een engel moet ik schilderen,” zei er één, „is dat niet een aap met vleugels? Wel ja, waarom niet voor een reis?” Het was natuurlijk Jan Steen die dit voorstelde.

Zijn leertijd als schilder zette stormachtig in. In het begin liep hij tegen alles aan, smeed stukken van hun ezels, stootte armen en beenen door doeken heen en liet oliekannen in diggelen vallen, zoodat de penseelen in groote vette plassen dreven.

Woede en wanhoop!

Den eersten, den derden en den zevenden dag reeds wilde de meester hem met schade en schande van de deur jagen. Jan was verbijsterd: begon ook hier weer de ellende van orde, netheid, voortgang en eentonigheid? Hoe langer hoe sterker voelde hij neiging tot groote, breede zwaaien met zijn armen in de richting van 's meesters saaie grijze hoofd. Hij moest zich met geweld voor oogen houden, dat hij ten doode was opgeschreven als hij het geduld verloor.

Veel moeite had het den meester dus gekost hem tot studie te brengen. Het klodderen en morsen met verf diende hij grondig af te leeren. Nu eerst merkte Jan hoe moeilijk het vak was, dat hij gekozen had, hoe het mengen en wasschen der kleuren veel overleg vorderde. Hij,

die zoo vlug met houtskool en pen uit den weg kon, zag zich op naarstige en voorzichtige oefening aangewezen. Kwaad smeed hij menigmaal het penseel terzijde, maar hij moest het toch weer zelf oprapen om door te kunnen gaan. Langzamerhand evenwel begon hij er plezier in te krijgen. De standjes en hautaine bejegeningen van Knuffer werden zeldzamer. Op het laatst werden het koele complimenten. En Jan hield het uit, terend op de karig toegemeten vrijheid, zoodra Knuffer — Lamme Klaas, noemden zij hem —, zijn hielen gelicht had. Met de beide andere veelbelovenden was hij op een zeer goede voet. Die hadden een kwart jaar gezucht onder 't juk van den kitteloorigen Duitschen Bijbelbederver, zooals ze hem vriendelijk plachten te betitelen. Niet dapper genoeg om zich tegen zijn luimen te verzetten, hadden zij alles maar voor zoete koek opgegeten. Dit nu *kon* Jan Steen niet. Hij moest uiten wat hem inviel — en zijn vroolijke opbruischende natuur zocht telkens naar een gaatje om zich leeg te spuiten. De anderen namen dit geree van hem over en zoo zag meester Knuffer zijn stil, deftig, naar kamfer en verf riekend huis weldra herschapen in een vroolijke Janboel, waar de zonderlingste plannen en ontwerpen in vervulling gingen. Toch werd er wel gewerkt, want Jan gaf in dit opzicht geen reden tot klagen — integendeel, hij was deksels vlug: en begon hij gelijk met de kameraden, en wilde het geval, dat hij inderdaad aan zijn werk bleef, dan was hij gereed, vóórdat de anderen nog maar de schets hadden voltooid! — Maar dan? — Dán was er geen houden meer aan. Dan kladde en smeerde hij de bontste verhalen, de malste bedenkselen overal rond, waar maar een wit plekje te bekenken viel. Het atelier zag er weldra uit als een hel op aarde. Uit weerzin tegen de lieve engelen en de zoete

gezichten van papen en nonnen die hij te schilderen kreeg, snakte zijn hart naar het zondige dezer wereld. Duivelen en draken in menschengedaante doken op achter de stemmige doeken des meesters met even zoovele spottende en geringschattende blikken. Hierin was hij ieder een de baas: het meest triviale trok hem hevig aan. Ellenlang hingen hem al die lievige en goede, die brave en verstandige dingen de keel uit. Toch schilderde hij ijverig mee aan de groote voorstellingen, die de meester voor kerkaltaren, kloostervertrekken en pastorieën vervaardigde. Een enkele maal ontging het den beschouwer dier doeken niet, dat een paus onder zijn majesteitelijke tiara schalkscher rondblikte dan noodig was, of dat een hemeling wulpscher mond en guitiger oogen trok dan engelen voegt.

Dat hij nu echter een engel als aap schilderde in een hooggestemd stuk, dat was wel liederlijk en beulsbrutaal. De andere twee hielden dan ook hun harten vast voor wat er zwaaien zou. Maar Jan kende op zulke oogenblikken geen angst: hij verheugde zich veel te veel op het physionomie van den ouden Duitschen meester (waarvan de koddige schets hem reeds voor oogen zweefde), dan dat hij zich ook maar een oogenblik bedacht. Het werd een pracht-aap, een mandril, met blauw smoel en dronken flakkeroogjes, en Jan had 't monster gazen vlerkjes gegeven en al zijn liefde had hij besteed aan de ijlst dooradering der vleugelvlakken en aan het zacht genuanceerde licht, dat hij in de teere kleuren beven liet. O, welk een heerlijkheid, dit vak! Dit vak — wat was de brouwerij erbij, dat grove handwerk, die drukte om niets, dat gesis en geblaas en gewalm om een beetje bier Neen, dán dit vak: alles maken wat je inviel, menschen, dieren, monsters. — Verrukkelijk om het leege witte

linnen te bevolken. Teekenen was goed en prettig, maar schilderen . . . , dat was nog eens een werk! Zonder kleuren leefde niets wezenlijk!

Zijn leermeester had hem zoo spoedig mogelijk laten werken op zijn reuzendoeken; gezien had hij met één oogopslag, dat dit geen leerling was dat hij met een enkele wenk, met een raad nu en dan, werk van hem kon vragen: werk, dat geld in 't laadje bracht. En hoe hij de anderen bezielde: hoe hij op zijn beurt hen voortjoeg, raad gaf, leerde. Die buien van wildzang moest men hem door de vingers zien: daar kon hij nu eenmaal niet buiten. Ook at hij te veel — het was een onvoor-deelige gast. Als hij in de keuken zat bij de potten en pannen, dan raakten ze allemaal leeg. Zijn schransen werkte ook al aanstekelijk op de andere rekels. Die waren eerst zoo bescheiden en ingetogen geweest, maar den laatsten tijd werden die ook heel wat praatsiger. Op hoogen toon eischten ze soms wijn, heuschelijken wijn, terwijl ze vroeger tevreden waren geweest met een eenvoudig pintje bier en meester Knuffer was niet zoo goed of hij kon zijn keukenmeid naar de kelder zenden om een kan of wat van zijn beste Italiaansche rood. Gansch zijn berekening schoot er bij in. Hij had alles zoo keurig becijferd en besomd en nu liepen de kosten van het huishouden vaak ver boven de raming. En zoodra hij zich verzette, begonnen zijn leerlingen alle drie te krijten, en te spreken van: pak Uw bundel, Adriaan, waar is Uw lijfgoed, Jan? en staat Uw mand al gereed? en er was geen verstandig woord meer uit te krijgen. Toch, meester Knuffer moest 't toegeven: Jan Steen was een aanwinst voor zijn werkplaats, er zat muziek in den knaap — een heldere kop, een vlug penseel, en rake factuur. De knepen van het vak leerde hij al lolmakende, je hoefde 't hem niet

dertig keer voor te kauwen, zooals het meerendeel van die opgeschoten halfwassen. Hij nam je zonder veel strapatsen het werk uit de hand: hij had een vinding, een keurigheid van schikking, een gevoel voor kleur en half-kleur, waar je verbaasd van stond. Waar had hij dat toch geleerd? Als hij er Jan naar vroeg, dan was het altijd: „Sinjeur Dou heeft me wel eens iets gezegd”. Nu, Dou was niet slecht, leerling van den jongen Van Rijn, den Leidschen meester, die het nu al jaren in Amsterdam gebolwerkt had. Knuffer begreep het niet recht. Was dat soms talent? Het kon zijn. Jan Steen was de eerste leerling van wien hij zooiets had ondervonden, iets buitengewoons. Alleen, hij was niet serieus genoeg. Hij kon zich niet tot één ding bepalen: hij had geen eerbied genoeg voor zijn onderwerp. Hij maakte altijd maar pret — hij zong maar de gekste liederen onder het schilderen van een kruisafname — hij sloeg de lichtste taal uit onder het behandelen van het somberst project. Dat was wel vreemd, men was er soms verlegen mee. Maar net, als je aan het eind was van je geduld en op het punt Jan, met zijn roode baretje op de deur uit te kieperen, dan ver-raste hij je met een houding, met een figuur, zoo edel, zoo fijn — dat je niet kon nalaten hem maar weer vergiffenis te schenken. Hij zelf vroeg er allermint om. Gelukkig wist hij 't niet, Knuffer hield 't wel zalig voor zich, maar het jong kon aan elke vinger van zijn hand een baas krijgen — dat was zeker. Wie zou er zoo'n fortuintje niet begeeren: een jongen, die 's wat meer kon dan verf wrijven en lijntjes natrekken — een jongen, waar een schilder in zat, zooforsch, dat je er soms angstig van wier. Of hij eens wel den goeden weg naar de gewijde en kerkelijke kunst zou vinden, dat betwijfelde de meester sterk: zijn vader stond er op, maar 't zou nog

menig jaartje kosten. Er zat nog te veel wereldzin in den knaap. Een heel eigen doek had hij hem toch nog nimmer durven opdragen — daar was hij te spotachtig voor. Stijl moest hij hem nog bijbrengen en gepaste ernst en geduld in alle zaken. Op den terugweg naar huis sprak hij van zijn zwaarigheden tot een kunstbroer, die eens mee zou gaan zien, wat er al zoo op zijn atelier te doen was. Deze, ook zoo'n halve Duitscher, die al jaren in Holland woonde, was door al de verhalen over Jan, wel een beetje nieuwsgierig geworden. Die Nikolaas was toch maar een boffer, zulk een steun te hebben, die geen duit kostte. Hij kende er zijn man wel voor om te weten, dat schraalhans er keukenmeester was. Het goedkoopste was nog niet billijk genoeg, waar het zijn dischgenooten betrof.

Jantje zat onderwijl in zak en asch. Hij had weer eens een aanval van heimwee, dat hem vaak bekroop na zijn dolste buien. Hij kon dan ineens in elkaar zakken — zijn vroolijkheid was gedaan — hij trok zich in de eenzaamheid terug en bleef langen tijd peinzend aan een raam verwijlen, starend in de wolken, die voorbij dreven en hij dacht met steeds schrijnender droefheid aan huis. Hij wilde zoo graag vader en moeder weerzien en de zussen en weten hoe groot broertje Wijbrandt nu was en of het huis al opnieuw was geteerd. Hij verlangde naar de bierlucht van de brouwerij en naar het snorren van de haard thuis en het maal om de groote tafel, allen bijeen. Het kwam vaak op de ongelegenste tijden, juist terwijl hij de lichtzinnigste dingen schilderde of wanneer hij beneden in de keuken bij de meid en de jongens zat te potlikken, of als hij langs de breede Uetersche singels zwierf met de kameraden en wat opgeschoten deerns uit de buurtschap. Hij was bang voor die gevoelens — ze maakten hem zoo week, dat heel zijn binnenste scheen water geworden, dat

hem dan uit de oogen begon te druppen, zoodat hij zich geen raad wist van schaamte en spijt. De anderen hadden hem eerst geplaagd, maar later hadden ze als bij afspraak gedaan of ze 't niet merkten en ze lieten hem zitten zonder er aandacht op te slaan.

Ook nu weer zat hij aan de voet van zijn ezel op den grond, met de armen om zijn knieën geslagen en het hoofd voorover gebogen en merkte niet eens, dat de deur van het atelier was opengegaan en meester Knuffer was binnengekomen met een zwierig goudgeketend sinjeur, wiens dikke buik en kogelrond hoofd anders stellig Jan's wildste vroolijkheid hadden wakkergeroepen. Neen, 't was mis met hem. Toch hoorde hij ineens de stem des meesters en met één oogopslag zag hij hoe de zaken ervoor stonden. Hij was opgewipt en stond nu met zijn diep droefgeestige gelaatstrekken en behuilde oogen als een nietswaardige voor zijn patroon, die met vernietigende blikken naar het doek op de ezel staarde.

„Wat is dat?“, stamelde de schilder, „wat heeft dat te beduiden?“ en met zijn degenstok wees hij op de aap, die zich groot en duidelijk afteekende tegen den hemelschen achtergrond. Jan Steen was 't al vergeten wat hij had misdaan — de pret was over — hij was allang in een andere stemming en hij zelf stond haast even verbaasd. Had hij die nog geen drie uur geleden geschilderd, die malle aap? Heel het doek waaraan meester Knuffer zoo veel zorg en tijd besteed had, was bedorven, onverkoopbaar geworden om die uitgelaten bui van zooeven. Jan wist niet wat te zeggen — hij merkte zelfs niet hoe de dikke sinjeur de aap met kennersblik stond te monstereen en van hem naar den jongen schilder keek, die dit monster het leven had gegeven.

„'t Is toch een fraai dier,“ zei hij eindelijk, „maak U niet

boos Knuffer.” Maar de meester was niet zoo gauw tevreden. Zijn toorn was omgeslagen in neerslachtigheid.

„’t Lijkt wel, de duivel huist in U,” zei hij tot Jan. „Ge kunt in een christelijk huis niet blijven. Ik moet U weg zenden.”

Jan die al week was, borst in tranen uit.

„Ben je wel mooi mal?” Geschrokken trok de sinjeur met de buik Knuffer terzijde en fluisterde hem iets in. Deze ging toen, boos mompelend, naar beneden. Ze hoorden hem daar met deuren slaan.

„Kijk,” zei de vroolijke sinjeur, „gij, Jan Steen, zijt een oolijkerd, maar ik heb toch te doen met U. Ik zal het schilderij mee naar huis nemen en gij zult een ander doek voor den meester maken, naar zijn aanwijzingen. Komt gij dan allen heden bij mij eten. De heer Knuffer heeft daar in bewilligd.” De andere leerlingen vonden het een buitenkansje en ook Jan vroolijkte er ineens van op. Nu eens niet kool met worst in de keuken, maar bij een heerschappij te gast — dat was een kolfje naar hun hand. Beneden wachtte Nicolaes reeds: hij had snel berekend, dat hij er zoo nog het beste afkwam.

Het scheen wel of de dikke heer open tafel hield: in een oogwenk was in zijn groot licht huis, dat niet ver af bleek te zijn, een feestelijke tafel aangerecht, prachtige zilveren kandelaars stonden erop te branden, keur van gezoden en gebraden werd door een helderen koksmaat aangedragen. Dat was nog eens een onthaal. In hooge adellijke karaffen stonden veelsoortige wijnen op.

Knuffer at, zoodat men het hem kon aanzien, dat hij niet de kosten droeg, ditmaal. Het zweet liep hem langs de kop — hij dronk na venant en zijn drie leerlingen spaarden evenmin de beker. Maar de kroon spande toch de luidruchtige gastheer zelf. Hij kon stouwen als holle

bolle Gijs en toen de anderen met krampachtig gespannen buiken zaten van niet meer te kunnen — met geen mogelijkheid — schepte hij nog een heele vruchtentaart leeg. Meester Knuffer, van wien men nimmer een onvertogen woord vernam, zat op het eind te zwetsen als een lichtmatroos: de heele wereld kon voor zijn part in scherven vallen: de hemel mocht er bij gaan liggen en alle heiligen konden een staart krijgen. De jongens waren ook wel ver heen, maar toch maakten zij zich al deze opmerkingen ten nutte. Dat zou hem berouwen, de schijnheilige Karmeliet. Dat zouden ze hem ten eeuwigen dage onder zijn dronken neus wrijven. Hij moest hun nog eens aankomen met zijn zoete praat. 't Was alles larie, wat hij ooit beweerd had, de vuige zuiper! Maar och, wat kon het hun vandaag ook verschelen — zij hadden zelf toch ook plezier, en in de beste en innigste vriendschap van de wereld tolden zij gevierden huiswaarts onder 't zingen van een geradbraakte Duitsche kerkhymne, waarin de Liebfraumilch een groote rol speelde. De vrouw des huizes bereidde hun een warme ontvangst.

ZACHTE MEESTERS....

De heerlijkheid van het schildervak is, dat de avonden zoo lang zijn — vooral in den winter. Als 't om drie, vier uur te donker werd op het atelier, konden de jongelui wel inpakken. Ze ruimden hun boeltjen en reinigden zich zoo'n beetje en dan gingen ze nog vóór het maal de straat op. Voor jongens, die niet voor een klein geruchtje vervaard zijn, is er in het schemerdonker van alles te beginnen. Jan Steen hield van de vroolijke gezelschappen — er waren nog meer leerlingen in de stad, die bij andere

meesters werkten. Het waren voor het meerendeel lustige knapen, die zich gemakkelijk verboederden. Bij pakken van tien, twintig gleden ze een taveerne binnen, maakten daar meer rumoer dan verteringen en bleven zoolang plakken, tot de waard, die liever tapte dan klapte, hen met veel booze woorden de deur uit werkte. Die schildersleerlingen waren natuurlijk altijd en eeuwig platzak en Jan Steen maakte op dien regel geen uitzondering. Vader zond wel eens wat geld voor zijn benoodigdheden, maar scheen er toch op te rekenen, dat ook de meester wel eens wat afschoof. Wie echter ooit van Knuffer een duit zag, was een knap man. Ontvangen deed hij graag, maar uittellen lag zoo niet in zijn aard. De uitspattingen die Jan Steen zich veroorloofde, beperkten zich dus tot een enkel potteke bier gepaard met veel brooddronkenheid, en ze waren hem ruimschoots voldoende. Teneinde de waarden niet tot wanhoop te brengen, wisselden de makkers voortdurend van stamtafel. Al heel gauw hadden de kasteleins in de gaten, dat ze wel leven, maar weinig geld in huis kregen als de zwerm schildersgezellen neerstreek. Ook de meisjes in de buurt leerden zich gewennen aan de goedkoope galanterie hunner vrijers. 't Was mooi als er eens op de kermis een koek op over schoot, verder moesten ze 't met de oprechte liefde doen, die haar gul geboden werd.

Jan Steen had een vrijster, Klaartje hiette ze, met lieve oogen en perzikwangetjes, die hij zoo tusschen licht en donker gulzig beknuffelde. Met haar had hij groote plannen gemaakt; zoozeer beviel hem haar frissche snuitje. Al was hij pas zeventien, toch zou Klaar eens zien hoe gauw hij meester was — dan zette hij een heele verfwinkel op met werkplaats en al, maar een beetje grooter en beter dan die van Meester Knuffer en zij werd na-

tuurlijk zijn vrouwtje. Was dat niet aardig en zou dat niet in een jaartje klaar te spelen zijn? Maar het meisje wist nu al, hoe jong zij ook was, dat zulke voornemens wel eens vervagen — en zij had gelijk, want na een maandje was het zwarte Grietje, die bij Jan het hoogst stond aangeschreven: zij had zoo mooie donkere oogen. Jan kon er niet van uitscheiden er in te staren en als hij er regelrecht inzag, belandden zijn lippen op Grietjes mondje. Ook al niet erg, wat jong is, speelt graag. Maar Jan had buien, dat zijn kop totaal op hol was: hij dacht dan aan niets anders dan aan oogen en lippen, lachjes, kneepjes en hij was met geen geweld bij het werk te houden. Dit maakte zijn meester soms zeer gemelijk. En hijzelf vond het ook wel raar, maar hij kon er niet tegen op. Een lentelijk gevoel beheerschte hem dan: hij moest kussen en dartelen en stoeien en springen als een veulen in de wei.

Knuffer dorst zulke dagen niet van huis, wat hij heel jammer vond, want hij was gaarne op het pad en hij vond dat ook noodig voor de verkoop van zijn stukken. Want daarin was hij een meester. Geen pastorie liet hij ongemoeid: overal trachtte hij zijn werk te plaatsen — het schilderen werd welhaast bijzaak voor hem. Daartoe waren de leerlingen goed genoeg. En die vonden 't best. Als het hek van de dam was, ging alles veel prettiger toe. Er werd eerst fiks gewerkt en daarna werd de tijd besteed aan lanterfanterijen van de ergste soort. Modellen, door den argeloozen Knuffer ter beschikking gesteld, werden in de malste houdingen gezet en zoo met afschuwelijk vertrokken gezichten op het doek gebracht. Met de meisjes werd zoo vrij en onbekommerd rondgesprongen, dat zij al gauw hun boeltje bij elkaar pakten en ijlings de beenen namen, niet dan na menig kusje en aaitje te heb-

ben moeten lijden. Een enkel brutaaltje bleef nog wat langer hangen maar moest tenslotte wegens de al te exorbitante eischen, die haar gesteld werden, het veld ruimen.

Eens op een dag hadden de losgebroken leerlingen waarlijk een klein bacchanaal aangerecht, de luiken van het huis gesloten, kaarsen ontstoken en eenige meisjes uit de kleeren weten te krijgen, ze door hun plagerijen dwingend voor hen te dansen, opgetuigd met de enkele bloemen, die uit de tuin waren weggekaapt. Ook hadden ze een inval op de kelder gedaan, de meiden beneden hadden ze een loer gedraaid en de etenswaren, voor het maal bestemd, weten boven te krijgen. Zoo slempten ze aan een met schilderslinnen bedekte disch, achteroverliggend op de werkbanken met de armen om de vermoeide en verschrikte Eva's geslagen, toen de meester plotseling thuis kwam en vol ontzetting de aangerichte verwoestingen gadesloeg. Zij hadden amper tijd op te springen, toen hij reeds voor hen stond en met heesche stem: „Heraus!” riep. Zonder genade zouden allen gekleed of ongekleed de straat op zijn gejaagd, als niet Jan Steen door zijn rapheid den meester steeds op dwaalsporen het huis had doorgevoerd ten einde de anderen gelegenheid te geven zich te verstoppen. Het gesprek tusschen hem en zijn meester begon zeer luid en onbeheerscht, maar eindigde toch nog goed. Jan Steen nam oorlof heen te gaan. Reeds lang had hij het gevoel hier niet alles te leeren wat hij leeren wilde, en ook zijn meester niet in allen deele te voldoen. Toen zij nu eenmaal als twee brieschende leeuwen tegenover elkaar stonden, kwamen hun verborgenste gedachten er veel gemakkelijker uit. Jan's levenslust vond hier niet genoeg voedsel — het bracht hem tot de hang naar ongezonde vermaken. Hij wilde iets anders,

dan hem hier geboden werd. Daartegenover verleende hij Knuffer ook niet voldoende steun. Jan was te onberekenbaar. Dit alles werd nu eens duidelijk uitgesproken en ze eindigden met rustig bijeen te zitten en te overleggen wat er gebeuren moest.

„Ik zoek een anderen meester,” had Jan Steen gezegd, „hier heb ik veel geleerd, maar ge hebt aan mij niet genoeg.” Toen was Knuffer aan het eind toch kwaad geworden: hij zag zich zijn hulp ontgaan. En ook de andere leerlingen waren boos, toen ze hoorden van Jan's plannen. „Een anderen meester? Zult ge ooit zulk een ouden sukkel terug krijgen, waar ge U zoo roeren kunt als ge wilt?” „Neen,” maar Jan begeerde iets anders. Hij begeerde een kameraad tot meester, een, die hem begreep en dien hij volop helpen kon. Hij had werk gezien van andere schilders, dat hem veel meer aantrok dan het ietwat stijve der gewijde kunst. Zoo'n Brouwer, zoo'n Van Ostade. Te Utrecht had hij wel eens een stukje van hen gezien. Dát waren knapen. Daar zat wat meer lol in! Zou hij bij Van Ostade niet beter op zijn plaats zijn? Deze hield atelier te Haarlem. Hij zou dan ook dichterbij Leiden wonen, meer thuis kunnen liggen — dat trok hem toch ook aan. Helaas, den volgenden dag had Knuffer zich alweer bedacht. Ging het aan tegenover den vader van den knaap hem midden in zijn leerlingentijd los te laten? Was de jongeling een volleerd schilder van kerkelijke kunst geworden? Had hij hem waarlijk alles van de Italiaansche schilderswijze bijgebracht? zoodat hij hem als gelijke kon beschouwen? Neen, geenszins. Jan had hier iets gezien van de beroemde Romeinsche beeldhouwkunde: hij had wat plastieken leeren nateekenen, hij had wat geholpen aan de doeken zijns meesters, alleen onderdeelen wel te verstaan. Tot een zelfstandige werkwijze had hij

hem nog niet kunnen opvoeren. Wat hij uit eigen beweging soms deed, was nog steeds wild en woest, zonder inhoud of wijding. Knuffer pijnigde zich af over deze problemen, onderhand Jan Steen met steeds meer karweien overstelpend en onder die pijnigingen zelf, bleek opeens de vogel gevlogen. Op een morgen was zijn bedstede leeg, zijn ochtendbrood stond onaangeroerd. Jan was weg.

Op een schoen en een slof was hij te Leiden aangekomen. Van zijn plunje had hij tijdens de reis geteerd. Op zijn voordeeligt zag hij er dus geenszins uit — vermoeid, hongerig, stoffig en kaalgeplukt. Moeder Lijsbeth ontving hem als den teruggekeerden verloren zoon, zij zette hem in de meest letterlijke zin des woords direct weer in zijn „slappe wasch”. Het kabinet ging open en nieuwe frissche kleeven kwamen er uit. Toen werd Jan voor een tafel geduwd, zoo rijk beladen als hij er tijdens zijn verblijf in Utrecht slechts eenmaal een gezien had. En de eene kan bier na de andere werd hem geschonken en later nog menige roemer wijn. Het werd een feest. De familie liep uit, oud en jong kwam Jan zien; men kwam om Jan te gispen, men bleef om Jan te vieren. Wat had de knaap al niet beleefd — hoe sterk en gezond zag hij er uit, alleen wat mager! Hij had leeren werken, zijn meester had goed over hem gerapporteerd in weliswaar korte maar vriendelijke brieven. „Jan was volijverig in de konst” heette het, „hij maakte rassche vorderingen, was verdraagzaam en handelbaar, hoewel van groote levendigheid”. Evenwel, en dat was de vraag die telkens weer boven kwam, wat wilde Jan nu? Was hij weggejaagd? Ging hij weer terug naar zijn meester of naar een ander? Jan had er maar overheen gepraat, had maar gelachen en

zich alle drukte om zich heen, laten aanleunen. Hij nam het er maar eens van, kloof het eene kippenboutje na het andere. Wat was het hier ruim en gezellig. Wat waren de meisjes groot geworden en zoo knap en broer Wijbrandt was ook al een heele baas — die ging al ter brouwerij telken dag. — Vader was oud geworden, vond Jan. Een heeleboel dikker dan vroeger, een beetje stijver nog plantte hij de vette nek in de nog breedere kraag. Hij was welgedaan, rustig en tevreden, maar stijfhoofdiger dan ooit. Toch was er op het punt van Jan's carrière een zweem van onverschilligheid in hem gekomen. Nu hij toch geen brouwer werd, was Jan niet meer zijn zorgenkind. Hij zag nu ook wel in, dat hij zijn eigen weg moest gaan, ofschoon als ouder moest je je laten gelden. Toen Jan dus eenmaal na al het geroezemoes tegenover zijn vader aan de tafel zat, heel alleen, toen voelde hij zich de moed weer ontzinken. Wat kwam hij eigenlijk doen? Hij wist het zelf nauwelijks, hij wist alleen: niet meer naar Utrecht terug; dat leek hem nutteloos. Om zich hier in zijns vaders huis als meester neer te laten, daarvoor had hij toch nog te weinig vaardigheid, dat voelde hij zelf drommels goed. Neen, hij moest een anderen leermeester zoeken, een, bij wien hij zich vrijer kon ontwikkelen. Meester Van Ostade was de aangewezen man, maar hij wist nog van vroeger, dat vader het niet erg begrepen had op de Haarlemsche Sinjeuren. Ze waren hem te rumoerig en te groote liefhebbers van kan en roemer. Maar of het goede schilders waren . . . ? Nu, dat wist Jan wel zeker.

De oude heer werd ongeduldig.

„Wat nu?” vroeg hij eindelijk. Jan kwam er dan maar mee voor den dag en ja hoor, daar had je het al, vader zag het heel donker in. En of Jan nu al pleitte en plooide, het haalde niet veel uit. In Haarlem was het niet pluis.

In Haarlem gebeurde veel wat het daglicht niet zien kon. Mocht hij als vader zijn oudste daaraan wagen? Was hij verantwoord, als hij zijn jongen in die poel van zonde en ongerechtigheid liet verdrinken? Nou, nou, suste Jan, zoo erg zou het wel niet zijn. Papperlepap, het was wèl erg. Wist hij wat er in de wereld te koop was? Jan liet den ouden heer maar eens uitzwetsen. En hij rekende niet te vergeefs op zijn gelukkig gesternte: want wie viel daar uit de lucht, wie had er van Jan's thuiskomst gehoord en was verlangend hem te zien en te weten waarom hij gekomen was? De brave meester Dou. Hij werd in de kamer gelaten waar die twee bijeenzaten en Jan begreep niet hoe het alles zoo licht om hem heen werd, toen de schilder er was. Het leek of er geen zwarigheden meer bestonden. Nog vóór Jan wat zeggen kon, was de naam, die zooeven was in de ban gedaan, alweer genoemd en nog eens en nog eens.

„Natuurlijk, dat is de man — daar praten we niet langer over,” zoo ongeveer had de schilder gezegd en toen ging hij aan het vragen en visschen en Jan vertelde alles en nog wat van Utrecht en van Knuffer en van de kameraden. En Dou lachte en klopte hem op de schouder en als vader wat bromde, lachte hij ook en klopte ook vader. De oude heer raakte er geheel van op streek. Hij liet wijn komen en het werd een gezellige boel en toen moeder onverhoeds binnenviel met een blad met kaas en brood en bollen en wat niet al, wist ze niet wat ze zag, toen ze haar man daar in zijn groote stoel zag schuddebuiken van het lachen en alles eindigde in een groote omhelspartij van blijde menschen, die welgemoed waren allemaal. Jan zou naar Haarlem gaan. Hoe klopte zijn hart vol verwachting.

JOYEUSE ENTREE

Daar stond Jan Steen te kijken of hij zijn laatste oortje had versnoept, toen hij voor de houten loods was gekomen, die volgens het zeggen van een oud kereltje op de weg het atelier van Adriaan van Ostade moest verbeelden. Het was een heerlijk scheef in elkaar gezakt dingetje, geheel overmost, dik overwingerd en met aan de zijde van het pad onregelmatige ruiten op ruwe wijze in latten getimmerd; zoo fragiel en zoo vergaan was de deur die in roestige scharnieren hing, dat Jan haar gemakkelijk had kunnen open breken als hij gedurfd had.

Niemand thuis. Zijn kloppen was te vergeefs.

Het was een heerlijke dag. De warmte trilde over de velden. Blauw was de lucht met een enkele statige witte wolk versierd. De wilgen aan weerszijden van het smalle pad schitterden geel in de zon. Vlak bij lag Haarlem met zijn torens. Het was doodstil. Daar kwam het kereltje aanhompelen, dat Jan terecht gewezen had.

„Issie er nie in?” vroeg die met een grijns. „Het weer is er te mooi voor, hij is er op uit! Wacht tot vanavond.” En voort hinkte hij weer met zijn wilgenstok in de hand. Daar zat Jan nu. Hij had lang gezocht — hij was warm en moe, deze eerste voorjaarsdag. Aanlokkelijk blonk het goudgele gras. Plomp daar lag hij onder een boompje en sliep in met het zomersche gonzen om zich heen, zwaar als een blok. —

Daar hoorde hij opeens een vredig belletje klingelen over de weg en wat kwam daaraan? Hij richtte zich op, het hoofd nog vol zware droomwebben en zijn oogen onzeker in de roode namiddagzon. En toen hij, de hand slap boven de troebele dichtgeknepen oogen, keek, zag hij een zonderlinge stoet naderen. Een kleine stoet trou-

wens maar, bestaande uit twee ezels beladen met kisten en stokken, die bijeen waren gebonden, en twee mannen met ongekend groote hoeden op, waarvan de breede randen aan alle zijden luifelsgewijze door koorden werden in de hoogte gehouden en waarvan de bol van boven eindigde in een hooge spitse punt.

Opeens hield de kleine karavaan stil, het geklingel hield op. De voorste ezel had zijn voorpooten schrap gezet en ondanks de vriendelijke bekloppingen van een der mannen en de vleierende woorden van den ander, verkoos hij geen stap verder te gaan. Jan zag dit alles met belangstelling aan. Hij had verstand van ezels, als brouwersmaat had hij vaak den molenaar een handje moeten helpen bij het gerstvervoer.

„Trek hem achteruit!” riep hij. De beide mannen waren zoo verdiept in het moordend bedrijf den ezel weer op gang te brengen, dat ze werktuigelijk het bevel opvolgden en jawel, daar ging het op een holletje. Jan sprong op en groette de mannen, die hem een dankbaar wederwoord schonken. Maar ziet, een groote sleutel kwam uit de zak en de deur van de schuur ging open. De heele karavaan trok plechtig binnen en Jan er natuurlijk achteraan. Hem was een licht opgegaan. Dit moest zijn nieuwe meester zijn.

Toen hij de drempel overschreed was hij geheel gerust. Hier heerschte de meest denkbare wanorde. Voor het ontzaggelijk groote raam, dat uitzicht gaf op wijde velden stonden zware schildersezels opgesteld. Het aantal voorwerpen, dat er bijeengebracht was, leek oneindig. Hier lagen doeken van allerlei kleur, daar vruchten, verdroogde bloemen, hoeden, een kandelaar, een klok, eenige tonnen, lange degens, dierenhuiden, muziekinstrumenten, kannen, pijpen, tinnen schotels, tangen, zeisen, graan-

wannen, temidden van een bonte warreling van wrakkig huisraad; een kabinet dat heelemaal openstond, deuren en laden naar voren hangend, vertoonde eveneens een overmatige, wanordelijke inhoud. Jan had op zijn gemak alles waargenomen; hij had de ezels zien verdwijnen achter een schotje en de mannen waren alweer teruggekomen en hadden zich aan een rond tafeltje gezet en nog steeds stond Jan daar openmonds. Het beviel hem hier. De oudste der beide mannen, een dikke ton, zat hem niet zonder verbazing aan te staren en vroeg toen aan den ander:

„Wat wil de borst toch?” en tegen Jan: „Wil je wat drinken?” Nu, dat ging. Jan schoof bij en nam een kan en zette hem aan zijn mond. De anderen gaven elkaar een knipoog.

„Dus je had dorst? Nou, zeg dat dan.” Jan vond het best en nam nog een slok. Toen gingen de mannen hun schetsen voor den dag halen en Jan keek gretig mee en hij luchtte er zijn wijsheid over alsof hij jaren kameraad was geweest met de broers.

„Drommels,” bromde Adriaan, „men zou zeggen, dat ge er ook aan deed.”

„Dat doe ik,” zei Jan, „daarom ben ik toch gekomen?”

„Wie ben je dan?” zei de schilder.

„Jan Steen.”

„Jan Steen, ik heb dien naam nooit gehoord.”

„Hebt ge dan geen brief ontvangen?” vroeg Jan.

„Niet dat ik weet,” zei Adriaan.

„Wel, er is geschreven geworden, door meester Dou.”

„Door Gerard Dou,” zei Adriaan, „dat zal dan in de stad zijn afgegeven aan mijn huis op de Oude Gracht. Maar ik ben er in geen maand geweest.”

„Dat was dan leelijk,” meende Jan, „hoe moest men er mee aan?”

„Niks leelijk,” zei Adriaan. „Als ge hier gewennen kunt, dan blijft ge en anders, dan gaat ge.” Hiertegen viel niet veel te zeggen en ze bleven zoo wat keuvelen en praten en dronken een kan en daar kwamen zoowaar de pijpen op tafel en ook Jan kreeg een pijp vol toebak. Hij was nog slechts een beginnend zuiger en zoo was het, dat hij na een half uur meer dood dan levend de schuur uit kwam, waar de avonddauw reeds over de velden hing, en zoo benauwd was het hem en zoo zwaar sloeg hem 't hart in het lijf, dat hij den dag vervloekte, die hem hierheen had gevoerd. En het werd nog benauwder en enger en toen volgde de verlossing en hij kwam bleek als een doek, maar licht als een veer weer binnen, doch de schilders waren in een naburigen herberg gegaan om het maal te gebruiken en een papier was er aan de wand geprikt en daarop was dat allemaal te lezen en als Jan moed en kracht vond, dan kon hij hen opzoeken en mee eten, maar als hij die miste, dan moest hij maar gaan liggen, waar een goed plekje was en trachten te slapen. Morgen was er weer een dag! De gedachte aan eten maakte hem zoo ziek, dat hij haast weer naar buiten moest. Hij schoot dus maar als een aal onder een dekentje, dat in een hoek van de schuur opgevouwen lag. Hierover vielen de schilders diep in den nacht met zware smakken tegen elkaar en Jan lag wakker en keek in een groote wijde sterrenlucht. Hoe wonderlijk was het bij dezen meester.

Het was gauw weer heel stil geworden. De broers lagen ergens in andere rommelhoeken en snurkten zwaar, ze sliepen als ossen. Licht was het vertrek haast van maan- en sterrenschijn. En wonderlijk, opeens was het Jan Steen te moede alsof nu eerst recht een nieuw leven begon. Bij vader en moeder thuis was hij een kind geweest, bij Knuffer een opgeschoten knaap. Maar hier bij deze wonderlijke

broers scheen hij als man te gelden. Men gaf hem bier en toebak, men vroeg niet vanwaar hij kwam en waarvoor hij kwam. Hij was er: hij was een schilder, hij mocht meedoen. Jan Steen voelde zich eensklaps gewassen en gerijpt, en wonderlijk genoeg, in het geheel niet eenzaam, ofschoon hij nimmer zoo eenzaam was geweest. De broeders wisten blijkbaar niets van hem, maar bekommerden zich ook nauwelijks om hem. Hij mocht blijven, dat was al. Of hij de zoon was van een welgesteld brouwer, een leerling van Knuffer, een beschermeling van Dou — dat alles scheen hun om het even te zijn. Zij namen genoeg met hem als makker, wie hij ook was. Morgen zou blijken of zij hem zouden achten of verwerpen. Dit alles stemde Jan, tot zijn eigen verwondering, in het geheel niet neerslachtig. Hij vond het haast aangenaam zoo eenzaam te zijn. Zijn fantasie ontwaakte naarmate zijn lichaam meer insliep. Hij zag zich werken in de wei — hij zag zich in een groot atelier — hij zag nauwelijks meer . . . en sliep.

Den volgenden morgen was het nog schemerig, toen hij reeds wakker werd. Adriaan was bezig zich te beplenen uit een emmer koud water. De stralen liepen hem uit de donkere haren over het gelaat, dat hij stond af te poetsen, tot zijn wangen rood glommen. Zijn nog onbekleede beenen staken reeds in de hoge kaplaarzen. Isaac was zelfs al gekleed en gereed.

„Het wordt een prachtige dag,” hoorde Jan fluisteren. Ze schenen toch te denken om den slapenden jongen in de hoek, want ze dempten hun stemmen, toen ze met elkaar gingen staan frazelen van je welste. Jan hield het niet uit.

„Frissche morgen!” zei hij en wipte op.

„Alle mogendste vader,” riep Adriaan, „daar hebben wij nou zoo lang ons bek voor gehouden. Het mirakel leit

op zijn praalbed te luisteren. Kom er uit, luie verdommeling en wasch je vurige fikken. Zoo'n wiegekind hebben we hier nog niet gehad."

Jan was er bij om zijn schaâ in te halen en weldra zaten ze groote hompen brood te schrokken om het ronde klap-tafeltje, waar de bierpotten en de pijpen, het komfoor en de toebaksbulen nog broederlijk bijeenlagen.

„Ben je nou weer heelemaal mensch, halve dooie?" vroeg Adriaan goedig, zijn gelaat in een reuzenhap begravend. „O, jawel," zei Jan, „de aanblik van de heeren hier, maakt een lijk weer levend." De andere van Ostade, een kop grooter dan de oudere, gromde welwillend.

„Heeren bennen we anders niet," zei Adriaan. „Daarvoor bennen we wel een klein beetje te veel werkezels, wat jou Saac! Van ezels gesproken, ik neem die krengen niet weer mee uit. Ik kan mezelf voor mijn kop stompen als ik er aan denk, dat ik ze tot me genomen heb. Ze worden geslacht — ik kan dat gesammel niet hebben."

„Waarom heb je ze genomen?" vroeg Jan.

„Waarom? Ik heb ze genomen van een bankroeten mulder, die me aan mijn kop heit gepredikt: ik zou ze nemen — maar ik heb schoon mijn bekomst. De onverlaten willen justement niet als ze moeten en als je ze wil laten stil staan, is er geen houden an. Weg ermee. We zullen ze plukken, braaien en de ezelskinnebakken voor scherm-degens vermaken. Maar nu genoeg vieren en vijven. We gaan er op uit. Pak aan."

En Jan kreeg wat te dragen en Isaac en Adriaan zelf en daar gingen ze gedrieën op stap, vroolijk als de dag, die juist rijk en glorieus was opgegaan, luchthartig als de vogelen in de boomen, onbekommerd als de zon, die de wereld met licht en warme streelingen omvatte. Het was lief hier buiten. De wilgen waren zachtgroen en

wuivend op een lichte wind. De boeren liepen al op het land te zaaien. Een melkwagen reed hen vooruit, een meid met groote strooien hoed, lag er bovenop. De broeders groetten met vriendelijke lach en zwaaiïngen van hun grappige hoofddekseis. En Jan lachte mee en sloeg aan zijn hoedje als een schutter. Zoo ging 't voort als was het een feestgang. Dit nu was eindelijk het leven, zooals Jan het zich had voorgesteld. Vrij en broederlijk tezamen gaan, het werk tegemoet. Geen duffe binnenkamer, geen vallend bleek binnenlicht. Maar de geur van het land en de warmte van de zon en de weg open en bloot voor je uit. Wie ontvluchtte dit mooie, dit warme en teedere in oude huizen? Niet de drie gezellen, die luid keuvelend voorwaarts gingen, het stof op de laarzen, de neus in de wind, snuivend als rossen.

Lang, lang liepen zij voort zoo, en Jan dacht, dat het nooit eindigen zou, totdat er een kerktorentje opdook, met wat huisjes erom genesteld uit wier molmen daakjes sliertjes rook op kwamen pluimen en nog vóór ze het dorpje hadden bereikt lag er aan de kant van de weg een herberg.

„Daar zullen we het hebben,” zei Adriaan en meteen zat hij al op de bank voor de deur en trommelde op het leege vat, dat er nabij stond en de anderen er naastheen. Een meid met een helder los jak, waar de weelde uitpilde kwam al met kannen buiten en er werd gejokt en gejeukt en lol gemaakt met zijn vieren, en de knapzak ging open en er werd geschrans en gestouwd, dat Jan zijn buik vasthield, half van lachen, half van schromelijke overvoldaanheid. Zoo was dan de middag daar en nu moest er ook worden gewerkt, besliste de meester. Zij kwamen wat moeilijk op na de lekkerbekkerij, maar veel liepen ze niet meer: in het dorp waren genoeg hoekjes en

gaatjes om te schetsen op 't grove papier. Jan haalde zijn jongenshart op: er was een hoefsmid, een bakker, een leerlooier. Hij wist niet wat hij het eerst in de houtskool zou zetten: het was hem allemaal zoo nieuw, zoo frisch te moede. Je mocht hier maar teekenen en krabbelen zooveel je wou: zoo maar wat je zag, knoeide je op het papier. Nu zou hij ook willen schilderen.

„Maar dat doen we thuis,” had Adriaan gezegd. „Het weer is er niet naar om het heden buiten te doen. Er hangt nog te veel vocht in de lucht. En de zomer is nog lank. Prent het maar in je hersenen, wat kleur je wil geven. Dat komt wel van pas.”

Jan treurde dus niet lang, dat 't verfgeklodder nog niet kon geschieden, maar teekende wat hem voor oogen kwam in dat dorpje, dat zoo heerlijk in de boomen lag ingeslapen. De broeders werkten ook met waanzinnige ijver, half babbelend soms in zich zelf:

„Ja, goed zoo, mijn ventje, nog even, nog even dit, zóóóó.” Jan hield het puntje van zijn tong zorgvuldig tusschen zijn tanden geklemd — het werkte op zijn lacherigheid, die alleenspraken van de malle broers. Deze hielden evenwel ook Jan in de gaten, monkelden soms tegen elkaar of lonkten genoegelijk tegen 't jongske, terwijl hij daar zat, plat op de grond of hangend op een brokkelig muurtje en kijkend en lijnend en krassend en loerend naar hoe de bakker de houten schieten in en uit trok en hoe de knecht met vezelige knevel en baard boven het kneden van zijn magere knoken hing, zijn leege buik tegen de trog ploeterend. De spieren op zijn tanige armen woelden op en neer. Jan kon de bewegingen haast niet volgen: de armen waren geen twee tellen het zelfde. Hij werkte voort, totdat opeens Adriaan zei:

„Toe jongen, wordt eens wakker, sta niet langer op één

te suffen, gaat mede." Jan zette een laatste lange, bedachtzame haal en legde de kop nog eens schuin en kneep de oogen nog eens dicht en nog niet verzadigd van kijken, ging hij met omgedraaid hoofd mee opweg. Maar de herberg langs kwamen ze niet zonder in te stuiven. Nu was daar een drukte van belang. Boeren die van het land waren gekomen zaten daar een klein beetje opruiming te houden in hunne beurzen. Pijpjes in de mond, voor het meerendeel, zaten ze binnenin bij haard en trapgat aan een paar tafeltjes en namen een zoopje en speelden een kaartje, zoo vredigjes als zoete kinderen Zoo leek het soms Maar plotseling was er dan weer zoo'n gekijf en gefoeter over een gooi — er werd zoo dreigend opgestaan, een kan terzijde gezet, zoo toornig blikten er twee elkaar aan, dat het geen kinderspel leek — maar als het bedaard was, uitgekrijscht en gekreten scheldwoorden, verwijten en verwenschingen, — dan kwam er weer rust en het leek weer genoegelijk.

Jan Steen was een stadsjong, die wel eens buiten was geweest, maar die toch de huislui alleen kende van de markten te Leiden en Utrecht. Zij waren dan in hun zondagsche wezen, met alles, kan-'t-er-bie, doet-er-bie, opgetuigd. Nu zaten ze daar in hun beklonterde broeken en buizen, met hun pothoedjes op, waaraan het stroo nog vastzat en hun klompen aan, waarmee ze juist hadden mestgetrapt.

De Van Ostades schenen goede bekenden te zijn. Weldra zaten ze gezellig middenin de smokende bent verhalen uit te dazen, die geen duizendste deel waarheid konden bevatten, maar die door de boeren met gapende verwondering en volle instemming werden aangehoord.

Jan Steen vermaakte zich nog kostelijker om hun kinderlijke lichtgeloovigheid dan om de avonturen zelf, die

trouwens komisch genoeg waren. Wel raakten de broers vaak in hun eigen verzinselen verstrikt en gingen te ver in hun ijver, waardoor ze de geloofwaardigheid hunner ervaringen wel eens in discrediet brachten, maar 't liep altijd goed af, zoolang zij elkaar handig de bal toewierpen. De luisteraars zagen met voldoening de ergste op-hakkerijen tot normalere afmetingen teruggebracht en lieten zich dan weer een heel eind verder om den tuin leiden. Totdat het aantal gelegeerde bierpullen zoo hoog was gestegen, de kleur op de Ostadensche gelaten zoo rood was aangezet, dat er geen lijn meer te bekennen viel in hun steeds krassere verdichtselen. De oogen der boeren werden kleiner en peinzend, er begonnen zich wolken op hun voorhoofden samen te pakken, hun borstelige wenkbrauwen werden samengetrokken, de monden toegeknepen en daar kwam dan opeens een vuist op tafel en een schorre stem er achteraan:

„Je zult ons niet kullen, maat!” en pang, een vuist in een der Ostadensche oogen. Daar had je de kluit gaande. Weldra rolde de heele kroeg over elkaar en lag iedereen te plukharen naar 's harten lust. Jan Steen wist niet wat hem overkwam. Hij begon eerst heftig te lachen. Maar zijn lach zakte weg toen hij bloed zag vloeien en toen eerst zag hij hier en daar een mes uit schede tusschen de kleederen blinken. Hij werd bang. Hoe echter hier vandaan te komen? Hij zag zich ingesloten door worstelenden, hij zag aan alle kanten het hatelijke geflikker. Ten einde raad nam hij een sprong en belandde op een bank, van de bank trok hij zich op tegen een kast en van daar af sloeg hij met kloppend hart de gebeurtenissen ga. Daar boven op die kast bedaarde zijn angst wat: hij kon adem scheppen en moed verzamelen en toen hij zag, dat zijn dikke meester het kwaad te verantwoorden had als be-

dolven onder een vracht ruwe boerenlijven, was dit toch wel zijn eer te na!

Met een wilde kriegskreet stormde hij, frisch als hij was en nog niet door te veel bier bezwaard en toch net genoeg opgewonden om geen grenzen te kennen, van zijn hooge zitplaats af op de hijgende kluwen toe, smeed met onstuimige kracht enkele der vadzige neergezakte lichamen opzij, gaf schoppen en trappen en klappen, waar hij maar kon en had in een oogwenk zijn meester bevrijd, die al gauw weer op de been stond. De lange rossige Isaac had van zijn buigzame lengte partij getrokken, stelling gekozen tegen een muur, waar hij de aanvallers krachtig van zich afsloeg. Toen hij de verlossing van Adriaan gezien had, doorbrak hij de vijandelijke linie en stormde de beide anderen vóór de deur uit en daar gingen ze, de bundels inderhaast opgeraapt, de gedeukte en verformfaaide hoofddeksels scheef op de verhitte gezichten, glimmend van het zweet, op weg naar huis! Jan in het midden als de held, zich verwerend tegen de uitgelaten en overdreven dankbetuigingen en de hooggestemde prijzen der malle broers.

„Morgen nemen we den anderen weg,” besliste de meester. „Zijn dat menschen? ’t Lijken wel wilde zwijnen.”

„Doe varkens goed en men krijgt spek,

Doe menschen goed en men krijgt drek,” bromde Isaac.

Jan Steen lachte maar.

„Wat jullie liegen kunnen!”

„O, dat was nog niets,” zei Adriaan. „We waren pas bezig. Maar de stomme honden hebben geen geduld. Ze beginnen maar dadelijk valsch te worden. Je kan met die lui niet omgaan. En toch zijn het beste kerels.”

DROLLIGE AVONTUREN

Jan Steen werd dien nacht zweetend op zijn stroozak wakker van de drukkende hitte. Wat was dat? Zou het al dag zijn? Door zijn oogleden glurend zag hij licht, hoorde hij gebrul als van leeuwen. Brand! Met een ruk schoot hij overeind.

„Jongens! Brand!” riep hij en zette meteen de deuren van de werkplaats open. Buiten was het donker, maar vlammen sloegen uit het dak als hevige dieren die met rosse muilen schrik en vernieling verspreidden. De broers waren wankelend opgekomen, met zwart geblakerde gezichten; zij hadden onder de gloed gelegen: in hun losse hemden stonden zij in een oogwenk midden in de nacht. „Wat een beesten!” schold de meester en hij wees op een troep lallende kaerels, die op een sukkeldrafje de aftocht bliezen. „Dat zijn die verrotte boeren, die mekaar hebben zitten ophitselen om ons naar de andere wereld te helpen!”

„Vooruit naar de sloot!” riep Isaac en hij pakte een emmer die buiten stond en vulde die en kwam er mee aandragen om het blusschingswerk te beginnen. Maar o wee, de emmer was lek en nog maar half vol.

„Zijt ge mooi mal!” zei Adriaan. „Laat de boel maar.”

„Dus we moeten in ons hemd naar stad!”

„Mijnentwege!”

Jan Steen was over zijn schrik heen. Het kraakte in de schuur en daar kwamen dak en spinten met een zware plof naar beneden.

„Nu kunnen we blusschen,” zei Jan. Want nu de wanden omlagen, waren er bakken en potten genoeg voor het grijpen. Zij vormden een brandrij met z'n drieën, ze gaven elkaar de volle bakken over en smeten die leeg in

het vuur. In den beginne hielp het heel weinig, maar toch — het was windstil — namen de vlammen niet toe, beperkten zich tot één hoek, krompen ineen en na een kwartier was het ergste geleden.

„Jan heeft nog kleeren; zijn hoekje is gespaard,” kreet Isaac. Een ezel was los gebroken en stond vredig te kijken naar de aangerichte verwoesting.

„Jan, wees nu eens een flinke man, klim op dat ongedierte, rij naar Haarlem, breek bij mij in — het huis ligt op de oude gracht — en kom terug met kleeren en geld, dat je wel ergens vinden zult. Waar zijn mijn sleutels?”

Gelukkig waren de sleutels gered. Jan sprong op de ezel en reed er mee stadwaarts. Zijn geschroeid wambuis hing open en fladderde in de nachtwind. Het beest liep waarsachtig op een draf. Het duurde niet lang of hij bereikte de poort: de wachter verscheen, maar de ezel verkoos niet zijn vurige vaart te minderen. Hij trok snel de stad in en Jan liet zich suffend leiden. Toen, om niet in slaap te vallen, hief hij een brouwerslied aan: dit scheen het ezelebeest zeer te behagen; tenminste, hij bleef er door in tempo.

Het huis van Ostade was gemakkelijk te herkennen: alles liep in zoover zonder ongelukken af. Maar nu kwamen de moeilijkheden, alle sleutels waren verroest: Jan kon de deur met geen mogelijkheid open krijgen. Hij stond te peuteren, te duwen en te trekken: er was geen wikken of verwegen aan. De ezel stond buiten te balken dat het een lust was. „Houd je groote bek!” riep Jan op het laatst ongeduldig. In het huis ernaast ging een raam open, een wolbaal hing eruit en een bromstem vroeg:

„Wil je wel eens gauw maken dat je weg komt, dief!”

Jan schrok, maar rekenend op de onverplaatsbaarheid van het dikke wolmensch, zette hij zijn inbrekerswerk

onbekommerd voort. Als hij dacht aan de stumperds in hun hemd bij hun verbrande hutje, stampvoette hij van ongeduld.

Toen kwam er een lang, donker man langs de gracht met een lantaarn. Zwijgend nam hij Jan de sleutel uit handen. „Ik zal je helpen,” fluisterde hij. Met de onwrikbare kracht van een ijzeren bout had zijn groote hand de roestige sleutel in het zwaar bestofte slot omgedraaid. „Hier is licht,” en hij duwde Jan de lantaarn in de handen. Jan rilde, hij wist niet waarom. De donkere had geen licht noodig: hij zocht een zeer verborgen hoek op en wachtte. Jan hield zich groot. Met de lantaarn in de hand, deed hij een lange voetreis door het huis, doorsnuffelde alle vertrekken, alle laden en kasten. Het drong haast niet tot zijn bewustzijn door, wat hij hier deed in deze vreemde omgeving. Hij was niet nieuwsgierig, alleen maar verlangend zoo spoedig mogelijk zijn taak ten einde te brengen. Het was alsof hij klappertandend door koud water liep, steeds gejaagder zich reppend. En onderwijl dacht hij aan den donkeren man. Wat wilde hij? was het een dief? of een geestelijke? Hij had nagelaten hem aan te zien, had zich gewillig laten helpen en was op 't doel afgevlogen. Hierover maakte hij zich nu de zotste verwijten. Telkens meende hij de stap van den onbekende te hooren naderen. De man zou zich natuurlijk ergens schuil houden om hem dan te overvallen, of hij zou hem bij het weg gaan dwingen geld en goed over te geven. Nergens zag hij een uitweg. O, als hij nog heelhuids uit zijn handen kwam, wat zou hij draven! Het ijskoude zweet brak hem aan alle kanten uit. Het geld, dat hij overal verspreid vond liggen, bond hij bijeen op zijn hart. Nu moest hij naar de voordeur terug met de bundel, die hij van de kleeeren gemaakt had. Meer dood dan levend

deed hij die laatste tocht. De donkere kwam hem tegemoet; vrijwel flauw van angst liet Jan zich de lantaarn uit handen nemen en zich de stoep afduwen, nadat de deur met een slag in het slot was gevallen. Ook voelde hij zich de sleutel in de hand leggen. De ezel had zich behagelijk tegen de muur uitgestrekt. Jan riep hem met akelig schorre stem. Het dier zette de ooren in de nek en kwam overeind. De donkere nam het bij de teugel en zei tegen Jan: „Ik zag het aan de ezel! Groet de jongens.” Nu werd het licht om Jan heen: dit was goed volk, begreep hij.

„Van wie?” vroeg hij.

„Van hun zwagerman,” zei de zwarte en ging, kalm stappend door de nacht.

Met verruimd hart zat Jan op zijn ros en stormde de stad uit naar buiten. Reeds begon de dag aan te lichten. Over de velden werd de grijze dauw reeds lichter, in de verte zag het geel aan de horizon. Een enkele vogel piepte al in de wilgen. En Jan op zijn ezel schaterde het uit, zoo blij en zoo licht van hart. Zelfs de ezel had lol en blakte luid zijn tevreden klaagzang.

Toen hij de plaats des onheils naderde, kon hij reeds alles onderscheiden. Hij zag bij het uitgebrand staketsel de beide naaktloopers aan de kant van de weg zitten, met een pijp in hun mond, tevreden een kaartje leggen, bij het schijnsel van een walmende toorts. Zij schenen zich het gebeurde weinig aan te trekken. Toen zij Jan zagen aankomen, hadden zij juist een woordenwisseling over een verkeerde worp. Zij gunden zich niet de tijd op te staan om hem feestelijk in te halen.

„Heb je bier bij je?” vroeg Adriaan.

„Heb je nog niet genoeg gehad?” lachte Jan. „Pas maar op, de puinhoop rookt nog,” en tegelijk legde hij hun

plunje voor hen neer en reikte de geldbuidel over. „En de groetenissen van je zwager,” voegde hij erbij. „Mooi,” bromde Isaac, „die liep weer in de nachtlucht.” Nu deed Jan of er niets was gebeurd en door niet te vragen, kwam hij er achter, dat de donkere de weduwnaar van hun zuster was die een beetje op het huis lette, omdat hij toch in de buurt woonde. De broeders hadden Jan hiervan niet op de hoogte gebracht en vonden het blijkbaar gewoon, dat hij 't zelf had uitgevonden. In minder dan geen tijd waren de schilders met hun toilet gereed en er werd weer aan de arbeid getogen alsof er nooit een atelier gestaan had. Weldra waren ze alle drie de avonturen van dien nacht vergeten.

Toen het herfst was geworden, beviel hun het leventje in Haarlem maar al te goed. Van Ostade had zijn stadshuis ten gevolge van de brand dit jaar vroeger moeten betrekken dan anders. In het begin was hem dit een bron van ergernis geweest, maar naarmate de dagen korter werden, verdween zijn gemelijkheid geheel.

Jan Steen was in een vroolijk huis beland. Dag en nacht stond de deur open voor iedereen uit de woelige schilderswereld. Van Ostade hield niet van gestadige arbeid. Hij kon alleen in huis werken met het vooruitzicht op ontspanning en komende afleiding. Voortdurend werden nieuwe plannen in elkaar gezet, heele reeksen fuiven en stroomtochten beraamd, tusschen de uitvoering waarvan hij zijn koortsachtige werkuren op luidruchtige wijze vierde.

Zijn broeder Isaac was een onberekenbaar man. Hij was niets-bezitter uit overtuiging. Het huis was van Adriaan, het geld, de doeken, het atelier, alles was van Adriaan, ook de schulden, die op ruime schaal werden gemaakt.

En Isaac had in Adriaans huis een kleine kamer, waarin een bed stond, verder niets. Hij legde daar 's avonds zijn rossige haarbos tevreden neer en rees des nachts van zijn sponde om met een kaarslichtkroon op 't vurig hoofd aan zijn wonderlijke schilderijen te arbeiden. Weinige maakte hij er af, vele vernietigde hij zelf, verkoopen deed hij zelden. Soms verkocht Adriaan iets van hem op eigen naam. Toch kon hij niet buiten het werk. Tegen de ochtend sliep hij wederom in en 's middags was hij onvindbaar, „werkte” in een taveerne. 's Avonds verscheen hij op de meest onverwachte oogenblikken aan de bijna dagelijkse feestdisch van Adriaan.

De meester zelf was een ander man. Zeer gevoelig voor het goede licht, werkte hij alleen de beste uren van de dag met groote toewijding aan de stukken buiten door hem opgezet. Zijn leerling onderrichten deed hij niet. Op fouten wijzen nimmer, oordeelen slechts zelden. Zijn voorbeeld was echter zeer inspireerend voor den jongen hond, die hij in zijn huis genomen had. Deze leerde al spelender wijze zijn eigen wilde fantasie beteugelen, een persoonlijk oog krijgen voor de compositie zijner ontwerpen. Van Ostade was daar een meester in. Uit twintig, dertig uitvoerige schetsen, distilleerde hij een vijftal uitvoeringen, één dezer uitvoeringen verkreeg langzaam maar zeker zijn voorkeur. Dit werd dan het definitief schilderij, vaak klein, maar altijd geestig en doorwerkt. Hij arbeidde met een haast, alsof zijn einde elk oogenblik kon worden tegemoet gezien, totdat hij van uitputting in een hoek neerzakte en zijn penseelen door de werkplaats slingerde. Meestal echter kwam het zoover niet. Een dolle invasie van kunstbroeders maakte gewoonlijk een vroegtijdig einde aan zijn werklust. Er werd dan veel gezwetst en menig glas geledigd en aan het maal werden zwetserij en drin-

kerij hardnekkig voortgezet. Na tafel kwamen de verkeerborden, er kwamen pijpen en nog meer kannen en pullen en daarna ging het de stad in op jacht naar avonturen. Jan Steen leerde zich gewennen aan deze nieuwe, niet bepaald gezonde leefregels. Hij meende zijn meester verplicht te zijn ook in de tijdpassering zijn voorbeeld te volgen. En de weduwstaat van den meester liet nogal veel ruimte voor vermaak toe. De oudleerlingen, waaronder Cornelis Bega een groote rol speelde, vulden de rijen der vrienden en leerlingen van vrienden aan. Jan Steen kon het met allen heel goed vinden. Vaak waren zij spitsbroeders bij gewaagde ondernemingen op het netelig terrein der liefde. De sinjeur Brouwer was reeds overleden, maar het gerucht van zijn naam nog niet uitgestorven. Dàt was de goede tijd van Adriaan geweest: hun leerlingentijd samen op 't atelier van Hals, die nu een deftig man was, had een gansche schilderstraditie in het leven geroepen, die zich niet slechts tot de werkwijze beperkte, maar ook het leven van den dag nog immer beheerschte. Adriaan had gezworen tot zijn laatste snik de herinnering aan Brouwer in werk en weelde getrouw te blijven. Een onweerstaanbare drang naar buiten deed hem menigmaal te paard stijgen om ergens op het land gansche dagen in kitten en kotten te slijten.

Toen 't kermis werd, moest hij naar 't boerenfolk, een sleep van vrienden volgde hem. Jan Steen maakte alles met een jolige uitgelatenheid mee.

Het was nog vroeg toen zij vertrokken, dien September morgen; het werd al frisscher en de boomen stonden bruin en rood, de paden lagen vol afgevallen bladen. Men bevond zich in de zonnigste stemming. De zon zelf ging wel eens schuil achter witte wolken, maar brak telkens door en deed de herftsdraden glinsteren. Een prikkelende

looflucht hing over de wegen. De dieren waren nog buiten op het veld. Zij reden van dorp tot dorp, van gehucht naar gehucht en maakten overal zeer veel opgang door hun statie en luidruchtigheid. Bij elken wijnkooper werd een glas geledigd. Bij de welbespraakte kwakzalvers werd halt gehouden en overal hadden zij heftig bekijk. Zoo nu en dan maakte er één een schets of krabbel, schonk de boeren na afloop een goede dronk. Het volk hield hen voor groote sinjeuren, omdat het geld hun zak uit danste, als de korrels uit de wan. Ook lieten zij zich 's middags in een herberg een rijkelui's maal voorzetten. Wel schudde de waard het witgemutste hoofd toen hij de slemp-partij aanschouwde, zijn hoop op betaling bleek ditmaal niet ijdel.

Van Ostade had dan ook uitverkoop van zijn atelier gehouden en tot elken prijs de voortbrengselen van hemzelf, zijn broeder en leerlingen van de hand gedaan, zich in goud doende uitbetalen. Deze goudstukken brandden hem nu in de zak, omdat het eigenlijk andermans geld was. Hoe armer hij zich voelde, des te beter kon hij werken: dus deed hij er goed aan de buit te verbrassen.

Na het maal dan, moest er gerookt worden: men kon zoo niet verder. Allen lagen op banken of op den grond en sliepen hun lichte roes uit in een weldoende rust. Na eenige uren werd weder opgezadeld en men ging, de pluimen op de hoeden blonken veelvervig in de najaarszon. Men had voor deze gelegenheid de fraaiste degens opgestoken en de kleurigste kleeren omgehangen. De paarden hinnikten vroolijk na de rust en het overvloedig maal, blij weer te mogen draven in galop. Van Ostade genoot:

„Ik zou mijzelf wel willen uitschilderen,” zei hij, bekoord door het fleurig schouwspel om zich heen. Met de

teugels tusschen de tanden, zijn dier tot stapvoets gaan dwingend, beproefde hij nog ijlings een krabbel. Jan Steen bewonderde hem om zijn moed: 't was toch maar een korte, dikke man en hoe lenig waren zijn zware gewrichten. Zijn opgewektheid prikkelde oud en jong tot dolle vreugde. Jan ademde de rinsige lucht en genoot jubelend van zijn leven, dat nu vol beweging was zooals hij het wenschte.

In een overmoedige lawaaistemming kwamen de ruiters tegen het vallen van de avond op een vrij ruim kermisplein aan. Wel was het maar het erf van een groote boerderij, doch er was een oude gezellige herberg naastaan, waarvoor een tiental huifkarretjes stonden uitgespannen. Ze waren blij met deze rumoerige pleisterplaats, want door de open ramen van de herberg kwamen hun de klanken van violen tegemoet en ze hoorden het uitgelaten gestamp van de boerendans daarbinnen. De avondzon zette de geheele omgeving in een rossige gloed. De zeilen der tenten op het erf glommen roodachtig verlicht. Daar drementelden de ouderen van dagen in hun beste spullen. Om een groote ronde tafel zaten wat drinkebroers in de plaisantste kermisstemming en de waard had de handen vol aan hen.

Snel waren de paarden afgetuigd en onder dak gebracht en de schilders plompten tusschen de huislui neer op krukken en tonnen, schoven bij om de pijpenbak en zaten weldra te drinken en te zuigen, tot de rookwolken ze haast onzichtbaar maakten. Jan Steen wist, dat 't gevaarlijk voor hem was, maar hij dacht niet lang over de gevolgen na en deed als een man mede aan het echt mannelijke genot. Alles zou goed zijn afgeloopen, als niet verscheidene boeren ver boven de maat van hun vermogen gekomen, rondproestten en brieschten van onwel

zijn, omdat ze zich te lui of te slap voelden om op te staan. Niemand had er veel aandacht voor over, maar voor den onervaren Jan beteekende dit de genadeslag. Weldra zat hij tegen heug en meug te drinken, daarin redding zoekend voor zijn naderend onheil. Elk hem ingeschonken glas bezorgde hem rillingen van angst en afschuw. Hij had echter gezworen tot het eind toe vol te houden en hij deed dat op loffelijke wijze. Het einde moest echter komen. Het duurde niet heel lang of de tentjes daarbuiten begonnen in werveling rond te draaien. De boerengezichten flikkerden als vlammen voor zijn oogen, die hij trachtte dicht te doen, maar die aldoor weer opengleden. Hij zakte van zijn kruk af op den grond, diep hijgend. Hij hoorde de harde stemmen brommen aan zijn oor, dan weer ver dan weer zeer nabij. Een loodzware moeheid belette hem tijdig op te staan. Uit de herberg begon een vette walm van gebraden vleesch aan te golven. Het snuiven van welbehagen om hem heen hinderde hem haast nog meer dan de machtige geuren zelf. „Was ik maar dood!” dacht hij krampachtig. „Nooit zal ik meer gezond worden. Laat het einde nu maar komen,” bad hij hartstochtelijk. Het was alsof hij insliep: hij voelde zich wegglijden hij droomde, dat hij een onweerswolk was, zwart en gezwollen: hij voelde zich nog steeds zwellen tot barstens toe. Hij hoorde het reeds naast hem regenen — ook donderen en bliksemen zag hij het. Toen kwam ook bij hem de bui met groote slagen en heftige schokken. Spoedig was het gedaan en lag hij bleek en uitgeput, maar rustig en tevreden onder een boom. Van Ostade stond bij hem en zei:

„Leef je nog?” Jan Steen glimlachte mat:

„Ik heb honger,” zei hij.

„Kom dan maar mee.” Op nog wankele, rillende spille-

beenen volgde hij den diep vereerden meester, wiens ge-
laat even blozend, wiens oogen even helder zagen als
altijd. Hij pakte Jan bij de schouder en lachte luidkeels.
„Wat een geluksvogel! Jij hebt ruimte om te stouwen!”
en hij kreeg een pomp in zijn rug: „Recht op!”

Jan werd naar binnen geduwd en zat weldra aan een
disch, verlicht door druipende smeerkaarsen, gedekt met
grof linnen en beladen met velerlei vets en vleezigs. Men
was al eenige tijd bezig, dat was duidelijk te zien. Jan at
stil voor zich heen, als in een droom. Hij had zoo nu en
dan binnenpret om de bulkende lol der steeds zatter
wordende boeren, die met neuzige stemmen, door zware
hikken onderbroken, zaten op te scheppen over hun geld
en goed, hun vrouwen en kinderen. De schilders waren
nog vrij nuchter en in de joligste stemming, die men
zich denken kan. Jan werd door eenigen opgemerkt en
joyeus begroet. Hij beantwoordde de luidruchtige ovatie
met glundere glimlachen. Bemerkend, dat het maal reeds
afliep, ging Jan zich reppen.

„Vastigheid van binnen!” ried Van Ostade hem, die
trotsch was op zijn jongere en hem beschermend de
juiste maten leerde van spijs en drank. Jan ervoer er de
heilzame werking van. Zijn slaperigheid verdween: zijn
lichaam herkreeg het evenwicht en de macht over zijn
leden. Hij voelde zich kiplekker en voldaan. Toch was hij
verstandig niet meer te smoken, maar terstond naar de
dansvloer te gaan, waar nog steeds het lichte gefiedel
weerklonk. De boerenjongens waren al wat moe, maar
de meiskens schenen geen vermoeidheid te kennen. Frisch
schaarde zich Jan Steen in de rijen en weldra danste hij
mee in den kring, vatte een boerendeern om het middel,
glunderde tegen haar en drukte zijn hoofd tegen haar
wang.

De speellui zetten een nieuwe dans in en daar ging het nog eens in het rond, vroolijk de beenen wijd uit, de passen breed; het was springen en huppelen en weer stilstaan en als de streek achter de kam kwam, werd er vreeselijk gezoend. Jan Steen deed zijn best. Zijn overmoed was weer terug. Onder de ronde roodwangige boerenmeiden maakte hij als fijn stadsjongheer opgang. Zijn geestigheden en malle invallen deden de meisjes wel dra schateren. Hij had een plezier voor zes — zoo nu en dan dronk hij een pottteken bier. De waard kwam met tientallen tegelijk aandragen om de dansenden te laven, elke vinger in een paar ooren gestoken.

Een glorieuze stemming maakte zich van Jan meester, was 't het bier, de muziek of de meisjes? Hij dartelde en spartelde rond en kietelde ze hier en kneep ze daar en friemelde ze eens onder de rokken. Hij ontzag zich ook niet meer zijn eigen stevige meid ferm te grazen te nemen. Verliefd als een sperwer, drukte hij haar tegen zijn borst. Fluisterend aan haar oor, zijn arm laag en stijf om haar heen geklemd, voerde hij haar ongemerkt de dansplaats uit, naar buiten waar nog wat luwe wind de avondkoelte verzachtte. Zij drong zich dicht tegen den jongen aan en leidde hem verder voort. In de hooiberg maakten zij samen een nest, innig en snel als twee felle vogels. De avond was lauw, het hooi broeide.

De hanen waren al lang aan het kraaien en ook vlak bij hen op het erf kraaide er een luid antwoordend aan de verte, toen Jan wakker werd met een klam gevoel aan zijn lijf, loom en dorstig maar hoogst voldaan. Het meisje sliep nog: ze was diep in het hooi weggezakt, haar mond hing open, haar wangen gloeiden. Jan gaf haar een kus, waardoor zij ontwaakte. Toen ze hem zag, lachte ze,

maar toen kwamen de waterlanders. Meteen was Jan ook heel geroerd en neerslachtig. Het gevoel van mannelijken trots, waarmee hij ontwaakt was, verdween.

Toen begon de hooiberg te leven. Van alle zijden kwam gewoel en geschommel en uit hoeken en gaten kropen halfontkleede schilders en blozende deerns, sommige alweer heelemaal wakker en schertsend, weinigen slechts wat beschaamd!

Gauw waren ook Jan en het maaske hun verdriet vergeten: de meid moest naar de koeien en Jan naar de paarden. Het was maar een vluchtig afscheid — want na een half uur zat men reeds weer op: er werd voortgereden nog verder van huis. Er viel nog meer te beleven. Meester Adriaan was in de wolken over zijn weelderigen nacht!

OP GLAD IJS

Op een wintermorgen lag het ijs zoo verlokkend dik in de vaart, dat Jan zijn meester verlof vroeg de schaatsen te mogen onderbinden en naar Leiden trekken om zijn ouders te bezoeken. Dit nu was in geen tijden geschied en daarom aarzelde de meester niet het hem toe te staan. Hoe glad en glijdend ging het langs de besneeuwde bermen. De zon flikkerde op de baan, een zachte wind achter duwde hem voort. Met geweldige streken vloog hij over de doode visschen in het ijs ingevroren. Vele anderen waren ook op het ijs, boeren op hun klompen, vrouwen heelemaal ingepakt in hun doeken.

De heeren reden rinkelend in hun arren uit. In de zon was het warm, zooals het na het invallen van de regentijd nog niet geweest was. Iets van de belofte van nieuwe

lente hing reeds in de sterk vriezende winterlucht. Jan kreeg het warm onder zijn wambuis en een kop als een boei. Hij genoot van de tintelende lucht en van de eenzaamheid. Met zichzelf alleen op reis was een lang ontbeerd genot. In Haarlem was hij altijd met anderen en ouderen samen. Hij had geen gelegenheid gehad koel te denken in de roes van het leven daar. Zijn werk op het atelier, de pret daarna, namen hem heelemaal in beslag. Toch was er van tijd tot tijd een gevoel van onbevredigdheid binnengeslopen in zijn lachende hart, door een nieuwe lach telkens verdreven, maar dat toch terug kwam en hem verontrustte en vervolgde tot in de slaap. Nu eerst begreep hij wat hij van zichzelf gewild had: meer alleen zijn. Hij bedacht plotseling, dat hij vroeger veel meer dacht bij wat hij deed. Zijn oogen bekeken elk ding door en door, daar nam hij de tijd voor. Bij de Van Ostades ging alles met rukken. Adriaan werkte daar koortsachtig maar niet lang achter elkaar. Zijn minitieuze methode dwong hem ertoe, wat hij deed, geduldig te doen. En dit hield hij slechts weinige uren vol. Maar Jan Steen deed in die weinige uren veel vluchtig werk. Zijn onbedwingbare levenslust kon zich niet gewennen aan langzame naarstigheid. Hij leerde niet zich te verdiepen, integendeel hij vervlakte steeds meer. Hoe vlotter zijn teekenstift werd, des te zwakker zijn expressie. Hij keek niet meer de dingen aan of zijn blikken ze proefden. De weerslag in zijn geest was ongedurigheid. Hij wilde altijd weg, zocht uitvluchten, was gauwer tevreden met het bereikte maar voelde steeds duidelijker en dreigender de leegte, die hij toch zou moeten vullen. Van het tamelijk goede was er al te veel in dezen tijd van bloeiende schilderscholen. Alleen het uitstekende kon hem op den duur bevredigen. In deze eenzaamheid tusschen velen, temid-

den van schaatsende boeren en rinkelende bellen, onder 't voorbijschieten van vroolijke ijs tenten werd het hem klaar wat hem ontbrak. Hij moest terug naar de boeren — nu niet zelf meedoen zooals hij gepoogd had — maar kijken. Het reeds bekende bekijken en daarnaar werken, overwerken, en doorwerken totdat iets wezenlijks ontstaan was. Schaamrood kwam donker over zijn ijsblos heen, toen hij dacht aan zijn schetsen van de laatste tijd. Het was niet uit te staan. Plotseling ergerde het hem zoo hevig, dat hij de gedachte niet langer verdragen kon voor zijn plezier naar Leiden te schaatsen, terwijl zijn klungelige krabbels thuis voor iedereen zichtbaar lagen. Zijn ergernis sloeg om in een sinds lang niet gevoelde geestdrift. Met een ruk vloog hij zijdelings af, draaide als een tol om zich rond en tornde tegen de wind op naar huis terug. Toen was alles nog aardiger wat hij zag: blij van harte genoot hij van zijn eigen ingeving. Naar huis! werken! Niet meer lanterfantten, niet meer rondhangen in kroegen, niet meer drinken, stoeien en knoeien in hoeken en gaten. IJstafreelen opzetten, uitwerken, afmaken. Geen afleiding meer, maar doorzetten en een meester worden zooals Adriaan. Hij voelde het: als hij deze voering behield, kon alles nog goed komen en was er nog niets verloren. Tot straks, dacht hij, toen hij het ijs verliet en naar binnen rende en in een oogwenk was hij terug om naar hartelust te schetsen. Hij gunde zich de tijd zelfs niet om te eten. Het was mooi, mooi in het winterlandschap buiten. De zon werd magerder en verdween langzaam maar zeker in de zich verdikkende winternevel. De koude werd snerpender. Jan was nog warm. De bron van zijn ziel was warm en borrelde hoog. In een gelukstemming als in geen jaren zijn deel was, legde hij zich dien avond ter ruste, terwijl het gezang

van Adriaan's gasten van beneden naar hem opklonk. Toen hij de volgende morgen ontwaakte, was nog steeds het lichte gevoel van bevrijding in hem. En terstond, terwijl het heele huis nog nasnurkte op de pret van de vorige dag, ging hij weer aan de gang alsof de duvel hem op de hielen zat. Adriaan kwam na een paar uur langs wandelen en vond hem aan de kant van de vaart voor een groot doek aan de ezel zitten, met blauwe koonen en met de tong uit zijn mond en hij klopte hem op de schouder en prees hem om zijn ijver en om het werk, dat daar stond. Jan Steen lachte maar en ging door zonder omzien. Even keek hij op toen hij den topzwaren man zag weghobbelen en dadelijk nam hij zijn schetsboek, dat terzijde stond en teekende den meester onder de berijpte takken. Toen bedacht hij plotseling iets, dat hem hevig terneer drukte. Om zijn werkplannen te verwezenlijken had hij geld noodig. Zijn verf raakte op, zijn penseelen waren slecht. Geld om bij de boeren te verteren had hij niet. Wat nu? Zijn vader zond hem op geregelden tijden een som, maar die had hij reeds in vroolijke onbezorgdheid van te voren opgeteerd. Hij had schulden en wist niet hoe opnieuw crediet te krijgen. De Van Ostades leefden ook al geruime tijd op de kerfstok. Daar kon hij niet aankloppen. Dus toch maar naar Leiden? En dan nog wel als bedelaar? En juist nu hij zulk een goede zin had? Voor het eerst van zijn leven maakte hij zich zorgen. Was hij daarvoor een man geworden, om afhankelijk te zijn? Had hij dan geen vak geleerd, dat anderen rijk maakte? Hij hield het niet uit; nergens kon hij zijn hart uitstorten, niemand begreep hem. In zelfbeklag liet hij de heete tranen over zijn wangen loopen. Maar dat was toch te erg. Hij was jong en sterk en kon tegen een duwtje. Dus liep hij naar een tentje op het ijs en haalde een kom

heete saliemelk, die hem zoozeer verkwikte, dat hij weer rustig aan het werk kon gaan. Zijn verdriet was ver weg!

Helaas, Jan Steen ondervond hoe alles wat de mensch bedrijft in de wereld nawerkt.

Op een kwaden dag was Vader Havick een stadswandelingetje gaan maken over de singels en hij was daar zoowaar een Haarlemsch schildertje tegen het lijf geloopt, die hem staande hield en gelukwenschte met het bezit van een zoon, die zich zoo snel en vaardig in de schilderkunst had ingewerkt. Wat een flinke jongen, die Jan was. Overal bij — als er pret viel te maken — ondanks zijn jonge leeftijd een eerste liefhebber van wijntje en Trijntje. Of hij dat van zijn vaar had? Een prachtstuk van een lolmaker, dat was hij gewis. Of hij werkte? Als hij eens de tijd er voor vond. Of van Ostade tevreden over hem was? Over zijn eetlust zeker. Wonder boven wonder was Vader Havick niet zoo bijster ingenomen met de lofprijzing van zijn spruit. Hij nam met een strak gelaat afscheid van den vroolijken Haarlemmer en kwam zoo stijf als een steenen beeld thuis.

Moeder Lijsbeth begreep al gauw wat er aan haperde en toen eenmaal de tongen los waren, bleken er al meer dergelijke geruchten opgevangen te zijn. Een verre bloedverwant was er een drie weken geleden mee komen aanzulen, maar hij was met schade en schande de deur uitgejaagd. Moeder Lijsbeth had er niets van gezegd, omdat ze den zegsman niet vertrouwde. De wereld zei zooveel. Nu echter hadden ze een verhaal uit de eerste hand. De oudjes zaten bij elkaar met tobberige gezichten. Hadden we maar zus en hadden we maar zoo. Er viel echter niet veel te redeneeren vond Vader en er ging de volgende dag een brief op pooten naar Haarlem aan het adres van

Meester van Ostade. Was dit de jeugd opvoeden? De brief kwam in Haarlem aan en Adriaan, meenende dat er geld in zitten zou, was er van in zijn plezierigst humeur. Hij riep Jan erbij vóór hij hem open maakte. „Let op, ge zijt vanavond een rijkard, manneke,” zei hij. Toen brak hij het omslag en las. Onder het lezen werd zijn vroolijk gelaat bedenkelijk lang: hij floot fijntjes tusschen de tanden en riep eenige malen „olala!” Jan was er heelemaal betrokken van. Toch niets kwaads thuis? Hij dorst niet vragen. Adriaan vouwde de brief op en stak hem bij zich.

„Je kunt je boeltje wel pakken, maat. ’t Is mis.” Dat was alles wat hij zei, en hij keerde zich om. Jan stond als een pop wezenloos te staren.

„Moet ik weg?” vroeg hij moeilijk.

„Ja,” zei Adriaan, „’t is gedaan. Je vaar houdt niet van grapjes. Je neemt het hier te ernstig op. Hij is bang dat je je dood werkt bij mij, of dat je dorst lijdt. Jochie, heb je ’t zoo slecht bij me?”

„Heelemaal niet,” zei Jan, „en ik wil niet weg ook.”

„Toch zul je moeten. Je vader heeft er genoeg van je hier te zien verzwijnen. Je moet een degelijk man worden, Jan, en dat kan ik je niet leeren. Dat gaat in Leiden misschien beter. Ik heb mijn best gedaan, maar ik heb nu eenmaal geen pensioaat voor jonge maagden. ’t Is hier een beetje een verzakte boel, maar dat kan ik niet helpen. Ik heb vroeger ook gedacht, dat het anders kon, maar het ging niet. Sinds mijn lieve vrouw dood is, gaat ’t hier zooals ’t gaat en ’t is misschien ook beter zoo. Maar jij, jij bent nog een jong en je kunt nog terug. Ga dus, probeer het nog eens opnieuw.”

Jan Steen was geheel verslagen. Hij zag ook volstrekt het nut niet in van een vertrek naar Leiden. Wat moest hij

daar doen? En hij had juist zulk een flink besluit genomen! Het kwam al zeer ongelegen. Eenige weken geleden zou hij ongetwijfeld hebben moeten toegeven, dat zijn vader gelijk had, maar nu was het immers niet meer noodig? Hij wilde toch werken en hij was toch goed op streek? Zijn vader schrijven en hem alles uitleggen gaf niets. Dat wist hij al vooruit. Zuchtend besloot hij zich dus maar te schikken. Dien avond was het bij de Van Ostades geen feest. Met begrafenisgezichten zaten ze bij elkaar. Jan Steen had boven op zijn kamer liggen grienen — hij wou het niet weten — maar ze zagen het toch. Ook Adriaan had het land als een stier — en Isaac mopperde over alles en nog wat. In elk geval moest Jan in het vak blijven, en niet in die verwenschte bierbrouwerij gaan zitten. Bier leek hun ineens een beroerd vocht. „Ik heb er toch al zoo het land aan,” bromde Isaac. „Je zult mij geen bier meer zien drinken,” en hij likte zijn lippen af en schonk zich nog eens in.

Jan Steen zou wat werk mee naar Leiden nemen, dan konden ze thuis tenminste zien wat hij geleerd had. Jammer dat ze pas zoo'n groote uitverkoop gehouden hadden, maar zijn laatste wintergezichten waren er tenminste nog. Overladen met zegewenschen vertrok hij den volgenden dag naar Leiden.

Hij was vastbesloten zich niet te laten ringeloooren: hij zou zich in vader's huis als zelfstandig meester vestigen en dan maar zien wat hij ervan terecht bracht. Te eten zou hij in elk geval wel hebben en het drinkgeld moest hij maar zien bij elkaar te scharrelen. Het had toch wel iets aantrekkelijks om weer thuis te zijn bij vader en moeder, bij de zussen en broer Wijbrandt. Wie weet, was 't niet voor zijn bestwil. Hij had dan tenminste geen zorgen meer. Hij zou geregelder werken en grootere vorderingen

maken. Maar het verkeer met de Haarlemsche vrienden zou hij missen en vooral de aanmoediging van zijn besten meester.

De ontvangst thuis viel nog al mede. Vader Havick had al haast weer spijt van zijn besluit, toen hij Jan komen zag, welgemoed, flink groot en breed en met een gezond, verbruind gezicht.

Moeder was in de wolken en haalde hem nogmaals in als den verloren zoon. De zusjes hingen aan zijn lippen en ook Wijbrandt was trotsch op zijn grooten broer, die zoo zelfstandig de wereld in geweest was.

Wat zijn plannen waren? Jan stond verbaasd toen zijn vader hem die vraag stelde.

„Wel, ik vestig mij hier als meester-schilder,” zei Jan.

„U dacht toch niet, dat ik . . . ?”

„Nu, ik dacht zeker, dat je er alweer genoeg van had,” antwoordde de oude heer. „Maar als jij denkt, dat je 't klaarspeelt, mij wel.” Hiermede waren de moeilijkheden van de baan en Jan nestelde zich op de groote zolder van het ouderlijk huis en maakte er een ruim en heerlijk licht atelier van. Vader stond er op, dat hij als student in de letteren aan de universiteit werd ingeschreven. Hij was dan vrij van het cijns op bier en bovendien gaf het een weinig glans aan zijn ietwat schunnige persoonlijkheid. De lieden van het gild mochten vooral niet denken, dat zijn zoon minder was. Dat was zijn eer te na! Geld was er genoeg. Jan kon zich behoorlijk in zijn bullen steken en weldra liep hij in zijn schilderskiel het huis door te fluiten en te zingen en prees zich gelukkig vrij man te zijn. Zelf meester wezen was nog beter dan de allerbeste meesters naar de oogen te moeten zien, dacht hij. Als er nu maar werk aan de winkel kwam. Ook daarvoor zorgde Vader Havick.

TERUG IN HET NEST

Wat was er veel veranderd sedert Jan voor het eerst het ouderlijk huis verliet. Het was toen nog een echt zorgelijke huishouwing, kleine kinderen over de vloer en in wiegen, haastig geloop van meiden, en moeder zelf, altijd moe en nimmer rustend. Nu was zij een deftige matrone geworden, die kalm in haar groote stoel het gedraaf der opgeschoten dochters zat aan te kijken. En vader had een machtige steun aan broer Wijbrandt, ondanks zijn nog geen zestien jaar. Kalm en vastberaden volgde hij vaders voetstappen. Jan kon hier best gemist worden. Maar ook liep hij niemand in de weg. Zijn zolder werd zijn heilighdom: hij verscheen eigenlijk alleen aan de maaltijden. Een enkele maal echter kwam hij bij moeder zitten, als ze alleen was, en hield lange gesprekken met haar. Zij was de eenige die volkomen tevreden over hem was. Hij bleef toch haar oudste, haar zorgenkind? Een schilder. Zij bewonderde zijn teekeningen en vooral zijn schilderijen en in haar hart was er nooit een grooter schilder geboren dan haar jongen. Hij was wel luimig en nam de dingen licht, maar ruw was hij niet, hij had altijd aan haar gedacht, ook ver van huis: hij was niets vergeten. Vader waardeerde hem zooals de beoefenaar van een ernstig vak een broeder van een lichter gilde beoordeelt. En hij stond er op dat Jan zichzelf zou leeren bedruipen. Hij was twintig jaar, klaar voor den echt. Waar waren nu zijn spaarduiten? Helaas, die wogen niet zwaar. Maar Jan Steen wilde nu flink aanpakken en zijn familie verbaasd doen staan. Hij zou veel uitvliegen, veel buiten werken, het boerenleven trok hem onweerstaanbaar aan. Het stadsgedoe was hem te stijf, te afgemeten. Men sprong hier nooit eens uit den band: de een keek naar den ander.

Ook zijn vaar was al een heele deftigheid, kerk- en weesmeester binnen Leiden, meest in het zwart gekleed. De boeren waren nog wild en droesig. Ze sloegen mekaar met kannen op de kop, maar konden ook lachen samen, dat je je buik moest vasthouden. Maar aan de boeren kwam hij niet gauw toe. Want nauwelijks was hij wat op zijn verhaal gekomen of op een goeden dag kraakte de zoldertrap en een enorme vette gestalte heesch zich naar boven en meldde zich in keurige bewoordingen bij hem aan om gepourtraitteerd te worden. Gildebroeder Havick had den man er warm voor gemaakt. Over den prijs waren ze het gauw eens: Jantje was al te verrukt dat het werk hem blijkbaar nu reeds toestroomde. Hij zette dus een flink el linnen op den ezel en in korten tijd stond daar al een aardige schets. Was het ook geen heerlijk onderwerp voor hem: zoo'n vleeschkasteel? Diep lagen de oogen boven de puilende wallen. Bol stonden de wangen van opgeblazenheid, de neus was een wonder van karmozijnen tinten. De mond, diklippig en neergetrokken, de waereld in haar dwaasheid misprijzend. De onderkin was op zichzelf reeds een burcht, steeds breeder en zwaarder werden de kwabben boven de groteske kraag. De oogen alleen waren niet om mee te spotten. Fel pikten zij, snel draaiden zij en namen hem op, hem en zijn verfwinkel. Maar als hij begon te spreken, stonden zij stil als luisterden zij mede. Jan vond het prettig en gemakkelijk als hij sprak, maar hij kon niet tegelijk het gesprokene volgen. Hij gaf dus geen antwoord en knikte slechts zoo nu en dan of gaf een brommend geluid, als had de man het grootste gelijk van de ossenmarkt. En toch wist hij wel, dat deze goede, rijke, dikke brouwer geen aas verstand bezat. Men kon het dadelijk zien aan de grove mond-vouwen alleen door eten en zwetsen daarin gelegd, en

het onedele lage voorhoofd, zonder rimpels haast nog. Maar juist zulk een kop was een goed begin. Slechts zeer primitieve aandoeningen hadden dezen vleeschberg dalen en verheffingen gegeven. Ze waren duidelijk, de sporen van dit vijftig jarig leven. Jan dacht aan zijn vader, een soortgelijk man, maar toch ernstiger en nadenkender, bij wien het leven meer en edeler had uitgewerkt. Het schoot hem te binnen, dat hij zijn geheele familie eens zou willen afbeelden, zijn zachte moeder, zijn strengen vader, de lieve, jolige meisjes en het brave gezicht van Wijbrandt. Warm werkte hij door, veegde en schetste en was haast tevreden na één zitting. Maar hij zag wel in, dat zoo'n deftig man meer van een portret eischte dan alleen een vlotte schets. Nu kwam het er op aan iets af te leveren. Na eenige zittingen, meende Jan dan toch klaar te zijn en toonde zijn klant het gewrochte. Deze, ongewend schilderijen te bekijken en nog nimmer een beeltenis van zichzelf aanschouwd hebbend, was eerst verbaasd, daarna opgetogen maar tenslotte vond hij, dat zijn mooie plunje er niet behoorlijk was afgekomen. Jan moest nog wat glans geven aan de mantel, noch wat sprankeling op de gouden ketenen, nog wat leven aan de robijn aan zijn vingerring.

Toch was dit portret, waarvan de klinkende munt eenige dagen in zijn zak muziek maakte, goed genoeg om meerderen hierheen te lokken en daar kwamen zij, één voor één, de leden van het brouwersgild, zwaar en hijgend, breed en deftig, velen dichtbij een beroerte, sommigen vroolijk en luidruchtig, anderen schijnheilig en teemend. Hij was niet duur geweest met zijn eerste portret en hij dorst voor de volgende niet meer te vragen. Hij vond het voor het oogenblik belangrijk genoeg, dat hij nu eens en voor het eerst zijn eigen kost verdiende. Vader wreef zich

in de handen: hij was uiterst tevreden over Jan's ijver en wilskracht. Want gemakkelijk viel het den jongen niet het den klanten allemaal naar de zin te maken. Het was ook een te zware beproeving voor een beginnend schilder, de eene botte kop na de andere, haast zonder wezenlijke verschillen, te moeten afmalen en hun rare aanmerkingen en dommepraat te moeten opvreten zonder veel murmureeren. Want Jantje was een beetje laf uitgevallen: hij durfde de heeren, die hem de harde carolusguldens brachten, niet wel aan. Hij vond graag alles goed wat ze zeiden, mits ze hem maar geen vragen stelden of beperkingen oplegden. Maar jammer genoeg verkeerden ze haast allemaal in de malle dwaling, dat wie geld spendeert zich daarmede ook het recht koopt veeleischend en lastig te zijn. Lankmoedig was Jan eigenlijk al van nature, maar was zijn geduld eenmaal uitgeput, dan gaf hij ineens en zonder overgang lik op stuk. Dat nu ondervonden de heeren van het gild. Toen een hunner meer dan een half uur breed uit had zitten meieren over een kraagbandje, dat ontbrak — waaromtrent Jan hem had medegedeeld, tot twaalf keer toe, dat hij het met opzet had weggelaten om redenen der heilige schilderkunst zelve — barstte plotseling de bom. Paars van kwaadheid schreeuwde de jonge schilder:

„Rukken jullie allemaal maar uit, scheer je vort als je blijft! Ik heb genoeg van jullie bakhuizen!”

Met een schaapachtige blik, keek de rijke brouwer achter zich, om te zien tegen wien Jan zoo uitvoer. Toen hij merkte dat er verder niemand anders op 't atelier aanwezig was dan de geduldige ezel alleen, keek hij zoo mogelijk nog onnoozeler — hetgeen Jan's kwaadheid brak en hem met een zonnige glimlach deed vragen:

„Blijft U zoo even zitten, bid ik U, sinjeur, zoo is UE

prachtig!” Maar dat liep anders uit. De Heer Oosterwijk stond op, langzaam en voornaam, de lippen waren in een halven cirkel gesloten, de oogen stonden stil.

„Ik groet U.” En hij verdween en met hem de carolussen en weg bleven met hem de lange rijen broeders van het Leidsche brouwersgilde. Jan luchtte er waarlijk heelemaal van op, in het geheel niet rouwig om het verloopen zijner nering. Hij kon er dan eindelijk eens op uit gaan: het was juist voorjaar geworden en alles lokte naar het land. Hij had voorloopig duiten genoeg verdiend en alleen moeder had gemerkt, dat de stroom was opgehouden te vloeien, nu zij het bekende gestommel op de trap naar het atelier niet meer hoorde. Maar vader bevroedde het niet, omdat zijn achterswaardige vakgenooten hem het gebeurde maar liever verzwegen. En het duurde lang eer moeder er naar vroeg. Dus had Jan vrij spel en hij profiteerde daarvan naar hartelust.

Spoedig waren de dikzakken vergeten en stond zijn werkplaats vol studies van den buiten: molens en boerderijen, danspartijen in de open lucht, bruiloften en boerenbegrafenissen, van allerlei dat hij in de omtrek van Leiden tijdens zijn zwerftochten had opgedaan.

Dit voorjaar werd een gezegende lente voor hem. De geur van het versche gras, de vochtige reuk van de vette aarde, hij kon er niet meer buiten. Eenmaal de vier wanden ontkomen liet de vogel zich niet meer vangen en de kooi stond weldra leeg. Bij de boeren sliep hij, toen het geld voor de herbergen op was. Hij hielp van tijd tot tijd wat mee, maar kon dan op etenstijd ook rekenen op een hap. Met de boerenmeiden was hij altijd fideel: die hielden hem allebei haar handen boven zijn zondig hoofd. Maar ook werkte hij zooveel hij maar kon, echt belust op zijn heerlijk vak. En tegen den middag na het maal, ver-

gezelde hij den boer naar zijn kasteeltje van geneugten. Ook daar wist hij zich te weren, praatziek en onuitbluschbaar vroolijk. Hij zat daar net zoo hard de boeren van de Leidsche buurt te begekken als hij de Van Ostades die uit het Haarlemsche had hooren doen; maar beter dan die lieden wist hij zijn grenzen. En hij bleef voor hen toch „alevel 't rieke zeuntje van den meester-bierbrouwer uit stad”. Zijn verhalen, waarin Haarlem en de Haarlemmers niet gespaard werden, vielen nog al in de smaak van het herberggespuis. Hij kon er een potje breken, zelfs bij den waard. Dat was wel noodig ook, want zijn buidel was spoedig zoo licht als een veer. Maar zijn hart was even licht en zijn tong vlug en zijn lach gul. De boeren zaten hem vaak met open muil te begapen en „Hoe is 't mogelijk” te roepen, als hij goed op streek was.

Maar 's avonds, als de zon onder ging en zijn boer al weer met de kippen op stok, liep Jan in zijn eentje nog wat door de velden en bekeek de grassige spruiten van de garst en snoof de frissche landelijke geuren vol verrukking in. Stil en gelukkig was hij dan, tevreden met zijn bestaan, alsof het altijd zoo blijven zou.

Thuis raakte men gewend aan zijn escapades. Ze wisten wel, dat hij te eeniger tijd platzak binnenliep en moeder schudde haar leeren beurs in zijn handen leeg en joeg hem naar zolder als hij rood en stoffig kwam aanwandelen, gebukt onder de last van zijn werk. Hij was dan de eerste uren wat schuw en vreemd, maar al gauw trok hij bij en had alweer het grootste woord, voor ze er op verdacht waren. Alleen . . . de verdiensten bleven uit en vader moest er alweer aan te pas komen en toen die

oude verwenschte geschiedenis van de portretschilderij uit kwam, sprak hij in geen drie dagen een woord tegen den armen hals. Maar de welstand in huis was te groot dan dat er lang getreurd kon worden. De brouwerij bloeide als nooit tevoren. Vader Havick was zoo ingenomen met dien bloei, dat zijn eeuwige schadepost haast niet meetelde. Telkens vergat hij zijn ergernis onder het binnenstroomen van het goud. Hij kreeg ook steeds meer eere-ambten. Op zijn rijperen leeftijd werd hij wat eerezuchtig, zag zijn naam op de schepenbank vereeuwigd en voerde sindsdien de titel van Sinjeur. Ook was zijn jongste jongen tenminste goed: daar zat een degelijk meester in. Dit waren allemaal verzoetingen voor het zuur, dat zijn oudste hem soms te slikken gaf. En de zusters Geertjen en Swaantjen hadden ook wel een zwak voor den broer en hielpen hem een handje waar 't zoo te pas kwam. Zoo tuimelde Jan tusschen de gevaarlijke klippen door en deed wat hij verkoos. Natuurlijk werd hij lid van het St. Lukas gild. Het kostte wel wat, maar hij had er zich ten minste een meestersplaats mee gekocht. Met de jonggezellen daar vermaakte hij zich des avonds best. Hij kegelde en kanste, tot laat in den nacht — zoo dat hij er bleek van ging uitzien. Zijn goede moeder lag dikwijls wakker tot zij hem hoorde thuis komen. Jan merkte zoo iets niet. Dit leven bekoorde hem zeer: hij had aan zijn werk alle vreugde en daarna ook vrijelijk ontspanning. De kameraden gingen hoog met hem loopen, niet alleen om zijn kwinkslagen en zijn gezelligheid, maar ook om zijn pittig schilderwerk. Hij zat vol plannen. Een aandachtig oor had hij voor de spreekwijzen der boeren en hij had zich voorgenomen op elk daarvan een toepasselijk tafereel te schetsen. Evenwel wie zou ze koopen? Daarom bekommerde Jan

zich niet in 't minst. Treur niet, de bakker heeft nog brood, dacht hij.

Toen begonnen hem langzaam maar zeker de waarden zijner verschillende pleisterplaatsen telkens ondragelijker te manen. Hij dorst zich weldra nergens meer vertoonen. Wat nu te doen? Speelschulden had hij ook bij de vleet. Men borgde hem graag, was hij niet de zoon van Havick Steen, een der gezetenste burgers van Leiden? Ten slotte werd het zoo nijpend, dat zelfs Jan oordeelde, dat er iets gedaan moest worden. Hij wilde niet weer bij moeder aankloppen en bij vader heelemaal niet. Dus vertrok hij op zekeren morgen heel vroeg in alle stilte met een groot deel van zijn werk te voet naar Haarlem om aldaar, waar hij als leerling van Van Ostade grootere kans had, geld te maken voor zijn voortbrengselen van de laatste tijd.

Adriaan ontving hem joyeus als immer en was hem bij alles behulpzaam. Samen draafden zij de Haarlemsche kunstkoopers af en voor een appel en een ei verwisselden de doeken stuk voor stuk van eigenaar. Zoo nu en dan ging het Jan wel eens aan het hart als hij zijn geliefde doeken in een kast zag bergen of in een lade schuiven, met de zekerheid ze nooit meer terug te zullen zien, maar hij hield zich groot tegenover den leutigen Adriaan, die er van te voren de stoutheid van geprezen had.

„Ja, waarlijk, ge hebt U getrouwelijk geëxcerceerd, meester Steen,” had hij monkelend gezegd en Jan vond het een grap, maar was er toch wel mee gevleid.

Ook de klinkende munt maakt veel goed. Jan had op het laatst een heele collectie onvolwaardige goud- en zilverstukken in zijn tasch. Want de kunstkoopers waren de ergste in het snoeien hunner penningen.

„Nu zult ge toch wel genoeg hebben, meester,” zei Van Ostade, „om die ellendige hongerlijders te betalen. Laten

we nu maar ophouden.” Veel was er niet meer over, geld rinkelde in de zak! Welja, het werd tijd den inwendigen mensch wat te versterken en zoo zaten ze dan weldra in een gezellige taveerne, dicht omgroeid door wingerdranken achter een parelende roemer en Van Ostade beklopte gemoedelijk Jan's schouder en er kwamen oesters aan te pas en gebraden kiekens en de kameraden hadden er al gauw de lucht van en het duurde niet lang of zij zwermden aan en omringden hen en aten en dronken mee in de allerbaldadigste stemming. Het werd een feest voor Jan Steen, den nieuwen Leidschen meester, die de opbrengst zijner schilderstukken ten algemeenen nutte aanwendde. Men was niet zuinig in lofprijzingen en de jeugdige meester was jong en zwak genoeg om zich er mede vereerd te gevoelen. Welk een toekomst ging hij tegemoet! Een regentendochter was 't allerminst om als gade aan zijn zijde te pralen. Een huis te Leiden en een jachtslot op den buiten zouden hem zeer gerieven. Uitvliegen, de vleugels breed uitslaan, boven allen uitstijgen — het leek allemaal hoogst eenvoudig. Jan werd er steeds spraakzamer van: hij verloor allengs meer de werkelijkheid uit het oog, naarmate de roemers Rijnsche wijn elkaar volgden. De anderen luisterden met glinsterende oogen. Dat was nog eens een man, die Jan Steen. Nauwelijks had hij zich als meester gevestigd of zijn werk werd met goud betaald!

Toen het echter op afrekenen aan kwam, liet zijn beurs hem middenin in de steek. Toevallig had verder niemand eenig geld op zak. En zoo verhuisden de laatste doekjes ook nog naar den veeleischenden herbergier, die er bovendien maar zeer matig mee was ingenomen.

Jan Steen was door dezen afloop toch wel even uit het veld geslagen. Maar de goede stemming mocht door zoo'n

kleinigheid niet worden verstoord. En dus bleef het genoegelijk tot diep in de nacht en Jan sliep in het bekende huis aan de Oudegracht zijn roes terdege uit.

De volgende dag ontwaakte hij met een schrik. En terstond voelde hij zich zoo ongelukkig en hulpeloos als een kind. Platzak zou hij naar huis toe moeten. Nu was zijn laatste kans ook al weer verkeken: hij had zijn eigen ruiten ingegoooid. Onder het aankleeden stampvoette hij van kwaadheid, terwijl hij de grootste moeite had zijn waterlanders binnenboord te houden. Een gevoel van wrok kwam bij hem op jegens de dorstige vrienden, die hem hadden ridder te voet helpen maken. In droevig gepeins viel hij op zijn bed terug met echte, knagende spijt om zijn verzopen zilverlingen, toen de deur open ging en het vroolijk grijnzende bakkes van Meester Adriaan zich vertoonde boven een kakelbont hemd.

„Meester, meester, sta op, kom gauw! Er is werk aan de winkel, maar er is haast bij!” Weg was hij weer, Jan hem achterna:

„Wat is er gebeurd?”

„We hebben een opdracht, mijn zoon, zoo geweldig, dat ge me helpen moet. Er is goud aan te verdienen, maar snel!”

Jan glipte 't atelier binnen, de meester zette een doek op een ezel zoo groot als Jan er hier nog nimmer een gezien had.

„Zijt ge een man van de kerkelijke schildering, gij, leerling van Sinjeur Knuffer. Welnu, maak mij een kruisafname. Het is mij door een zot opgedragen, maar ik weet er, zoowaar ik voor je sta, geen weg mee. Het moet morgen af zijn — het is mij reeds een paar maanden geleden besteld maar 't schoot me eerst hedenmorgen weer in de gedachte. Genoeg. Begin. Mijn broer zal het

vannacht voltooien. Maak gij het ontwerp en zet de kleuren op.”

Jan was in zijn element. Goud verdienen en dat in één dag. Zich een meester toonen voor den meester. Het was te mooi om te gelooven. Nu kwam hem zijn ervaring te pas. Met alle trots van een jong soldaat, voor het eerst in de krijg, rustte hij zich uit met een reusachtig palet en begon zijn schets met de vaste toets, die hij zich reeds had eigen gemaakt. Adriaan stond achter hem en volgde de lijnen met zijn oogen. Hij hield iedereen uit de buurt, die wilde naderen, zei geen woord, maar legde vaak de vinger op de mond in uiterste gespannenheid. Een uur verliep. Uit de mist kwam de factuur naar voren, fiks en sterk. Nog een uur, tinten gingen oplichten hier en daar — rood en geel. Leerlingen mengden voor den meester. Een leerjongen stond als een furie te malen op de achtergrond. Het was een wijsch tafereel. Jan Steen bedacht plotseling dat een jongensideaal bereikt was, hij voor den ezel, de leerlingen om hem heen. Hij vergat de meester achter hem geheel: deze werd mede een leerling. Hoe bewonderde hij de forsche streek. Ik heb hem in tijden niet bezig gezien, dacht hij. Er zit in den knaap een groot schilder, grooter dan ik, grooter dan de meesten. Afgunst kende hij niet, trots evenmin. Ook niet eens de voldoening te bedenken, dat dit zijn pupil was geweest. Hij zag hem reeds als gelijke, vandaag als zijn meerdere. Weer verstreek een uur. Ruw was het gegeven al uitgewerkt. Thans begon het polijsten. Adriaan herademde: het kwam terecht. Maar wat nu? In de fonds was genoeg plaats. Jan maakt er gebruik van: hij bevolkte ze met nieuwe wezens, oogtintelend, jolig, haast te levendig. Welk een durf! Niets van het duffe der gewijde kunst. Hij bracht er het leven in van alle dag. Hij bracht er

ventjes en wijfjes in, die ademden en die het doode bezielden. En hondjes strooide hij er in rond en verre hofjes en huisjes en een molentje en een vlietje met rietjens en scheepjens en al!

De uren verstreken, Jan werkte door, Adriaan duwde hem een stuk brood in de mond. Zijn verfhanden konden 't niet aanpakken. Jan at en werkte. Soms zuchtte hij diep, maar de oogen had hij van de morgen af nog niet afgewend van zijn doek. Hij dronk en werkte. Men liep af en aan met reine penseelen, met nieuwe verf, met de juiste mengselen, met olieflesschen en schoone doeken. Het was machtig.

Zoo duurde die dag kort door de lange arbeid en ongemerkt werd het avond en toen het goede licht was verdwenen, lag Jan op een bank in de woonkamer en sliep. Het doek was af. Broeder Isaac kon de moeite sparen dien nacht.

Den volgenden dag kwam Jan dan toch nog met goud beladen thuis. Want Adriaan had er op gestaan, dat hij zijn loon direct in ontvangst zou nemen. Maar al te graag had Jan zich daarin geschikt. Of hij een gelukskind was!

„GRIET-DE-VROUW!”

Zoo verliep dan verder het leven vrij rustig. De meisjes raakten op hooge beenen en de oudste zoowaar aan het vrijen. Jan was en bleef de lap, die er bij hing. Op zijn zolder zat hij als de raaf op zijn nest. Wat hem goed docht sleepte hij er heen, het stond al vol oude meubelen, vooral sinds vader de benedenvertrekken sinjeuriaal had

laten inrichten. Ook aan de maaltijden zat Jan altijd als een ambachtsman tusschen de heeren, achteloos gekleed of in werkplunje. Dikwijls kwam de begeerte in hem op ook dan boven te kunnen blijven en er zijn eigen potje te eten. Maar zijn moeder zou het niet willen toestaan, zij was veel te gelukkig allen bij elkaar te hebben. Ook zij kon echter niet verhelpen, dat Jan langzaam maar zeker van de anderen vervreemde. Ofschoon zij hem boven vaak hoorde zingen en fluiten, beneden was hij stil en afgetrokken en hij nam aan de gesprekken maar zelden deel.

Hij was al eenigen tijd in een toestand van onlust in alles. Het werk vlotte niet. Hij wachtte waarop? Hij wist het zelf niet. Misschien op de dood. Want hoe gek het ook klinken moge, deze jonge luchtige vriend was soms volkomen onverschillig voor wat de toekomst brengen zou. Had hij een toekomst? Het raakte hem niet. Boos werd hij alleen als iemand hem naar zijn plannen vroeg. Hij had er geen en wilde er ook geen. Hij begeerde niets anders dan te worden met rust gelaten. Hij at en dronk en sliep en boven op zijn werkplaats las hij soms een of ander geschrift, dat hij ergens had opgeduikeld. Ook schetste hij nog wel eens, maar verscheurde alles. Sinds maanden had hij geen verf meer. Schilderen kon hij dus niet. Het was of het hem onmogelijk zou zijn nog lang verder te leven en hij vond het niet de moeite waard nog iets te beginnen voor het einde. Toch was hij niet zwaarmoedig, alleen maar lusteloos. Hoe hij zoo kwam? Hij merkte het zelf nauwelijks. Op St. Lukas kwam hij nooit meer. Soms zocht een kameraad hem op, maar niemand kon hem overhalen weer deel te nemen aan de feesten van avond en nacht. Hij had er genoeg van. Lang kon hij zitten staren naar buiten, naar de

lucht, naar het spel der wolken. Naar de trilling der zonnestralen op een kan of kist. Hij verveelde zich nooit. Zijn vader had hem opgegeven als een bedorven kind. Soms had hij buien van opwinding. De fout, die hij tot elken prijs had willen vermijden, had hij toch gemaakt. Inplaats van eigen wil door te zetten, had hij voet gegeven aan Jan's onzinnige verlangens. Het was verkeerd uitgekomen. Jan was een nietsnut, een doodvreter. Maar ja, onder de rijkeluiskinderen scheen er altijd zoo een te zijn. Daar moest je in berusten. Hij kon altijd nog knecht bij zijn broer worden, later. Alleen moeder had echt verdriet, die huilde wel eens in de eenzaamheid om hem.

Ik dacht dat hij flinker was, peinsde ze dan. Hoe de jongen zoo komt? Wij hebben hem toch goed voorgedaan, hem alles laten leeren. En hij wou toch graag en kòn toch wat. Het was wanhopig hem zoo te zien versuffen. Zij had hem nog liever terug, zooals hij was in zijn wildste jaren, overdag hard aan het werk, 's nachts even duchtig aan de rol. Er zat toen tenminste leven in, maar nu leek hij wel gestorven. Een moederhart denkt dieper dan een vaderhoofd. Zij stortte dit hart eens uit bij een oud vriend in de Hofstad, Jan van Goyen, een eerwaardig landschapschilder, van wien zij in de pronkkamer een prachtig stuk hadden hangen. Zij schreef hem in haar eenvoud een roerende brief over haar Jan. Was er dan niets aan te doen? Zoowel de stijve Knuffer als de jolige Van Ostade waren meer dan tevreden geweest over hun leerling. Ook Meester Dou, de voorname heer a costi, had iets in hem gezien. En Jan had de heeren van het deftige gilde zoo natuurgetrouw geconterfeit, dat men zweren zou ze in levende lijve voor je te zien staan. Mocht de heer Van Goyen eens willen komen kijken: er

waren nog doeken te over op de werkplaats. Zou hij haar niet eens raad kunnen geven?

In het diepst geheim verzond zij dit moederlijk epistel en weinige dagen daarna zette een Haagsche koets den bejaarden schilder af voor het huis der Steens. Moeder Lijsbeth zag opeens weer licht, toen ze het trouwhartig gelaat van den grijsaard aanschouwde. Zij had een lang, intiem gesprek met hem in de pronkkamer, gezeten onder zijn groot schilderij met een roemer Rijsche wijn tot welkom. Inderdaad, het licht was binnen dit huis gevallen, dat haar vaak zoo duister had geschenen. De oude heer bekeek de teekeningen, die moeder nog van jaren her in haar kabinet bewaard had. Het maakte hem nieuwsgierig naar Jan's verfwinkel boven. Ze gingen er heen en vonden den jongen schilder op een bank liggen met een oud getijdenboek, waarvan hij de versieringen aandachtig bekeek. Hij stond op en spoedig was hij spraakzaam met den oude, zooals hij in geen tijden was geweest. Deze keek onderwijl goed rond en zag al gauw, dat hier geen nood was. Integendeel: dit was een meester van jewelste, maar hij miste zelfvertrouwen en wilskracht.

„Nu moet je eens goed naar me hooren, jongeman,” zei hij na langen tijd te hebben nagedacht. „Ik ben oud en niet meer vast van hand. Toch vraagt men mij vaak om werk, dat ik niet meer afmaken kan. Zoudt ge me niet wat kunnen helpen? Ik woon in Den Haag, niet ver van hier. Beloof me nu eens, dat ge met mij mee trekt en bij mij werkt zoolang het U behaagt. Of hebt ge zelf werk genoeg?”

Neen, dat had Jan niet en hij wou ook wel. Alles was beter dan hier afsterven. Toch was hij niet verrukt over het voorstel, zooals moeder dat was, die den heer Van

Goyen met dank overlaadde. Jan zag er niet zoo heel veel in, maar hij ging de weg, die men hem aanwees. Voor de zooveelste maal nam hij afscheid van de zijnen en volgde met zijn bundeltje bijeen den vaderlijken man naar diens huis in het luchtige 's Gravenhage. Hij liet zijn ouders in tevreden stemming achter. Men scheen toch nog wel iets te verwachten van hun mislukten spruit. Zij durfden nog hopen. Wie weet?

Jan kon zijn oogen niet gelooven, toen hij Van Goyens woonhuis binnentrad: het stond aan de buitenkant en het was heelemaal geen stadshuis. Door een kleine ronde poort belandde men in een breede gang, die uitkwam op een deur, welke eenige treden af toegang verschaftte aan een vrij uitgestrekte achtertuin. Een houten bochtige trap leidde uit de gang naar de bovenvertrekken. Onder die trap was een kleine pronkkamer ingericht. Ter andere zijde was beneden nog slechts één groot vertrek, dat tegelijk als woonkamer en keuken dienst deed.

Het atelier was achter in den tuin gebouwd. Zij gingen langs de rozenstruiken daar dadelijk heen. Jan vond er een prachtig licht en een wijde ruimte. Groote doeken hingen aan de wand en stonden half voltooid op kolossale ezels. Dit was een royaal en breed man, dat was aan alles te zien. In het woonhuis viel hem een zekere ordelijkheid op alsof een zachte vrouwenhand er regeerde. Een oude dienstmaagd liep er statig rond.

Een zindelijke kleine kamer werd zijn slaapvertrek, aan de tuinkant gelegen. Hij voelde zich hier aanstonds tehuis. Maar aan het middagmaal, sober maar verzorgd, werd hij verlegen. Want er kwam een jongmeisje binnen, rank van leest en met glanzende haren, die haar vader in de armen vloog en die niet verwonderd scheen te zijn

hier een jongen man aan te treffen. Des te meer verbaasd was Jan.

„Dit heb ik voor het laatst bewaard,” zei van Goyen, „mijn grootste schat.” En hij lachte smakelijk om het beteuterde gezicht van zijn jongen huisgenoot. „Het is Grietje, mijn dochtertjen, mijn rijkst bezit.” Jan was een beetje uit het veld geslagen. Grietje deed of ze het niet merkte en hielp de spijzen opdoen en de borden verwisselen alsof er niets aan het handje was.

Het was Jan alsof hij voor het eerst een meisje zag van dichtbij. Zij was zoo welgemaakt en zoo'n jonge dame, dat hij haast schroomde haar aan te zien. Wat moest zij wel van hem denken: hij was breed en plomp, niet al te zindelijk gekleed, niet al te net en zwierig; en haar ging alles even bevallig af. Waar was zijn geest, zijn gevatheid, waar bleven zijn opsnijderijen, die bij de boerenmeiden zooveel gelach verwekten? Hij voelde zich zwaar en onhandig. Hij kon zijn oogen niet van haar afhouden, hoezeer hij 't ook trachtte. Van Goyen schonk hem in, Grietje stouwde zijn bord vol visch en vette jus. Jan wist niets beters te doen dan op te eten en te drinken wat voor hem stond. Het speet hem, toen 't maal was afgeloopen en Grietje het dankgebed uitsprak. Nu kon hij niet langer blijven, maar moest naar het atelier en zich zoo snel mogelijk inwerken. Hij was het haast verleerd, maar al gauw had hij de slag weer te pakken.

Van Goyen was geen lastige baas, maar hij stuurde Jan veel de deur uit: hij moest de natuur bestudeeren. Hij had dat niet genoeg gedaan. Het bosch was groot, hij moest daar werken, boomen en planten in de tint leeren zetten. Zijn groen was te hard, vond Van Goyen: er zitten veel meer tinten in. Jan deed zijn best en trok geduldig erop uit. Scheveningen vond hij heerlijk. De

zeelucht deed hem goed, bronsde zijn vel, bedaarde zijn geest. En hij kon er werken, naar hartelust, in de duinen en aan het strand, in de visschershaven vol sierlijk getuigde sloepen. En ook de stad zelf met haar breede wandelwegen, haar buitens en bosschen, schonk hem versche indrukken en nieuwe onbestemde verlangens. Er was feestelijkheid en hoffelijkheid in de geheele sfeer. Fraaie koetsen reden er rond, uitheemsche heeren, rijk uitgedost, trof men langs de breede wateren, bedachtzaam wandelend. De markten waren er grooter dan in Leiden, de kerken waren ruimer, de gebouwen indrukwekkender.

Langzamerhand week de beklemming, die hem maandenlang had vastgehouden. Hij begon weer behagen te scheppen in zijn werk en te haken naar plezier, maar een kalmer plezier dan tot dusver. Hij zou graag eens met Grietje uit. Wat een drieste gedachte! Thuis had hij haar tenminste op gezette tijden bij zich. Daar teerde hij op. Hij dacht altijd aan haar, onafgebroken. Als hij wakker werd, begon hij te glimlachen onder het bedenken, dat hij haar weer gauw zou zien. Was ze wat later, dan vreesde hij, dat ze niet komen zou of al uit was. Toch vroeg hij nooit naar haar en sprak haar ook nimmer aan. Elk oogenblik verwachtte hij haar vriend te zullen zien verschijnen, een jong rijk heer met pluimen op de hoed en een degen op zij. Die vriend kwam nooit. Het voornaamste was echter, dat zijn vroolijkheid na eenige mislukte pogingen, weer in haar geheel terugkeerde. Jan zong en floot weer bij het werk, babbelde honderduit tegen den ouden man, dien hij nu niet meer telkens behoefde te verlaten, want op 't atelier was 't allengs drukker geworden. En ook aan tafel kwam hij meer los. Grietje werd nooit kwaad, zelfs al vertelde

hij, wel wat voorzichtig, zijn avonturen in de kluchtige boerengezelschappen rondom Haarlem en Leiden. Dat zij niet boos werd maar altijd lachend toeluisterde, gaf hem moed.

Eens op een dag liep Jan op de vogelmarkt met zijn rammelende zakcenten, die bij hem nooit veilig waren. Hij zag daar van allerlei pluimgedierte, fantastische hanen, kalkoenen, papegaaien, kakatoes, beo's. In eens viel hem in, dat hij zoo'n vogel koopen moest — een prettige kameraad. Een nieuwe inval maakte hem heelemaal overstuur. Morgen was Grietje jarig — zou hij haar zulk een sprekende vogel geven? Had zij hem niet laatst blozende gevraagd of zij de scheur in zijn lakensche wambuis verstellen mocht? Hoe trotsch was hij geweest, toen hij het werk harer handen om het lijf droeg. Het gaf hem rillingen van genoeg. Hij kocht dus een vogel, die volgens den koopman, een ouden zeevaarder, zoo verweerd als een winterdag, heel goed spreken kon, vooral bij avond als 't rustig werd in huis. Jan was in de wolken, toen hij de vermetele stap gedaan had. Hij zocht een mooie kooi uit bij een koperslager in de buurt en zette de vogel erin. Ongemerkt geraakte hij het huis binnen en zonder ongelukken belandde het dier op zijn kamertjen. Daar zette hij hem in de zon, bij het raam. Toen ging hij er voor staan en zei hem voor: „Griet de vrouw, Griet de vrouw.” Het dier zag hem oplettend aan, zijn oogjes glinsterden als twee diepe, diepe juweelen. Zijn veeren glansden in de zon: rood en wit. Wat een prachtig rood, dacht Jan. Ik zal hem schilderen. Dan geef ik eerst zijn portret en dan hemzelf. Hij sloop naar het atelier en haalde wat gereedschap. Daarmee was hij

lang in de weer. Het licht veranderde steeds — hij was opgewonden en vol ongeduld. Nu sloeg de klok voor het noenmaal. Gelukkig liet de oude heer hem dien middag nog wat met rust: hij had de laatste dagen hard gewerkt en was wat moe. Terwijl hij dus een middagdutje deed tusschen de rozen, werkte Jan boven aan het portret van de vogel met koortsachtige vlijt. Het werd een geestig stukje vond hij zelf. Met een gerust geweten kwam hij het avondmaal genieten. Grietje was in spanning. Ze stelde zich van haar jaardag toch nog wat voor: ze was nog zoo jong!

Na het maal zaten ze gedrieën plezierig bijeen. Opeens zei Van Goyen:

„Heden, het is me of ik boven praten hoor. Is Trijntje niet naar het lof gegaan?”

Ja toch, zij was.

„Wel, ik zou zweren”

„Vader, je vergist je.”

Maar neen, Jan wist beter. Vader vergiste zich niet. Het gedierte sprak van honger na zonsondergang. Wat nu? Zou zijn verrassing in het water vallen?

„Wil ik eens gaan zien?” bood hij aan. Hij rende naar boven, wild de trap opspringend en zei tegen zijn beestje:

„Stil dier, wacht tot morgen.”

Maar het beest hield niet op en riep:

„Ik verrek! Ik verrek!”

„Hou je kop,” zei Jan, „als je wat zeggen wilt, zeg dan: Griet de vrouw.”

„Steek de moord. Ik verrek.”

Jan wist niet wat te doen. Misschien hoorden ze hem beneden spreken, dan was hij nog verder van huis. Hij begon dus maar te zingen. Dat beviel de kakatoe echter buitengewoon: hij floot er het accompagnement bij. Jan

floot nu ook zoo - hij kon om de vogel te overstemmen en hing en doek over de kooi. Daarna keek hij alle bovenkanten rond: hij gluurde even binnen Grietjes kamer en zag haar bedje staan en dit maakte hem sentimenteel. Het was of hij haar zelf erin zag liggen. Toen ging hij fluitend naar beneden.

„Er is niets,” zei hij, ofschoon hij de vogel nog duidelijk hoorde. „Het zal hier naast zijn, uit de tuin van buurman.”

Gerustgesteld legden zij zich kort daarop allen te slapen. Hij ging zoo stil als een muis zijn kamer binnen. Gelukkig sliep het dier al. Hij hoorde geen gemorrel meer onder de doek. Hij moest eigenlijk vreeselijk hard lachen en had de grootste moeite zich in te houden. Het lukte niet en daarom trok hij zijn hoofd diep in de kussens, heel diep en zoo smoorde hij zijn wilde lachbui. Hij kon niet slapen en liet zijn kaars heelemaal opbranden, zoo lang staarde hij naar het schilderijtje, dat hij voor Grietje had gemaakt. Hoe zou zij 't vinden? Hij werd moe en zwaar en bedrukt. Bevreemd voor teleurstelling. Als zij het eens koeltjes opnam, zijn brandend heete gaven. Hij zou haar willen kussen. Neen, neen, dat zou nooit kunnen zijn. Hoe kwam hij op die gedachte: het was toch geen boerenmeid. Hij had een prikkelbaard en een beginnende snor. Hij had sluik haar en bolroode wangen. Zij was zoo teer en perzikachtig met roze kleurtjes. Hij zoende haar in zijn slaap.

Den volgenden morgen wist hij even niets meer van wat hij de vorige dag had bereid. Verbaasd keek hij naar de kooi. Hij sprong uit bed en haalde de doek er af. Het beest zat rustig te kijken. Hij begon weer te fluisteren en zacht te zeggen: „Griet de vrouw, Griet de vrouw”.

Zoo tierig als hij 's avonds geweest was, zoo stil en onbewogen zat hij nu in de morgenzon. Jan vloog gauw naar buiten en plukte wat witte rozen uit de tuin. Die bond hij om de kooi heen, met een nage groene rank getooid. Het schilderijtje was droog en nage naar de verf.

Aan het ontbijt zat Grietje op een versierde stoel. Daar had Trijntje voor gezorgd. Vader van Goyen rustte haar op het voorhoofd en zette een ivoren juweelschrijntje voor haar neer. Zij was er zoo blij mee, dat ze zijn oude hoofd greep en zoende waar zij hem raken kon. De grijsaard werd er rood en ademloos van. Toen kwam Jan aan de beurt. Van achter zijn rug kwam 't kleine, oningelijste schilderijtje te voorschijn. De jarige was verbaasd, maar toch heel blij.

„Dit is het portret,” zei Jan. Opgelucht, dat hij zich voorloopig aan haar dank kon onttrekken, stormde hij naar boven en kwam met de kooi zwaaiend terug.

„En hier is hij zelf.”

Nu was Grietje geheel opgetogen en ook vader Van Goyen kon zijn oogen niet gelooven.

„Een vogel! Een sprekende vogel!” zei hij. „Wel dat is aardig.”

„Een sprekende vogel?” vroeg Grietje. „Kan hij spreken? Toe Jan, laat hij eens wat zeggen,” bad zij, „wat mooi, wat mooi . . .” stamelde ze. „Is dat voor mij?” en ze greep zijn hand, met de hand, die hij nog nooit gevat had. Hij werd er bloedrood van. Ze liet zijn hand los, als beschaamd. Maar vader Van Goyen lachte en zei: „Gekheid, het hindert toch niets. Hij zal wel spreken, maar niet op commando. Wat jou, Jan?”

Jan kleurde opnieuw.

De geheele dag bleef hij in een sereene feestelijke stem-

ming. Hij voelde zich alsof hij een groote overwinning had behaald. Verbeeldde Jan het zich, of was Grietje dubbel zoo lief voor hem als anders? Zij sprak tegen de vogel en Jan bekende haar haperend, dat hij gisteren geprobeerd had hem Griet de vrouw te leeren zeggen. Zij lachte er om en ging voort hem dit te onderwijzen. Ze gaf hem een stukje suiker en streelde zijn kopje en zijn kuifje. Jan smaakte een zoete voldoening alsof zij hem zelf gestreeld had. Maar tegen de avond werd de liefelijke sfeer een beetje ruw gebroken, doordat de kakatoe plotseling begon met zijn akelig aanwensel:

„Ik verrek! Ik verrek!”

Ze schrokken er allemaal van. Jan keek zeer beteuterd, maar toen Van Goyen smakelijk lachte en ook Grietje in de lach schoot, was hij er gauw overheen. Wel volgde een nieuw beproeving toen ook: „Steek de moord!” aan de beurt kwam. Maar een goede zijde van deze grofheden was, dat Van Goyen de bedoeling begreep. Het beest moest voer hebben. Dit werd in allerijl gehaald en toen begon het dier van tevredenheid zoo mooi te fluiten, dat de avond van deze verjaardag toch nog goed eindigde. Jan ging naar bed met een warm hoofd: de meester had een heerlijke wijn geschonken en Grietje had hem nog eens haar handje gegeven. Jan voelde het nauwelijks, maar des te meer toen hij op zijn kamer stond. Hoe zacht was dit handje. Vol droomen sliep hij zijn overwinningsroes.

Grietje was hem door haar kakelende kakatoe, die weldra niet anders dan Griet de vrouw riep, zoo nader gekomen, dat zij zijn kameraadje werd.

Hij merkte op een dag plotseling, dat hij geen vrienden had hier in Den Haag, dat hij des avonds zelden of nooit

uitging, dat hij geen herbergen bezocht en geen kaatsbanen, dat hij vergat de vrijheid te genieten, dat hij zijn leven lang had nagejaagd. En toch was hij tevreden en verveelde zich nooit. Zijn onrust was geweken. Het leek alsof hij een levensdoel had verworven. 's Avonds na het werk, zat hij in het woonvertrek en zag Grietje's bezige handjes en hij keek naar haar en werd nooit moede te kijken. Toch begeerde hij iets steeds vuriger. Eens een dag heelemaal alleen met haar te wezen, zoodat haar lieve mondje en haar glinsterende oogen alleen voor hem zouden zijn. Maar hoe moest hij dat bereiken? Van Goyen was altijd thuis en als hij uit was, ging Grietje mee of zij gingen gedrieën. Toen leek het hem opeens, alsof de vader over hen waakte, alsof hij hun niet toestond samen alleen te zijn.

Zijzelve leek hem wel te willen. Hoe hoog hij haar vereerde, hoe laag hij zich zelf stelde, toch merkte hij wel, dat ook lieve mooie meisjes veel meer houden van jonge lieden dan van oude, veel meer van dolheid dan van ernst. Jeugd en dolheid bezat hij genoeg.

Jan maakte zich zelven wijs, dat hij op „een mooie gelegenheid” wachtte, want hij wist eigenlijk heel goed, dat hij zoo iets nooit zou durven vragen, zelfs niet toen de kermis kwam.

Daar stonden reeds de eerste tenten op de markt en Van Goyen had hem al verlof gegeven zooveel hij wilde naar de kermis te gaan. Het verontrustte hem soms wel eens dat Jan zoo weinig vertier zocht. Hij had verhalen van hem gehoord, die weinig klopten met zijn ingetogenheid. Hij spoorde hem dus aan:

„Kom jongske, ga er eens op uit. Ge zijt een jonge vrijer. Blijft niet eeuwig suffen. Ge zoudt een huislijs worden.” Plichtmatig ging Jan de eerste avond eens zien wat er

te doen was, maar hij kwam alweer vroeg terug. Toen kwam de oude hem te hulp.

„Weet ge Jan,” sprak hij, „ik had gehoopt, dat ge zoo wellevend geweest waart onze Grietje eens ter kermis te nooden. Ge zoudt me er een groot plezier mee doen, als ge haar morgen aan de dag eens medenaamt. Ik voel er me te oud toe: wat heeft het jonge ding aan mij op kermisvoeten. Gij zijt een jonge kerel. Gaat er heen en breng me haar bij het avondmaal weer. Ik acht 't niet welvoegelijk, dat ze des avonds uitgaat, maar op de klaarlichte dag is 't mij goed. Of vraag ik U te veel?”

Jan raakte van zijn stel en bloosde van schrik.

„Neen waarlijk niet, ik verheug er me zeer op — maar zou zij willen?”

„We konden 't haar vragen,” glimlachte de oude. „Gij en ik samen. Me dunkt ze moet wel zwichten.

Grietje helderde er zeer van op, toen ze de plannen hoorde.

„Morgen ter kermisse met Jan! Wel wat een eer geschiedt mij!” En potsierlijk buigend bood ze hem haar arm. Hij was haast te verlegen die aan te nemen. O, was de kermis maar eene tent en dan voor twee, — verzuchte zijn blijde hart. Van Goyen dwong hem zijn buidel eens te vullen uit de lade van het kabinet. Het was eigenlijk zijn trots te na, maar door de vogelkoop waren zijn middelen zeer geslonken. Dies ging hij rijk te bed, dien avond.

VRIJAGE

De volgende dag bracht stralend kermisweer. Het snappend Grietjen in een zijden jakje en Jan met een groote

hoed op het hoofd gingen samen vroeg al aan de zwier. De nieuwbakken Haagsche cavalier was trotsch en blij, al knelde hem de hoedrand allerpijnlijkst.

Op het kermisveld vermaakten zij zich zeer over den kluchtigen kiezentrekker met zijn schelle trompet, maar bij de Engelsche Hansworsten raakten ze haast flauw van het lachen. Om weer ernstig te worden luisterden ze een wijl naar den blinden liereman, die akelig zong met een schorre grafstem over liefde en dood.

Grietje was er witjes van geworden. Daarom gaf Jan haar wafeltjens te eten en ze dronken er warm kermisbier bij. Ook gingen ze de poppenkraam bekijken en Jan plaagde het meiske, dat hij haar een kindje wou geven. Ze werd er rood van en Jan zag met vreugde haar kleurtjes terug. Nu aten ze ook een scharretje en dansten lang altijd samen op het vlondertje voor de herberg en Jan voelde voor het eerst het lenige zachte middeltje van Grietje in zijn hand.

Moegesprongen en al gearmd — waar was 't anders kermis voor? — gingen zij een singeltje rond en ze zagen de boeren van heinde en ver met hun bootjes naar stad komen.

„Willen we eens varen?” vroeg Jan, verlangend nu dan toch eindelijk alleen met haar te zijn. Of zij wilde! Zij kozen maar een bootje dat daar lag. Het boerengezelschap zou gewis wel tot den avond in de pret blijven. Niemand merkte daar iets van. Grietje vond Jan een brutale jongen en een waaghals, maar hij was daar fier op en greep haar handje en hielp haar in de boot. Toen nam hij de riemen en daar gleden zij over 't water de sloot uit, de plas op. De kreek was warm: zij waren verhit van 't dreutelen. De frissche lucht van 't water verwikte die twee. Grietje zat zoo net in het bootje en

hield het roer zoo losjes, dat het boerenschuitje een deftig sloepje leek. Jan was verrukt. Luid schaterde zijn sterke stem over de plas. Hij had aldoor maar pret om wat zij zagen: malle eenden met vieve oogen en veel gesnater, een drijvend hulkje aan de kant met een dikken slapenden boer erin. En Grietje was even vroolijk als hij. Jan keek haar in de lachende, mooie oogen en hij zag haar slanke leest en de keurige kleine voetjes — hij sidderde even alsof hij het koud had.

„Gaan we niet eens aan de kant?” vroeg Grietje.

„Waarom?”

„Daarom,” zei Grietje een beetje beklemd. Jan deed wat zij verlangde en roeide op een eilandje aan, dat nog vol paarse bloemetjes stond.

„Laat me er even uit.” Jan legde aan een boomstammetje vast en hielp haar. Zij was wat verlegen.

„Wacht hier, maar draai je om.” Eensklaps lachte Jan luid op en zei:

„Wees maar niet bang.” Hij hoorde haar door 't boschage kraken en plukte wat bloemetjes, die hij haar met een oolijke buiging bood toen ze blozend terug kwam.

„Hè, hier even blijven, even liggen aan de kant...” Zij wilde wel. Samen smikkelden ze van de kermiskoek, die Jan op zak droeg. Toen werden ze stil.

„Wil je mijn kermislief zijn?” vroeg Jan.

„Ben ik dat dan niet?” vroeg Grietje met een pruilend bekje.

„Dan moet ik ook een zoen van je hebben.” Meteen was hij bij haar, pakte haar om het gladde middeltje en zoende haar, zoende haar overal, op haar wang, op haar lippen, op haar mooie ronde oortjes, op haar zwarte, trillende kijkers en tegelijk drukte hij haar zachte soepele lijf tegen zich aan. En wanneer haar kleine handjes probeer-

den hem af te weren, greep hij ze en stelde ze buiten gevecht, haar met zijn stevige beenen omkneld houdend. Het was een warme worsteling. Toen begon zij te smeeken:

„Och Jantjen, denk toch aan mijn reine kleedje, scheurt er toch niet de strikjes van af.” Maar hij kuste en hapte naar haar met zijn volle lippen alsof hij haar opeten zou. Hij verfomfaaide haar zoo, dat haar keursje al lager en lager week en al meerder zag hij haar stevige borstjes bloot worden. Het bonsde in hem. Allebei waren ze gloeiend rood geworden, zij zagen het van elkaar. Toen maakte Grietje zich met een ruk los en Jan liet haar gaan. Zij stonden haastig op en tjoepden in het bootje en spoedig was de oude vroolijkheid weer aan de gang. Zij roeiden nog verder de plas op, de druipende riemen scherend over 't water en ze werden er droomerig van. De zon stond al lager en tintelde fel op de kabbelende golfjes. Het ging lekker voor het windje.

„Hadden we nu maar een zeiltje,” zei Jan, „dan zou je eens wat zien Grietevrouw.”

„We moeten naar huis, anders is vader boos op ons.” Jan werd er treurig van, maar nam toch zijn draai naar stad terug. Ongemerkt waren zij nog tamelijk ver gegaan. Toen zij de wallekant naderden, zagen zij een groote toeloop van menschen.

„Er lijkt wel twist te zijn,” riep Jan vroolijk. Nieuwsgierig keken zij rond en ze kwamen vanwege de drukte met eenige moeite aan land. Ze legden het bootje op zijn oude plaatsje terug en gingen eens zien wat er te doen was. Een zwaar aangeschoten boer met een potmuts op het hoofd stond te zwetsen tegen een mageren prengel, dien hij telkens te lijf wilde; maar zijn vrouw en drie dreinende kinderen trokken hem elke keer weer

achteruit. Zijn betoog was vol gestotter en gehik. Plotse-
ling kreeg de jonge borst het pasaangekomen bootje van
Jan en Grietje in het oog en hij riep uit:

„Kerel, je bent zot, daar leit 't schuitjen ommers.” Met
slaperige oogen keek de boer nu ook en waarachtig,
daar lag het.

„Dat is raar,” zei de boer, „dat hei jij me geflikt,” en
weer wilde hij op den mageren slungel aan.

„Moedèr,” riep de jongen.

Jan gaf Grietje een knipoogje en zij wilden juist uit-
knijpen, toen een morsige man, die er bij stond, zei:

„Dit heerschap heeft er wel kennis aan, denk ik, hij lei
er net mee tegen de wal.”

„Ik?” teemde Jan met een schijnheilig gezicht.

„God zal me een schaap geven!” zei de dronkeman, „ik
zal op je vermaak kommen.” En nu schoot hij met ver-
nieuwde woede toe op onzen Jan.

„Vadèr!” krijschten de kinderen en trokken hem met
kracht aan zijn buis achteruit. Toen deed Jan of hij heel
boos werd en begon druk te koeterwalen. Hij sprak op
luide toon over lasteringen en aantijgingen en van den
schout, die beslissen zou en van de admiraliteit en de
vroedschap en wat hij maar zoo gauw aan indrukwek-
kends bedenken kon en hij eindigde met te zeggen, dat
hij 't er bij laten zou indien deze man zich passelijk
gedroeg, maar anders En de boer keek eerst onbe-
nullig rond, zonk toen weg in die woordenstroom en
liet het hoofd op de bovenste knoop van zijn buis hangen.
Jan bood zijn vrijster een arm en groette hoovaardig en
verwijderde zich met de neus in den wind.

Toen zij om de hoek verdwenen waren, verbluft nage-
staard door de gapende bende, proestten zij het samen
uit zoodat de tranen over hun wangen biggelden en

toen ze nog even om de hoek gluurden, zagen ze de boer al weer kafferen tegen den slungel, alsof er niks gebeurd was.

Er verliepen eenige weken. Na die eene keer had Jan het lief Grietje ook niet eenmaal meer gekust en toch verlangde hij ernaar tot gek wordens toe. Op een avond, bij het naar bovengaan, wist hij haar vast te pakken en toen bedelde hij zachtjes om een zoen. Grietje verbood hem de diefstal niet, maar ze zei wel:

„Voorzichtig hoor!”

Van dien avond af, moest zij hem dagelijks tol betalen. Het ging allemaal heel erg in het geheim, maar dat was hun een bekoring te meer. Wel werd Jan steeds veel-eischender en sloeg de tol voortdurend op, tot groote schik van Grietje, en ook vaak tot haar schrik, wanneer de stap van vader de trap deed kraken. Maar Jan was zoo vlug als een aal. Bij het minste gerucht, liet hij haar los en vloog hij zijn kamer in alsof hij vleugels had zoo geruischloos.

Hij had haar veel lieve woordjes gegeven tijdens hun ondeugende vrijerij en van haar de belofte verkregen, dat zij er alles op zetten zou om weer eens een dag met hem alleen te zijn. Zij zou hem dan heel veel verleen, dien dag

O, als Jan er aan dacht, werd het hem koud als ijs. Hoe konden ze den oude eens van huis schuiven? Wat raad? Het moest ten spoedigste, want als het langer duurde, zouden de scherpe oogen van den zorgzamen vader hun geheimen doorzien. Zijn verlangen werd zoo groot, dat hij er een middel op vond. Zelfs Grietje mocht er niets van weten; het was gewaagd. Toch diende het beproefd. Hij schreef een brief aan zijn Haarlemschen makker

Bega, met wien hij altijd kameraadschappelijk had omgegaan. In vage termen bracht hij hem op de hoogte van de zaak en verzocht hem middelen te beramen ten einde Jan van Goyen op een dag naar Haarlem te doen ontbieden. Het moest een dringende oproep zijn. Jan Steenkende hem voldoende om te weten, dat hij ongaarne zijn huis verliet. Bega lachte eens toen hij dit epistel ontving, verheugde zich over de sluwheid van zijn vroegeren makker en bezorgde het stuk zoo knap en vaardig, dat het weinig tijds vorderde.

Vader van Goyen kwam zijn gezelschap op een morgen met een geopende brief in de hand tegemoet en zei hem:

„Ik zal de volgende week des Donderdags van huis moeten. Hoe zullen wij dat welletjes klaren? Gij kunt toch niet alleen hier blijven? Of wilt ge met mij gaan?”

Jan had er al iets op bedacht en dus antwoordde hij: „O heer, ik ging er zoo graag eens naar mijn huis in Leiden, zoo ge 't gedooogen wilt.”

„Dat is een goede gelegenheid,” sprak Van Goyen. „Ga dan vroeg op weg, dan hebt ge er wat aan. Ik zelf hoop eerst tegen tien met de koets te varen.”

Zoo werd het dan bepaald, ook dat Grietje dien dag eens een bezoekje zou brengen aan haar moeie in stad. De Donderdag kwam met veel storm en regen. Jan was heelemaal van streek, want hij vreesde, dat de oude geen moed zou hebben om te gaan, maar toen hij 's morgens, niet al te vroeg, nauw vroeger dan de koets, zich op weg begaf, kon hij er gerust op zijn: zijn meester zat al gereed, de bontmuts op, de mantel om. Tegen de wind optornend, zag hij den oude weldra vorstelijk langs rijden; hij riep hem nog toe in te stijgen, maar Jan maakte wat looze gebaren en schudde heftig met het

hoofd. Niet zoodra was de koets uit zicht of Jantje liep op een draf met het windje in de rug huiswaarts en vond er zijn Grietje al druk in de weer om voor hun beidjes een feestmaal te bereiden. Zij had Trijntjen eens naar Wassenaar gezonden met een briefje aan haar vriendin, die zij voor dien Zondag te gast noodde, teneinde teffens het antwoord te hebben, zooals zij voorgaf. Die was voor een uur of vijf, zes van de baan!

Zoo was er duchtig schoon schip gemaakt; de eieren pruttelden in de pan en de roemers waren uitgezet en uit 't beste vaatje was er in de karaf getapt.

Nu kon het lustig worden voor die twee! Jan trok Grietje van het braadspit af in wilde uitgelatenheid en zoende haar op beide wangen en op haar mooie mondje, dat het klapte. Toen vielen zij ergens neer en sloegen aan 't praten. Vrijuit konden zij nu samen overleggen, wat te doen.

„Vrijen,” zei Jan.

„Ja, maar,” zei Grietje, „ge zijt een schelm, je meent het niet echt met me.”

„Wat!” stoof Jan op, „ik zou het niet meenen!”

„Je doet of je me zou willen trouwen...” aarzelde 't meisje en barstte eensklaps in tranen uit.

„Dat wil ik toch ook,” zei Jan en in een oogwenk had hij haar op zijn schoot getrokken en haar traantjes met zijn neusdoek weggevaagd en hij sloeg zijn armen om haar heen en suste haar 'lijk een kindje en fluisterde, fluisterde lang in haar oor. En zij begon te lachen door haar tranen heen en zei:

„Meen je het echt?”

„En of ik het meen!” en hij gaf haar nog een zoen zoo lang en innig, dat ze 't wel gelooven moest.

Maar nu was het uit met de ernst. Ze moesten de kost-

bare uren gebruiken en dat deden zij met rapheid. Jan kende zijn rijkdom niet toen hij het echte warme Grietje leerde kennen.

Zij kregen behoefte aan wat meer gemak en 't meisje trok haar vrijer zegevierend de trap op naar boven. Die wilde wel zoo en greep haar speelsch naar de beentjes en pluisterde en plukte aan haar, dat ze telkens hijgend en blozend „Schei toch uit” riep. Maar op haar kamer maakten zij 't zich lekkertjes wonnig en dachten aan geen spijs of drank. Het vrouwtje kwam daar uit de windselen en Jan zag er de roomkleurige voetjes van en de stevige ronde beenen en hij omvatte het alles telkenmale dringender met zijn heftige armen. Die weelde maakte hem krankzinnig schier. Dít was eerst lieven! Hij kon niet genoeg krijgen van haar te omhelzen en overal te vatten. De uren vervlogen. Zij waren zoo dicht bijeen, dat geen geluid van buiten tot hen doordrong. Zij waren dronken en wild en raasden eens danigjes uit met elkaar. Eindelijk, moe gestoeid en weer aan het praten, bedachten zij op eens, dat beneden 't maal stond te bevrozen. Snel schikten zij zich nu terecht en gingen uitgehongerd toch aan tafel. Nog was er tijd om weer orde te scheppen overal en daarna zaten zij in-gelukkig arm in arm bijeen totdat het avond werd. Toen ze 't geklop van Trijntje hoorden, week Jan de hofdeur uit en raakte zoo op straat. In 't duister zwierf hij nog wat rond en koelde langzaam af.

Vader van Goyen was zeer tevreden over zijn gezelschap: hij werkte geregeld en deed zijn best geld te maken voor zijn werk. Van sluikerijen met onguere kameraden geen spoor. Om hem wat ontspanning te gunnen, nam de oude hem bijwijken mee naar een bierhuis. Jan was anders

met geen stok de deur uit te krijgen en dat is toch voor een jongeman niet goed.

In de ruime Haagsche herberg gezeten, vertelde hij den braven jongen in het diepste geheim, dat hij uit Wasse-naar aanzoek voor Grietje had ontvangen van een adellijk heer. Zij had daar wel eens bij haar vriendin vertoefd en de jonker — hij liep trouwens al tegen de vijftig — had haar opgemerkt en nagevorscht wie zij was.

„Maar ge begrijpt,” zei de oude, „ik sta haar niet gemakkelijk af, het is alles wat ik nog heb.” Jan kreeg het danig benauwd onder deze ontboezemingen en veegde het zweet van zijn voorhoofd.

„Gij zult haar toch ook niet gaarne zien vertrekken, wed ik.”

„Neen waarlijk niet,” zei Jan bedremmeld.

„Welnu,” besliste de vader, „wij zullen afwachten. Mocht 't den jonker ernst zijn, dan zal hij wel komen opdagen en als hij het meisje mocht behagen — wie weet? — dan kunnen wij nòg zien wat wij doen, wat jou?” Jan zat op heete kolen; het bier smaakte hem niet zooals anders. Van Goyen begon God zij dank over het werk te praten en Jan trok bij.

„Ziet ge jongen, als ge zoo voortdoet, wordt je een beste en je kunt je wel gauw weer vrij maken. Ze komen nu wel bij je aankloppen, wees maar niet bang, je schilderij valt in de smaak. Maar je moet weer naar Leiden terug. Daar maak je een betere kans dan hier in Den Haag, waar men wat hoofscher is. Of wellicht in Amsterdam nog beter dan in Leiden. Dan een fiksche vrouw genomen en je zaakje is aan het rollen.”

Jan aarzelde even of hij nu maar niet pardoës met zijn eigen aanzoek voor den dag zou komen, maar toen hij dien grijsaard daar zoo vastberaden zag zitten, hield hij

het maar wijselijk voor zich. Als een jonker niet goed genoeg was, hoe zou een arme sloeber als hij dan ontvangen worden? De oude was mooi. Hij zou hem zoo wel willen schilderen, zooals hij daar zat, de bontmuts naar achter geschoven, het nog zoo jonge gelaat, gerimpeld maar jolig, onder 't grijze krulhaar en boven de ijselijke baard. 't Was een heilig Nicolaas om te stelen. Als hij eens een voetval voor den goedheilig man maakte. Die had toch den naam gul te zijn. Hij vroeg alleen maar dat kleine meisjeshandje. O neen, nog niet! dacht hij, opeens bespeurend, hoe Van Goyen hem opmerkzaam aanzag.

„Scheelt er wat aan, mijn zoon?”

„Neen, neen,” zei Jan haastig, „het is mij wel.” — En hij rilde.

Dien avond sloop hij naar Grietjes kamer en bij haar jammerde hij gesmoord zijn angst en vreeze uit. Maar zij kalmeerde hem.

„Stil maar jongen, ik neem den oude toch niet, malle.” Hij zoende haar overal en omgreep haar en lag bij haar als een kind in haar armen. En zij moest beloven, dat hij van tijd tot tijd, als 't maar even lukte, bij haar slapen mocht. Zijzelve hing een zwaar gordijn op in een hoek, waarachter hij zich in geval van onraad kon verbergen. Sinds kwam hij als de kaarsen gedoofd waren, iederen nacht en lag bij haar in haar zacht beddeken, maar tegen de ochtend, als de hanen spektakel maakten, krabbelde hij slaapdronken overeind en sliep weer door in zijn eigen koude bed. Gelukkig was Van Goyen hardhoorend en Trijntje, ook al oud, sliep in een zolderhoek.

Door dit zoet leven met zijn Grietje, werd Jan weer rustig, gezond en werkzaam. En Grietje blij en zonnig van hart, werd molligjes en prettig om te zien, verlok-

kend mooi voor de ongelukkige vrijers, die er wel eens omheen kwamen tippelen.

Nu begon echter de vader steeds weer te praten over heengaan: Jan moest nu eindelijk eens op eigen beenen komen. Hij was volleerd: hij kon zich elders ruimer ontplooiën. Jan hield zich doof. Hij kon niet weg. Hoe zou hij kunnen? Het leven met zijn Griet was veel te zoet. En zij kreeg tranen in de lieve oogen als zij vader zoo hoorde spreken, maar ze dorst niets te zeggen. Zoo bleef Jan hangen.

Toen kwam op een eerste lentedag na zware winter de bejaarde jonker met zijn koets uit Wassenaar en bestelde zijn portret ten voeten uit tegen het loover. Vader Van Goyen was in het geheim, maar de jongelui doorzagen het overleg en hadden inwendig plezier voor zes. De oude noodigde den hoogen gast vooreerst aan tafel en plaatste hem naast de dochter des huizes, die hij aanbevolen had zich te zijner eere op 't sierlijkst te tooien. De jonker was niet onschoon van gelaat, maar reeds tamelijk vervallen. Hij had een fijne mond met een ietwat grimmige lach en toen hij zijn compliment maakte aan de liefvallige schoone, loerden zijn oogen naar haar plezierige vormen als zag hij haar reeds naakt voor zich. De aanwezigheid van een joligen jongen man trof hem niet heel aangenaam. Toch meende hij hem met onderscheid te moeten behandelen, al spaarde hij hem een zeker sarcasme niet. In zijn ietwat lijzige tafelgesprekken, wist hij iets van de verleidelijkheid zijner schatten te doen doorschitteren, hopen de het meisje met dien luister te verblinden voor zijn duidelijk zichtbare ouderdomsgebreken. Grietje was ongewoon vroolijk. Zij ging op alles ijverig in, verheugde zich, naar zij zei, het jachtslot in Wassenaar eens te mogen bezichtigen en boog aller-

innemendst dankend voor het haar hoffelijk geboden juweel. De jonker was verrukt over haar en lekte zijn bek reeds af.

Vader Van Goyen wist niet recht hoe hij het had. Zou zij waarlijk door zijn hoofdsche manieren bekoord zijn? Het was een alleszins eervolle partij. Jan Steen, aan wiens scherpe blik het uiterst fijne knipoogje van lachend Grietje geen enkele maal ontging, was minstens even opgetogen en de oudere minnaar herkende den jongeren door die vroolijkheid niet. Grietje scheen hem een gemakkelijke prooi toe. Hij blies zichzelven op. Deze jongen was een melkmuil of een afhankelijk knecht, die hem geen roet in 't eten zou strooien. Wat dacht de jonge vriend ervan eens een beeltenis van Grietje voor hem te vervaardigen? Hij moest de prijs maar noemen en toen Jan er een flinke slag in sloeg, fronsde de jonker niet eenmaal de wenkbrauwen, maar nam het terstond aan. Hij hoefde toch niet lang te smachten naar zijne Margaretha? Smeltend vroeg hij het en teemend antwoordde Jan, dat hij zoo wreed niet zou zijn. Na tafel trok Grietje zich terug en Jan wist eveneens de wijk te nemen naar boven. Samen op haar kamer maakten zij een dolle buiteling door het bed en grepen mekaar aan als een paar stoeiende kwajongens. Jan trok Grietjes haar afdoende in de war en terwijl zij proestend en sputterend zich weer opknapte, speelde Jan een beetje op de luit en deed telkens zijn mond open om er hoog bij te galmen, maar het werd hem altijd nog net op tijd door Grietjes handje belet.

Zoo passeerden zij den dag, tooneel spelend beneden, uitschaterend boven, beurt om beurt. Toen de jonker vertrok, waren de schilders met opdrachten, het meisje met geschenken en beloften overladen. Bij het stijgen in de

koets kuste Jonker Thomas 't lieve handje met al het vuur, dat hem restte. Jan stond te buigen aan het portier en de Jonker wuifde minzaam met zijn handschoen. Toen hij weg reed, liep Jan een standje op van den oude, omdat hij zich niet ontzag op de dolste wijze de grimassen van den edelman te overdrijven. Toch bleven die adellijke manieren hem bij, want hij stapte voortaan nooit meer bij Grietje te bed, zonder eerst haar hand allerbeminnelijkst aan zijn lippen te brengen.

Middenin al het plezier, de drukte van het werk, het genoegen der liefde, kwam er een kink in de kabel. Grietje kreet haar oogjes uit. Zij had er nooit aan gedacht en Jan was ook altijd even zorgeloos geweest. Nu zaten ze ineens diep in de piepzak. Want er moest een kindje komen. En dat kon heelemaal niet. Hoe moesten ze daar nu mee aan? Vader Van Goyen zou zijn dochttertje misschien de straat wel opjagen en Jan er bij en wat dan? „Maar treur er toch niet over, Grietevrouw,” zei Jan na een poos. „Zoo'n kindje is niet weg. En we kunnen toch hijlijken?”

„Hijlijken? Heb jij geld en goed?”

„Verdien ik dan niet, mijn liefde? Ik doe toch mijn best en gij zijt toch een wakker wijfje? Zoodra je wilt, ga ik naar den Leidschen Heer Havick Steen, Meester Brouwer, oud-schepen en raad der stad. Hoe lijkt U dat? Geen zorgen voor den tijd!”

Griete was er weer wat gerust op en 't lieve leven begon opnieuw. Maar 't werd toch angstig en hoe sneller de weken voortjoegen, hoe stiller werd er onze Jan. En Van Goyen begon het te merken en op een uurtje in 't biercollesie zei hij 't Jan en vroeg hem ernaar. Nu kon Jan het niet meer uithouden. Hij droeg zijn geheim al te lang

en te zwaar en hij begon te sidderen en te stamelen en hij zei:

„Ik weet niet, het is me soms zoo donker te moe.”

„Hoe dat?” zei Van Goyen, „ge zijt toch gezond en alles gaat goed. Op mijn drie en twintigst was ik nooit zoo duister gestemd. Kom, je moet maar eens wat meer er op uit. Je verkniest te veel in huis.”

„Neen,” zei Jan, „dat is ’t niet. Ik ben beducht voor Grieteke. Ze is niet wel.”

„Niet wel?” vroeg de vader ongerust, „vertel eens, wat is er? Is ze ziek?”

„Ja,” zegt Jan, „zoo ge ’t noemen wilt. Ik geloof, ze is met jong.”

„Wat zeg je me daar, leelijke kwajongen!”

„Stil wat!” zegt Jan, „’t is wel zoo, maar spreekt toch niet zoo luid.”

„Hoe kom je er aan? Hoe weet je ’t?” vroeg de vader heesch en snel.

„Omdat ik het zelf zoo heb besteld,” zei Jan rap en gebruik makend van de ontsteltenis des vaders, ging hij door: „Maar het hindert niet, vaar, ik trouw haar op slag.”

Daar sloeg de oude aan het jammeren en weenen en nu eens was hij week als boter, dan weer donderde hij als Jupiter:

„Zoo ben je niet van me af, leelijke schavuit,” riep hij toornig. „Had ik je maar nooit in mijn huis gehaald! Is dat mijn dank? Ik gooi je er vanavond uit, reken daar maar op!”

„Dan trouw ik haar niet,” zei Jan droogjes.

Het bleef stil. Toen begreep Van Goyen, dat hij verstandiger deed met de zaken te laten hun verloop hebben. Aan het maal zei hij geen woord tegen ’t bleke behuilde

Grietje, maar 's avonds nam hij den jongen apart en regelde de kwestie op norschen toon met Jan, die beefde als een juffershondje.

„Morgen ga je aanstonds naar Leiden en vertel je alles aan je vader. Ik ben bereid hem overmorgen te ontvangen.”

Toen ging hij naar bed. Dien nacht voor 't eerst sliepen Jan en Grietje alleen. Zij hadden elkaar noodiger dan ooit, maar misten de moed om bij elkaar te kruipen, nu vader 't wist. Grietje schreide zich in slaap en Jan lag wakker met droge oogen.

DE BRUILOFT VAN PENELOPE

In het Leidsche brouwershuis was alles in rep en roer. Men bereidde er de bruiloft van Geertjen, de oudste dochter, voor met Vechter van Grieken, een aanzienlijk koopmanszoon. Er werd af en aan geloopt met kisten en kofferen, want de uitzet van de aanstaande bruid was zoo veel omvattend en uitvoerig, dat men er nauwelijks berging voor wist. En nu moest dat alles geschikt worden en gevouwen en geplooid, opdat er geen kreukje in te vinden zou zijn. Wel ging alles nauwlettend en voorzichtig in zijn werk, maar toch onder veel jokken en kortswijl. Want een bruid in huis is als de wimpel aan de mast, zoo bewegelijk en glanzend. Het huis echode van het gelach der meiskens en vrouwen. De voorpret was in vollen gang, toen Jan, die de heele trouw-historie al weer vergeten was, er binnen viel. Ongemerkt was hij tusschen de zijnen geraakt en niemand vroeg hem op de man af, waarvoor hij kwam.

Alleen zijn moeder keek hem onderzoekend aan. Wat was hij mager geworden! Zij nam hem mee naar de ruime zolder en begon hem uit te hooren: Hoe had hij het bij Van Goyen? Vlotte het werk? Was de oude goed voor hem? Kon hij opschieten met het kind? Jan gaf overal lauwtjes antwoord op. Eensklaps greep hij haar hand:

„Ik wil ook trouwen, moeder, ik kan niet langer alleen zijn.”

„Jij, trouwen?” vroeg zijn moeder verbaasd, „hoe wil je trouwen zonder geld?”

„Het gaat al beter en bovendien, ik wacht niet langer, dat kan niet.”

„O wee,” jammerde zijn moeder, „zoo iets moest er met je gebeuren, ik wist het wel vooruit. Met het meisje van Van Goyen? Zeg het me jongen!”

„Ja, moeder, met Grietje.”

„Dus je hebt gezondigd, kind. God vergeve je de schuld. Is er nog tijd? En . . . hou je van het meisje, jongen, hou je van haar?”

„Er is tijd,” zei Jan, „en wij hebben elkander lief ook, zoowaar ik hier voor je sta, moeder.”

„Dan hoe eerder hoe beter.” En zij zuchtte diep en schudde het hoofd en een traan rolde op het blanke laken.

De zondaar voelde zich reeds erg opgelucht, nu het geheim was stukgesprongen. Overal neuzend zwierf hij de vertrekken rond, wachtend op de dingen die komen zouden.

Langzaam drong de schaduw, die Jan over het vroolijke huis geworpen had tot in de kleinste hoeken door. Allen, tot de jongste zusjes toe, begrepen, dat er weer wat met Jan aan het handje was. Vader voelde het ook al aan-

stonds bij zijn thuiskomst. Hij riep Jan in de pronk-kamer en vroeg kortaf:

„Wat is er?”

Moeder hing besluiteloos om de deur, zij begreep, dat het een zwaar oogenblik zou worden voor haar oudste. Zij moest nu bij hem zijn en ze kwam dus zacht binnen, bleek en ontdaan. Jan stond nog altijd stom voor de tafel. Plotseling beseftte hij hoe dikwijls hij al voor deze zelfde rechterstoel was opgeroepen. Wat wilde men toch altoos van hem? Iedereen kapittelde hem naar hartelust. Maar ditmaal zou hij het niet dulden. Hij had genoeg van al die deftigheid. Toen keek hij zijn lieve moeder aan en peinsde aan zijn vrouwtje thuis, even wit en beschreid als deze hier. Hij werd er week door gestemd. Er waren er die nog goed over hem dachten. Hij mocht dus niet grof zijn. Rustig knikte hij zijn moeder toe. „Ga zitten, moeder,” zei hij. Zij gehoorzaamde. Toen zei hij: „Er is niets. Ik ga trouwen, dat is alles.”

„Ik begrijp het al,” zei Havick. „Je zit in de knoop. Je komt om hulp. Je hebt je vergeten, je hebt je aller-onchristelijkst vergeten, is het niet? Je wilt je ouders geen schande besparen, eerst heb je ze gecontrarieerd in het eene en nu ook in het andere. Ik moet zeggen, het is fraai. Mijn haren zijn met eere vergrijsd alleen om nu nog geschandvlekt te worden. Wie is de sloerie? Spreek op!”

„Als je zoo spreekt, Vader, zul je 't nimmer van mij hooren,” zei Jan Steen, rood van toorn. „Ik heb gekozen, nu weet je 't.”

„Gekozen? Je hebt je laten vangen. Een meisje uit een herberg wed ik. Een tros uit een taveerne. Och, ja, goed genoeg voor den jongen heer Steen?”

„Ge vergist U deerlijk. Het is mijns meesters doch-

ter Grietje, die ik tot mijn vrouw heb gemaakt.”
„Tot uw vrouw gemaakt, zonder er uw ouders van te spreken? Hoe hebt ge dat gedaan?”

„Gedaan is gedaan.”

„Heeft uw meester dat zoo knap overleid? ’t Is fraai. En nu moeten wij....”

„Nietwaar!” donderde Jan plotseling. „Mijn meester is onschuldig. Ik heb het er zelf op toegeleid! En dat is goed ook: ik heb niet anders gewild. Ik hou van haar of jullie het goed vinden of niet. ’t Is mij om het even.”

„Bedaar, Jan, alle menschen bedaren,” suste zijn moeder.

„Laat hem,” zei vader. „Denk er om: ik trek mijn handen van je af. Wie zijn ouders niet eert is mijner niet weerd.”

„’t Is wel,” zei Jan en hij wou gaan.

Toen stond vader brommend op:

„Kom eens hier. Luister. Wij zullen er in toestemmen, maar weet wel, dat je ’t ons niet lastig maakt om hulp of onderstand. Je hebt ’t zelf gewild, zeg je. Zorg dus voor alles en reken niet op ons.”

„Dats wel,” zei Jan nog eens.

De zaken waren nu gauw bedisseld. De vaders spraken met elkaar, wel wat koel, maar op welvoegelijken toon en de dag van de bruiloft werd intijds bepaald. Nog vóór Geerte zou Jan de stap doen. En in Den Haag zou de bruiloft zijn. „Men heeft er bij ons in Leiden zijn tanden niet aan te stooten”, had vader Steen gezegd en daarbij was ’t gebleven.

Maar onderwijl was Grietje ziek geworden. Een doctoer werd gehaald en toen die op de hoogte was gesteld van de ware staat van zaken, bleef hij er frischjes onder. Doch een week later was Griete bevrijd van wat haar bezwaar-

de en toen de bruiloftsdag was aangebroken, voelde zij zich weer net als voor haar zwangerschap. Hoewel de gelieven eerst groote lust hadden met die maagdelijke staat te pronken, vond Jan 't koddiger iedereen nog in de waan te laten, teneinde naderhand 't hoofd, zooals hij 't noemde: „fier op te dragen”.

Vader en moeder Steen kwamen op den morgen van dien gewichtigen dag met strakke, ernstige gelaats-trekken aanrollen en ze waren zeer verrast, toen zij het boeleerende paartje zoo jolig en vroolijk als vogels zagen trekkebekken. En wezenlijk, de bruid in haar teertintig bruidsgewaad gestoken, dat haar heel stemmig, hoewel ook zwierig deed tevoren komen, had zoowaar de kroon des maagdendoms op 't hoofd. Men moest maar durven! Ze hadden zich onder deze bezwarende omstandigheden een grootere ingetogenheid voorgesteld, een boetvaardiger houding. Geen spoor daarvan. Wel groote vaten bier in het voorhuis en vader Van Goyen vol jolijt en drokte. Het leek wel of de brave man al dronken was op voorhand. Wel hoopen schilders uit Haarlem en omstreken en zoowaar ook de Heere Dou zelf. Of de sinjeur wel op de hoogte was gesteld? En waarlijk een heuschelijke edelman. Want de Heer uit Wassenaar had zich niet willen laten kennen en kwam ook eens zien hoe 't boerenvleisch smaakte, zeiden de losse vrienden van Jan. Bega had een lol voor tien. Geen wonder, dat Jantje om dit oolijk maasken met slenters en slabakken had omgegaan. Het kind was 't waard: wat een heerlijk blank meidje! En broertje Wijbrandt had ook maar zoo parmantig een jong dingetje aan zijn zij. En Vechter van Grieken, de bruidegom op alle dagen keek deftig rond en hield zich wat in, maar hij kon toch ook niet lang meer strak zien, vooral niet als de drolige Geerte

hem zoo nu en dan met de elleboog in de zij stootte, als er weer zoo'n Haarlemmer razer binnen kwam stappen met een hoed als een zeilskip op, een lange sleepmantel achter zich aan, de snorren steil in de hoogte, maar de verfvlekken nog tusschen de nagels.

Het werd een prachtig gezelschap, maar meer schilderachtig en los dan vader Havick wel oirbaar achtte bij het huwelijk van zijn oudsten zoon.

Toen men naar de kerk schreed stond een groote menigte vrouwen met kinderen op de arm en lanterfantende mannen voor het huis van Van Goyen om 't spul eens mee aan te gapen. De schilders wierpen kushanden naar de jonge vrijsters, de speelnooten bliezen plechtig op trompetten. Het was alles heel Haagsch en aanzienlijk, maar het gegichel en gegier was niet van de lucht, vooral nu het strooien begon en de jeugd overeen buitelde.

Grietje was behoorlijk aangedaan voor het altaar en ook Jan keek even beteuterd, maar toen allen goed en wel om de tafel zaten, die schoonvaar in zijn werkplaats had laten aanrechten, waren ze allebei weer opgemonterd. De goede schilders lieten het zich uitmuntend smaken: de meesten hadden een lange weg achter de rug en in de schuit was het niet vertierlijk geweest. Er was van alderhande geveugelte, kapoenen, hoenen en duifjes klein. Ook grootvleesch en ree stond er op tafel en velerlei warmoes. Schotelen ham en bakjes met eiers ontbraken evenmin als lekkere schollen en botten. Vele naarstige monden kloven en plukten en het vet droop langs lippen en kin weer in de borden terug.

De goede Havick trok ook al bij: nu, het was dan geen bruiloft, zooals hij zijn dochttertje Geerte zou aanbieden, maar aardig was het wel. Vader Van Goyen had toch zijn best gedaan en de beste wijnen van jaren her uit de

kelder gelicht. Spoedig was alle gemaaktheid er uit en oud en jong zat te hossen op de banken bij de boeren af. Jan Steen had alsmaar dorst: hij wist niet hoe het kwam. „Een verliefd hart is dorstig,” zeiden de speelnooten. Ja, zeker, dat was 't. En Griete dronk ook een teug en werd lacherig en genoegelijk met allen, zoodat zij allen bekoorde en voor zich innam en men beklopte en bestompte Jan: wat een reuzenkeus die Jan gehad had. En Jan vroeg op zijn beurt:

„Hoe is de keus van Griete?” Nu, die was even goed! En de schilders — hoevelen waren er ook en hoe verscheiden — konden niet zwijgen maar stonden bijwijlen van tafel op en zeiden een woord vol jolijt of zegden een vers over vrijen en trouwen, zoo gezapig en schoon, dat het lachen of huilen wierd naar verkiezen. En wie zich wat vol voelde worden in 't lijf, pluisterde een veertjen van 't hoedeken of en ging eens in den hof in een hoekje en kwam er verlicht weer vandaan.

Zoo ging de dag zachtjes voorbij en voor October (ja, in Leiden at men haring en brood dien dag) was 't nog warm en zonnig, zoodat er in de tuin kon gedanst worden tusschen de late rozen. Want er waren lui gekomen met fluiten en violen en zij speelden en trommelden er lustig op los. En de bruid werd de kroon afgedanst, alsof er geen vuiltje aan de lucht ware (en dat was er ook niet). Maar 's avonds bij het donkeren, frischte het op en men ging weer drinken in het tuinhuis en de kaarsen werden ontstoken en de muzikanten werden binnengeleid en de tafel ging opzij en hopsa! hopsa! falderaldieri! daar sprongen de beentjes nog eens duchtig van de vloer en de dikke vader Havick deed op 't end niets als lachen, lachen, dat hij een flauwte kreeg bekant van de lach om de praatjes, die hem de Haarlemmers en de Hagenaren

en de kerels van hier en ginder aansmeerden. Zijn heele voornamigheid was de vier windstreken uit en moeder Lijsbeth had een schik van belang, dat alles zoo mooi liep en zoo vredig en zonder gevit en geveins. Maar hoorde ze haar Jan prijzen door een vakbroer, dan zwol haar hart van trots en ze fluisterde voor zich: „Heb ik 't je niet altoos gezeid?”

Maar Jan was zelf op het laatst te dronken, dat hij keek. Bijlo, je trouwde maar eens. Zijn kostje was gekocht. Papa Van Goyen had een huis en een dochter. Jan Steen beschouwde dit allemaal als het zijne. Een werkplaats was er ook. Te eten zou er altijd wel zijn. Dus, waarom getreurd? En zorgeloos als een spelende kater genoot hij van alles wat te genieten viel en weldra was hij zoo door het dolle heen, dat men overal ruim baan voor hem maakte als hij nader kwam, want hij had de gewoonte aangenomen zich bij het langs gaan om ieders nek te slingeren, zoodat hij zich met een kluit lieden tegelijk verwijderde soms, tot groot vermaak van allen, die het zagen. Heerlijk was die nog zomersche avond in dit Haagsche rozenhofje. Het atelier verlicht door keersenkronen, versierd met groene guirlandes en de gezellige rommelige disch vol opengebroken taarten, omvergeworpen vruchtenstapels, vol kannen en kroesen van het zwaarste zilvertin. In 't discrete duister van den tuin werd gezond en gefluisterd als op een echte dartelavond. Want slechts hier en daar hing aan de boomen een enkel lantaarntje.

In het huis zelf waren nu ook alle ruiten verlicht en in alle vertrekken zag men lieden in de gemakkelijkste houdingen, sommigen aan het drinken, anderen aan het kaarten of verkeerren. De muzikanten speelden uit een open venster hun oude bruiloftsliedjes.

Jan Steen voelde zich gelukkig zooveel in vroolijkheid om zich te zien. Met dezen bazelde hij zijn malle verhalen, met genen papte hij eens aan met een kroesje in de hand, maar allen sloeg hij van tijd tot tijd hartelijk de armen om de nek. Dezen en genen bad hij zoo dringend hem toch vooral niet te vergeten en spoedig weer te komen, dat men hem allerwegen beloofde zijn bruiloft te helpen mee overvieren. Want het viel heel best in de smaak.

En Grietje was de koninginne van dit wonderlijk festijn. Bij tijd en wijle bracht zij haren Jan eens een pakkertje, hetgeen met luid gejuich werd beloond.

Zoo kwam langzaam maar zeker de nacht, en de vermoeidheid overmande de jongere gasten, nadat de ouderen reeds waren bezweken op het veld van eer.

Men wilde bruid en bruidegom te bedde leiden: alles zou nu eens anders gaan dan de mode was.

Maar hoe men ook zocht, de bruidegom was nergens te vinden. Ook de speelnooten kwamen niet opdagen. Er waren natuurlijk jongkerels genoeg, die met een stortvloed van woorden zich aanboden om den ontrouwen echtgenoot in de waarneming zijner plichten borg te staan. Maar de arme Grietje, die men Penelope doopen ging, sloeg alle voorstellen dapper lachend af. Evenwel, Jan bleef gevlogen en men begon er mee in te zitten op het laatst. Werkplaats, tuin en huis werden ijverig doorzocht. Tevergeefs.

Toen liep de heele bruidstoet de straat op met kaarsen en flambouwen gewapend en men zocht de omtrek af al roepend en al joelend en rumoerend. Wel gingen hier en daar luiken open en werden klinken gelicht en ramen opgestooten — maar Jan kwam nergens uit te voorschijn. Men ging weer in 't huis en al dringender werden

de beden op Grietes hartje, maar zij weerstond allen met passelijke geest. Eindelijk werd men het moede en besloot men toch maar ter ruste te gaan met of zonder Jan, toen eensklaps paardengestamp in de stilte weerklonk en Jan achterop het peerd van een oolijken guit aan kwam rijden. Men had hem ontvoerd met zijn speelnooten er bij! De morgendauw droop hem uit de haren en hij was frisch als een hoen en levendig als een kakatoe.

„Ziet,” zeide de guit, die hem ontvoerd had, „ik vond 't toch spijtig, dat ge zulk een slapenden ronker in 't bedde zoudt vangen vannacht. Ik heb hem eens duchtig geschud en geschuierd en nu is hij tot alles bereid!”

Het wederzien der prille echtgenooten was eer onstuimig dan teeder. Griete sloeg hem de blanke bouten om de hals en Jantjen zoende haar bij het onfatsoenlijke af. Zoo werden zij dan zonder statie, maar met oorverdovend geblaas en getoeter, geginnegap en geloei naar de echtelijke koets gedreven. En toen de deur gegrendeld was vloeide men modestelijk trapafwaarts naar eigen kooi.

HET VERDRAG MET DEN DUIVEL

Moeder Lijsbeth Steen was wel echt een moeder van het goede slag. Nauwelijks waren de wittebroodsweken begonnen of daar stond ze op een morgen Jan voor zijn neus en begon er eens rond te zien of het al opschoot met de luiermant. Zij had een groot pak witgoed meegebracht. Grieteken was er verlegen mee. Ze kon niet veel toonen. Maar Jan nam het gemakkelijker op: „Wat maalt je de luiermant?” zei hij. „Ik ben nog geen

week getrouwd. Ge zijt wel haastig moertjen. Zoo gauw kunnen wij het hier niet klaren in 's Gravenhage." En hij genoot innig van haar verbaasde oogjes.

„Wat zullen we nu hebben? En ik dacht"

„Jou kwaaddenkende bes," schertste Jan en pakte haar vriendelijk bij haar lurven. „Kom, leg Uw huif maar eens af en kom zien hoe schoon we de vaart borstelen en hij trok haar mee den hof door naar de werkplaats, waar een groot waterlandschap van Van Goyen stond opgezet. Maar de oudachtige vrouw wilde er het hare nog van hebben.

„Vertel toch eens Jan, hoe ver is 't?"

„Wat toch?"

„'t Kindeke."

„Ik weet van geen kindeke."

„Hoe je toch met je ouwe moeder dolt, dwaze peer. Ben je dan niet radeloos bij ons in Leiden gekomen en was er geen noodzaak dit hijlijk te sluiten?"

„Dat was er. Bevalt U het dochttertjen?"

„Ja ze."

„Welnu, dan is 't goed. Met kind is ze niet."

Het moedertje glinsterde van leute.

„'t Is best, dat we 't vader maar niet zeggen. Anders wordt hij nooit meer goed op je."

„Dat is sterk," zei Jan. „Eerst kwaad omdat er een kind zal zijn en nu kwaad omdat er geen zal zijn? Dat begrijp ik niet recht."

Maar moeder was reeds weg in bewondering voor wat deze groote werkplaats te zien gaf. En vader van Goyen kwam erbij kijken en monkelde vroolijk en galant tegen het dikke vrouwtje met haar groote bruine oogen.

„Of onze kinderen gelukkig zijn? Dat zou ik meenen. De jool is hier niet van de lucht."

„Ach, meester van Goyen, als de knaap maar eens wijs wordt. Dat hij voor vrouw en kinderen de kost winnen kan.”

„Maak U geen zorgen, moeder Lijsbeth: voor een schilder is er altijd wel een stukjen brood. Ge zult zien: deze knecht rijdt U later met zijn eigen koets over de teenen.”

„Dat geve God,” zuchtte het moederlijke hart komiek. „Hij zal het dan gemakkelijker verdienen dan zijn vaar. Met brouwen gaat 't niet zoo snel, al hebben ook wij geen klagen, zoo niet.”

„Wij scheppen het goud op als de brouwer de gerst,” lachte Jan. „Hoeveel wil je hebben, moeder?” en hij haalde zijn beurs uit, zoo plat als een schol en schudde er voor een halve schelling koperwerk uit. Zeg maar gerust wat je noodig hebt voor de komende wintermaanden. Ik wil niet dat jullie armoe lijden. Zoolang ik nog geld in de tasch heb, klopf je maar bij mij aan.” En met een groot gebaar streek hij de koperlingen weer op.

Moeder Lijsbeth was met een genoegelijke glimlach weer in de schuit van zessen gestapt, maar wie kwam daar den volgenden dag op hooge beenen aanstappen? Niemand minder dan vader Havick. Hij had het verhaal van moeder niet al te best opgenomen. Zij hebben ons dus bij de neus gehad, die twee. Er was niets aan het handje, blijkt nu. Ik noem het grof. Geen weerpraten hielp. Hij moest er dadelijk het zijne van hebben. Wel verrast waren Jan en Griete, toen ze vader zagen aankomen, maar zijn gelaat stond akelig stijf en strak. Koeltjes waren zijn wedergroeten en algauw was de oude Van Goyen in het gesprek betrokken.

„Gij hebt het geweten, meester Van Goyen en ik kan het niet mooi achten, dat ge mee gelogen hebt.”

„Wats dat?”

Het duurde niet lang of de twee vaders hadden de hoogste strubbelingen met elkaar. Jan en Griete hielden zich eerst wat achterbaks, maar begonnen daarna te sussen en te blusschen en Jan dook in Van Goyen's kelder en haalde een kan en een kruik en nog een pint of wat op en Griete ging zelf aan het braadspit en er werd een goed maal op tafel gezet en toen de twee ouderen al mopperend en koppend hun beenen onder de disch zetten, was het ergste geleden.

Vader Havick was nu ook juist de kwaadste niet en vader Van Goyen had een fluweelen tong, was zeer bereisd en kon van zijn zwervingen in Italiën en Frankrijk allersierlijkst vertellen. Dit hielp de wagen in het spoor en toen Jan nog wat van zijn glossen erover goot, liep de tafelschuimerij zoo gladjes, dat het een feest werd van belang. Een hammeken en een worstjen kwamen al uit de schoorsteen.

„Maar,” had vader Van Goyen opeens gevraagd: „'t is nu alles goed en wel en we zijn heel tevreden zoo als 't is — maar wat denkt vader Havick aan zijn zoon te doen? Zóó hard loopt het nog niet met de opdrachten. Hij heeft er zijn kost en inwoning hier, maar hoe moet het verder gaan?”

Jammer, dat de man daarvan sprak, want nu was 't uit met het goede humeur van vader Steen. Hij stond van tafel op — men was bij lange na nog niet aan het einde toe — en zoo rood als een kroot zei hij:

„O, dáárom moest ik hier verschijnen? Ik begrijp het alweer” — 'schoon niemand hem genood had — „ik zal U een ding zeggen en let er wel op. Als Jan brouwer

wil worden en zijn vaar tot eere strekken, dan kan hij een brouwerij met herberg krijgen voor zijn deel, maar als hij verkiest als kladder te leven — dan is 't uit.” Er was geen houden meer aan. Hij wilde terstond weg. De drie stakkers bleven in treurige overpeinzingen achter.

„'t Is me een loopdag vandaag,” mocht Jan zoo zeggen, want nauwelijks was de kwade wind gaan liggen of de goede stak des te heviger op in de vorm van een aantal juichende jongelieden, die zich, Jan's dringende beden op zijn bruiloft indachtig, hadden opgemaakt om haar tezamen eens over te vieren.

De tafel was nog gaande en men schikte dus makkelijk bij en het duurde niet lang of het verdriet van de twist was glansrijk weggevaagd door de vroolijke stemmen der vierders, die zich de disch ten nutte maakten. Jan had dolle schik in de schransende bende, maar Griete keek er bedrukt van. Zij wist, dat er uit de kelder niet veel meer te tappen viel en de vrienden zaten zich onbekommerd dorst te maken. Toen dan de laatste kannen waren uitgeveegd en vader Van Goyen zich een beetje beduusd had teruggetrokken, begonnen de mannen toch ook stil aan te merken, dat ze zich hier niet lang zouden kunnen handhaven. Een kwam er op het goede denkbeeld eens naar den Prins te gaan zien, die vanavond in den Haghe verwacht wierd.

Jan had er ooren naar, hij vroeg zijn jong vrouwtje onder veel kusjens en kneepjens oorlof om mee te gaan en Griete zag de luidruchtige troep met een verlicht gemoed aftrekken.

Zoo geraakten zij buiten en bolsterden door de straten, vroolijk en uitgelaten ter viering van Jan. Men zakte naar den Buitenhof af en zwierf rond het groene zood-

jen, maar het voornemen de Prins te gaan zien ontschoot hen in een herberg, waar 't warm was bij de haard en waar het bier rijkelijk vloeide. Hier bleven zij joelend bijeen en vertelden mekaar de laatste nieuwtjes uit de wereld van St. Lukas. En er werd gepocht en tegen elkaar opgesneden alsof elkeen de goudstukken maar voor het grijpen had, ofschoon de waard slechts met moeite aan zijn geld kwam. Jan Steen zat er nadenkelijk bij en dacht er het zijne van. Tot hij opeens bemerkte, dat zijn hoofd zoo licht was als een veer. Hij zei:

„Jongens, staat mijn schedelraam open of hoe heb ik het? Wel ik ga eens gauw weerom naar de vrouw.” En onder het goedaardig gehoon van zijn kornuiten liep hij naar buiten en dwaalde door het vorstelijk 's Gravenhage, dat reeds nachtelijk lag uitgestorven. Hoe meer hij het huis naderde evenwel, des te dieper verzonk hij in gepeinzen. Hij zag zich weer als knaap en als aankomeling te Utrecht en te Haarlem. Zijn hersenen hadden de levensweg nog niet ten einde uitgedacht en toen hij naar binnen sloop, voelde hij zich nog zoo ongehuwd dat hij als vanzelf zijn oude legerstede weer opzocht, schoon Griete hem, 's nachts wakker geworden, met open mond en in gespannen luistering verbeidde. O wee, hoe werden hem de volgende morgen de ooren gewasschen, toen hij haar onder de oogen kwam. Waar hij toch gezeten had?

Dat wist hij zelf zoo heel precies niet. Maar de Prins was niet gekomen — niettegenstaande de Geuzenvlag van elke topgevel woei!

„O menneke, menneke, wat laat ge u kennen,” zei het zoetelief lachend. „'t Zal lang duren eer ik u weer gaan laat.”

Maar Jan toog aan de arbeid. 't Werd tijd, dat er versche

schijven kwamen. Hij had al te veel riemen gesneden van andermans leer. De vrienden hadden zijn eergevoel gewekt. Oude voornemens woelden in hem op. Het leven had hem reeds iets te zien gegeven: hij moest er van getuigen. Met landschappen alleen kon hij het niet af. Dies zond hij naar Leiden een bode om zijn spullen te halen, die daar op de zolder lagen te verstoffen. En eerst toen hij het reine atelier van Van Goyen herschapen had in een rommelige uitdragerij, voelde hij zich weer heelemaal thuis. Nu kon hij met vernieuwde ijver aan het werk gaan. Allereerst kwam zijn lieve vrouw aan de beurt, die hij met een luit in de hand aan tafel zette. Toen kwamen er de vele boerentaferelen uit zijn wisselvallige jongelingsjaren, vechtpartijen, kermissen, eierdansen. Het verdroot hem nimmer de oude schetsen, die bij hoopen lagen opgetast, uit te werken, groot en klein. Weldra was zijn helft van de werkplaats te klein om alles uiteen te hangen. Ook in Van Goyens deel hingen de doeken van den jongere. De oude man stoorde zich aan niets. Hij ging door met zijn werk, hoe luidruchtig het ook vaak toeging in de hoek van Jan Steen, want hij sleepte er van allerlei typen binnen van de straat, oude wijven, smookende kereltjes, moeders met zuigelingen, bengels uit de achterbuurt. Hij had plezier in hun tronies, waar het vuil vaak duimendik op zat vastgebakken.

Zijn schoonvaar hing op het laatst een zwaar gordijn in het midden en deelde zoo de ruimte in twee, want het werd hem toch eindelijk te bar. Hij vond haast geen plaats meer om te staan. En Jan was een uitgelaten mensch, altijd zingend en vaak bier drinkend onder het werk. Ook sleurde hij er de konstkoopers en schacheraars bij de haren in en meende groote zaken te doen als hij

ze eenige zilverlingen had afgeperst. Wel was hij verwonderd, dat hij altijd arm bleef, ook al was hij doende van 's morgens vroeg tot zonsondergang toe. Menigmaal, als 's avonds de vrienden kwamen — want ze vergaten hem niet — moest hij leentjebuurt spelen bij Griete en hoe die aan geld kwam? Vader Van Goyen was er nog en die was niet gierig of schriel voor zijn eenig dochtertje. Er was dus altijd wel iets voorhanden en zoo gevoelde Jan Steen nimmer de harde zweep van de nood achter zich. Maar toen de volheid der tijden daar was en zijn lieve Griete werkelijk in de kraam moest, werd het Jan toch een oogenblik eng om het hart. Waarvan zouden zij drieën leven? Waar bleef het lustslot en het heerenhuis in stad? Jan had het zijn Grietje zoo dikwerf voorgespiegeld, als zij 's avonds in de schemering arm in arm langs de boschpaden schreden: hij vroolijk en vol plannen en zij rustig glimlachend om zijn bedenkselen. Want het was goed en veilig om samen te zijn. En wat Jan eruit flapte meende hij immers niet. Wat kwam het er op aan? Griete was toch blij met haar leutigen man en met het komende kindeke. En als zij keken naar de buitens der grooten, die zeewaarts lagen, wees Jan erheen en zei:

„Zooiets zou voor ons mooi zijn: ruimte en licht.”

Maar wanneer zij, in hun kleine vertrekken in vader's huis terug, zich ter ruste legden, waren zij met hun eigen nestje even tevreden.

Telkens kwam bij Jan de begeerte naar een zwieriger levensstaat echter weer op. Van tijd tot tijd hinderde hem zelfs het goede gelaat van zijn schoonvaar in de haardhoek. Wanneer zou hij eens zijn eigen huis hebben? Groot en onafhankelijk? Waar haalden anderen het geld toch vandaan om met bepluimde hoeden te loopen of in

karossen zich voort te laten trekken, terwijl hij den ganschen dag met de schildersmuts op het hoofd stond te ploeteren en zelfs niet aan een lakensch wambuis toe geraakte? En Griete zijn vrouw ging nog lang niet in ruischende zijde gekleed, zooals Jan zich dat had voorgesteld, maar zij verkeerde meer in de keuken en in het waschkok dan in het salet, dat Jan haar met wat overgeschoten meubeltjes op de bovenverdieping van het huis had ingericht. De meid werd oud en door Jan's warwinkel was er de huishouding niet eenvoudiger op geworden. Van tijd tot tijd maakte de gedachte aan al deze waarheden den zorgeloozen klant stil en mistroostig. Griete evenwel kloeg nimmer en zij vaagde hem de muizenissen dan ook snel uit 't hoofd . . . voor het oogeblik. Toch bleef hij erop vigeleeren. Het liet hem niet los.

Op een avond was hij met eenige vrienden in een taveerne gegaan en zat er te spreken van wat hem 't meest vervulde: zijn gezin zou grooter worden en zijn kas steeds schraler. Wat moest men doen, als men toch een degelijk vak verstond, om een ruim onderhoud te winnen voor vrouw en kinders.

„Ge moet leerlingen nemen,” zei er een. „Er zijn er genoeg, die bij u ter schole willen gaan.”

„Ge moet kostgangers houden,” zei nummer twee.

„Leerlingen en kostgangers,” zuchtte Jan, „ik heb zoo ook al huizen vol volk. Mijn schoonvaar ligt over huis met al zijn toebehooren. Dan heb ik mijn voorbeelden half in de kost en de kinders staan op stapel en nu nog ook een paar spring in 't velden erbij, die me 't even lastig zullen maken als ik 't mijn eigen meesters heb gemaakt — en kostgangers, die mij horens opzetten zullen — neen ik. Daarvoor heb ik vrees.”

„Zet een wijnzopie op, Jan. We worden allemaal vaste klanten.”

„Ik geloof het best,” zei Jan, „maar dan toch zeker van de kerfstok. Jullie bent allemaal even kaal als ik, al doe je nog zoo hevig.”

„Ho wat, in andermans boeken is 't duister lezen.” Toen kwam er de waard bij staan en zei:

„Allo, sinjeuren, wat hoor ik, ge zit nog al zoo tamelijk in Uw bullen — ik zou zeggen, laat ons eens de rekeningen effenen.”

Daarvan had niemand terug en men bleef wat stil.

„Ach, wij schertsen maar zoo wat. Je weet ook wel, Arent, dat het niet overhoudt. 't Wordt tijd, dat ze den Prins maar eens weg jagen. Die kost ons een slordige duit.”

„Denk je er om, dat we in Den Haghe zitten! Het hof geeft vertier.”

„Liet hij maar eens wat schilderwerk maken, die Willem, maar alles gaat op aan soldijen.”

Er zat een oud kereltje in de kring met een krom neusje en een krulkopje en geestige kleine oogjes in 't hoofd. Toen hij zag dat Jan Steen er tusschen uit wou, stond hij ook op en nam hem opzijde en fluisterde:

„Hoort eens, Heer Steen. Ge zijt een goed man, een knap man. Luister eens naar raad — gaat eens mee naar mijn huis en ik zal U iets laten zien.”

Jan Steen was verbaasd over die toespraak. Nieuwsgierig liet hij zich meetroonen naar een klein straatje in 't midden van de stad en daar in een onaanzienlijk en brokkelig huisje woonde dit ventje en hij vond er een klein steenen kamertje met de luikjes dicht en een kaarsje brandde er en 't manneken plaatste hem in een stoeltjen en zelf kroop hij op een bankje en zei:

„Zie eens, heer Steen, ge zijt een nobel man. Ge wilt Uw vrouw een goed leven schenken, ge wilt Uw kinderen rijk gekleed zien gaan en ook zelf zoudt ge wel meer vertooning willen maken. Welnu, zijt ge niet een knap man, een ervaren man? Hebt ge niet goede leermeesters gehad en hebt ge niet recht op dit alles? Ge zijt toch een brouwerszoon, van een aanzienlijk geslacht?”

Jan Steen werd steeds verbaasder. Hoe wist dat manneke dat allemaal?

„Ik begrijp uw verbazing, heer Steen,” sprak het kereltjen. „Er zijn weinig dingen die ik niet weet. Want ik ben een bewonderaar van de schilderkonst, heer Steen, een vurig vereerder. Ik ben liefhebber en verzamelaar. Kom eens mee en ge zult het zelf zien.”

Toen leidde hij Jan een trapje op naar een achtervertrek, en ontstak een kaarsenkroon en wat zag hij daar? Vier wanden vol schilderijen van de beste meesters: van Brouwer en van Dou, van de Ostades en ook zag Jan er een boerendoekje van hemzelf.

„Ziet eens hier, heer Steen, daar hang je.”

„Daar hang ik,” zei Jan.

„Hoort eens toe, heer Steen. Ge wilt rijkdom: ik zal U rijkdom brengen. Ge wilt roem, ik zal U die bezorgen. Ik ben een arm man, een eenvoudig man, een man zonder talent. Maar ik ken de wegen, heer Steen. Gij kent niet de wegen, ofschoon ge een voornaam man zijt. Ik zal U een voorslag maken, die U lijken zal. Zie eens, ik geef U een groote som gelds op voorhand en gij hebt er niets voor te doen, heer Steen. Niets anders, dan dat ge U verbindt al Uw stukken, schilderijen en schetsen en teekeningen en houtsneden en naaldgravures en wat ge maar zult maken, niet aan een ander te zullen verkoopen dan aan mij, die een liefhebber ben. Een ware

liefhebber. Ik gun ze anderen niet, Uw werken. Ik wil ze alle bezitten."

Jan Steen was geveleid door dit aanbod, een groote som gelds zou hem te pas komen. Hij zou zich vrij kunnen koopen, een eigen huis betrekken, de staat voeren, die hem paste.

„Ik zal het met mijn schoonvaar overleggen," zei hij.

„Ge weet dat is de schilder Van Goyen. Hij zal het mij niet afraden, gis ik, maar zou ik het hem niet eerst eens meedeelen?"

„Heer Steen, gij zijt een eerlijk man, een edelmoedig man. Maar als ge dat overleggen gaat, zoudt ge dien schoonvaar van U kwetsen en dat wilt ge toch niet?"

„Waarom kwetsen?"

„Zie eens, heer Steen. Ik ben een liefhebber van de schilderkunst, maar ik heb mijn voorliefdes. Uw schilderijen maken mij vroolijk: ik heb er danig schik in, moet ik U zeggen. Maar de schilderijen van Van Goyen . . . laten wij er niet over spreken. Het is een edel man, een braaf man. Ik zal ze niet koopen, heer Steen. Zij beroeren mij niet, zij behagen mij niet. Neen, laat ons niet met hem overleggen. Hier ligt het geld." En zij stommelden samen het donkere trapje weer af naar het voorvertrek en het manneke zocht in de lade van een oude kast, die daar stond en zuchtte diep en zuchtte nog eens. Toen hoorde Jan Steen gerammel en daar kwamen zij op tafel de groote gouden carolussen, die hem zoo weinig vertrouwd waren geweest.

„Zie eens, heer Steen, tel ze goed na en draai ze om en om. Het is alles wat ik heb voor het oogenblik, maar ik stel het U ter hand, omdat ge 't noodig hebt. Wacht eens, laat nog eens af. Wij zullen mijn belofte Uw stukken te koopen ook nog op schrift stellen. Ge staat dan

sterker in uw schoenen: ge hebt altoos een kooper voor uw werk. Ge hoeft er niet naar om te zien, ik kom het geregeld bij U weghalen. Ge zult er geen last van hebben, hoegenaamd niet. Ik geef het U hier op een brief."

Jan Steen telde het geld en opende zijn beurs, terwijl het ventje schreef, een bril op de neus, de tong hing uit de mond, de veer met krampachtige rukken voortstouwend. „Zie eens, heer Steen, teeken dit eens met Uw naam. Want U is een voorzichtig man, een precies man. En dat is ook goed. Zeker is zeker. Lees U dit en teeken U dit."

Jan las de overeenkomst met een soezig hoofd: het geld op tafel schitterde hem voor de oogen. De kaarsvlam speelde er verleidelijk op. Hij las iets van afkoop van schilderijen, nader overeen te komen prijzen, preferentie etc. etc. en hij teekende met zwierige streken zijn naam. De kleine man zei, terwijl hij het geld nakeek, dat in Jan's buidel verdween:

„Heer Steen, U is een verstandig man. Let eens op, van heden af neemt Uw armoede een keer. Geld in de tasch, een onbekommerd leven. Ik kom U spoedig eens bezoeken. Spreek er met niemand over. Als ik de eene onderschei, onderschei ik nog niet alle anderen." Slim knipoogend bracht hij Jan buiten de deur, een blaker in de hand.

„God zegen je, heer Steen."

Jan stond op straat en keek rond. Nu naar huis, dacht hij: ze zullen wel slapen. Maar toen hij bij huis kwam, zag hij de vensters verlicht en alles in beweging. Hem was een zoon geboren. Men had hem den geheelen avond in alle kroegen gezocht, maar nergens gevonden.

Zijn Grietje sluimerde alweer rustig in het ledikant en toen hij 't kindeke zag, dat zij hem geschonken had,

liepen hem de tranen over de bolle wangen van vreugde. Dit kind zal geen gebrek lijden, dacht hij en toen vader Van Goyen hem met ontroering de hand drukte en hij die schudde in de zijne, voelde hij medelijden met den oude en wroeging tevens omdat hij hem de bron der rijkdom moest verborgen houden.

WERKEN DER DUISTERNIS

De weelde van het vaderschap, door goud nog verzoet, het was te veel opeens voor Jan. Hoeveel donkere zorgen had hij zich gemaakt, hoe plotseling was zijn zon gerezen. Een vrouw en een kind en geld genoeg en nooit meer angst voor een leege buidel!

Vader en moeder Steen kwamen weldra over om het borelingske tegen het hart te drukken, met wijs vermaan voor den vader. Maar deze zat vroolijk rookend in zijn werkplaats en zong hun de leerzame liedjes terug in 't gelaat. Wat wisten zij van het schildersbedrijf? Moeizaam arbeidend hadden zij zich eenig fortuin verworven. De plotselinge glorie van de roem was hun te onwezenlijk.

„Ziet eens,” zei Jan, „dat is allemaal klinkklaar goud wat ik maak. Ik heb waarachtig geen handen genoeg om het werk af te leveren. Want de ware liefhebbers komen bij bosjes opdagen. Het heeft misschien een beetje lang geduurd, maar nu gaat het dan ook voor de wind.”

En hij betrapte er zich op, dat hij de neus snuivend in de lucht stak en met een vinger en een duim zijn rechter knevelpunt in de hoogte draaide, schoon de linkerhelft nog even naargeestig neerhing.

Maar toen hij later op den dag kwam kijken in de kraam-

kamer en zijn lieve Grietje daar zag liggen in de reine witte lakens en 't kleine leventje van hem in een wiegken er op zij, toen hij vader Van Goyen als een echte grootvaâr, met 't bont-fluweelen mutsje op, de kleine zag bespieden met wakker oog — en zijn eigen vaâr en moeder zaten er deftig maar zacht en vriendelijk bij te kijken — toen was hij zijn parmantigheid al lang weer kwijt en tegen alle raad in, greep hij zijn wijfje eens aan en zoende haar eens de frissche kaakjes en dankte haar nog eens ten zooveelste male voor 't geluk, dat zij hem schonk. In allerijl had hij schoon suikerwerk doen aanrukken en zoete drank en wat er meer bij zoo'n gelegenheid behoort. Het was alles naar den aard, voorzeker.

En vader Steen kwam met zijn pillegift voor den dag, al was het jong ook Thaddaeus vernoemd, naar een oude familienaam; een pillegift in klinkende munt in een zware kralen beurs vervat met zilveren beugel. En Jan zette er zijn hoed eerbiedig bij af en gaf den goeden man een zware hand en moeder pakte hij eens even als toen hij nog een kind was, verward en geroerd.

Toen spraken de vaders er hun zegen over uit en het was alsof de schaduw van vroegere oneenigheden voor goed werd weggevaagd door een gezamenlijk gebed.

Griete lag er onder diep bewogen; verlegen drukte zij het kopje in het kussen en blij was zij toen het kindje haar gereikt werd. Blij was ook Jan toen hij weer weg mocht uit deze zoete, grienerige atmosfeer naar zijn werkplaats, waar de kinkels al op hem zaten te wachten met hun roode dranktronies en hun bloedbeloopen oogen.

De weken gingen om en toen Griete weer op zwakke beenen rond liep, begon zij er Jan van te spreken, want het was haar niet ontgaan, dat het hem blijkbaar aan

duiten nimmer schortte. Zij was zoo gewend aan zijn armoedig gebaar bij het uithalen van een leege beurs, dat het haar danig verwonderde zijn zakken steeds te hooren rinkelen nu. Het verontrustte haar meer dan dat het haar deugd deed. Maar Jan was er haast boos om geworden.

„Wat nu? Zou ik geen geld verdienen met mijn werk? Ben ik niet een ijverige vent, die borstelt zoolang het dag is? De zaken gaan beter, goddank. Wees er blij om en kijk mij niet zoo sikkeneurig aan, mijn lief.”

Dat was dus uitgepraat, maar helaas, spoedig daarna was ons Jantje ook al uitgerinkeld. Gelukkig kwam daar net een konstkooper, binnengebracht door een vriend, rond-snuffelen op het atelier.

„Ik zou wel bereid zijn te koopen,” zei die heer, zwart in de kleeren, uitgestreken als een mast.

Maar Jan bleef weigerachtig tot groote verbazing van den vriend en van Griete, die mee was geloopt uit huis, want zij had de duiten hard noodig.

„Bedenk U er eens op,” bracht Jan eindelijk uit. „Ik heb er geen haast mee.”

Grietje kon haar ooren niet gelooven. Geen haast? Zij zelve zat op vurige kolen. Van allerlei moest betaald worden. Er was hooge nood en Jan had geen haast? Achter den rug van den konstkooper maakte zij Jan steeds heftiger teekens van dat hij toch toehappen zou. De vriend, die het opmerkte, kreeg medelijden met haar verdrietige trekken en smeekende blikken.

„Kom, meester Steen, ik zou maar eens een begin maken. Ge kunt toch niet alles zelf houden? Uw naam moet bekend worden in de heele stad. Ge moogt de boel zoo niet onder U laten,” suste hij.

„Ja, als ge niet wilt,” zei de heer in het zwart fluweel.

„Ik zou bereid zijn U vijftien guldens uit te keeren voor dit paneeltje en twaalf voor dit andere. Maar ge moet U niet om mij derangeeren, er zijn meerdere schilders te 's Gravenhage en te Leiden en te Haarlem en te Amsterdam.”

„Dat zijn er,” beaamde Jan benauwd. „Toch zal ik even moeten in beraad houden Uw vereerend bod.”

De kunstkooper zag hem onderzoekend aan. Wat zou de reden van die weigering zijn? Hij zag een man met een verlegen gezicht voor zich staan, vol weifeling en onzekerheid, maar zijn beslissing klonk standvastig genoeg. Licht haalde de heer zijn schouders op.

„Dus?”

„Nee,” zei Jan Steen, „het doet mij innig leed. Ik moet wachten. Ik moet tijd hebben.”

Met een hoofdknik verliet de kunstkooper de werkplaats, zwaar grimaste de vriend achter hem. Jan was zeker krank geworden.

Toen ze weg waren, barstte Grietje in tranen uit.

„Wat bezielt je toch! Ik heb het noodig als brood.”

„Stil maar, mijn zoetelief, zoetjes maar. Mannetje zal gauw geld halen.”

„Waarvandaan? Het werd je nu in huis gebracht en je hebt het teruggewezen.”

„Stil maar, mijn vrouwtje, wees toch bedaard. Mannetje weet wel wat hij doet.” En opgelucht begon Jan haar vroolijk te kussen en te streelen en bracht haar onder zijn arm terug in haar kamerke, waar het wiegje stond. En zij samen stoeiden met het kindeke, dat wakker lag met groote oogen en sloegen het op de billekens en grepen naar de beentjens en kietelden op het buikje net als twee kinderen spelende met een pop. En het jongske kraaide en slurpte en blies bellen en lachte met zijn eene kleine

witte tandje bloot. Maar snel scheurde de jonge vader zich los, zette zijn groote hoed bovenop de schildersmuts en liep snel de stad in, singels en straatjes langs tot hij was bij het huis van den geldschieder.

Deze ontving hem met een klagelijk gezicht, een groote, wat smoezelige kiespijndoek om de kop gebonden, en ziekelijk in een groote stoel weggezonden.

„Ach, heer Steen, ik kan niet voor of achteruit, op mijn woord. Ik zit hier aan mijn stoel genageld en 't is me te veel dat ik uit mijn oogen kijk.”

„Dat smart mij zeer,” zei Jan, „ik had willen vragen of ge niet eens bij mij zoudt willen komen kijken. Mijn werkplaats hangt vol en mijn beurs is leeg.”

„Net als de mijne,” zei de kleine man.

„Net als de Uwe? Maar ge zoudt toch mijn werk afkopen, hebt ge gezegd.”

„Wat gezegd is, is gezegd. Maar hoe wilt ge dat ik Uw werk afkoop zonder geld? Ik heb U het laatste gegeven. Ik zit zelf in moeilijkheden, heer Steen. De tijden zijn slecht. Het leven wordt duur. Het hof hier ter stede jaagt de prijzen op, ge weet het.”

„Maar wat wilt ge dan? Hedenmorgen bezocht mij een kunstkooper, die ferme sommen bood en ik mocht ze niet aannemen, wachtend op U.”

„Volgende week, heer Steen, hoop ik weer een kleinigheid in huis te hebben. En ik hoop dan eindelijk eens de straat op te kunnen. Het is mij nu onmogelijk, heer Steen, waarachtig, het is mij onmogelijk. De jicht zit mij in de leden. Ik ben zoo stijf als een plank, zoowaar ik hier voor U zit. Wat wilt ge van mij?”

„Ik heb een vrouw en een kind en ik moet eten,” zei Jan Steen. „Stel mij niet lang te leur, bid ik U. Ik zal deze week nog borgen, maar komt gij de volgende week

zeker eens zien. Beloof mij dat op Uw woord. Ge weet toch waar ik woon?"

„Zou ik dat niet weten, heer Steen, heb ik toch den heer Van Goyen bezocht? — maar laat mij dan in zonder dat hij mij ziet. Ik wil hem niet kwetsen, weet ge?"

Met een bezwaard gemoed nam Jan afscheid en toen hij thuis kwam en de vragende blik van Grietje zag, steeg hem het bloed naar het hoofd. „Werken der duisternis", mompelde hij tusschen de tanden, „zou het wel goed zijn?"

Maar toen Griete de vraag deed die haar op de lippen brandde, vermande hij zich en zei kortaf:

„De volgende week. Tot zoolang moeten wij borgen. Laat ons er vader buiten laten. Wij kunnen iets nemen uit de beurs van het kind."

„O Jan, zou dat wel goed zijn? De pillegift van het kind moet toch gespaard blijven? Als wij het nu eens niet konden teruggeven . . ."

„Stil, vrouwtjelief, wij kunnen het de volgende week teruggeven."

„Zeker?"

„Zeker."

Dus leefden zij schraal en bevend van het geld uit de korallen beurs. En toen het Donderdag en Vrijdag was geworden, werd Jan er ongerust op en wederom dekte hij zijn hoofd en ging. En wederom ontving hem de kleine man, klagend en jammerend. Het maakte Jan ongeduldig. Tranen van spijt sprongen hem in de oogen. Wat had deze man met hem voor? Waarom loste hij zijn gelofte niet in?

„Heer Steen, ge ziet toch zelf. Ik kan niet op van mijn stoel. Ik kan U nauwelijks de hand ten afscheid reiken. Wat zijt ge hardvochtig voor een zieke. Bedenk, dat ook

gij niet altijd zoo gezond zult blijven als in Uw jeugd. Bedenk dit, heer Steen."

„Ik zal U onder de arm nemen, maar gaat in God's naam met mij mede. Het moet!"

„Hoe wilt ge, dat ik meega?"

Toen was Jan's geduld ten einde. Met kracht vatte hij den kleinen man aan, die schreeuwde als een dier en rukte hem uit zijn stoel, zoodat hij op zijn korte beentjes stond met een pijnlijke en boosaardige blik.

„Hou op," zei het mannetje.

„Mee zul je," zei Jan Steen en gaf hem een duw in de rug. Van een haak greep hij een oude verfomfaaide muts.

„Zet op," bromde hij.

„Heer Steen," jammerde het ventje, „wat een geweldenaar zijt gij. Ge molesteert een oude zwakke man. En waarom? Ik vraag U waarom? Om schilderijen te gaan zien, die hij niet koopen zal. Had hij geld, hij zou koopen. Nu hij geen geld heeft, koopt hij niet."

„Koopen of niet koopen. Het is mij allemaal om het even. Je zult mee naar mijn huis. En dan praten we verder."

Jan was door het dolle heen. Hij sleepte het kereltje mee over straat. Zoo vaak hij trachtte ergens te blijven kleven, bekwam hij een por in de rug, die hem krampachtig verder deed gaan. Zoo kwamen zij aan het tuindeurtje van Van Goyens huis.

„Hier door," zei Jan, „naar het atelier!"

Half huilend zette het kereltje zich nog eenmaal schrap.

„Maak geen lawaai," zei Jan, „of ik breek je de beenen."

„O, wat een geweldenaar. Wat een man des gruwels!" galmde de kleine. „Waarin heb ik mij begeven? Waarin heb ik mijn goede geld gestoken. In een zinkput, in een ondempbare klovel!"

„Reutel niet," zei Jan en hij duwde hem de werkplaats

binnen. „Hier hangen mijn doeken, hier, pak aan, één, twee, drie” en hij haalde ze een voor een van de spijkers en krammen.

„Pak aan, neem mee. Tel neer je geld.”

„Geld, heer Steen? Heb ik goed gehoord? Geld? Waarover praat U? Hebt gij geld gezien, heb ik geld gezien. Dacht u, dat ik het maken kon? Heb ik een ezeltje strek je? Na, laat zien. Twee guldens voor een doek is ruim betaald. Zeg twee en een half.”

„Dwaasheid,” zei Jan Steen op kalme toon. „Er was hier een heer die vijftien bood. Ge wilt toch niet mijn ongeluk?”

„Vijftien gulden? Vijftien, zegt ge? Wat de zot er voor geven zal”

„Die heer was een handelaar net als jij. Neen maak mij niets wijs, je bent ook een handelaar.”

„Geeft een handelaar geld op voorhand? Heb ik je niet in het goud geslagen, ondankbare och, dat ik me zoo vergeet. Luister, heer Steen, laten we vrienden blijven. Ge zijt bij mij gekomen en hebt gezegd: geef me geld en ik heb het gegeven en ge zijt bij me gekomen en hebt gezegd: kijk en koop mijn schilderijen en ik ben gekomen en heb gekocht. Maar ge wilt me toch niet uitschudden als de kapers op zee de kooplieden doen? U is toch een aanzienlijk man, heer Steen, een man van naam, een man van eer. Waarachtig als God, heer Steen, ik zou mijn eigen dief zijn, ik zou mijn eigen moordenaar zijn, als ik meer gaf dan drie guldens voor deze liefhebberij schilderijen.”

„Vijftien guldens en geen duit er onder,” zei Jan Steen. „En zoo niet, dan blijf je er maar van af en ik verkoop ze aan een ander.”

„Aan een ander, heer Steen? Aan welk ander, als ik u

vragen mag. Heeft U geen overeenkomst gesloten?”
„Jij hebt ook een overeenkomst gesloten: om te koopen en niet om te stelen.”

„Noem U dat stelen, heer Steen? Ieder moet met zijn eigen beurs te rade gaan, anders kan het niet lang stand houden. Gebruik U niet zulke groote woorden, heer Steen, die doen mij leed. Laten we zeggen vier guldens, maar hooger kan ik niet gaan, met de beste wil van de wereld niet, heer Steen. Ik ben een arm, een ongelukkig man.”

„Ik zal je eens wat zeggen, vriend: je bent noch arm, noch ongelukkig, alleen maar wat heet op de penning, maar dat is niet erg. Zie je deze stok? Daarmee zal ik eens wat goud uit je slaan. We zijn nu gekomen tot vier guldens, nietwaar?”

„Vier guldens en geen oortje meer. Waarachtig niet.”

„Mooi zoo. Dan zal ik je met de stok een dracht klappen geven, maar bedenk wel: elke klap beteekent één gulden meer. Als we tot vijftien zijn, mag je ho! roepen.”

„Heer Steen, weet wat U doet,” gilde het mannetje.

„Als U mij molesteert, zal ik U voor den schout brengen. U zult van mij afblijven met deze stok! Vijf guldens wil ik ditmaal geven, in Godsnaam, maar dan neem ik er niet meer dan één, hoor U goed?”

„Dat leere je de droes, als je er geen tien neemt, dan grijp ik toch de stok, schout of geen schout. Pak aan: dat is vier, dat is vijf, dat is zes — en hier nog een en nog een, en deze twee, pak aan, neem mee en geef hier je geld! En kom mij de eerste maanden niet onder de ooggen!”

Het ventje haalde haastig zijn beurs te voorschijn en peuterde er de koorden van los en zuchtend en steunend telde hij de zilverlingen uit, die Jan op rijtjes van tien

op een tafel tentoonspreidde. Als een pakezel belaadde hij nu het kreunende mannetje met zijn doeken en zond hem tierend en honend weg.

Maar toen hij alleen in zijn werkplaats achter bleef, werd hij weer vergenoegd en hij wreef zich de handen en keek naar de rijtjes geldstukken met innige verteederling. Toen liep hij de werkplaats uit en het huis binnen en klopte op de deur van zijn vrouw, die dacht dat de meid het was en lachen moest toen ze Jantje zag staan in deemoedige buiging.

„Hoort eens, mejuffer Steen, gaat eens met mij zien. Ik wil U iets fraais toonen.”

Griete legde haar naaiwerk neer, zag nog eens vluchtig naar het wiegje om en nam toen blij te moe de arm, die haar echtvriend haar bood. Plechtig schreden zij tezamen de tuin door. In de werkplaats keek het jolige vrouwtje nieuwsgierig rond, dan zag zij de ledige plaatsen en riep: „O Jan, waar is dat mooie erfje gebleven, en dat herbergje en de herdertjes?”

Lachend bracht Jan haar voor de tafel.

„Kijk eens! Wat zeg je daarvan?”

„Wat veel geld! Heb je er dat allemaal voor gekregen? Maar nu zijn mijn herdertjes weg.” En daar kwam haar neusdoek voor den dag en ze snoot haar neusje en veegde haar oogjes uit en Jan sloeg zijn lange armen om haar heen en kustte haar op 't rozemondje.

„Nu kunnen we toch 't geldje van het kindje weer bijleggen, moederken? Ben je dan niet blijde?”

„O ja, Goddank,” zei Grietje en ze lachte door haar traantjes heen. „En we kunnen weer leven ook. Wat zijn wij toch gelukkig, manneke!”

Jan nam haar nog eens in zijn armen en danste met haar rond, fluitend tusschen de tanden het wijzeken van

„’t schaep dat voer naar Alleckmoer” en ze zwierden tezamen al sneller en sneller tot dat met een dreunende slag een groote Van Goyen van zijn ezel tuimelde.

DE VRIJWILLIGE CAVALERIE

Op een herfstdag sloot Jan Steen de werkplaats — de kerels waren al naar huis en hij wilde juist aan ’t eten gaan —, toen hij op zijn weg door de tuin in een boschje van dorre eiken blaren verschrikt geritsel hoorde. Even bleef hij wijlen, maar het schemerde al en hij kon niet duidelijk meer onderscheiden. Dus draaide hij zich om naar de huisdeur. Plotseling stond vader Van Goyen achter hem en zei „Goeden middag”.

„Ook goeden middag,” zegt Jan. „Je doet me schrikken vaar. Zat je in de boomen?”

„Daar was een duinknijp . . .” bromde de oude heer.

„Mijnentwege,” zegt Jan. „De kool staat hier niet te veld. Laat ze maar, trouwens ze gaan op de ratten af.” Vader Van Goyen draalde nog wat en scheen er verlegen mee. Maar Jan ging naar binnen en moeide zich niet langer.

’s Avonds na den eten, zei grootvaar:

„Hoort eens kinderen, ik moet er vanavond nog even uit.”

„O ja?” zei Griete. „Alleen?”

„Ja, waarom niet? Ik ben nog geen honderd.”

„Toch ga je zelden alleen uit ’s avonds. ’t Is donker bij de weg. Zal Jan niet meegaan?”

„Jan hoort bij zijn vrouw en kind bij nacht en ontij. Aan mij is niets verbeurd.”

„Hoho! grootvaar, dat meen je niet recht.”

Na het maal vertrok de oude, fier als een admiraal, breed

gemanteld en gepluimd, met indrukwekkende laarzen aan.

„Kom niet om in onze Haagsche modderpoelen, grootvaar. Ik doe geen oog dicht voor ik je thuis hoor komen,” plaagde Grietje.

„Pas op als 't waar is,” baste de oude en hij ging. Toen hij weg was, bleven de jongelieden nog wat praten saam.

„Zou vader een goeden kooper op 't oog hebben? Hij houdt het voor zich, hij heeft nóg gelijk. Jij vertelt hem ook niet, waar je verkoopt.”

„Wil ik je wat zeggen? Hij is lid van een samenzwering geworden. Vanmiddag trof ik hem in de tuin achter een boom. Hij heeft er misschien zijn geld wel begraven.”

„Die goede oude! Denk toch geen kwaad van hem, Jan. Hij heeft misschien dorst in een pottteken bier en wil U niet verleiden, omdat je zulk een oppassend net man zijt.”

„Nietwaar? Ben ik geen goed manneke? Geen drinker, geen speler, geen vrouwenliefhebber, geen leeglooper, geen looze guit!” En hij sloeg zijn armen om haar heen en kietelde haar het zware lijf overal, zoodat ze gilde als een jong varken. Zoodra ze kans zag, rukte ze zich los en kietelde hem op haar beurt, want hij lag op een bank met kussens en was zoo weerloos als een lam.

In de wieg toeterde Thaddeus zijn luide fanfares.

Met vader Van Goyen was weldra geen land meer te bezeilen. Uithuizig als een jonggezel, zelden aan het werk, haastig aan het maal, korzelig in zijn spaarzame woorden, gaf hij zijn kinderen meermalen stof tot lange gesprekken. Wat was er toch met hem gaande? Toen dochtertje eindelijk weer eens bij hem aankloppen moest om geld, had hij het niet, kon hij het niet missen.

Jan en Grietje waren de wanhoop nabij. Een tweede kind had hun de ooievaar gebracht en ze waren heel blij met het teere meisje, maar vader Van Goyen schonk er gansch niet de aandacht aan, die een grootvaar betaamt.

Jan werkte zich dood: van 's morgens vroeg tot 's avonds laat stond hij in de werkplaats en tegen zeer matige prijzen zag hij alles weghalen door 't kleine mannetje, dat zijn kiespijndoeck nimmer had afgelegd en die zijn schrale, dralende betalingen gepaard deed gaan met tranen en zuchten.

„Wat krijgen wij toch weinig steun van mijn vaar,” kloeg Grietje vaak. „Vroeger was hij onze toeverlaat in alles, maar tegenwoordig hebben wij meer last dan lust van hem,” en ze keerde de beurs, waarin de pillegift van haar oudste gezeten had, nog maar weer eens tevergeefs om. Er viel geen halve stuiver meer uit.

Wat nu? Ze wist van Jan's mooie contract met het sluwe manneken. Eindelijk had hij het haar bekend en zij was zoover gekomen, dat ze hem menigmaal aanried het kereltje met een haardschop de hersens in te slaan. Want de nood parste van alle zijden. De kinderen kwamen en groeiden, de tijden werden slechter. Voor de Leidsche familie moest de schijn van welstand zoolang mogelijk worden opgehouden. Het was er hun eer te na.

Daarenboven kwam vader Van Goyen op een goeden dag met de blijde tijding thuis:

„Kinderen, jullie krijgen een stiefmoer. Straks komt zij mee eten.”

En waarachtig, daar kwam een deern van onbestemde jaren in een opzienbarend gele saffaar binnenstappen, die door den ouden heer met malsche kussen werd begroet en met „Dirkjen” aangesproken.

Jan Steen en zijn vrouw zaten dat eerst allemaal eens

bleek en stom aan te zien. Zij zagen hoe de vreemde geenszins onwennig zich aan tafel zette, er eens vroolijk lachte en toen met graagte toehapte. En vader Van Goyen zong er de liedjes bij uit zijn jeugd en toonde zich een allesbehalve eerbiedwaardige grijsaard.

Na dit eenigszins zonderlinge maal begon Grootvaar ervan te praten hoe zij het huis zouden verdeelen en welke kamers „moeder” zou hebben en welke de kinderen, maar toen werd het Jan te benauwd om het hart en hij riep plotseling uit:

„Verdeel maar niet, vaar, als je dit wilt doen en het niet laten kan — je moet het weten — maar wij zullen niet onder één dak wonen met jonggehuwde menschen. Wij gaan er uit. Wij trekken naar een eigen nest!”

„Waarom?” stamelde de oude. „Waarom dat?”

„Ik zie er niet het nut van in,” zei „moeder”. „Kunnen wij niet samen leven?”

„Neen! neen!” kreet Griete. „Ik wil niet. Het gaat niet.”

En toen kwamen alle verdriet en alle grieven er een voor een uit. Wat begon vader een zotheid op zijn ouden dag. Was zij dan niet altijd goed voor hem geweest?

De oude zat erbij als verwezen, maar „moeder” liet het niet op zich zitten. Ze sprong overeind en bonkte op de tafel en brulde meer dan ze sprak:

„Jullie hebben je te richten naar de wetten, die ik hier stellen zal! Ik heb me langer dan me lief is geschikt in het schuilvinkje spelen. Vader heeft geen lef, maar ik wel. Ik sta jullie allemaal! Jij, Jan Steen ga naar je werkplaats en heb niet het hart dat je hier zonder kloppen binnenkomt; en jij, Grietje, zie naar de keuken om en let op je kinderen! Wij zullen ons niet langer laten ringelooeren. Vader is veel te goed voor jullie geweest en heeft je in de grond verwend. Dat is nu zijn dank. Maar let

er eens op, hij zal zich niet uitkleeden voor hij naar bed gaat. Vast niet!”

De oude man trachtte haar te sussen en haar woorden-vloed te stelpen, maar zij werd steeds vuriger. Haar gezicht was zoo rood als een biet en haar woorden kwamen er uit als snerpende kreten.

Grietje hilde tranen met tuiten, maar Jan drukte haar tegen zich aan en wiegde haar tegen zijn borst heen en weer. Toen zei de oude:

„Och, Dirkje meent het zoo kwaad niet. Zij zegt het een beetje krom. Het kan toch allemaal best in goeden gemoede gaan? Het huis is ruim genoeg. Een vrouw meer is alleen maar gemakkelijk. Jullie moeten leeren elkander te verstaan. En dat komt wel, waarlijk, dat komt wel. Je zult het zien.”

Het bleef stil, want niemand antwoordde. Dirkje keek uitdagend rond. Grietje snikte nog wat na en Jan Steen staarde somber voor zich uit. Wat moest er nu gedaan worden? Hij zat al dik in de schulden overal en zag geen kans er uit te komen, want de prijzen, die hij voor zijn werk ontving, waren veel te laag. En nu moest hij plotseling omzien naar een eigen huis. Wie zou hem daaraan helpen? Op den ouden dwaas viel niet meer te rekenen. Zijn ouders hadden hem hun steun ontzegd, tenzij Tenzij hij het oude brouwersvak weer wilde opvatten. Viel daaraan nog te denken na zooveel jaren? Bliksemsnel doorschoten al deze gedachten zijn brein. Als het moest, zou het misschien toch kunnen. Hij nam zijn vrouwtje mee naar zijn werkplaats en daar in die groote ruimte zaten zij stil in een hoek bijeen en overlegden.

„Zou jij je heerlijk handwerk er aan geven voor die furie?” huilde Grietje toen hij haar zijn plannen ontvouwde. „Ik zal het niet gedoogen, mijn lief, nog eerder

werk ik mij het bloed uit de nagels. Laat ons liever een klein huiske huren en daar trachten drijvende te blijven met wat je met je werk verdient. Sla dien leelijken opkooper dood en verkoop je werk aan betere handelaars. Weet je wat? Spreek met Adriaan van Ostade. Hij zal je helpen! Hij is je vriend."

„O, mijn engel, als ik jou niet had, wat moest ik dan beginnen. Je hebt gelijk, ik moet naar Adriaan toe. Maar geef mij eerst een kusjen van Uw schoone lippen," en vol innigheid omhelsde hij zijn Grieteke, die nu weer lachen kon. Maar terstond was haar gezichtje weer ernstig geworden.

„Wat vader toch mankeert?"

„Dat gaat wel over," zei Jan, „dat is maar tijdelijk, dat zul je zien. Strengste meesters regeeren kort. Dit Dirkjespeertje lijkt me te hard. Hij zal er niet in bijten. Stoor je aan niets en ga stillekens je gang. Dat komt allemaal weer terecht. Maar eerst ga ik naar Haarlem, nu. Vaarwel mijn lief en houd U goed!" Met een kushand en een buiging was hij weg.

In Haarlem maakte zijn komst tamelijk veel furore. De schilders, die hem kenden, liepen te hoop in de oude stamkroeg en weldra zat hij in een groote kring van vrienden, die met glinsterende oogen hem bekeken en naar zijn verhalen luisterden met meedogenlooze pret. „Zoo Jan, dus nu zal je op je getrouwden dag nog den zedenmeester uithangen," proestte Adriaan, die naast hem zat en die zich in de situatie van meester Van Goyen danig verkneukelde. „Je zult den oude wel eens duchtig de les lezen, denk ik, jij, man van onbesproken levenswandel."

Men was een tamelijk eind met bierdrinken gevorderd,

toen de leelijke opkoopersaffaire op de proppen kwam. Maar nu werd er niet langer geschertst.

„Jantje, Jantje, wat heb je daar een flater geslagen, mijn ventje. Wie is er nu zoo onnoozel om zulk een stuk te teekenen? Maar het doet er ook niet toe: daar helpen wij je van af, wees maar niet bevreesd.”

De koppen werden bij elkaar gestoken en een krijgsplan gemaakt.

„Daar moeten paarden bij,” had Adriaan dadelijk geroepen. Er kwam een groote beweging. Men stond op. Ieder zou zich een knol verschaffen. Gezamenlijk zou men naar Den Haag rijden om in het donker den kunst-vriend te komen verrassen.

Jan Steen was in de wolken. Op zooveel medewerking had hij niet gerekend. Hij verheugde zich op het avontuur en liep opgewonden mee met een paar vrienden, die ook hem een paard zouden bezorgen. Het geviel echter, dat de boeren in de omtrek zich wat stijf hielden: ze moesten overdag mest rijden en wilden hun dieren liever sparen. Voor de vijftien man, kregen ze slechts negen paarden bijeen. De beste en zwaarste ruiters zouden rijden, de rankste zouden achter op zitten. Zoo klom dan de dikke Jan, die geen held te paard was, achter den broodmageren Bega, die ondanks zijn licht gewicht tot ruiter was verkoren wegens zijn hippische vaardigheid.

Het was een komiek gezicht hem met zijn gekromde rug, zoo dun als een vischgraat, door Jan's stevige armen omkneld te zien trekken aan de teugels om in evenwicht te blijven.

Telkens moest hij roepen:

„Ach, Jezus Maria, Jan, druk mij niet dood met Uw tonnetje” en hij wipte zijn achterwerk in Jan's vette maagstreek, zoodat deze, flauw van het lachen, haast

op de staart van het paard hing te spartelen. Gelukkig was het stralend weer, ofschoon tamelijk frisch. De weg was hard en schoon. Voor menige landherberg werd halt gehouden, de dieren gedrenkt, de ruiters gelaafd. Dit maakte hen warm. De stemming, die eerst verbeterd en boos was geweest, werd steeds vroolijker. Het leek een pleiziertocht. Men vergat haast het doel uit het oog. Van Ostade genoot van de ouderwetsche dag, zooals hij het noemde. Ongemerkt viel de schemering in over het benevelde land. Daar verrezen reeds de ronde torens van het binnenhof. Jan wees zijn soldaten luidruchtig de weg door de stad. Het was al geheel donker geworden, toen zij het straatje inreden, waar de kunstkooper woonde. Men sprong uit het zadel, knechts werden geroepen uit de huizen aan de overkant om de dieren bij de teugel te vatten. Ook Jan Steen bleef bij de paarden achter. Toen klopte Van Ostade, die zich als rooverhoofdman liet gelden, kalm aan de deur van de stulp. Met een blaker in de hand deed de kleine man open. Hij liet de kaars haast uit handen glippen van schrik.

„O vader Abraham, wie is daar? Wat zoekt U hier?”

Maar reeds drongen de veertien man het kleine steenen vertrek binnen. De huisheer week terug op het trapje naar boven. Een stevige bierwalm vulde weldra de kluis. Adriaan deed het woord.

„Kunstlievende heer, wij zijn gekomen om U te verrassen. Wij willen U nederig verzoeken ons te verhooren.”

„Spreek U op, sinjeurs. Spreek U op, wat wil U van mij?”

„Wij bieden U al onze werken. Hier ziet U voor U de Haarlemsche schilders: Corneliszoon en Jacobszoon en Dirkszoon en Janszoon en Adriaanszoon en Willemszoon en Danielszoon en Mennoszoon en Lievenszoon en Evertszoon. Wij leggen al onze werken aan Uw voeten, edele

heer, gij die een liefhebber en een bewonderaar zijt. Nergens kunnen wij meer koopers vinden. Overal stooten wij het hoofd. Onze verwachting en hoop zijn op U gevestigd."

„Maar als ik U vragen mag, sinjeurs. Hoe komt U er bij mij zoo iets te verzoeken? Ben ik een rijk man, ben ik een aanzienlijk man? U ziet toch zelf, dat ik arm en onvermogen ben."

„Dan zijn wij bedrogen en belogen door een schurk, die zich Jan Steen noemt. Hij heeft ons gezegd, dat gij een beschermmer der kunsten waart. Hij heeft ons gesproken van Uwe beloften en Uwe weldaden. Hij wilde ons wijs maken, dat ge zijn schilderijen ad 100 goudguldens per stuk betaaldet. Wij willen ook 100 goudguldens voor onze schilderijen." Adriaan wierp een blik en een knipoog achter zich. De anderen begonnen nu te roepen en te razen:

„Ja, ja, wij willen ook 100 goudguldens. Ook honderd! Ook honderd!"

„Stil toch, heeren, stil toch, wat ik U bidden mag. Ik ben een oud man, een wrak man. 't Is waar, dat ik liefhebber ben en dat ik kooper ben. Maar wat ik koop, koop ik voor de gewone prijzen en niet voor de hooge prijzen die U noemt."

„Dat zegt ge nú!" brulde Adriaan, maar kunt ge dat ook aantoonen. Kunt ge ons waar maken wat ge beweert?"

„Wat is bewijs? Wat noemt U bewijs? Op mijn woord van waarachtig . . ."

„Nee, géén woorden, bewijzen vragen wij. Zwart op wit."

„Bewijzen zwart op wit? En als ik het U verschaft? Wat dan? Wat doet ge dan?"

Onderzoekend keek het ventje van den een naar den ander. Hij huiverde toen hij al die degens zag blinken, waaraan speels de handen waren geslagen. Adriaan wachtte even.

„Als ge 't ons bewijst,” sprak hij, „dan zijn wij tevreden en wij gaan heen, maar wij zullen dien vermetelen Jan Steen dan eens duchtig de mantel uitvegen, reken daar op.”

Een wraakgierig licht kwam in de oogen van het manneke.

„Dat zou ik U raden, heeren, inderdaad dat zou ik U raden. Deze schelm heeft U bedrogen. Want zie eens hier . . . wat ik U lezen laten kan, zwart op wit.” Hij wrong zich door de mannen heen, die op eenmaal uit elkaar weken en opende met een groote sleutel zijn kast en haalde er een perkament uit, dat hij Adriaan met een zegevierend gezicht te lezen aanbood. Deze nam het hem terstond uit de hand en naderde er de blaker mee, die op tafel stond en boog zich diep over om te lezen en overtuigde zich goed van de inhoud en boog nog eens dieper, zoodat het geschrift ruimschoots in de kaarsvlam zakte. Een groote vlam sloeg plotseling op en met een schreeuw van schrik duwde hij het verder in het vuur, dat grooter werd en het geheele document in een oogwenk verkoolde.

Het manneke, dat zich weer op de achtergrond had gedrongen, gaf een gil en ijlde er op toe, net tijdig genoeg om de heete asch in de hand op te vangen. Met een nog doordringender kreet liet hij die vallen en allen stonden nu in volslagen duister.

„Verschoon mij, edele heer, maar troost U eveneens, want ongetwijfeld zal die schurk van een Steen gaarne bereid zijn wederom zulk een overeenkomst met U af

te sluiten, nu deze verloren is gegaan. Hij hoeft het trouwens niet eens te weten. Doch wij mogen U niet langer tot last zijn. Vaarwel. Ik heb het gezien. Wij nemen genoegen met Uwe verklaringen."

Daarna stommelden de mannen in donker weg en de straat op en zaten in het zadel en waren in een stofwolk verdwenen, voordat de oude goed en wel tot bezinning kwam en de deur kon sluiten.

Jan Steen, die alles door de ruit gevolgd had, was uitgelaten en zoo dankbaar als een kind.

„Dat zal hij een volgend maal weten. Laat hij maar bij mij komen, die oude bloedzuiger."

„En wat nu," vroeg Adriaan, „zullen wij nu ook nog Uw schoonvaar den rechten weg eens wijzen? Of wilt ge dat zelf doen? Spreek maar op. Je hebt maar te bevelen: wij staan voor je klaar."

„Och neen toch. Laat ons den ouden man verschoonen. Hij zal wel eens wijs worden, denk ik," zei Jan. „Maar gaat mee naar mijn huis, dat wij een kroes drinken."

„Dat was te probeeren. Vooruit maar!"

Het was goed dat zij kwamen. Want in het huis van Van Goyen was 't of de wereld op zijn end liep. „Moeder" had vrienden gevraagd om een voorloopige bruiloft te vieren. De bejaarde bruijom toefde treurig aan de koude haard en Grietje zat weenend aan zijn zijde. Maar in het beste vertrek van het huis dansten de jongelieden van de straat op de muziek van een enkele neuzige doedelzak, die in zijn eentje leven genoeg maakte. En „moeder" zelf was vuurrood en opgewonden door drank en dartelheid. De schilders stapten rinkelend binnen met hun gespoorde rijlaarzen en verspreidden schrik en ontsteltenis en Jan Steen klom op een tafel en zette een stem op als een klok: „Ik ben een triumfeerend generaal. Met mijn troepen

heb ik de macht van mijn doodsvijand gebroken. En ik verheug er mij in. Maar nu dwingt het lot mij tegen mijn eigen huis te strijden. Het is niet anders. Vooruit nu. Ik beveel mijn getrouwen: valt aan en ontruim het huis, maar spaar den oude.”

Daarna liet hij zich van de tafel glijden en ijlde op zijn Grietje toe, die hij in zijn armen sloot. Zij weende en klemde zich aan hem vast, maar tegelijk sloeg zij een arm om haar vader heen.

De schilders kenden geen genade. Met geweld vielen zij op de feestenden aan en drongen ze, „moeder” inclus, onder zware verwenschingen naar de deur en het huis uit. De man met de doedelzak had zich nog in het sekreet verscholen. Toen alles rustig was geworden, kwam hij eruit te voorschijn en speelde verstolen een liedje voor de nieuwe meesters, die bij kan en kaars nog wat bijeenbleven. Eerst met het prille morgenlicht namen de trouwe vrienden afscheid en Jan Steen sloot het huis met loom gebaar.

Voor hoelang had hij zich rust gekocht? Toch was hij tevreden en Grietje ook.

Vader Van Goyen dommelde nog bij de koude haard.

BOELHUIS

„Toe nu, Jan, gaat binnen,” zei Grietje en ze gaf haar man een vervaarlijke por in zijn rug.

„Schei uit, of ik kriebel,” lachte Jan en hij friemelde een beetje aan Grietjes jakken.

Het gezellige vrouwtje gichelde terug als een kirrend duifje. Met dat al stonden ze nog voor de deur van vader's pronkvertrek.

„Hoor je wat?” vroeg Grietje uitgegield.

„Neen ik,” zeit Jan. „Wat zou ik hooren?”

„We kunnen best wat blijven luisteren naar het geklaag en gekliem van het oude stel.”

„Neen, dat doen we niet. Dan kunnen we veel beter een toertjen maken door de stad en in het bosch een kanneken bier verschalken.”

„Ja, laten we dat eens hebben! Wat geven wij om een familieraad? Ik lust net zoo lief een scharretje.” Met dat ze de woorden uit de mond had, struikelde ze tegen de deur aan, die meegaf en daar lag ze in de kamer. Jan er achteraan. Wat kon hij anders doen?

„Zoo,” zei vader Van Goyen, want die zat, deftig in 't fluweel gedost met een licht rooden muts op, aan het hoofd van de tafel. „Gaat maar eens zitten, Jan en Griete.”

De oude lui Steen zaten er ook heel plechtig bij en keken ernstig rond. Vader Havick had er zijn bril al bij op, die bij zeldzame gelegenheden uit zijn hoornen koker kwam. En tegenover hen zat nog iemand, oud en gebrild: meester Jorisz, een zwartgemantelde notaris, terwijl in een hoek van het vertrek een tweetal klerken op stoelen slingerden.

Jan en Griete zaten naast elkaar als moordenaars in de beklagdenbank en ze hoorden hun ooren doof aan stukken die werden voorgelezen met vreeselijke woorden erin en een oneindig aantal stipulaties ten eerste, ten tweede, ten derde, tot drie en dertig toe.

Waar moest dat allemaal heenleiden?

Vader Van Goyen zat onder het voorlezen stilaan wijs te knikken, maar vader Steen keek grimmig en uitgeslapen als een rechtgeaard koopman. Toen het uit was, vroeg hij:

„Dus je begrijpt 't, Jan?”

„Ik?” stamelde deze ongelukkige. „Wat is er aan de hand?”

„Weet je het nog niet?”

„Ik weet niets.”

„Nu, luister dan. Je schoonvaar maakt boedelscheiding en ik geef je je halve versterf op voorhand, bestaande uit een brouwerij in Delft, voor zes jaren”

„Een brouwerij?”

„Een brouwerij in Delft”

„Een brouwerij in Delft? Wat beteekent dat?”

„Wel heden, kan je dat niet verwerken? Je wilt' toch zeker niet dood gaan van honger en je vrouw en kinderen eveneens? Nu dan. Ik geef je een brouwerij in Delft voor zes jaren huurpand en duizend goudguldens in contanten, die je bij gedeelten voor je bedrijf kunt opvragen bij meester Jorisz, publiek notaris. Begrepen? Nu, dan teekenen wij.”

De getuigen zweefden aan, bladen met roode zegels behangen werden doorgeschoven: prachtige witte vellen, en er werd met krakende ganzeveeren geteekend door vader en moeder en den ouden Van Goyen en aarzelend ook door Jan en Griete, overrompeld als ze waren, rijk geproclameerd op één slag.

Maar toen dat alles was afgelopen, bestormde Jan zijn vader met vragen. De oude heer had niet veel lust in spreken.

„Ik weet alles, Jan. Tot in Leiden toe vervolgen je de schuldeischers. Met drommen moet ik ze van de deur duwen. Ik weet hoe je geleefd hebt en hoe je verkocht hebt en hoe je je hebt ingespannen. Maar een schilder moet een degelijk vak erbij hebben. Daar is niets aan te doen. Een brouwerij is heden ten dage het beste en het

zekerste wat iemand bezitten kan. Het is een goudmijn. Het vak ken je, geld heb je. Zorg nu, dat de zaak draait. Wees er bij en schilder in je vrije tijd net zooveel als je wilt. En laat ons er nu over ophouden — want ik heb honger en dorst en slaap op de koop toe.”

Jan's gemoed was overkropt. Dus dat beteekende de plotselinge komst van zijn ouders, de stille blikken en looze vragen, die hij in zijn argeloosheid nauwelijks had beantwoord! Hij had van zaken nooit kaas gegeten. Ze hadden hem doodgewoon in de val gelokt. Nu had hij geteekend en zat hij eraan. Wederom nam hij Grietje mee naar de werkplaats en sprak haar van al deze dingen verdrietig en gram.

„Nu zal ik toch in Delft moeten brouwen.”

„Hooft eens lief, ben ik niet je kleine vrouw? Zal ik je niet bij alles helpen? We nemen een flinke meester-knecht. Wie weet, is het ons geluk? In ieder geval is er geld en zijn we voorloopig uit de zorgen. Jij blijft schilderen, hoor manneke! We beginnen met een werkplaats voor jou in te richten en dan zien we wel of er nog ruimte is voor mouttobben, hiet het niet zoo?”

Jan lachte ineens helder op. Och, waarom ook niet? Hoe meer rompslomp om je heen, des te sterker stond je in het leven. Vegeteeren op de kamertjes van vader Van Goyen gaf toch ook niets, vooral niet als de oude nog eens weer in het huwelijksbootje stappen zou.

„Dus je hebt moed, Grietevrouw?”

„Ik heb moed. O, kijk eens wie daar aankomt!”

De komer kwam van pas. Dáár kon Jan zijn kokend gemoed eens op luchten: het manneke van de netelige overeenkomst stapte parmantig de tuin door, op de werkplaats aan.

„Let nu eens op, hoe ik hem zijn vet geef,” zei Jan nog

en tegelijk lichtte hij eerbiedig zijn potsierlijk hoofdedksel van de schedel.

„Goedenavond Edele Heer, welkom in onze nederige woning!”

„Meester Steen,” zei het mannetje, „maak geen scherts. Ik kom je weer eens bevoordeelen. Haal me deze schilderijen eens van de muur,” en hij wees naar eenige groote stukken, die Jan pas had voltooid en die daar zoo frisch en kleurig hingen, een lust voor de oogen, een dagelijkse bron van genot voor Grietje en hemzelf. Want hij had er veel bekende menschen en veel bekende zaken op afgebeeld. Wijsheid, geput uit zijn ervaringen der laatste jaren had hij er op zijn sierlijkst in uitgedrukt.

„Ik ben er gaarne toe genegen,” zei Jan, ofschoon hij geen hand uitstak. „Maar noem mij eerst eens de prijs, die ge besteden wilt.”

„Noem me eerst de prijs,” herhaalde het ventje vol verachting. „Wat beeldt U zich wel in, meester Steen. Wees verstandig, haal ze er af. Ik zal je wel zeggen, wat ze me waard zijn.”

„Als ge lust hebt, klim dan op een stoel en pak ze zelf, vrind. Maar ik zeg je, dat ik vandaag niet goedkoop zal zijn.”

Het speet Jan, dat Grietje wegsloop. Hij had haar willen laten genieten van het spelletje van kat en muis. Maar ze was opeens verdwenen.

„Steen, drijf me niet tot het uiterste. Als je me niet ter wille bent, gooi ik de handel er bij neer en je moet dan zelf maar zien hoe je aan de kost komt. Ik koop geen stuk meer. Geen stuk, hoor je?”

„Ach, wat heb ik nu een pijn in mijn hoofd,” snapte Jan. „Wat moet ik nu beginnen? Als UEd. me los laat,

waar moet ik dan heen? Kan ik niet aan een ander verkoopen?"

„Aan een ander? Hoe aan een ander, wat aan een ander? Hebt U geen contract gesloten? Dat staat me toch wel voor de geest."

„Laat me dat geschrift nog eens zien. Ik weet zoo niet meer wat er in staat."

„Dat zult U niet weten, hahaha."

„Nee, waarlijk, het is mij ontschoten."

„Nu dan, laten we er kort over zijn. U weet het, ik geef den gewonen prijs. Vijf guldens per stuk. Hier zijn tien guldens. Geef me die stukken nu maar vlug aan. Het wordt te laat voor het middagmaal."

„Toch zul je geduld moeten hebben. Ik wil eerst de overeenkomst nog eens nalezen."

„Steen, je bent zot."

„Dat zal ik je toonen. Geen stuk verkoop ik je meer onder de honderd gulden."

„Je bent je verstand kwijt."

„Zoetjes aan, manneke . . ."

Wat was dat? Druk pratend kwam Grietje de werkplaats binnen met vader Steen. Jan ving een knipoog op.

„Zie eens hier, Sinjeur Zwanenburg, hier is het atelier van mijn man. Deze schilderijen zijn te koop. Noemt U eens een prijs."

In Jan's brein ging een licht op. Hij wachtte werkeloos af.

„Wat ik U verzoeken mag, vrouw Steen, maak geen jokkens, bid ik U. U weet net zoo goed als ik, dat deze schilderijen alreeds aangekocht zijn. Steen pak ze van de wand."

„Salomon, pak je van hier!" zei Jan en zich tot zijn vader wendend, vervolgde hij:

„Zeker, sinjeur, ze zijn te koop. Stoor U niet aan deze oude zwetser.”

„Ik geef U gaarne vijftig gulden voor elk dezer schilderijen.”

„Sinjeur, hoe gaarne ik het ook deed”

„Zeg eens, Steen, maak geen fratsen. Denk aan Uw verplichtingen.”

„Nu dan, vijf en zeventig, hooger kan ik niet gaan.”

„Ik zal dit niet kunnen toestaan,” jammerde het ventje.

„Ik breng je voor de schout.”

„Alweer?” lachte Jan Steen. „Hoort eens vlegel, je hebt honderd guldens neer te tellen en anders kun je van hier gaan met leege pooten. Je zaak is verbroddeld. Toon mij je overeenkomst en ik zal me eraan houden. Maar je kunt die niet toonen, want ze is de wereld uit!”

Met een ruk van spijt, bromde de kleine man: „Tachtig!”

„Zoo mag ik het hooren, je bent een oude klant. Vergeef mij sinjeur, dat ik hem de voorrang gun.”

„Er is nog meer,” zei vader Havick, en hij drementelde rustig beschouwend de werkplaats rond.

„Maar waarde vriend, eerst geld! Zonder geld geen schilderijen, geen klodder verf!”

„Dus ge vertrouwt me niet meer, heer Steen, na al onze handel?”

„De tijden zijn moeilijk,” antwoordde Jan. „Ik zie liever het geld voor mijn neus, al eer ik tot verkoopen overga.”

Vader Havick rammelde terloops met zijn beurs. De kleine trok de zijne:

„Het is bloedgeld,” mompelde hij, „bloedgeld! Ellendig bloedgeld. Maar ik wil U toonen, dat ik het goed met U meen, heer Steen. Wij zullen die overeenkomst vernieuwen.”

„Voorzeker, maar eerst betalen. Dat is, dunkt me, billijk.”

Eindelijk dan, kwamen de rolletjes geldstukken uit de zeemleeren beurs. Morrend en bokkend legde de kleine zijn dierbare duiten uit. Zegevierend deed Jan ze bij tieners in zijn ruime zakken glijden. Maar toen het koopertje klaar stond om af te trekken, de armen beschermend om de doeken geklemd, werd hij door Jan nog eens even bij de kin gevat en zijn hoofd naar boven gestooten, zoodat hij met hulpelooze oogen in het verhitte gelaat des schilders staarde. Krachtig schudde een wijsvinger vlak voor zijn kromme neus heen en weer.

„Luister. Dit is de laatste keer geweest. Als je het hart in je lijf hebt je nog eens hier te vertoonen, dan laat ik de hond op je los. Neen, nu geen woord meer. Ga heen!” en hij maakte een looze dreiging of hij hem met schilderen en al de tuin in zou schoppen. De kleine man keek niet meer op of om. Als een haas stormde hij weg, de rheumatiek-beentjes in één rechte lijn gestrekt.

„Zoo,” zei Jan, de deur van zijn werkplaats sluitend, „ik heb mijn verleden weggevaagd. Wat zal mijn voorland zijn? Een dikke brouwer worden in de Delftsche buurt? Ge hebt mij een fraaie poets gespeeld, vader.”

„Het is tot Uw best!” zei de oude heer. „Geloof mij, mijn jongen. Ik meen het zoo goed.” De welgedane man viel op een bank neer, tranen liepen hem over het brave gezicht. „Ik kan niet zien, dat jelui armoe lijdt.”

„Manneke, val Uwen vader niet hard,” pleitte Griete.

„Wij zullen het wel weer vinden, samen in Delft. Wees niet bevreesd.” En zij gaf vader Havick een klinkende zoen, de eerste die van harte kwam.

Nu braken rumoerige dagen aan. Jan verwenschte de

duivelsche herrie in zijn huis. Hij sjouwde met huisraad, hij pakte zijn doeken bijeen, sloeg zijn ezels in krammen, en had bij tijd en wijle de kinderen op schoot allebei als Griete haar kasten en kisten moest leegen. Vader Van Goyen liep als een spook door het huis, bleek en zwijgend. Hij voelde zich alleen en huiverde de leegte tegemoet. Want „moeder” bleek wispelturig als het weer in Maart en allerminst geschikt tot steun van zijn ouderdom. Daar ging zijn bloeiende dochter heen en zijn vroolijke schoonzoon en daar gingen die heerlijke dieren van kinderen, die hij zoo weinig geknuffeld had de laatste tijd. Wat was hij dwaas geweest! Had hij zijn oude Trijntje nog maar. Deze was de tirannie van de gele ontloopen en zat in een Roomsche stichting op haar arme spaarduitjes te broeien.

„Moeder” gilte opstandig als een gekkin toen ze de inpakkerij gadesloeg. Waarom zou zij de jonge manskerel laten glippen en de oude behouden? Met hem ging de fleur uit huis.

„Oude, waarom laat je ze gaan. Hiet ze te blijven.”

„Ik kan niet, ik kan niet,” stamelde vader Van Goyen.

„Het is alles al wettelijk vastgesteld.”

„Ach wat, je wilt niet. Je bent jaloersch en kwaadenkend. Maar je zult geen gelukkig moment meer beleven als ze weg zijn. Pas op!”

Vader dorst er de kinderen niet van spreken. Toen zei „moeder” tegen Jan:

„Broer, wat begin je? Blijf bij ons: ga niet je ongeluk tegemoet. Je zult het goed bij me hebben.”

Jan greep naar een tang.

„Een pak op je ziel kan je krijgen, serpent.”

„Moeder” sloeg de oogen wild ten hemel en in schor gekrijsch uitbarstend, liep ze weg naar Grietje.

„O, Grietje, wat jij voor een man hebt gehuwd. Ik beklag je, ik beklag je.”

„Wat is er dan mensch, blijf me van mijn lijf,” want „moeder” wilde haar de beenige armen om de hals slaan.

„Een schavuit, een vrouwenbeul, een rokkenjager”

„Wil je wel eens als de weerga maken, dat je weg komt, tooverkol?” gilde Grietje en greep naar de bezem.

Schreeuwend als een dier sprong „moeder” de deur uit en in geen weken daagde ze op.

Vader Van Goyen wierp zich als een jonge borst op zijn arbeid. Daarin zocht hij zijn troost, zijn hand begon weer vast te worden, zijn oogen te gewinnen.

Ondertusschen zagen Jan en Grietje, dat het onmogelijk was alles naar Delft over te brengen. Ze hadden de ruimte daar nauwkeurig opgenomen. Het woonhuis bleek kleiner dan ze hadden gedacht, de brouwerij echter ruim genoeg voor het bedrijf en voor de werkplaats van Jan. Men was daar al druk aan de gang onder leiding van een meestergezel.

Maar van menig stuk huisraad moesten ze afstand doen, wilden ze niet in de rommel omkomen. Dus sloeg Jan een papier aan, dat het te zijnen huize boelhuis zijn zou. En koopers stroomden aan, die schilderijen, schetsen, oude meubels weghalen wilden voor een zacht prijsjen. Op het bestemde uur klom Jan op een ton en welbespraakt zette hij de dingen in, die hij kwijt wilde. Het volk stond om hem heen en wachtte af, tot de prijzen zouden zakken. Ineens kreeg Jan het kereltje uit de steeg in de gaten. Met een ruk was hij van de verhooging af en met de ratel, die hij voor de afslag gebruikte, gaf hij hem een mep tegen zijn dikste deelen, zoodat hij als de weerlicht wegschoot. Deze gebeurlijkheid scheen de

koopers te bezielen, want ze begonnen nu prijzen te bieden en 't geld stroomde binnen.

Toen alles verkocht was en weggehaald, leverde Jan zijn gespekte beurs bij Grietje in en het vrouwtje was hierover zoo verheugd, dat ze terstond in het geheim een bode naar Leiden en Haarlem zond om Jan's goede vrienden voor een oesteravondje te nooden.

Op een avond zat Jan genoegelijk zijn pijpje te rooken in de tuin om nog eens voor het laatst van de bloemen in het hofje te genieten, toen ze plotseling vóór hem stonden, zijn trouwe trawanten in lief en leed. Dat gaf me een drukte van belang. In het leeg atelier werd een tafel op schragen gezet, stoelen van allerlei vorm, banken en tonnen werden aangeschoven, kaarsen ontstoken en schotels aangedragen. En de oude Van Goyen zat weer verjongd aan het hoofd der tafel en prees zijn schoonzoon, zijn dochter en kloeg zich zelve aan als een oude zot, en zondaar, niet waard voor het aangezicht des Heeren te bestaan. Maar met vroolijke kwinkslagen werden hem de muizennesten uit het hoofd gevaagd. En liederen werden gezongen en Jan toonde zijn vaardigheid in de eierdans, zoodat het struif hem om de kop spatte. Van Ostade zat te lachen, dat men voor zijn leven vreesde en Isaac schranste zooals nooit tevoren iemand heeft geschranst, omdat hij, volgens zijn zeggen, drie weken lang van droog brood had geleefd. Toen de vreugde op zijn hoogst was en een jolige buurman met een geheele vijfarmige kandelaar brandend op de neus de driepas maakte en allen er als bezeten om heen joelden, terwijl Griete bij de luit een drinklied galmde, kwam plotseling bestoven en beschilderd „moeder” binnen in een vuurrood jak met gouden galons. Terstond werd zij door eenige verhitte kannekijkers aangegrepen, in de

hoogte getild en in de groote leege oesterschotel neergezet. Daarin werd ze wederom de lucht in geheven, terwijl zij de hevigste kreten slaakte, niemand wist of het van wilde angst of dol genieten was.

Maar vader Van Goyen had de armen voor zich uitgestrekt als om haar af te weren en toen ze hem aanzag, sloeg hij de handen voor het gelaat en liet het hoofd op tafel zakken. Men droeg de razende vrouw op schotel de deur uit en de tuin in, waar een enkele onverzadiglijke zich in het struikgewas met haar vermeide.

Jan Steen had in de Hofstad een breede, schuimende, bruischende streep onder de rekening gezet.

DELFT'S GILDEMEESTER

Met een innig genoegen liep Jan door het grijze herfstweer langs de groene grachtwaters van Delft, waarin de bruine boomen achteloos hun bladeren lieten neervallen. Hoe stil was het hier na het hoofdsche 's Gravenhage. Daar had hij zich in al die jaren nooit heelemaal kunnen gewennen. Maar Delft leek veel op Leiden, zijn geboortestad: hij was er terstond mee vertrouwd. Onder het loopen voelde hij zich een spijbelaar. Wat deed hij langs de grachten? Hij lachte stiekum als een slimme dagdief. Ginds op de korenmarkt stond zijn brouwerij! Daar werkten de gezellen met lust en ijver en zongen hun liederen, zooals hijzelf had gezongen in vader's huis.

Maar de meester liep nu kalm de singeltjes om, met een verrukt gezicht de geur van het gekruide loof insnuivend. Zie daar gleed een zeilschuit door het bebladerde water met tonnen en vaten volgestouwd. Welvaart overal in het land, welvaart ook bij hem.

Het deed hem deugd, wanneer hij op zijn atelier aan het werk was, het rumoer van de brouwerij achter zich te hooren. Het gaf vertier aan zijn denken en doen. Hij wist zich opgenomen in het golvende leven, dat stuwde en opspoot en schatten voortbracht.

Onder het kuieren verlangde hij opeens naar zijn arbeid. Dus zette hij 't op een jachtige draf. Een vrouwmensch, dik en stompneuzig, dat in een tobbetje de wasch dee aan een open deur keek hem na of hij betoeterd was. Naar huis en aan het werk!

De pronkhansen van Den Haag, hoe had hij ze leeren zien: hoe bracht hij ze glanzend en pralend op het doek. En schreef er een les bij. Ja, hij wist het wel: jammer maar, dat hij zelf wel eens uitgleed. Het sloeg half drie van de oude toren en daar stond hij weer voor het groote doek, de muts op één oor, de kiel haastig omgeworpen, het lichte palet in de hand. Wat hij maakte, was voor hem zelf voortaan. Hij behoefde zich nu niet meer af te jakkeren voor lage bedriegers, die met looze duiten rammelden en hem bedreigden met een leege maag als hij niet schielijk voortdeed. Voorbij was dat alles. Hij was nu een meester op beide wapenen: achter hem raasde de brouwerij. Hier was de stilte en de verlorenheid, waarin zijn gedachten vrijelijk mochten ontbloeien op het doek.

En zijn Grietje had een stevige maagd tot hulpe; de woonvertrekken waren goed gemeubeld, alles blonk, zorgvuldig bewaard voor de tand des tijds.

Hij voelde zich sterk op zijn twee beenen staan nu, voor het eerst van zijn getrouwde leven. De oude strubbelingen waren voorgoed overwonnen. Er was geld en arbeid en er zat gang in het gansche bedrijf. Nu pas voelde hij hoezeer de armoede en de zorgen hem hadden

neergedrukt, hoe zijn vroolijkheid had geleden onder de angst voor het komende. Het was alles opgelost en in goede, vertrouwelijke banen geleid. Sereen werd zijn stemming, de lust ervan te getuigen groot. Hij zette nadenkelijk het doek van de ezel en zocht een nieuw linnen, dat al gespannen was. Nog eens een Bijbelsch tafereel? Eén van groote rust? De Emmausgangers! Het was alsof hem reeds voor oogen stond hoe het worden moest. Hij schetste de opzet breed en zeker. Hij werkte er kleur in: hij genoot van de warme toetsen, die hij aanbracht, was spaarzaam met licht. Achter hem be-daarde het rumoer van „De Lelie”. Hij merkte plotseling de diepe stilte om zich heen. Hij zag hoe de zon was verdwenen, maar in het laatste bleek-grijze licht werkte hij voort, luisterend alleen naar de regelmatige streken van het penseel.

Juist liep hij achteruit om het geheel te overzien, toen de deur openpiepte en Griete binnenkwam met haar laatste zuigeling aan de borst. Hij beduidde haar stil te zijn en ze schoof terzijde op een bank, de kleine voedsterling sussend in haar schoot.

Deze vrouw en dit kind. Hen zoo te schilderen in dit-zelfde stille licht.

Nog even en de betoovering van dit namiddaguur was gebroken.

„Zie eens,” zei Jan, „hoe ik den Heer Christus gezet heb in de avond.”

Grietje stond op en zag toe op een afstand en gaf hem een kus op de mond.

„Braaf zoo, vadertje,” zei ze alleen.

En Jan omarmde haar en haar kind.

Welstand geeft zelfvertrouwen. Jan Steen had er be-

hagen in leeren scheppen des avonds in het pronkvertrek van zijn huis te zitten met een rijke brandende kroon boven 't hoofd. Hij had daar zijn mooiste schilderijen in statige lijsten opgehangen tusschen de donker gewreven glanzende kasten. Zware gordijnen sloten de hooge vensters af en de tafel met gedraaide en geklauwde pooten was belegd met een warm rood kleed. Hier las hij in zwartlakensch tabberd gekleed zijn in zijde gedoste Griete voor uit de perkamenten boeken der oude dichters. Een groote vrede hing over zijn huizing. Het werk stond stil, men wachtte slechts op de nieuwe dageraad. Het atelier lag schoongeschrobt en verbeidde den meester. In de keuken galmde de meid. Op een tinnen schotel lagen de vruchten gereed, die zij eten zouden en uit een sierlijke Italiaansche kan zouden zij drinken. De roemers stonden bereid. Het gaf hem rust tot nadenken, tot mediteeren over de wonderen van leven en dood. Een vreemde, nooit gekende, blijmoedige ernst was er op zijn bol gelaat gekomen en had de mond scherper en vastberadener geteekend.

Onbereikbaar voelde hij zich in deze omheining. De jolige vrienden zaten te ver hiervandaan. En de enkele schilders in Delft, die hem met open armen ontvangen hadden, waren rustige lieden. Men bracht elkander deftige bezoeken, die meestal eindigden met kleine avondmaaltijden, waarbij de wijn rijkelijk vloeide. Zulke avonden begonnen waardig en kalm, maar groeiden uit tot feestelijkheden. De gesprekken werden steeds vuriger en sloegen tenslotte om in wilde plannenmakelij en dolle bedenkselen. Vrouwen zaten mee aan en genoten evenzeer van de gekruide gerechten en de tongstreelende dranken. En niet in het minst van de kwinkslagen en knepen der aangehitste heeren, die steels hun kleu-

rige wambuis los knoopten met speelsche vingeren. Jan Steen geviel dit alles bovenmatig. De voorname sfeer, die toch aan innerlijke gloed niet onderdeed voor de woeste drinkgelagen van zijn jeugd, bracht hem in een gevatte, geestige stemming. Hij vond het een heerlijk spel zijn opwinding beurtelings te voelen stijgen en te beteugelen. Warm van wijn rees een gevoeligheid in hem, die hij telkens terugdrong. Als het toppunt was bereikt, nam men schijnbaar kalm en in alle vorm afscheid van elkander.

Geheel anders waren de betrekkingen, die Jan met de Delftsche brouwers onderhield. Met dezen zat hij vaak des avonds bier te slurpen in een hunner brouwerijen. Gala werd er niet vertoond en vrouwen zaten er niet bij. Maar ronde, gezellige boert was er genoeg. De kerels waren hier nog eenvoudig en niet, zooals in Leiden, groote heeren gelijk. Jan zagen ze aan voor een buitenbeentje. Was hij niet een schilder tevens en een kind van Leiden's vermaarde grootbrouwerij? Toch voelde Jan Steen zich bij hen kameraad onder de kameraden en hij repte met geen woord over zijn verfwinkel. Zijn pronkvertrek bleef voor hen gesloten. Ze moesten hem als hun makker beschouwen en anders niet. Gezellig in hemd en buis zat hij bij hen, een kloddermuts met een veer op de kop, een pijp in zijn lachende smoel. Wat maalde hem de wereld! Bonkige lol klapte rond in de groote steenen vertrekken, waar ze aan een lange houten tafel op banken zaten te smoken. Soms stond er een varkenskop op schotel, soms ook aten ze hompen kaas met grauw brood erbij. Honden zwierven rond in het donker en krabbelde onrustig aan het ruwe vaatwerk, dat op zij gezet stond. Des winters werd er voor de open haard gekaart, al waren er meer kijkers en bedillers dan echte spelers

bij. Goedmoedige ruzies braken uit, die onder veel gelach weer werden bijgelegd.

Des Zondags was Jan voor zijn kinderen. Vaak gingen ze met zijn allen naar Den Haag en verrasten vader Van Goyen in zijn eenzaamheid. De historie met „moeder” behoorde tot het verleden. Hij had afgerekend met de dwaasheden dezer wereld en ontwikkelde een werklust en ijver die Jan verbaasd deden staan.

Wanneer ze om de ronde tafel zaten, grootvaar, vader, moeder en de kleinen, dan was de oude innig gelukkig en vergat voor een wijle de last der jaren, vroolijk jokkende als een kind.

Ook trokken zij wel eens naar Leiden. Vader Havick zag met welgevallen het deftige uiterlijk van zijn oudste. Eindelijk dan toch was Jan zoo geworden als hij hem gaarne zag, bedaard en beraden, zooals een brouwersbaas betaamt, voornaam in de kleeren en waardig van gang. En uit Griete was een struische vrouw gegroeid, ruischend van zijde en blozend van kaken, zwaar van postuur.

Sedert het huwelijk van meerdere der kinderen stonden eenige groote slaapvertrekken ledig. In een hiervan werden zij dan ondergebracht. Moeder Lijsbeth overstelpte hen met haar bedrijvige zorgen. Zijzelve warmde hun bedden met de groote koperen pan en Griete kreeg een stoofjen met een doovekool al was het hartje zomer.

„Ge kunt het niet weten,” zei moedertje, als de jonge vrouw zich verzette. „Ge zijt nog in de jaren en er zijn er pas drie.” Ondeugend knipte ze met haar donker oog. Want ze hield van het vroolijke, moedige Grietje. Had ze niet moeilijke jaren gehad met haar ondoordachten Jan? Het was alles beter nu!

Ja, zeker was het beter. Jan voelde het zelf ook. Dit

breede bezonken leven gaf hem kracht. Hij voelde zich sterk en vol zwellende plannen.

Toch had hij het niet altijd gemakkelijk in de „Lelie”. Zijn werkplaats grensde te dicht aan het bedrijf. Telkens, als het werk hem even los liet, hoorde hij iets, een kraan die liep, een bak die botste, een stem die ruzie maakte, luid en ruw. Of de meestergezel viel binnen, juist als hij dacht en overwoog, met schielijke woorden:

„Meester, het mout raakt op! Meester, de troggen splijten! Meester, de tonnen lekken! Meester, de turf brandt nat” — en zooveel meer.

Of de rekeningen kwamen geweigerd terug, er waren fouten gemaakt in de tellingen. Of de kleur van het bier was te licht, het was te bitter of te zoet, er zat te veel schuim in de vaten.

Al deze klachten kwamen bij Jan en Jan werd driftig en riep:

„Ruk in, kom me in Godsnaam niet aan boord met die klungels. Ik heb er genoeg van.”

Maar soms ook was hij dienstijverig en bevreesd en ging zelf kijken met een bedenkelijk gezicht en gaf bevelen en trof schikkingen en had haastige onderhouden met lieden die hij niet begreep en die hem niet begrepen.

En klanten bleven weg „omdat die Steen zijn eigen zoo-veel verbeeldde” of „omdat de man zoo onwijs was, dat er geen gezond woord mee viel te redeneeren” en Jan mopperde onderhand over die halfzatte botteriken, met wie hij niets meer van doen wou hebben.

En telkens als er iets voorviel, dat hem hevig had gegergd, gaf hij „eens en voor al” instructie aan zijn meesterknecht hem toch nimmer meer in 't werk te storen. De man haalde met een ontevreden gezicht zijn schouders op en ging heen, maar een half uur later kwam

hij opgewonden terug om er ditmaal voetstoots uitgesmeten te worden. Jan gebruikte daarbij groote woorden, maar hij meende het niet zoo erg en hij dacht, dat de ander dat ook wel wist. Maar woorden zijn woorden en ze richten kwaad uit voordat men 't beseft. Dies werd de bejaarde knecht er onverschillig onder en hij verscheen zoo spaarzaam mogelijk bij den meester en het bedrijf liep zooals het liep, nu eens goed, dan eens slecht en Jan merkte het verschil niet eenmaal op.

Ook begon hem de rustige verzekerdheid zelve te hinderen. Het aanzien bij een groote troep knechts, die de muts voor hem lichtten omdat zij „van hem aten”. De bedaarde schijnheiligheid van zijn kunstbroeders, die voorzichtig en bangelijk bleken en schuw voor te veel rumoer. Het liep hem alles te veel onhoorbaar over tapijten. Hij verlangde naar de chaos terug, naar de schilderachtige wanorde, waarin zijn leven tot dusver gedompeld was geweest. Maar als hij zag hoe Grietje genoot van de staat, die zij voerden, dan was hij er weer voor een oogenblik mee verzoend. Hij gunde het haar zoo graag.

Soms had hij wel buien van dolle verkwisting. Het was hem dan niet voldoende in een kleine stad een redelijke achting te genieten. Hij wilde ook in het groot snoeven en pronken en pralen met zijn geld en met zijn vrouw en zijn kinderen. Maar hij zag er terstond de dwaasheid van in en hij verslikte zich haast in zijn wijn van het lachen.

Toch zakte zijn onstuimige vroolijkheid weg in dit grijze, deftige Delft, dat toch eigenlijk zoo geheel anders was dan Leiden. Jan kreeg het er benauwd. Het denkbeeld hier jaren te moeten blijven, wierp hem vaak in diepe putten van neerslachtigheid. Grietje zag het met angst

komen. Ze stuurde hem op een goeden dag op reis. „Jan, ga naar je vrienden. Bezoek ze eens, praat eens met ze. Je hebt er behoefte aan. Het zal je goed doen.” Jan was zoo lijdzaam, dat hij ging. In Leiden sprak hij met de gildebroeders van de Lukasgild, waar hij nog altijd lid van was. Maar valsche schaamte belemmerde hem de tong. Hij zat er stil bij en gaf niet veel antwoord op hun vragen. Waarom zou het hem niet goed gaan? Het ging hem naar den vleeze. De lui werden haast jaloersch en een enkele zwakke broeder trachtte geld van hem te leenen. En Jan deed beloften en werd met fanfares uitgeleid.

Het huis van zijn vader ging hij langs, want hij schuwde gesprekken over pijnlijke onderwerpen. Graag was hij maar weer gauw naar Delft terug gegaan. Hij voelde zich echter nog in het geheel niet opgemonterd.

Om Grietje te pleizieren, trok hij dus verder. De volgende dag in Haarlem zette beter in. In de vertrouwelijke kring der goede vrienden, viel het hem gemakkelijker te spreken. Hij flapte er alles uit wat hem drukte. En de Haarlemsche drinkebroers hadden uitgelaten lol over Jan's confessies.

„Hoor me daar zoo'n Delftsche magistraat eens aan. De duurte druipt hem uit zijn tronie en nog is het klagen en tandengeknars. Zie toch zulk een mantel eens, van het fijnste laken! Ik ben grootsch op je man.” En Van Ostade zat hem weer te bekloppen en blauwe plekken te stompen als van ouds.

„Jullie hebben mooi praten,” zei Jan, „ik zit er maar mee. Was ik maar arm!”

Was ik maar arm! Wie had ooit zoo iets drolligs gehoord? Ze sloegen zich op de dijen en ze wierpen de kop in de nek en de smoelen gingen wagenwijd open met zulk een

gebulk, dat de voorbijsjouwende waagdragers er verwonderd van opkeken.

„Ja,” zei Jan, „’t is zoo lang als ’t breed is. Ik hou ook van geld, zoolang als het rolt — maar zoolang als je er op moet blijven zitten, is het ellende, niets dan ellende.” Ellende! De monden scheurden weer open. Een paar jongetjes kwamen voor de kroeg staan gapen, een oude man stond stil, een paar meiskens oogden monkelend naar binnen.

„Moet je begrijpen,” zei Jan, „ik als brouwerszoon en baas van de „Lelie” ben natuurlijk deken van het gild. Zit ik me daar elke Zaterdagavond met een zilveren ketting om mijn nek heen. Zoeken ze me aan voor de vroedschap.”

Voor de vroedschap! De muilen sloegen als bakken open en het geluid, dat er uitkwam, was nu zoo oorverdoovend, dat er een heele toeloop van volk voor de herberg stroomde. En Jan zat nog altijd onbewogen. Ja, was het dan niet rampzalig? Wat kon je er aan doen?

Van Ostade, wien dikke tranen over de wangen biggelden, kwam eindelijk weer een beetje op adem en profiteerde ervan door op wonderlijk schorre en laffe toon te zeggen:

„Manneke, manneke, je laat me lachen.” Waarop de anderen weer in nieuwe flauwtes vielen.

„’t Heugt me nog als de dag van gister, dat je bij ons kwam, wat jou Saac?”

„Of ’t me heugt,” bromde de roode.

„Dat ventje was zoo mak als een schaap. Hij vroeg behoorlijk een potteke bier en een pijpje. Maar tegen de avond was hij zoo ziek als een kat. Zoo uit moeders handen kregen wij hem aan de borst. En zie nu, wat er uit gegroeid is: een Delftsche burgemeester!”

„Ja, lachen jullie maar,” zei Jan, „’t is treurig genoeg.” En hij keek zoo komiek de vergadering rond, dat ieder-een weer begon te gieren.

„Eerst komt hij me aanzetten: ik verrek van de schulden. Dan vertelt hij ons: ik crepeer van de honger en nou is de knaap weer te rijk. Hoe moeten we toch met je aan, malle?”

„Rijkdom is makkelijker te genezen dan armoede, schat ik,” zei een der vroolijke broeders. „Geef de boel maar hier, Jan, dan verdeelen wij de buidel.”

Toen begon Jan nog eens opnieuw te vertellen van zijn leven vol moeiten en overlast.

„Wat moet ik met zoo’n heele brouwerij, ik heb liever een vat tegelijk,” zei hij.

„Gooi de heele zaak aan kant, mijn jongen. Dat is toch niets voor jou.”

„Ik heb nog vier en een half jaar huur aan de „Lelie”. Nog vier en een half jaar! Ik moet er niet aan denken.”

„Ben je zot? Zoolang? Je kan wel dood zijn in dien tijd.”

„Ik ben ook geen twintig jaar meer,” piepte Jan benauwd.

„Hoe oud dan wel?”

„Dertig!”

„God, wat een ouwe kerel. Schei dan uit met dat gespurrel. De jaren die je nog resten, kan je beter verschilderen. Je bent een beroemd man, weet je dat wel? Kom in Haarlem wonen. Je kostje is gekocht.”

„Ja, kom in Haarlem,” riepen de kerels allemaal. „Kom bij ons. ’t Is hier een lollige boel. Laat ze zich in Delft maar een ongeluk brouwen.”

„Ik weet wat,” riep een mager ventje, dat uit Leiden kwam. „Nu heb ik iets voor je, Jan Steen, daar zul je plezier in hebben. Net iets voor jou, niet te groot, niet te klein, vlak aan het bosch, dicht bij het kasteel, pal

aan Leiden, wat wil je nog meer?" En hij zag zegevierend rond.

„Nu vooruit dan! Wat is het?"

„In Warmond. In Warmond weet ik een huisje voor je om in te wonen."

„Kunnen we er heen?"

„Natuurlijk, op slag."

Ze huurden direct een flinke sloep en daar ging het naar Warmond heen. Onder luide kortwijn werd de middag doorgebracht, kruiken en kannen waren aan boord. In de eerste de beste herberg werd een haastig maal genuttigd. Spoedig verzezen ze en met het Leidsche ventje voorop, ging het velden langs en bosschen door tot ze kwamen aan een klein huis, zoo propertjes en helder of het voor engeltjes gebouwd was in de Hemel. Want het stond in een tuin vol bloemen, die hoog en wild waren opgeschoten en de ranken aan het huis hadden de muren geheel overwoekerd. Het was een berg van groen, waar nauwelijks een deur en een luik meer uit stak.

Jan Steen was dadelijk onder de bekoring van dit lieve en vredige kluiken. De woelige drom werd er stil van. Hier te kunnen blijven, hier te kunnen werken elken dag. En de kinderen zullen weer een tuin hebben, peinsde Jan, en Griete zal hier gelukkig zijn. En hij was al bij voorbaat verheugd en stil van geluk. Maar dat mocht niet lang duren, want de bende werd wakker uit de droom en begon weer aan te gaan. Er moest wijn bij komen en Jan als kooper — want het huisje was te koop — bestelde in de herberg een vat tegelijk en zes muzikanten en hij leegde zijn volle buidel en er kwamen oesters en kreeften van her en der en er werd vroolijk gezongen en gezwaaid langs de weg en de vroolijke heeren werden op het laatst bij vieren en vijven in bedden

gestouwd en ze lagen als blokken zoo zwaar tusschen de krakende lakens.

Arm als Job, maar met een hart, zoo licht als een veder, kwam Jan Steen des anderen daags bij zijn Griete, die hij omhelsde zóó lang, totdat ze hem bad, haar het leven te laten.

„KOM PATERTJE, GEEF ER UW NON EEN ZOEN!”

Voor hij de kaars uitblies dien avond, met Griete in het groote bed gelegen, vertelde hij haar alles. En ze was diep ongelukkig, het goede vrouwtje. Jan was er heel en al door van zijn stuk.

„Dus je laat de boel hier zoo maar achter? Mijn lief, hoe moet dat gaan? Wij weten het vooruit . . .”

„Mijn schat, wij verpachten het alleen maar en trekken toch de opbrengst.”

„Zou je denken, Jan?”

„Welzeker. En misschien gaat het nog wel beter als ik hier niet meer ben.”

„Dus we hebben niet terstond weer lek en gebrek?”

„Welneen, mijn liefjen, het zal waarachtig wel gaan.”

Toen lachte ze door haar snikken heen en kustte haar Jan en zei zachtjes:

„Dan is het goed. Maar wat zal vader Steen er van zeggen?”

„Ik zal het hem niet vragen. Hij heeft mij niets gevraagd: ik zal het hem ook niet doen. Ik ben toch niet onmondig?”

„Zul je dan weer vroolijk worden voortaan?”

„Dat ben ik alweer. Het is van mij afgevallen. O, Grieten, je weet niet hoe benepen ik mij dikwijls voel. Het

is te groot voor mij, te veel. Delft ligt mij zwaar op mijn pens." En hij wreef zich onder de dekens over de maagstreek met een pijnlijk gezicht.

Grietje schaterde het uit.

„En nu?”

„Nu ben ik weer d'oude Jan de Smeerlap, uit de knoeien en vouwen los! Heerlijk vrouwtjen, je krijgt een huisjen zoo lief als een duiventilletje. We zullen dan weer gauw op eitjes zitten." En hij fnuikelde gezelligjes tegen haar aan.

„Wil je 't laten, malle peer.”

Jan blies de kaars uit, wijzelijk.

Met verwonderlijke snelheid had Jan Steen orde op zijn zaken gesteld. In het gild was menig klein meester, die zijn oudsten gezelschap wel eens loozen wilde. Het viel dies niet zwaar een fikschen werker uit te zoeken, die de pacht aandorst. Alleen . . . er moest een notaris bij te pas komen en Jan was schuw voor witte beffen. Doch handig en vlug werden de beslommeringen door den pachter geklaard. En toen het niet meer te herroepen was, kwam vader Havick op hooge pooten Delftwaarts, rood als een kalkoensche haan, brieschend als een leeuw en vervaarlijk stampend.

In een oogwenk stonden brouwerij en woonhuis nu op stelten. Hij raasde hier, hij raasde daar. Hij schold op ieder en alles. Hij schetterde luid uit zijn verontwaardiging. Hij zegde credieten op en stelde onmogelijke eischen, terwijl Jan rustig wat ging schetsen op zijn werkplaats.

Toen al zijn krachten verbruikt waren, viel de oude er ademloos binnen, zeeg op een bank neer en wischte zich het hoofd af met een rood zijden doek. Daarop had Jan

gewacht. Hij sprak rustig en tevreden als was alles koek en ei:

„Ziet vader, ik heb de brouwerij nu zoo opgevoerd, dat er een uitlegging noodig zijn zou. Daaraan wil ik evenwel niet beginnen. Ik neem zulke zware zorgen ongaarne op mij. Dus laat ik de zaak met zuiniger middelen drijven, behoud zelf alleen het hoognoodige en leg mij voortaan meer toe op mijn andere kunst. Hier zijn de papieren. De pacht is ingegaan. Wij zelve vertrekken in de volgende week. Dit is uitstekend licht. Wilt ge even stil zitten voor mij, vader?”

„Wat ben je toch voor vleesch en bloed?” kreet Havick Steen. „Daar zit in jou geen ziertje ernst. Ik heb de boel bekeken, het loopt niet goed. Er wordt teveel vermorst. Je had geregeld moeten schrobben. Je mout ligt te beschimmelen: er wordt teveel op eenmaal ingekocht. En er wordt niet gelet op de zuiverheid. Zóó zal je het nooit bolwerken. En nu laat je het nog aan vreemden over ook.” „Zit nu even stil.”

„Nee, ik wil niet stil zitten. Zit jij maar liever stil in Warmond. Je bent wel vroeg er aan toe! Ik ben al zestig, maar nog niet zoo ver. Heb je 't van jezelf niet, dan heb je 't van je kinderen, de lasten

„Kom, kom, vader, zie toch niet alles zoo zwart. Ik werk toch hard en ik beloof U, dat ik je niet meer lastig zal vallen. Bedenk eens hoe kneuterig het voor Grietje en de kinderen is daar buiten te zitten en zoo dicht bij huis.” De oude bleef korzelig en ging spoedig heen met een smartelijk gezicht en Grietje wist niet beter te doen dan hem hartelijk vaarwel te zoenen, hetgeen hij zich liet welgevallen met een norsche lip.

Het was wel ver in de zomertijd, maar nog droegen de
208

boomen hun volle bladertooi, toen ze dan eindelijk in het Warmondsche lusthofje gehuisvest zaten.

Jan Steen genoot bovenmatig van het verrukkelijke zonnehoekje, dat hij zich had verkoren. De eenvoud, die hem zoo lief was, had hij weer terug. Er was een groote keuken, waarin zij huisden; een ruim werkhok grensde eraan. En boven waren kleine vertrekjes, waar hun beste meubelen stonden en hun zachte bedden waren gespreid. Dan was er de tuin, die heerlijke woestenij van groen en bloemen. Hij kon er weer op uit, de velden langs, de bosschen in. Hij zag weer zijn boeren terug. Hij hoorde weer om zich heen het gefladder van hoenderen, het gekwaak van eenden, het gegaggel van ganzen. Zijn eigen erfjen bevolkte hij ook met al die rare glansoogige dieren. De kinderen jubelden luid en strooiden hun 't voer en Griete verloor haar steedsche kleur en liep er weer rond zoo blozend als een appeltjen en in een gezellige boersche hobbezak gekleed. Jan stak zich in hemd en broek, een floddermuts op de kop. Hij legde den heer volledig af, met een zucht van verlichting en innig welbehagen. Ook kwamen er varkens in het hok achter tegen het walletje aan en Jan maakte zich voorstellingen van rookende hammen en worsten in de breede keukenschouw, zoodra het winter werd.

Zijn werkplaats was alras weer gevuld met gebrekkelijk huisraad en potten en pannen en flesschen en kruiken. En er zaten al gauw weer de zonderlingste lieden schrijlings op de bank met een pijpje in de mond en een deukig potteke op 't slobberig hoofd. En ze kletsten en zwetsten tegen Jan, dat het een aard had. Maar hij wikte en woog en werkte zich in 't zweet en als ze goed en wel op 't doek waren gebracht, dan zat hij er eens bij en met veel gerinkink werd er een kruikje uitgeschonken in kroesen

en er werd eens geklonken op den boer en den buiten, zooals het huislui betaamt.

En in de middag ging Jan eens in zijn hof en snoeide aan de struiken en sneed aan de heg en haalde de eiers uit het hok en waschte de hofhond en hielp er zijn Griete met het bleeken van de wasch op het stoppelveld naastaan.

En des avonds zaten zij in hun hofje bijeen, gelukzalig als twee minnenden zoo jolig en jong.

Ook kregen zij er nieuwe vrienden. Op een avond kwam er een man voorbij met een zwarte steekhoed op en een mooie stok in de hand. Hij bleef voor de heg staan en maakte een buiging, zoo galant als een groot heer uit stad. Jan stond op van zijn bankje en vroeg hem in te komen en de doctoer — want het was er zoo een — kwam zitten bij hen en sprak ervan, dat de avond zoo zoel en zoo schoon was en dat het hem deugd deed den schilder Jan Steen te leeren kennen. In Warmond werd het reeds rondverteld.

Griete was niet weinig grootsch hierop en ze lachte haar Jan eens aan met een kleur van plezier en de doctoer vroeg te mogen kijken in de werkplaats en Jan leidde hem daarheen en liet hem alles zien wat er hing.

Maar Griete wilde niet onderdoen voor haar man en ze verzocht den geleerden heer ook naar haar kinderkens te komen kijken, die boven lagen in hun kribben, de vuisten gebald. En zooveel goeds als hij gezegd had over de werken van den jongen meester, zooveel zei hij ook van de knaapjes en de meiskes die hem getoond werden met een kaars. En hij vertrok belovend eens weer te komen als ze wakker waren en speelden in de hof.

De volgende dag al kwam hij terug met in zijn armen een potlammetje gedrukt en hij schonk dat de kinderen, die blij waren met het diertje als met een aardig speel-

ding. Er werd een hokje voor getimmerd en Jan schilderde het blauw en geel en Grietje naaide het diertje een schoone blauwe strik om het halsje met een belletje er aan. Maar al die pracht was gauw weer versloerd en verslonsd, want de kinderen Steen waren wilde bengels en ze reden, zoodra het lammetje een schaapje was, het arme dier als een paard.

Na den doctor kwam op een morgen ook de heer pastoor eens zien, wat Jan en Griete voor zielen waren. Maar hij bleef niet wijlen in de hof. Hij zat spitsneuzig en bleek in de keuken op de eenige stoel, die er slingerde, terwijl de bolle Jan zijn pijp opstak aan het houtvuur in de schouw, waarboven Griete's waterketel zong. En het vrouwtje zat er bij met haar mandje ooft en sneed het in stukjes voor het warmoes, want „mijnheer” zou haar deswegen wel verschoonen.

En „mijnheer” was heel neerbuigend en gaf haar oorlof voort te gaan en toen hij vroeg of zij zoo hun bestaantje wel hadden, zei Jan wat aarzelend, dat het nog wel zoo-wat lukte.

„Heb je al wat werk hier in de buurt?”

„Werk genoeg,” zei Jan, „meer dan ik af kan.”

„Zoo,” zei „mijnheer”, „wel en wat doe je dan?”

„Schilderen voor de kost.”

„Zoo,” zeit 't pastoortjen. „En bij welke meester?”

„Ik ben meester zelf,” zeit Jan.

„Zoo, zoo. En waar is je winkel dan?”

„Hier achter,” zeit Jan en meteen bracht hij hem in zijn werkplaats. Vol verbazing keek de geestelijke heer in het rond.

„Ah, dus zijt gij een constenaar?”

„Zoo ge wilt, eerwaarde, en een brouwer.”

„Een brouwer? Waar is dan Uw brouwerij?”

„In Delft,” zegt Jan.

„Mijnheer” ’s gezicht raakte tamelijk uit de plooi en heel en dal rood.

„Daar werkt mijn vader ook,” zegt hij opeens. „Is U misschien de Heer Jan Steen Havickszoon van Leiden?”

„Dezelfde,” zegt Jan.

„Heden, heden,” stamelde „Mijnheer”, dan zijt ge mijn vader’s meester, heer Steen. Duidt me toch vooral niet euvel.”

„Wat zou ik,” zegt Jan, „neen houdt je gedekt, want „mijnheer” wilde zijn hoedeken lichten. „’t Is hier tamelijk koud. Houd ze maar warm.” Maar „mijnheer” hield het niet goed uit: Hij stond op en maakte een neiging voor vrouw Steen en wilde de deur uit, maar wist niet hoe en toen hij er eindelijk belandde, stond er een jong schoon zusterken voor, in ’t grauwe pak der klopjes.

Het zusterken bloosde en neeg en zei:

„Mijnheer Pastoor . . .”

En mijnheer neeg evenzeer en liet het klopje door. Maar Jan Steen fronsde de wenkbrauwen. Wat wilde al dat geestelijk volk van hem? Hij hoefde toch niet bediend te worden? Maar eensklaps verhelderde geheel zijn bolle gelaat en hij sprong op het zustertje af en gaf haar een klappende zoen en nog een en nog een met de armen stijf om haar nek en ’t pastoortje zette gauw weer zijn hoedeken op en vloog het deurgat uit, purper als een gekookte kreeft.

Nog was Grietje verbaasd en ze riep al:

„O Jan toch!”

Maar nu zag zij het ook op eens. ’t Was Swaantje, Jan’s bloedeigen zuster, van wie men al wist, dat ze t’avond of morgen de wereld de rug zou laten zien.

Dat was een prettig bezoek. De kinders werden uit hun

speelhoeken gehaald, het schaap en de hond en de varkens, alles werd moeie getoond. Ook de kippen en de haan, de eenden en de ganzen moest zij bewonderen.

Het zusterje was heelemaal overstuur. Wat een hartelijke ontvangst genoot zij hier en zoo stemmig als zij was, toch keken haar glinsterende oogjes tevreden en blij in het rond. Jan zat hier ook heerlijk in dit wingerdbegroeide huis. En hij werkte aan bijbelsche tafereelen, groot en statig.

„Wat zeg je er wel van, lief Swaantje,” zei Jan en hij pakte haar nog eens pardoes om het middel.

„Dat ge Uw vrouw liever pakken moest maar mij niet,” zei het klopje bedaard.

„Haar pak ik toch wel, maar jou heb ik zoo zelden,” plaagde Jan. „En je bent toch mijn lievelingszus, al wil je niks van mij weten.”

„Hoe gaat het met de brouwerij?”

„Ik hoop er het beste van,” zei Jan.

„Wat maak je vader toch altijd aan het schrikken, Jan. Hij is altijd van streek als hij bij je is geweest.”

„Is het hier dan niet goed? Werk ik dan niet?”

Swaantje streelde de kleine kinderen over hun blonde bolletjes en uit een zakje nam ze voor elk een koek.

„Het is hier heerlijk,” zei ze, „en je werkt ook braaf. Maar vader is altijd weer ongerust.”

Jan werd er stil van.

„Wat moet ik daar aan doen? We kunnen niet allemaal hetzelfde zijn. En dat is maar goed. Als Grietje tevreden is, ben ik het ook.”

Grietje zat er zoo vredig bij en deed zoo opgeruimd haar plichten, dat Swaantje er niet lang strak onder blijven kon.

„Het is wél,” zei ze, „ik zal het vader zeggen. Ik zal hem

gerust stellen. Het is goed zooals het is. Ieder vogeltje zingt zooals het gebekt is. Wijbrandt is een brouwer, net als vader. Moeder is er blij om."

„En om mij? Is ze om mij ook bekommerd?"

„Neen ze. Ze zegt altoos: Laat Jan maar betijen. Hij weet toch wat hij wil."

„Dacht ik het niet!" jubelde Jan. En hij pakte in zijn vervoering het klopje al weer beet en gaf haar de noodige klappende zoenen.

Juist toen kwam het pastoortje de keuken weer in. Toen hij de zoenen hoorde, wilde hij wel zóó weer omkeeren. Maar Jan had hem al bij de lurven gevat.

„Wacht eens, eerwaarde heer, je bent toch ook een brouwerszoon. Kus Uw zuster in den Heere. Daar kan geen kwaad bij: het is een brouwersdochter, Swaantje Steen. Ik hoef U niets te zeggen."

Het bleeke ventje rukte zich los.

„Laat mij, heer Steen, het vleesch is zwak."

„Hoezee!" juichte Jan. „Dat is nog eens een woord uit een geestelijke mond!"

„Jan, blijf bedaard," zei Grietje. „Je maakt het te bont. Gaat zitten Mijnheer. Stoor U niet aan hem. Hij is zoo blij met zijn zusje, dat hij wel dronken lijkt." En ze stond op en tapte een kan bier uit de kelder en zette wat kroesen neer en het pastoortje kwam weer op zijn gemak en toen hij bekomen was van de ontsteltenis, begon hij een omstandig verhaal. Op het kasteel had men gehoord, dat de familie Steen hier was aangekomen. Men was verlangend den schilder en zijn vrouw daar te ontvangen. Men rekende morgen op hun komst tegen de tijd van het middagmaal.

Jan was uitgelaten door deze invitatie. Hij noodde den geestelijke uit vandaag te blijven eten en Griete zag eens

om naar de pot en Jan plukte handig een paar hoenen en zoo werd het een opgewekte avond.

Mijnheer ging weg met een hoogrood gelaat, druipend van dankbaarheid en het klopje werd boven gelegd in een lekker veeren bedje en de volgende dag reisde ze naar Leiden terug, beladen met groeten en door Jan uitvoerig afgezoend voor alle zonden door hem tijdens haar oponthoud bedreven.

LANDELIJKE FESTIJNEN

Tegen den middag legde Jan zijn boerenkleeren af en stak zich in het lakensch heerenpak, de wiegelende pluimhoed stond hem vrij manhaft: met welbehagen bekeek hij zich in de spiegel. Grieteken, in het zij, zat op een stoel en lachte hem uit.

„Ja, Griete, wij gaan naar het kasteel, mijn lief. Wij moeten de lieden daar geen schande aandoen,” en hij streek zijn knevels op, die slap en verward neerhingen. De kindertjes waren ook propertjes aangedaan.

Het was maar een korte wandeling langs de groote weg — toen schuifelden zij het hooge hek binnen en het bruggetje over en belandden in de ruime tuin.

De kleine jongens renden vooruit, maar kwamen gauw geschrokken terug, want twee prachtige, fiere pauwen, stapten met ontplooid staarten trillend op hen af.

„Konden we maar hier blijven,” zei Jan. „Wat geef ik om die groote heeren?” en hij dook neer in het hooge gras.

„Kreukel niet je hoos en wambuis,” zei Grietje bezorgd en tegelijk legde ze beschermend haar handen om de kinderen heen, die tegen haar opkropen. Op het pad

kwamen hun nog meer pauwen tegemoet en groote kalkoenen met vlamrende kammen en bloedige lellen. Zij loosden hoogpootig hun schorre kreten.

De kinderen sloegen aan het gillen en verscholen zich achter hun moederken. Jan was met een sprong op de been.

„Koppen dicht,” zei hij, „of wij maken rechtsomkeert. Wat drommel, wij zijn voor ons plezier uit.” De kleine grienebalken moesten langs het kokhalzende pluimvee voortgesleurd worden. De kleine Eefje liep zoet mee met een stil snuitje, maar het wiegekind Kathrijntje begreep er nog niet veel van en lachte in haar onnoozelheid allermenzaamst tegen de kleurige dieren. Van louter pret kletste zij vader, die haar op de arm droeg, in 't gezicht. Jan was ver over zijn ongeduld heen. Kinderen zijn hinderen, zei Vader Cats. De man had schoon gelijk, maar wat deed je er aan. Met een steen om de nek in de vaart plompen ging ook niet. Thaddeus trok hem bij de hand:

„Kijk eens, vader, wat is dat?”

„Dats een ree, mijn jong; ziet eens hoe sierlijk.” En Jan was weer verdiept aan het kijken. Ook Griete zag om. Zoo stonden ze wat en merkten niet, dat een grijsaard, blootshoofds met zilveren haren, hen glimlachend gadesloeg. Hij droeg een prachtig geplooid kraag naar oud fatsoen en een deftige mantel hing hem om de schouders.

„Vader, een man,” waarschuwde Thaddeus fluisterend. Jan keek op. Door 't kindje in zijn armen was hij onmachtig de hoed naar goeden trant af te zwaaïen. Dies legde hij Kathrijntje haastig neer in 't gras, want hij had zich beloofd bij zijn aankomst een galant en fraai manuaal te maken. Toen volgde de pluimstrijk en de

neiging en Griete maakte een dienaressen en gebood de knapen de hoedjes te lichten, hetgeen niet zonder moeite en booze blikken tot stand kwam.

Doch de bejaarde edelman nam de wil voor de daad en zei verheugd te zijn den treffelijken meester Steen en diens gracielijke gade en liefvallige kinderen als zijn gasten te mogen begroeten en hij leidde ze langzaam keuvelend door de tuin de richting op van het kasteel. In een ruime koepel zat een groote familie bijeen. Een deftige oude vrouw, met fijn geplooiselde kanten muts op 't witte haar, eenige rijk uitgedoste jongere vrouwen en mannen in zwierige kleedij en wat opgeschoten knapen en meiskes. Twee hooge zetels stonden blijkbaar voor de gasten gereed.

Maar toen Jan en Griete daar zoo met hun heele kindertal binnen vielen, was de plechtige ontvangst grootelijks verstoord. De jonge maagden vielen op de kleuters aan en gaven ze handjes en kusjes en schikten aan hun mutsjes en strikjes en vochten met elkaar om er een te bemachtigen.

Hun ouders deden al hun best ze tot de orde te roepen en de oude edelvrouwe glimlachte zoo lief en waardig, dat Grieteken, die eerst wat beduusd was, geheel op haar gemak geraakte.

Jan Steen was gemakkelijk met iedereen, of het een huisman was of een groote sinjeur, 't was hem om het even.

„Gijlui had zeker niet verwacht, dat wij onze kruipertjes zouden meebrengen, nietwaar? Maar ziet eens, meiden en knechts houden wij er niet op na, hier op den buiten. In stad was dat anders.”

„Ge bezit een brouwerij, heer Steen. Ik heb het vernomen,” zei een der heeren.

„Een brouwerij!” De oogen der jongens begonnen te schitteren.

„Mogen wij die eens zien, Sinjeur?”

„Welzeker, gaat maar mee naar Delft, dan zal ik je alles laten zien en dan moog je eens een kroes van het allerbeste proeven.”

„En wij dan?” vroeg een der meiskes, een zeventienjarige, rank en blank, met mooie donkere oogen en een klein bosje gloeide op bei haar zachte wangen.

„Als de joffers door het moutsop willen waden,” zei Jan Steen, „dan zullen ze mijn klompen moeten leenen, maar je moogt ook wel mee, mijn zoetje.”

De dames en heeren lachten en het meiske bloosde nog meer.

Toen kwamen twee bedaagde dienstmaagden met kannen en roemers aan en weldra stonden die volgeschonken en er werd vriendschap gedronken, vroolijk en onbevangen. En ook Griete kwam los en vertelde van elk harer kleinen de streken en zetten en Jan klungelde er wat doorheen of het waarheid was of niet. Maar allen vermaakten zich zeer met hem. En toen de vrouwen samenpaktten over de dingen der vrouwen, drong Jan de heeren in een hoek en vertelde hun achter de hand menig gek ding van de boeren op het land en ter kermisse en ter slacht. En er werd zeer hard gelachen in die hoek.

Maar de jonge meisjes speelden met de kleine kleuters in de tuin en lieten ze dansen en springen op het gras, en bloemen plukken, terwijl de groote jongens Thaddeus meenamen naar de stallen.

Zoo werd het al genoegelijk en genoegelijker. Totdat de waardige vrouw des huizes oprees en in de handen klapte. Want ze had vernomen, dat het ammelaken lag gespreid. Nu, er was honger in het land, dus werd er niet lang ge-

treuzeld. Grootvâar nam oude Grootmoeder onder de arm en die beiden gingen kalm voorop en daarachter volgden de anderen druk koutend.

Toen Jan Steen de eetzaal binnentrad, zag hij daar tot zijn verrassing een van zijn beste doeken hangen in een groote notenhouten lijst. Hij stootte zijn Griete eens aan en fluisterde:

„Kijk eens, ken je dat nog, wijfje?”

„Dat zou ik niet kennen, lief,” en ze drong er voor en keek er naar met een minnend oog.

Toen ze merkte, dat allen reeds aan tafel zaten, kreeg ze een hoofdje als vuur zoo rood. Maar Jan hielp haar door haar verlegenheid heen, want hij zei:

„Ja, mijn Griete is een schildersdochter.” En hij vertelde van allerlei: hoe hij leerling werd van den ouden van Goyen en hoe hij er zijn meiske had leeren liefhebben, maar ongelukkig klapte hij zooveel uit de school, dat zijn Grietevrouw er nog bedeesder onder werd. Men deed echter of men het niet merkte en de heeren losten Jan's schuld in door ook van hun meiskes en liefdes te spreken, zoodat het de beurt der edelvrouwen was om te blozen en te smeeken om discretie. Grootmoeder stelde echter het tafelgebed in en daarmede waren ze voorloopig veilig.

Na het gebed bleef de stemming ingetogen, totdat een der heeren Jan Steen de vraag stelde: hoe hij in het schildersvak was geraakt. Nu kwam onze Jan eerst recht op zijn praatstoel. Behalve de oude lui hadden ook de jongens en meisjes danig schik van zijn verhalen. Ze bleven na tafel als klitten aan hem hangen en leidden hem overal heen in de tuin en op de hoeve en in de stallen en schuren. Jan werd er weer kwajongen van, zoo goed beviel het hem hier op 't kasteel. En het maal was goed geweest en de wijn matig maar fijn van keuze. In de allerbeste stem-

ming liet hij met zich sollen, tot groot vermaak van de gastheeren, die hem niet wisten voor zich te behouden.

Maar toen het donker was geworden in het park en in de koepel bij een enkele kaars de vrouwen nog wat babbelden, bleken de kinderen Steen alle vier in slaap.

De bejaarde heer stond er op, dat er een koets werd uitgehaald, maar hiertegen verzetten Jan en Griete zich met alle macht.

„Wij kunnen ze dragen, het is niet ver.”

„Ge kunt ze toch niet allemaal alleen dragen? Wacht eens, Joan en Adolf gaat mee en draagt een kind voor den heer Steen. Twee jonkers, blij met de opdracht, namen de jongens op de rug en er werd een hartelijk afscheid genomen.

„Ge moogt hier zooveel komen als ge wilt, meester Steen. Gijlieden zijt ons zeer welkom.”

„Dat houdt ik mij voor gezegd,” zei Jan, „de hof hier is rijk aan bosschage en allerhande pluimvee en er is mij zeker veel aan gelegen er te werken. Ik dank U ook zeer voor alles.”

Toen de kinderen dien avond in de kribbe lagen en Jan zijn lakensche plunje aan de haak hing, zei hij tegen Grietje:

„Wat zeg je er van, wijfjen, zoo onder de adel te verkeerren. Heb je geen voornaam houwelijk gedaan?”

„Toch ben ik blij weer in huis te zijn, Jan, het lag mij machtig zwaar op de maag. Heb je wel gezien, dat de heeren binnenskamers nog hun handschoenen droegen? Die zullen ook niet veel uitvoeren en van 't werken niet krom worden.”

„Ik moet ze schoon gelijk geven,” zei Jan, „het is maar niet mooi om te jagen en te rijden naar hartelust! Ik gaf daarvoor mijn verfwinkel en al!”

„Neen toch?”

„Neen, liefjen, neen en zeker niet mijn Grietjen.”

De winter kwam en waarlijk hingen de hammen en zijden spek in de schouw, want Jan Steen had twee van zijn varkens geslacht.

De pachters in de buurt om het kasteel waren met den schilder en zijn vrouw dikke vrinden geworden. Dit bracht vertier en gezelligheid. Pastoortjen vertoonde zich juist niet veel. Hij was er al te benauwd voor om in dat huisje zedeloze tafereelen te moeten aanschouwen. De ontvangst van het kloppen ging hem niet gauw uit de gedachte en hoewel het in de buurtschap bekend werd, dat het Jan's zusje geweest was, hij voor zich vond toch die broederlijke kussen te warm. Bovendien: was Jan Steen niet de broodheer van zijn eigen ouden vader in Delft? En gaf het pas zijn broodheer te betichten? Want als herder mocht hij niet berusten in de voorstellingen, die hij bij zijn bezoeken veelvuldig op de werkplaats had gezien. Kroegen en kitten, bordeelen en kermissen, zij kwamen weer terug en ze lagen vol brakende, krakende kereltjes en lodderlijke wijven met afgezakte kousen en opgesjorde rokken. Jan Steen schepte een groeiend behagen in deze figuren. Steeds feller wist hij de hartstocht, welke die menschen bewoog, te typeeren. Al hun trekken werden er door verwrongen. Op heeterdaad moest hij ze betrappen. Hij ging er op uit, hij verkeerde in kroegen, dronk kwansuis kan na kan en tierde voor de leus met de heethoofdige schreeuweelijken mee. Maar in werkelijkheid bleef hij kalm en oplettend. En goede vrienden met allen. Want hij wist voor iedereen een woord, voor de wijzen een wijs, voor de zotten een zot.

Ook de doctoer kwam menigmaal aan hun haard zitten

en hij verwonderde zich dikwijls over Jan's letterkennis. Neen, die was niet gering. Hij had veel boeken gelezen en er over nagedacht en er menig ding uit onthouden. Maar het meest had hij toch buiten boeken geleerd. En de oude man bekende zich, dat hij wel langer geleefd, maar veel minder ervaren had dan deze jolige schildersbaas van amper dertig jaren. Welk een verscheidenheid van lieden had hij niet ontmoet in zijn wisselend leven! En van allen was hem iets ter harte gegaan, dat hem bijbleef. Die schat binnen hem wies ongemerkt aan, en loste zich op in een steeds rijkere stroom van levende tafereelen. Nimmer lagen zijn penseelen stil; hij was altijd bezig met zijn werk, zoolang maar de dag duurde en hij joeg de kinders, die in zijn werkhok binnendrongen terug naar de keuken en Grietje hielp hem, want ze haalde ze tot zich en maakte hem de handen vrij. Zoo schoot de wintertijd rustig op.

Maar daags vóór Kerstmis kwam er een toe-slede over de sneeuw gevaren en ze hield stil voor het huis en Griete kwam naar voren en riep:

„O heden, Jan, kom eens gauw zien wie daar zijn!” zoodat Jan haastig uit zijn raam zag en naar buiten rende en zijn goede moeder in de armen sloot en zijn vader de hand drukte, die sedert de ruzie in Delft niet was komen opdagen. Ook waren er Marije en Duifjen, de jongere zusters van Jan en het was een koddig gezicht haar verbazing te zien over dit knusselijk buitengedoe. Want ze waren al wat deftig opgebracht en steedsche jofferen op en de op. De kleinkinderen werden schoon en gesteven binnengebracht en alle harten raakten los en lacherig van dit speelsche stel.

Iets ontbrak er aan Grietje's geluk: haar eigen goede lieve vader. Maar toen het tijd voor het avondbrood werd

en Grietje melk in kroezen schonk, kwam er een klopje op de deur en daar stond hij al, roodneuzig van kou en met hageltjes in de grauwe haren, onder de bontmuts, vader Van Goyen.

Nu was het innig, warm en wonnig binnen: vrede was dezen huizinge en zoo gingen zij vereend den heiligen Kerstnacht in en ter kerke. Jan zou op de kleinen passen: hij was er de naaste aan toe, daar Griete al zooveel missen had moeten overslaan. Jan zou dan tevens de kruidenwijn bereiden, die voor het avondmaal dienen moest. Hij hoorde in de verte de kerkklokken luiden en hij stond eens op van nabij de haard en dacht:

„Kom, ik zal eens een vuurtje aanleggen in mijn werkplaats. Wellicht beëindig ik nog mijn doekjen.” En met de blaasbalg in de hand dreutelde hij naar achter en stapelde houtblokken op langs de schouw en hij stak de brand in wat losse knetterende rijs en wierp er bedachtzaam blokje voor blokje overheen. Doch de bevroren sneeuwlaag op het dak scheen zooveel roet en stof in de schoorsteen te hebben tegengehouden, dat die geheel was dichtgeklonterd. En het begon dus hevig te walmen en te rooken, zóó dat Jan de tranen in de oogen sprongen. Hij deed de deur dicht om de rook niet te verspreiden en smeet het raam open en toen hij de winternacht zag raakte hij zoo aan het peinzen, dat hij op een bank neerzank

Er was een heftig geklop aan de voordeur maar niemand deed open en toch hoorden de kerkgangers duidelijk de kleine kinderen schreeuwen boven in het huis.

„Jan is uit gegaan,” zei Grietje verdrietig. „En hij had zóó beloofd op de kinderen te passen.”

Moeder Lijsbeth was zeer ongerust.

„Ik vreeze maar, dat hij is omgebracht,” zei ze. „Zoo alleen in een vrijstaand huis, ik zou er bang voor zijn.”
„Welneen, moertjen, hij is er uit geloopt, het verveelde hem hier, let op mijn woorden.”

Vader van Goyen morrelde aan de luiken.

„Hoe komen wij er in?”

Alle deuren gingen zij nazien, maar alles bleek gegrendeld.

„Het zoldergat staat open,” zei Griete. „In 't schuurtje ligt nog een ladder van de appelenpluk. We zetten die tegen het huis en kruipen er van boven in.”

„Hij is dronken, wat ik je brom,” mopperde vader Havick, „maar ik zeg je: mij zul je de ladder niet op krijgen. Ik heb mijn leven te lief. En moeder ook niet.”

„Dan ik,” zei Jan van Goyen.

„Neen gij evenmin,” zei vader Steen.

„Mogen wij, vader?” vroegen Duifje en Marije tegelijk!

„Ja, laat ons gaan.”

„Och kom, laat mij toch,” zei Grietje.

„Neen,” besliste Havick, „blijf jij hier, jij bent een moeder van kinderen.”

Duifjen en Marije hadden zeer veel lust om maar dadelijk de klimpartij te beginnen. Met Grietje haalden ze de ladder en plaatsten hem tegen het huis.

„Aleer je gaat,” zei Moeder Lijsbeth, „stroop je rokken op.”

„Doe ze uit,” besliste hun vaar. En zoo was het, dat de slanke meisjes als twee lichtstemmige knapen gichelend de hoogte in gingen, stap voor stap. Zij waren jong en dus niet ongerust, veeleer verheugd met het avontuur na de lange kerkdienst en ook nieuwsgierig. Want zonder rokken bleven het vrouwtjes.

In angstige spanning volgden de anderen haar bewegingen tegen de nachtelijke hemel en over het besneeuwde dak, helder wit in de maneschijn.

Gelukkig, daar waren ze boven, één voor één verdwenen ze in 't nauwe zoldergaatjen. 't Was maar goed, dat ze ranker waren dan onze Grieteken: 't vrouwtje was er gewis in blijven steken.

Toen bleef het stil een tijd. Alleen hoorde men in het huis een zwak gestommel, terwijl nu alle kinderen tegelijk hun kelen opzetten. Daar ging een luik open en een lichtje werd ontstoken. De voordeur wierd ontgrendeld en een der meisjes in haar broek lichtte hun bij aan de deur.

Zij liepen her en der alle vertrekken af en vonden geen Jan. In zijn werkplaats was het donker en koud: hij kon daar niet zijn.

„Toch is hij hier,” zei vader Havick, „maar hij ligt in een roes. Zou hij ons niet de kruidenwijn bereiden? Welnu, waar is die dan? Hij heeft hem opgedronken, wat ik je brom.”

Maar Griete duwde de deur van de werkplaats open en zag in een donkere ruimte. Doch daarin uitgezaagd zag zij een klein verlicht vierkant, waarin de maan stond te glanzen als een parel zoo rein en in het flauwe licht van dien parelschijn zag zij een donkere gedaante liggen, onbewegelijk. Zij vloog erop aan en zij greep en voelde: hij was warm, hij ademde en zij rende het woonvertrek in, pakte een kandelaar en was in een oogwenk weer naast hem op de grond. Nu sloeg hij de oogen op.

„Waar ben ik? O, Grietje, mijn lief, ik heb zoo gedroomd!”

„Zie je wel, heb ik het niet gezegd: daar ligt hij in zwijm. Waar heb je de wijn gelaten, zuiplap?”

„Ik heb gedroomd,” zei Jan, „maar niet van wijn. Ik was in slaap. Ik heb niets gehoord . . .”

Alles sprak dooreen en verbaasde zich over die vaste slaap

van Jan, maar Jan zelf verbaasde zich niet. Hij wist, dat slechts voor enkelen de groote onvoorziene droomen zijn. Spoedig waren allen in touw om van het maal te maken, wat er van te maken was, de kinderen in slaap te sussen en de kruidenwijn warm te schenken in de kroezen. Tot opeens Jan Steen zegt:

„Maar Duifjen, wat scheelt er aan, ben je een jongetje geworden? En Marije! Maar kinderen, ik bedek mijn aangezicht van schaamte. Wat moet mijnheer pastoor daar wel van denken, die daar aankomt.”

Allen keken vol ontsteltenis naar de deur en Jan gaf de meisjes allebei een tik tegen de billen.

„Tjonge, jullie zit er nog goed in, maagden. Ik zal eens onder mijn oud roest naar een vrijer voor je zoeken.”

„Zijn dat Uw kerstgedachten, Jan?” vroeg de oude Van Goyen. „Foei toch, wordt eens een zedig mensch.”

Toen kwamen door de kerstnacht de speellui aan. Men hoorde ze in de verte heel fijntjes: fluiten en violen. Het geluid werd duidelijker. Daar rammelden ze reeds aan de buitendeur: het bovenluik werd opengezet en naar binnen vielen de vrome tonen. De menschen zaten stil aan tafel, de handen gevouwen. Nu kwam een vroolijker lied, de oogen gingen open en er kwam een lach op de gezichten. Het uur was daar dat zij elkander zouden omhelzen. Jan weerde zich hierbij als een leeuw. En de jolige zussen sprongen hem in een oogwenk in de haren en hobbelden op zijn buik, zoo standvastig tot Jan zich eindelijk overgaf en tot groot vermaak van een iegelijk met een roetzwart gezicht voor smeerpots moest staan.

DE KIPPEHOF

Op een ochtend in het voorjaar was Jan Steen met ezel en linnen gewapend gedachteloos zijn huis uitgewandeld. Hij kon het niet langer uithouden in zijn stille werkplaats. In de boomen zongen de vogels en de zon scheen zoo liefelijk, dat hij naar buiten moest. Dagen lang had hij op herbergtafereelen staan zwoegen, maar het wilde niet recht meer vlotten. De grond begon te ruiken en het ontwakend gewas geurde hem tegen. Hier was het goed. Hij voelde de warmte komen en hij zag de nieuwe kleuren weer heerlijk herleven.

En het bloed begon hem sneller te stroomen en het hart luider te slaan. De landlieden, die hem op de weg ontmoetten, riepen iets naar hem over het schoone weer en hij knikte ze tevreden toe. Het bekende geluk keerde in hem terug, van toen hij heel jong was en heel geestdriftig. „Een mensch blijft zich gelijk,” dacht hij. „Ik ben nog de oude jongen van vroeger.”

Zoo langzaam denkend bij kleine teugen, liep hij het hek van den kasteeltuin in en slenterend, bij elk uitlopend struikje verwijlend, bij elk bloemetje zich buigend, geraakte hij in de omtrek van het huis. Maar eensklaps bleef hij voor de hof staan. Want hij zag iets ongemeens en prils, zoodat hij wel huilen kon van vreugde. Een heel jong deerntje, rijk gedost voederde de fraai geveerde siervogels aan de kleine vijver. Achter haar stond het poortje open, dat naar het kasteelplein voerde. Het kind zag hem niet en ging onbevangen voort. Dies stelde hij muistil zijn ezel op. Toen kwam er een knecht van het huis met een waterkruik in de hand en zag met een glimlachje toe en een monsterlijke dwerg, die men uit medelijden met de zorg voor de hoenderhof had belast, grijsde

breed en hinnikte licht als een oud paard. Maar Jan Steen legde de vinger op de mond en zette zich neer in de ruischende stilte en schetste het liefelijke tafereel snel en behoedzaam op het witte linnen. Het was als voor hem opgezet, dit tooneeltje. De dienaars begrepen, dat ze stom moesten blijven en roerloos waar ze waren. En het meiske liet de korreltjes uit haar handjes glijden en glimlachte tegen de dieren, die om haar heen drongen. Ook zag haar een lammetje opmerkzaam aan.

Jan Steen werkte voort, zijn verbeelding werd wakker. Het schouwspel stond reeds in zijn hersens geprent. Maar toen hij opzag was het meisje heengegaan en de dwerg voerde nu verder het pluimvee en de man met de waterkruik hoorde hij achter het muurtje plensen aan de pomp.

Lang had hij dit gemist, die werklust en dit vredige geluk. Met een zekere streek schilderde hij de heerlijke lentelijke boomen en het versch gesproten lof. En de jonge dieren schitterden weldra rijkverwig op het kletsnatte doek.

En boven hem hoorde hij wederom de vogels trillers werpen. De ruiende fazanthaan sprong dartel op. De kuikens krioelden nu om de dwerg heen, terwijl hij zich al verwijderde.

Toen werd het nog stiller. De voerplek lag verlaten. Eensklaps voelde Jan Steen een warme luchtstroom in zijn nek. Hij dacht eerst, dat het een zuidenwindje was, maar ook hoorde hij een rustige ademhaling. Nog één streek en hij draaide met een ruk het hoofd om. Een jong meisje stond achter hem, het slanke freuletje, dat mee wou naar Delft, rank en broos en met lachende oogen en een halfopen mondje.

„Wel mijn zusjen, bespiedt je me zoo? Het staat je wel mooi.”

„Vergeving, heer Steen, ik vind het zoo plezierig naar U te zien.”

„Ik zie U ook garen,” zei Jan en zijn blik gleed over haar fijne figuurtjen in de kostbare kleertjes.

Zij keken elkaar ferm aan, Jan Steen en het freuleken. Peinzend zag hij achter haar het kalme kasteel, de rustige rijkdom, het statige leven van weelde en genoegens. Een verlangen kwam in hem op om daaraan deel te nemen. Hoe ver bleef hem dit meisje, al stond zij nu onder het bereik van zijn hand. Die andere wereld kwam toch niet nader en hij kon haar niet volgen. Even zuchtte hij. Wat ging er in haar om? Zag zij in hem ook die andere wereld, vol leven, waarin zij niet volgen kon?

Donker gloeiden de oogen in het lieve en droeve gezichtje.

Jan Steen sloeg zijn arm licht om haar middeltje, en zei: „Kom, laten wij eens samen wat praten in de tuin.”

Zij liet zich glimlachend meevoeren. Maar zij spraken niet. Wel stonden zij stil voor een heel mooi glinsterend struikjen. Opeens zei Jan:

„Ben je gelukkig, liefjen, omdat het voorjaar is?”

„Het is ons laatste, hier op het kasteel. Dit najaar moeten wij weg.”

„Weg? Waarheen?”

„Wij gaan naar Den Haag. Vader wil hertrouwen.”

Het was of het kouder was geworden. Jan Steen rilde even en met trillende stem zei hij:

„Dat spijt me. We waren net zulke goede vrienden, niet? Kom veel bij me. Ik zal je leeren teekenen.”

„Wilt U me leeren teekenen? En schilderen? Neen, dat zal niet kunnen.”

„Waarom niet, ik heb het ook gekund. Beproof het, kom morgen, kom elke dag.”

Hij wilde haar bij zich houden, hij kon haar niet los-

laten. Waarom ging zij nu heen? Het was zoo iets feestelijks, deze schoone oogen te zien en die warme fijne stem om zich te hooren.

„Ga niet weg, blijf,” vroeg Jan Steen.

„Ik moet naar huis,” zei het meisje en wilde zijn hand vatten. Maar de schilder hield haar omkneld en drukte haar tegen zich aan.

„Waarom toch,” drong hij. „Het is zoo mooi hier.” Verschrikt zag zij hem aan.

„Ik kom morgen.”

„Ja, kom zeker.” Vaderlijk kneep hij haar in de wang. Toen liepen ze samen terug naar Jan's ezel, die nog geduldig te wachten stond. Hij pakte zijn boeltje bijeen en ging neuriënd naar huis, waar de kinderen hem tegemoet liepen met uitgestoken armpjes, een homp brood in de hand.

Zorgeloos begon hij voortaan zijn dag met de teekenles. Aan een tafel voor het raam van zijn werkplaats zette hij het schoone meisje in een armstoel neer en liet haar naar voorbeelden van gips, die hier veelvuldig rondzweerven de eerste oefeningen doen. Hij liep dan weg en stond een poos druk te werken aan den ezel. Maar dan kwam hij weer achter haar staan en moedigde haar aan, of hij hielp haar, soms haar kleine witte vingers in de zijne houdend en naar zijn wil haar stift leidend, zoodat zij kinderlijk verrast was over het werk van de eigen hand.

Met een lief gezichtje straalde zij hem dan aan en hij verborg zich maar weer gauw achter zijn doek. Het mocht hem niet te machtig worden.

Deze lessen werden zijn dagelijksch feest. De uren, dat hij haar geheel voor zich had, ging zijn werk vlot en fel.

Haar oogen vuurden hem aan, haar mondje blies hem bezieling in. Hij wilde steeds heftiger haar bewonderende blikken winnen. Hij was als een jonge minnaar in een wedloop. Hij hijgde van passie en zijn spieren stonden gespannen tot het uiterste.

En telkens kwam hij adem bij haar scheppen, legde even zijn hand op haar schouder, die glad en koel aanvoelde, of streek haar vluchtig langs de wang. Jonkvrouwelijk en pril, wreef zij haar kopje soms liefkoozend tegen zijn arm, wanneer hij haar prees.

Grietje hield de deur van het woonvertrek goed dicht: de kinders mochten de juffer niet tot last zijn. Maar voor 't meisje naar huis ging, kwam ze altijd even kijken en de kleinen ontvingen haar dan met gejubel en Grietje gaf gauw een veeg over een stoel en noodde haar te zitten. En Jan stond er dan wat bij en zei:

„Ja, ze leert het wel, hoor. Ze is me ras te gauw af.”

En het meisje bloosde zeer en lachte en Grieteke lachte mee en zei:

„Ja, mijn Jan is niet bijster vlug met het penseel. Maar krukkebeenen moeten er ook zijn.”

Zoo ging het genoegelijk voort, maar eens op een dag, Jan en Grietje namen juist een haastig morgenbrokjen, werd het jonkvrouwtje gebracht door een zwierig jong heer, zoo gelaarsd, zoo gespoord, gedegend en gepluimd, dat het gansche huiskens van zijn binnenkomst stond te waggelen.

En het meiskens, dat voorheen nog wel eens stilletjes en weemoedig was geweest, zag er uit als een roos, die zoo net is opengetrokken, zoo fleurig en kwiek, dat er geen twijfel kon zijn aan haar geluk.

Jan Steen stond er heel beduusd van.

„Nee, al wat ik gedacht had” stamelde hij. „G’hebt

mij er niets van gezegd.” En hij keek haar haast verwijtend aan.

Het meisje begon te lachen, dat het een aard had.

„Neen, neen, ik wilde U verrassen, heer Steen, het was al verleden week. Maar ik heb niets gezegd voor hij hier was. Nu kunt ge hem gelijk zien.”

De jonge heer was verrukt over haar teekeningen. Hij bekeek de werkplaats nauwlettend en schiep veel behagen in de boersche, maar ook kunstvolle huizinge.

Toen Jan Steen van tafel oprees, bad de jonker hem zoo dringend tijdens de les te mogen blijven, dat hij met een ietwat strak gezicht toegaf.

Het meisje zat op haar gewone plaatsje en de jongeling stond achter haar stoel, het eene slanke been over het andere geslagen, soms rustte zijn hand licht op haar schouder, of hij streelde haar eens onder de kin.

Jan bleef grimmig achter zijn doek en kwam er pas schoorvoetend vandaan, toen de jonker verrukt uitriep: „Maar kom toch eens zien, meester Steen, hoe zij dit beeldje geteekend heeft. Het is of het levendig voor U staat. Kom toch eens hier, bid ik U.”

„Laat ons er uitscheiden,” zei het meisje en ze veerde op. „Zie eens,” en ze voerde haar minnaar naar de werkhoeck van Jan, struikelend over de rommel, die daar rondom lag. „Zeg eens, Otto, zeg eens of je dit fraai vindt?”

„Ja,” zei hij na een poos te hebben toegezien, „dat is heel fraai, dat is lief en geestig. Maar jij leert het ook al wondermooi, mijn lief.” En hij snelde weer naar haar teekening terug met blijde verrukking.

Toen namen zij afscheid en gingen innig en gearmd naar huis.

Brommend liep Jan Steen het woonvertrek binnen.

„Nu, Grieteken, wat denk je van dien adellijken heer?”

„Een lieve jongen. Wat was het meiskeu blijd! Ach, ik gun het haar zoo.”

„Hij mag zoo lief zijn als hij wil, toch geeft het geen pas een meester te kleineeren!”

„Wats dat? Heeft hij je gekleineerd, man?”

„Dat heeft hij,” kloeg Jan, „en zij heeft hem niet weersproken.”

„Dat is schandelijk,” zei Grietje, „ge hoeft dat van die blaag niet te lijden. Zij zal van mij geen goed woord meer hooren.”

„Dat hoeft ook niet,” zei Jan, „ik zal haar niet verder onderrichten. Ik heb genoeg van de voorname lui. Mijn schilderij van de hoenderhof was amper zoo mooi als haar armelijke flodderschetsjes! Haha!”

„Kom, mijn jong, bedaar eens gauw! Ge hoeft het U niet te laten welgevallen.”

„Morgen vroeg ga ik naar Delft. Ik hoor maar niets de laatste tijd. Ik moet eens gaan zien hoe de nering verloopt. En als het meisje komt, zend haar heen en zeg, dat het mij verdriet haar om mij heen te hebben. Mijn kop staat er niet naar haar gekwetter aan te hooren.”

Meesmuilend droop Jan naar zijn werk terug. De hoenderhof van het kasteel nam hij van de ezel — zette het ruggelings tegen de wand. Er kwam een ander doek op, dat hij in 't voorjaar had laten liggen. Een ruig en wild kermistafereel, waarin een jonker een pak rammel krijgt van een reusachtigen ruwen herbergier, terwijl het mindere volk er tierend en honend omheen dromt met uitgelaten grimassen.

Den volgenden morgen, voor dag en dauw plompte Jan reeds de schuit in naar Delft.

Eindeloos duurde hem de tocht, alleen verzoet door

ruzieachtige woordenwisselingen met marskramers, kermislui, kleine kooplieden en een schuttershopman. Deze zag er rood en opvliegend uit alsof hij het er op toe legde eerlang met Jan de degen te kruisen. Zonder ongelukken kwam hij evenwel ter bestemder plaatse. In de brouwerij bracht zijn komst eenige beroering teweeg. Snel trachtten een paar gezellen de vloeren nog wat schoon te schrobben, de moutzakken op rijen te stellen, die lusteloos tegen elkaar hingen. De pachter kwam Jan tegemoet met overloop van vriendelijke glimlachen. Maar hij kon geen glimp van genoeg op het bolle gelaat te voorschijn tooveren. Barsch en stijf nam de heer zijn geheele bedrijf in oogenschouw. En de pachter hobbelde achter hem aan, wanhopig gebarend met zijn lange armen, of krabbend in zijn sluike haar onder de verkleurde muts.

De oude knechts keken schuins van het werk op en mompelden een groet, en Jan knikte heel effen en strak terug.

In het kleine comptoirtje bracht de pachtersvrouw, die er waterzuchtig en verwaarloosd uitzag, een paar kleine kroezen wijn. Maar Jan roerde er niet aan. Nauwelijks zat hij even op de punt van zijn stoel en begon rustig zijn krenkende verwijten naar het rafelig hoofd van den pachter te slingeren.

En deze raakte hoe langer zoo verwarder en stamelde er woorden tusschen die Jan niet verstond. Maar de schilder voelde zich al verlicht door het zien dier verwarring. Langzaam maar zeker trok hij bij. Hij begon te haperen en op te houden met spreken en nu kwam de woordenstroom van den pachter eerst recht los en het werden verwijten van hem aan Jan Steen. Moest hij dáárvoor zoo'n hooge pachtsom storten! Wist de heer Steen wel,

dat de brouwerij zoo verloopen was als een verzopen kat? De menschen hadden 't betalen nog niet geleerd. Hij kon er niet meer van maken dan hij er van maakte. En heer Steen moest hem uitstel geven van de aflossing, anders zat hij nu al aan de grond.

Nu schrok Jan toch op.

„Wat, heb je geen geld? Schavuit die je bent!”

„Geen geld, geen geld is het woord niet. Maar ik wil de pachtsom in tweeën afdoen, dit jaar. De helft ligt gereed voor U, heer Steen” en wederom brabbelde hij er een lange ceelt verontschuldigen achteraan.

Maar Jan onderbrak hem. Opgelucht en veerkrachtig wipte hij op van zijn zetel.

„Al genoeg, meester Gerbrandt. Hou op, schei maar uit, ga maar zitten. Of neen, ga met mij mee een singeltje om, dat wij eens over koetjes en kalfjes praten. Maar geef mij eerst het geld.”

Nadat hij zijn duiten had weggeborgen, liep hij statig en met zwier ten deure uit, eerbiedig gevolgd door den pachter, die inderhaast een lakensch wambuis had aangeschoten en zich een rond potteken opgezet.

Toen Jan Steen des anderen daags één voet in de deur had, sloeg Grietjen hem de armen om de hals en trok hem bij de schouw.

„Er is een boodschap geweest van het kasteel,” zei ze.

„Hoe?”

„Het meiske zal niet meer kunnen komen. Zij heeft het te druk met de voorbereidingen tot het vertrek. Ik heb haar maar geen hard woord gegeven, Jan. Ge waart toch altijd grootsch op haar? En voorts was er vanmorgen de jonker.”

„Alleen?”

„Alleen.”

„Wat moest die hier?”

„Hij wilde als verrassing voor zijn bruidje de kippehof koopen, die je geschilderd hebt.”

„Goed, goed. Ziet eens, wijfjen, ik heb geld mee gebracht. De brouwerij loopt — de halve pachtsom hebben wij binnen. Geen zorgen meer, hoezee!”

„Wij hebben geen klagen, God zij dank,” zei Griete. Jan stond in een oogwenk in zijn schilderskiel aan de ezel. Hij werkte aan de kippenhof met vernieuwde vlijt.

LEVEN IN DE BROUWERIJ

Met de opruiming op het kasteel der Wassenaars, was Warmond langzaam maar zeker ingeslapen. Geen vroolijke jachtstoeten reden meer langs de mulle landweg. Geen klaroengeschal kondigde het trieste najaar feestelijk aan. En de boeren schoolden bijeen en maakten zich beangst voor nieuwe heeren, die nieuwe wetten zouden stellen.

Allerwegen kwamen ook voor Jan Steen de zorgen opzetten. Vanuit Delft bereikten hem steeds veelvuldiger klachten en verwenschingen. De pachter zocht zich los te maken van de gestipuleerde verplichtingen: ze bleken te zwaar. Dus vloeiden de pachtsommen traag.

En toch was het huishouden Steen er niet benepener op geworden, integendeel. In de lente was kleine Jan geboren, een vijfde spruit. De orde en eenvoud, die in huis hadden geheerscht, waren onopgemerkt de deur uit geslopen. Griete had een meid moeten huren voor het straffe werk. Ze voelde zich er niet meer tegen opgewassen.

Op leerlingen viel hier niet te rekenen. De afzet van schilderijen ging nog altijd moeilijk en stroef.

De oude beklemming begon zich opnieuw van Jan Steen meester te maken en het verlangen naar zijn Haarlemsche vrienden werd met de dag grooter. Hij zag hier te weinig menschen. De weinigen die hij zag, daarop was hij allang uitgekeken. Hij begon met zekere overijling brieven te schrijven naar Haarlem, naar Leiden, naar Amsterdam, inlichtingen in te winnen omtrent huren en pachten, kooprijzen en schepenkennis; want de nood begon te dringen.

Jan sprak er eindelijk zijn Griete van, voorzichtig aan, want hij meende, dat ze het landleven zou betreuren in stad. Maar neen, ook in haar was een hang naar grooter levendigheid, die zij hem nu pas bekende.

Toen kwamen de antwoorden los. Het meest en het hevigst was de aandrang der Haarlemsche broeders. Ze zagen hun kans stijgen om Jan Steen in hun midden te hebben. Zij liepen de wind dood en het vuur uit hun sloffen, want zij hadden daar al zoo lang op gevlast. Een deputatie kwam hem uiteindelijk bezoeken; Jan kreeg tranen in de oogen van aandoening, toen hij merkte hoe zeer men hem in Haarlem als kameraad begeerde. Het scheen, dat de Leidsche fijschilders bangelijk waren voor zijn forsche gaven: de Haarlemmers waren frank en vrij en stelden hun gilde zoo wagenwijd open voor den geliefden genoot, dat Jan ze niet vertrekken liet, dan met de belofte te komen zoo-
dra hij het vermocht.

Nu volgden moeizame en sleepende onderhandelingen met Vader Havick en Wijbrandt en met den pachter in Delft.

Jan wilde geen brouwer meer zijn. Vader Havick dacht

hem toch te kunnen dwingen. Daarom bedisselde hij het zóó, dat er een brouwerij in Haarlem gehuurd werd met een bierhuis erbij. Vóór dat Jan goed wist, wat er geschied was, bleken de stukken ter teekening gereed te zijn. Garanten waren er gevonden, de borgen stonden er achter. Eenig geld was beschikbaar gesteld.

Nog één, twee maanden van moeite en last en daar zaten ze weer in een leeg, groot pand, nabij het Spaarne. Wel waren er nog geen brouwketels en geen tobben, wel hingen er overal dikke spinraggen aan de zolder, maar Jan had de schijn van een brouwer terug en Vader Havick liet hem daarmee aan zijn lot over. Onze snaaksche strooman was er in den beginne heel neerslachtig onder. Maar op eenmaal streek hij de rimpels weg van zijn bolle voorhoofd, kuste zijn vrouw en richtte bedaard de geheele brouwruimte voor schilderswerkplaats in. Nu begon er dan toch leven in de brouwerij te komen. Griete had zich met haar weinige meubels zoo behagelijk mogelijk in het woonhuis genesteld. Het bierhuis had zij tot eetvertrek aangekleed.

Jan was verrukt weer in een stad te wonen en dus voor geen zak gouds meer in huis te houden. Hij slenterde door de straatjes en stond uren op de pleinen te kijken naar het beweeg. Of hij dreutelde op de markten en schertste in de kroegen met rookers en drinkers, zonder zich om iets of iemand te bekommeren. Teneinde zich de eerste tijd wat in het geld te steken, hield hij een groote uitverkoop van al zijn gereede werk en wat hij in weinig weken nog haastig kon klaar krijgen. Ook was er nog de geringe som bij den notaris die voor de inrichting van de brouwerij dienen moest. Hieraan dacht natuurlijk geen haar van zijn hoofd. Geen zorgen meer. Schilderen op leven en dood, dat leek hem de eenige uit-

komst. Wat een rijkdom van onderwerpen. Hoe dwaas vond hij het nu zelf, zich zoo lang in Warmond begraven te hebben. In Haarlem was immers alleen maar leven en werken mogelijk?

En hij genoot van de roezemoezige stad met haar schietbanen en kegelpartijen, haar taveernen en haar uitstallingen onder de luifels. Overal liep hij binnen: hij wilde alles tegelijk aanpakken. Soms snelde hij midden onder de wandeling naar huis terug en zonder zich aan Grietjens klachten en hulpgeschrei te storen, — want ze wist vaak geen raad met de balsturige kinderbende en ze zag geen kans in het groote ongezellige huis reinheid en regelmaat te scheppen — brak hij zich door de chaos heen naar zijn werkplaats om toch vooral niet te missen een heerlijk tooneel, dat hem nog druipend van verwe voor oogen stond. Het leek een bedwelming, waaraan geen einde kwam. Griete was er danig door ontsticht. Gewend als zij was, Jan, zoo zij 't noemde, onder appèl te houden en hem voortdurend bij de hand te hebben om haar zoo nu en dan eens te ontlasten van de druk. Nu leek hij meer op een woelwaterig kostganger, luidruchtig en kort aangebonden. Voor haar had hij voors hands geen tijd, aan Haarlem gaf hij zich met heel zijn ziel. Ook sleepten hem 's avonds de vrienden naar allerlei plaatsen van vermaak, die hij maar al te lang had gemist. Hij liet zich op zulke avonden blindelings meevoeren, door een bonte reeks tafereelen, en bij het rijkelijk vloeiende bier, de vroolijkheid der kameraden en de muziek overal, voelde hij zich als op een groote, eindelooze kermisgang. Er was geen kamerken zoo klein of zij klauterden er gezamenlijk binnen en hurkten er bijeen op krukken en banken. Zij zagen schoone slaapsters naar bed gaan met beschonken varensgezellen of oude

kereltjes van buiten. En met de tanige, tandeloze waardin maakten zij tot aan het morgengrauwen ruwe grappen onder het drinken van een oude brandewijn. En zij juichten mee met de speellui als ze de ochtendkilte in gingen met de buit op de rug.

Jan viel na zulk een tocht als een molensteen in bed naast zijn zuchtende Grietje en pas tegen de middag was hij weer voor zijn arbeid in de werkplaats bekwaam. Maar dan ging het er ook op los. Met geweldige werkracht smeed hij de doeken in elkaar; de uitvoerigheid was er niet minder om, al zweemde er soms iets vluchtigs in de afwerking, vooral als hem Griete om klinkende munt aan de ooren relde.

Op een avond, het was al laat en Jan had zijn slaapmuts al ver over zijn ooren getrokken, verscheen Van Ostade met een flambouw voor zijn deur en verzocht om ingelaten te worden.

„Vrouw Steen,” zei hij, „ik weet dat ge Uw man zeer lief hebt.”

„Dat doe ik,” zei Grietjen.

„Welnu, als ge hem lief hebt, laat hem dan vanavond met mij meegaan. Ik lever hem U welbespraakt terug.”

„Alsof hij niet voldoende wel ter tonge was,” lachte het vrouwtje.

„Neen, vrouw Steen. Jan mag vaardig zijn in het spreken, er is een soort schoonspreking, die hij niet vermag. Dat wil ik hem doen leeren. Ik zelf verwijl ook nog slechts aan de onderste trede.”

„Wat is er te doen,” zei Jan, „spreek op, groote meester!”

„De rederijkers in de Oude Kamer hebben mij vanavond genood en ze verzochten mij den waardigsten leerling van St. Lukas mede te brengen. Welnu, wie zou waardiger zijn dan gij?”

„Ge doet me wel veel eer aan, meester, en ik meen, dat ook Griete vereerd zal zijn.” Jan trok de muts van zijn hoofd, knoopte zijn wambuis dicht en zette de hoed op. „Houd U bij de muts,” zei Adriaan. „Ge ziet, ik zelf houd me er ook bij. Ge weet het nooit. De rederijksdom is een gevaarlijk ding. Ge zult moeite genoeg hebben het hoofd boven water te houden.”

Jan koos zich een snuitig potteken uit, sloeg de mantel om en omhelsde zijn Griete.

„Wijfjen, een goed leerling vliegt op 't wenken van den meester. Hoezeer het mij smart . . .”

„Ik geloof het best,” zei Griete. „Wel, ge zijt toch niet meer te houden, Jan. Dit kan er nog wel bij. Verschoon me, dat ik ter kooie kruip. Morgen is 't weer vroeg dag voor mij.”

„Vrouw Steen, ge zijt een voorbeeldige vrouw,” zei Adriaan, haar de hand kussend. „Vaarwel!”

Zij liepen snel eenige steegjes door en kwamen aan een huis, dat met zware luiken gesloten was. Maar boven op de tweede verdieping waren de ramen open gestooten en bij het licht van een kaars zaten eenige geleerd uitziende mannen lijzig te zingen. Toen zij den meester Van Ostade zagen aankomen, maakten zij buigingen, ver over de vensterbank heen, die met ranken was omlijst en riepen hem toe:

„Welkom, zoon van St. Lukas. Wij snellen U tegemoet,” ofschoon geen hunner zijn plaats aan het venster verliet. Jan Steen vond het een kluchtig gezelschap en hij was liefst maar beneden gebleven om ze van hieruit te schetsen. Het was evenwel te donker en bovendien hoorden zij gemorrel met sleutels en sluitbouten en hun trad weldra een zwaarlijvig persoon tegemoet, op wiens dikke roode neus een zwarte bril stond. Bij het onvaste licht

van een smeerkaars vonden zij hun weg achter hem aan, een uitgesleten trap op naar boven.

In een vrij ruim, maar zeer laag vertrek troffen zij een twaalfstal rederijkers aan, kaalhoofdig en gebrild de meesten, anderen gemutst en gepruikst.

In een lange onbegrijpelijke toespraak werden zij door den Prins der kamer, die er met zijn hooge muts indrukwekkend uitzag, welkom geheeten. Van Ostade deed niets dan lachen. Weldra had hij een pijp in zijn mond en een kussen in zijn rug en lag aan de lage tafel, waarop behalve papieren en stoffige boeken ook groen-steenen komforen en tabaksbullen zwierven. De heeren, die daar mede aanlagen, waren terstond in een heftig dispuut gewikkeld.

„Ge schijnt nog al wat moeite te hebben met Uwe rijmen, meester Diederick,” sprak er een.

„Ik zou U raden naar Uw eigen te kijken, jonkman,” antwoordde een goede dikkerd. „Zij zijn niet alle zoo zuiver als we het wel zouden wenschen. Maar ge zijt nog jong en weinig ervaren.”

„En gij zijt allang niet jong meer. Ik vrees, dat dit wonder goed te merken is aan Uwe recitatieven.”

„Ze trekken nog steeds zeer de aandacht bij de hoorders,” sprak de dikzak welvoldaan en hij zag vragend de kring rond.

„Ja, het scheelt zeer veel op welke wijze men zijn hoorders onthaalt,” sprak de jonkman. „Ik heb vooralsnog meer lust tot drinken dan tot drenken.”

Van Ostade vond dit blijkbaar zeer grappig, want hij verslikte zich in een groote slok bier en hoestte tot de tranen hem over de wangen biggelden.

Jan Steen was ondertusschen in gesprek geraakt met een lang, dor man, die een flodderige krol op zijn grijze haar

droeg. Met deze zette hij zich aan een klein tafeltje in een hoek neer. De dorre haalde een paar flinke bierkannen en begon hem van perkamenten bladen een uitvoerig gedicht voor te lezen. Jan dacht ondertusschen aan de smaak van het bier, die zeer ongewoon was. Hij dorst er niet naar vragen en toen de lezer even ophield om naar adem te happen en een teug te nemen uit zijn kroes, knikte de hoorder hem goedkeurend toe. Ook nam hij zelf een kroesjen en nog eenige daarna en verzonk wederom in gepeins. Van tijd tot tijd zag de rederijker hem onder het lezen nadenkend aan, maar Jan, die in de schaduw zat, met de oogen dicht, knikkebolde vredig op de tamme maat van de woorden. De lezer meende hieruit zijn instemming te mogen opmaken en haastte zich voort te gaan.

Hoeveel bladen hij achtereenvolgens omsloeg, valt niet te begrooten. Het moeten er ettelijke geweest zijn, want toen Jan ontwaakte, lag hij in een groote papierstapel ingesneeuwd en de kamer was koud en donker. Alleen hoorde hij gestommel op de plek waar hij meende, dat de tafel moest hebben gestaan.

Even bleef het stil, toen naderde hem dof gepraat van achter een deur. De deur werd geopend en mannen met een groote tobbe water kwamen behoedzaam binnen sluipen. De dorre man lichtte hen bij met een kaars. Toen zag Jan zijn meester Van Ostade onder de tafel liggen, ronkend als een os. De rederijkers hadden zich op een rij geschaard ter weerszijde van de tobbe, die in het midden van het vertrek was neergezet. Eensklaps kwamen ze op een wenk van den Prins in beweging, vatten den diepsluimerenden Adriaan aan, de handen onder hem door aaneengesloten en juist zouden ze hem boven de tobbe dragen, toen Jan met een schreeuw opsprong.

Ze schrokken hierdoor zoo, dat zij den goeden Haarlemschen meester met een vette plons in het water lieten vallen. De gil van schrik die toen door het huis weerklonk, was zoo doordringend, dat de geheele straat in beweging kwam. Angstige slaapgezichten onder witwollen mutsen verschenen haast voor ieder venster. Men zag er kaarsen en lantaarntjes bij. Jan Steen was in de wolken.

„O Adriaan,” riep hij uit, „laat mij niet om U lachen. Neen, zie toch eens . . .” en hij wees verrukt naar buiten. Maar Van Ostade was in het geheel niet verkwikt door het bad, integendeel. Zijn bloed kookte, het schuim kwam hem op de mond, hij sloeg met zijn handen en trapte met zijn beenen, maar steeds dieper werkte hij zijn arme verdronken lichaam in het ijskoude nat.

De Prins kwam haastig met een opgerold perkament aanloopen. Ook bij deze gelegenheid behoorde een ferme toespraak. Maar Adriaan gunde hem ditmaal niet de tijd. Hij had eindelijk vaste voet gekregen en scharrelde op de been. Daarna sloeg hij zich uit, zoodat de dikke spetters overal rond vlogen en allen in de buurt een goed heenkomen zochten.

Razend en tierend begon hij zich te ontkleeden en rukte onderwijl de gewaden der dichters af, die hij om zijn rillende leden sloeg. Toen eerst kalmeerde hij, tenminste op luchtige toon vroeg hij om een kan bier en een droge pijp, waarna de Prins alle mogelijke moeite deed hem uit te leggen, dat hij de onderdompeling geenszins als een onvriendelijke bejegening diende op te vatten. In deze welsprekende kringen had men de gewoonte aangenomen om degenen, die onder het lezen van voortreffelijke werken hun slaap niet konden bedwingen op een natuurlijke wijze tot het leven terug te roepen. De kreet van

Jan Steen had de ceremonie doen in 't water vallen. Adriaan zei er niet veel op. Hij had behoefte aan een hartig brokjen en daar beuling en pens bij den hondenslager op de hoek reeds van 's morgens drie uur af verkrijgbaar waren, kon men zijn lust bevredigen en Jan Steen rekende zich gelukkig zijn schuld te boeten door overhaast dit maal te gaan bestellen.

AAN D'AEMSTEL EN HET IJ

Grietje liep door de stad op zoek naar haar man. Dien morgen had de klopper niet stil gehangen.

Het allereerst verscheen Vader Havick. Met een vaalbleek gezicht sloeg hij de handen ineen. Wat beteekende dat? In plaats van een bezig bedrijf grijsden hem de leege wanden aan. In de groote schouw van de werkplaats ontwaarde hij geen vuur. Slechts stilte en stof hingen om hem heen. Wel stonden er ezels van allerlei soort, wel lagen er dwaze kleeren en kleurige lappen, gipskoppen en wapentuig in alle hoeken. Maar geen brouwketel zong hier zijn lustig lied. Het was om een beroerte te krijgen. Grietje volgde hem, klagelijk met een punt van haar voorschoot in het oog wrijvend.

„Jan is er nu eenmaal de man niet naar.”

Uitgeput was de oude heer in het bierhuis neergezonken, waar evenmin iets te beleven viel. Alleen zijn aanminnige kleinkinderen klauterden er rond op stoelen en banken. Daarna waren er lastige opgewonden heeren gekomen, zwaaiend met lange onbegrijpelijke rekeningen. Grietje had ze ver van haar schoonvaar gehouden en in een klein, ledig vertrekje gestopt, waar ze zich haastig met hen onderhield.

„De heeren verzoek ik eenig geduld. Mijn man is nog niet tehuis.”

Net had zij ze voor een oogenblik tevreden gesteld, toen er wederom geklopt werd en een dorre notarisklerk verscheen, met opdracht de inventaris op lijst te brengen. Waar moest ze met dién man nu weer heen? Ze bracht hem bevend in het woonhuis bij vader Havick en verzocht hem een moment respijt. Zij zou eerst meester Steen waarschuwen.

Toen liep ze er weenend uit, de straat op, niet wetend waar hem te vinden. En met verblinde oogen botste zij tegen een voornaam heer aan, die haar toeriep:

„Ho wat, vrouw Steen.”

Ze sloeg de behuilde blikken op en zag in het rustige gelaat van den Haarlemschen grootmeester Hals.

„Sinjeur, vergeving, weet ge waar mijn Jan is?”

„Nee, ik. Doch wat is er gebeurd, vrouw Steen. Ge zijt geheel van Uw stuk.”

„Och, heer Hals, mijn huis is volgelopen met moeilijke lieden en Jan is zoek. Ik weet niet meer wat te doen. Ze zullen mijn man nog voor 't gerecht sleepen. Zijn zaken zijn in wanorde, vrees ik. Zijn vader zit ten onzent in zak en asch.

„Kom,” zegt Hals, „ik zal U eens helpen. Mag ik met U meegaan en eens spreken met die lieden?”

„O, sinjeur Hals, heb eeuwig dank. Ik kan er niet tegen op. Het valt me te zwaar. Jan is goed, maar zorgeloos. Hij werkt en stoort zich niet in het minst aan onze nering.”

Hals verhaastte zijn tred en liep met haar terug, groot en grijs en toen ze binnen waren, ging hij terstond naar het woonvertrek, waar reeds een luide woordenwisseling weerklonk.

„Ik raad U heen te gaan,” zei Vader Havick grimmig tegen den klerk, die vergeefsche pogingen deed notities te maken. „Ik zal dit niet gedoogen.”

„Ik heb met U niet te maken. De meester Jan Steen heeft geteekend en niet gij.”

Frans Hals legde zijn hand op Vader Havick's schouder en sprak:

„Sinjeur, wij beiden zijn oude lieden. Laat ons verstandig zijn en kalm. Wat hier geschieden moet, geschiede. Maar laat ik voor mijn persoon — Frans Hals — mogen instaan voor alle schaden en interessen.”

„Heer Hals,” zei vader Havick, „ik hoop dat mijn zoon verstandiger is dan gij en zich voortaan met zijn eigen zaken zal moeien. Zijn schilderswinkel zal worden opgedoekt. Hij kan er zich niet mee helpen. Ge weet niet wat gij zegt. Ik heb de te korten geteld. Er is niet uit te komen.”

„En toch, heer Steen, wil ik er borg voor staan.”

Grietje was geheel ontroerd. Maar ze hoorde gedruisch aan de deur en daar kwam Jan binnen met een paar dwaze lieden, die hij de werkplaats wilde inloodsen.

„Jan,” zei Grietje, „stuur die mensen weg. We hebben hier volk genoeg. Het is mis — het is erger dan het ooit geweest is. Vader Havick is gekomen, de heer Hals spreekt met hem. In het zijdkamertje zitten de schuld-eischers te wachten. En vanwege den notaris wordt ons boeltje opgeschreven.”

Jan Steen stond verbaasd.

„Kom,” zei hij daarna luchtig, als raakte het hem niet, „dat gaat wel over. Ik moet nu aan het werk.”

„Wat, wil je je al weer onttrekken en je vrouw in de lasten laten? Neen, kom hier en spreek op.” En

ze trok den tegenspartelenden Jan het bierhuis in. „Daar is hij,” riep vader Havick uit. „Daar is hij! Het geld voor de brouwerij heeft hij opgegeten. Zijn boeltjen is verhanseld en verslonsd. Zijn vrouw schreit haar oogen uit en zijn ouden vader doet hij de dood aan. Je wilt me niet rustig laten sterven. Ik leef in eeuwige vrees: je moeder en ik slapen geen nacht meer.”

„Bedaar toch eens vader, alles komt terecht.”

„Terecht? Hoe dan?”

„Bedaart U nu, heer Steen,” zei ook Hals. „Ziet, Jan Steen is een goed schilder, zijn roep verbreidt zich al! Hij zal goud weten te maken voor zijn werken, als men hem maar de tijd gunt.”

„Wat U zegt. Hij is nu bijkans zes en dertig jaar oud. Mij dunkt, hem is tijd genoeg gegund en nog is hij nimmer in staat geweest zijn eigen zaken in het reine te houden. Hij heeft zijn halve erfdeel al op voorhand verknoeid en nooit is hij vooruit gegaan, altijd maar achteruit. Alles is op! Wat nu?”

„Heer Steen, laat ons ervan ophouden. Ik wilde wel, dat ik zulk een zoon had als gij hebt.”

Grietje straalde, vader Havick bromde wat in zijn baard, Jan keek met een scheel oog ten hemel.

„Ja, zeker, ik meen het, heer Steen. Maar ge wilt iets van hem, dat hij niet vermag. Laat ons verstandige lieden blijven. Wij verhuren de brouwerij en Jan beperkt zich tot het woonhuis. Dat is al beter. De huur is dan verlicht. Uw naam aan de brouwerij gegeven zal ook in Haarlem wonderen doen.”

„Dat geloof ik aanstonds.” Vader Havick fleurde er toch van op.

„Ik weet het zeker,” vervolgde Hals. „En dan moet Jan eenige leerlingen nemen, die hun kostgeld bij hem ver-

teren. Ik zal hem daarbij helpen, reken op mij, vader Steen, en slaap gerust en ook Uwe vrouw. Neen, bedank mij niet. Al heb ik mijn jongeren gildebroeder nog zelden gesproken: ik heb zijn werk hartelijk lief. Ik ben hoovaardig op zijn vriendschap."

Nu lachte Jan met heel zijn gezicht en Grietje lachte en vader Havick liet zich vastpakken en door het kleine tuig beklauteren en op het laatst glimlachte ook hij en de notarisklerk, om wiens beenen zich ook al een kruipertje wond, stond een tijd verdiept in dit tafereel en kikte eindelijk droogjes:

„Dus?"

„Vraag den heer notaris de zaak verder met mij af te doen," zei vader Havick kalm.

„Uw dienaar." De klerk ging beleefdelijk neigend de deur uit. Daarna begaf de oude heer zich naar het kamertje, waar Grietje haar schuldeischers bewaarde en sprak ook met hen een rustig woord. Maar in het bierhuis zaten Jan Steen en Frans Hals bijeen en praatten van niets anders dan van de kleuren in de stad en er buiten en van de tinten, waarmee de zon begint de wolken te overgieten, wanneer een Novemberdag vol vochtige dampen uit de nacht kruipt.

En Grietje sneed er de stukken en belegde ze met dikke sneden ham.

Weldra kwam er geroezemoes genoeg in het uitgestorven huis. Jan verkaste zijn heele schildersrommel naar een ruim bovenvertrek in het woonhuis en maakte zoo plaats voor een degelijken brouwersbaas, die al gauw de ketel weer aan het borrelen had. En gezellen kwamen en gingen en het bierhuis werd op een goeden dag plechtstatig geopend! Nu, Jan hoefde zich niet te beklagen

over een doodsch bestaan. En toch werd hij niet in zijn arbeid gestoord. En wat een weelde zijn eigen bierhuis vlakbij te hebben en er zijn vrienden te kunnen ontvangen. Het ging den pachter waarlijk goed en het zou hem zeker nog beter gegaan zijn, indien de klandizie, die Jan aanbracht, dikker in de dubbeltjes had gezeten, maar er vielen nog al eens onder voor, die gaarne borgden. Ook konden zijn vele vrienden het best zonder hem stellen: de herberg van Jan Steen werd befaamder dan voor zijn goede naam wel dienstig was. Daardoor gelukte het in den beginne maar niet om leerlingen te krijgen. De vaders schrokken ervan terug hun jongen bij een herbergier in de leer te doen. Alleen onder aandrang van den deftigen Hals, die immers met de regenten en overlieden der stad op zulk een lustige voet stond, zwichtte er een. De oude meester had hem ervan weten te overtuigen, dat Jan Steen geenszins de herberg hield, maar dat hij slechts een belendend perceel bewoonde. Na dien eene, kwam er nog een en die twee, Jacob en Willem, dorstige en ijverige knapen, lagen bij Grietje overvloedig in de kost.

Beide waren ze weldra toegewijde hulpen, zoowel des daags op de werkplaats van den meester als des avonds bij de vrouw in het huis. De meid, die een slobber was en groote bekken dorst opzetten tegen iedereen, werd zonder veel omslag de deur uit getrapt.

Jacob en Willem kokkerelden, waschten luiers, boenden de vloeren en zeepten kasten. Grietjen had er meer steun van dan van twee meiden. En Jan deed het zijne om hun ijver te loonen door ze tegen de nacht nog mee te sleepen naar de herberg, waar hij ze leerde rooken en bieren, kaarten en verkeerden, totdat ze er groen en geel van gingen uitzien. Wat doet een man al niet om het huis-

houwen te verlichten. Maar wat het voornaamste was, hij deed zijn uiterste best ze op zijn werkplaats in de geheimen der kunst in te wijden. Hij liet ze messen slijpen, houtskool breken en punten, linnen spannen en verf wrijven tot in den treure. Maar zoo nu en dan gunde hij ze alle vrijheid op papier en doek. Liet ze royaalweg hun verlangens uitvieren en bracht hun wankelen handen op het goede spoor.

Ze moesten echter zijn leven met al zijn stijgingen en dalingen meeleven: een splitsing maken tusschen huiswerk en oefening, dat vermocht hij niet.

De vriendschap met Frans Hals, die zoo plotseling en onder zulke bijzondere omstandigheden ontstaan was, vereerde Jan zeer. Hij zocht den grijzen meester dikwijls op in zijn werkplaats. Hij was nederig genoeg om nog gaarne van hem te willen leeren. Hoe bewonderde hij zijn levendige trant, zijn vaste en puntige opzet. Steeds meer trachtte hij nu ook zelf zich in zijn werken te bepalen tot de eenvoudigste en diepste inhoud.

Maar met meester Adriaan, die voor de tweede maal gehuwd was en zich allengs geheel in zijn gezinsleven terugtrok, werd de band wat losser.

De jaren kwamen op en gingen neer langs eindelooze rijen werkdagen zonder opzien. Menigmaal gloeiden Jan Steen des avonds de ooren aan het hoofd door de inspanning van de dagtaak.

Langzaam maar zeker zag hij toch een verandering zich voltrekken, welke zijn oude droomen weer herleven deed. Zijn werk was eindelijk doorgedrongen tot in de kabinetten der liefhebbers. Eerst aarzelend en schuchter, later veelvuldiger en overtuigd kwamen de koopers zijn schil-

derijen bezien en er werden hem sommen neergeteld, die Jan vroeger niet voor mogelijk had geacht. De heeren doctoren schiepen veel behagen in zijn wijze medicijnmannen, die in liefvallige meisjes de minnepijn genazen. Telkenmale ontving hij er opdracht toe, nog eens zulk een plankjen te schilderen. En hij deed het even zoo vaak met onuitbluschbare vierigheid. Het groot geheim der liefde . . . hij voelde het nog steeds in zijn hart leven, als hij Griete aanzag. Hoe rijk voelde hij zich met haar, ondanks de jaren.

Zoodra het beter ging met de verkoop, kwam hij zijn vrouwtje aan boord met dezelfde hooge plannen als in hun jonge tijd. Koetsen, paarden, dienaren, lustsloten, hij zag ze al voor zich en onder zijn bereik.

Maar Grietje was wijzer geworden, ze wist hoe snel het geld door de handen vloeit, nog sneller dan water. Op dat stuk voelde Jan zich wel eens licht in haar teleurgesteld. Was dit hetzelfde Grietje van voorheen, die lustig met hem meefantaseerde?

Toch gaf hij de moed niet op en hij overstelpte haar met fraaie geschenken, sierde haar met juweelen en wilde haar rijk en ruischend gekleed doen gaan als een burgemeestersvrouw. Maar zij maakte hem spoedig de ontvangst afhandig, teneinde schulden te effenen, het huisgeroi te vernieuwen en voorraden aan te vullen.

Zelfs vanuit Amsterdam kreeg Jan nu aanvragen en bestellingen. Nog slechts zelden was hij daar geweest, lang geleden, in zijn leerlingentijd bij Adriaan.

Toen dan ook de eerste Amsterdamsche brief bij hem binnenviel aarzelde hij zeer wat te doen. Zou hij zelf eens naar die groote koopstad trekken? In elk geval niet alleen.

Dat zei ook Grietje: niet alleen. Jan was zoo goedgeefs

en zoo spoedig bezweek hij voor vriendelijke woorden. Zijzelve kon niet van huis: de kinderen en de leerlingen hielden haar gebonden.

Zou de heer Hals hem hierin willen terzijde staan? Welzeker, dien moest hij verzoeken. De Heer Hals had vele relatiën in Amsterdam. Hij was er een gevierd man. Met hem kon Jan het er best op wagen.

Meester Frans was er dadelijk voor te vinden. Hij zou onzen Jan wel eens de wonderen toonen van Europa's Koningin.

In stijfgesteven linnen en deftig lakensch wambuis gehuld, de kastoren hoed rijkelijk getooid, op het hoofd, strekte de jongere den ouderen meester een waardig geleide.

Zou iemand het hem aanzien, dat hij meer dan eens ternauwernood van een dreigend bankroet was gered? Nu ging het hem eindelijk dan beter. Met welbehagen strikte hij de handschoen dicht om de pols, tevreden eens voor een dag of wat aan zijn woelend huis vol volks te zijn ontkomen. Een rustige gedachte was het hem in het gezelschap van sinjeur Hals te zijn, veilig voor alle gebeurlijkheden der wijdvermaarde stad.

In de schuit al werden zij voor voorname heeren aangezien. Men zag het in de blikken der eenvoudige lieden. Jan had er heimelijk plezier om. Hij voorvoelde de komende vroolijkheden als een opgewonden jongen.

Te Amsterdam stonden er bedelaars en pakkendragers aan de wal. Jan Steen trok op het voorbeeld van den heer Hals zijn beurs en wierp eenige koperlingen in hoeden en mutsen met kinderlijk genoegen. De schilderijen werden hun nagedragen door een vluggen jongen in een verkleurd wambuis. Hij was er het eerst bij geweest om ze hun uit handen te nemen. Zoo kwamen ze dan langs de

Haarlemmerdijk de stad in en op de breede, koninklijke grachten. Want ze hadden samen afgesproken eerst zaken te doen en dan pas genoegens te zoeken. De heer Hals scheen elk huis te kennen en hij noemde Jan de namen der bewoners op, regenten en heeren XVII en kooplieden zoo rijk als vorsten. Aan de Heerengraft voor een luisterrijke gevel hield Hals hem staande.

„Doet alevel of je tehuis bent, Jan. Stoor U aan niets. De achtbare Heer is zoo rauw als een beer, maar het goud blinkt je aan alle kanten tegen.”

„Reken op mij, meester Frans. Ik mag een Leidsche jongen wezen, maar verlegen ben ik gansch niet. Had je me te Warmond met den adel moeten zien verkeerren. Dat was nog eens iets anders. Ze roerden bij mij in de breipot, de jonkers. En ik gaf ze lik op stuk als ze me te na kwamen.”

„Nu kalm wat, zoo grof hoeft ge het hier niet te maken.” Ze geraakten in het huis, en door een breede gang, een lage trap op in de zaal. Hier hingen vele groote schilderijen van Potter en van Ruysdael en van den ouden Van Goyen. Jan keek naar alle wanden tegelijk. En hij riep er Frans bij en jubelde: „Zie eens Van Dijck.”

Toen kwam een zwaarlijvig man binnen in een verlept fluweelen dracht en met uitgetrapte muilen aan de voeten. Hij had een geheel kaal hoofd en een stompe neus. „Achtbaarheid,” sprak de hoofdsche Hals, een nijging makend.

Wat zullen we nu eten, dacht Jan Steen. Ik zie weinig achtbaars aan dien kwant. Maar op een wenk van den ouden Frans, neeg hij mede.

De vette knorde wat met een schorre stem.

„Ik hoop U niet te mishagen, als ik U mijn gezelschap kom opdringen. UEd. hebt mijn vriend hier, meester

Jan Steen ontboden. Ik heb hem om de gunst verzocht hem te mogen vergezellen.”

„Al genoeg, al genoeg, meester Hals. We kennen mal-kander, is het niet? Laat maar zien, ik kom bij U.” En weg dreutelde hij de deur uit. Jan Steen had moeite zijn lachen te houden.

„Een wonderlijk heerschap.”

„Stil, nu komen de vrouwen. Pas op je tellen.”

En waarlijk, terwijl de schilder haastig Jan's paneelen tegen de wanden uiteenzette, leidde de achtbare heer een aantal oudachtige dames binnen, alle vet en pralend met vele sieraden. De schilders negen diep en zwegen.

Zonder hun groet te beantwoorden, gingen de matrones voor de schilderijen staan en babbelden er over met groote, zwarttandige monden.

„Veel te klein voor het boekvertrek.”

„Veel te nietig voor de bovengang.”

„Toch vind ik ze mooier dan die van Sara.”

„Die van Sara zijn fletser.”

„Ze zijn kleurig genoeg en prettig om te zien, maar ik zou ze grooter willen hebben.”

„Kan je ze niet grooter maken?”

„Kletsen jullie niet: de heeren zijn geen bakkers,” bromde de achtbare.

„Ik mag toch wel vragen of het kan?”

„Mejoffre,” begon Jan Steen.

„Ach, waag je er niet aan, meester, je kunt het ze toch niet naar de zin maken. Zijn ze goed?”

„Goed zijn ze wel,” zei de oudste matrone.

„Nu, mij wel, aangekocht. Wil U mij maar volgen?”

Nu werden de schilders, die danig waren opgelucht, in een klein kabinet gebracht, waar hun de achtbare over de prijzen begon te spreken.

„Zie eens, ik hou niet van talmen. Hak de knoop door. Ik geef er de prijs voor die meester Hals mij zal noemen. Hem vertrouw ik, U ken ik niet. Goed?”

„Aangenomen,” zei Jan Steen.

Zij waren het nu spoedig eens en Jan voelde de dukatons in zijn buidel zwaar hangen onder zijn wambuis, toen ze de stoep afdaalden.

„Wat zeg je er van?” vroeg Hals hem lachend.

„Zoo’n man heb ik nog nooit ontmoet! Maar zijn geld weegt mij zeer op het hart. Laat ons eens drinken op de goede koop.”

Zij begaven zich vroolijk pratend naar een herberg aan het Damplein en zaten er gemakkelijk vóór, de kroezen op een bierton, te kijken naar het beweeg van het volk, dat er om de stalletjes rondging.

„Ik heb hier een kamertje voor ons beiden besteld,” zei Hals. „Ge zult toch wel kunnen slapen met mij in één vertrek?”

„Het kan niet beter, meester Frans,” zei Jan. „Ik hoop dat ik U niet met snorken uit de dommel hou. Ik zelf slaap door alles heen.”

Toen de wacht werd afgelost aan de fraaie geluifelde waag, stapten ze op om beter te zien en drentelden daarna heerschappelijk en breed de Kalverstraat in, waar het slechte volk uit allerhande stegen binnen vloiede.

Het eerste het best deftige bierhuis was hun: ze zaten er amper op hun gemak of daar kwamen een paar zwierige schilders langs, die ophielden en neervielen met uitgestoken hand.

„Wel Hals, wel Steen, gij beiden hier?”

„Zeker, zeker,” zeit Jan, „waarom niet? Wordt het mijn beurt nú of nooit?”

„Weet ge, dat ge een beroemd man zijt? De burgemeesteren koopen Uw doeken als om strijd.”

„Wat zegt ge me?” vroeg Jan. „De nering blijft evenwel nog stil te Haarlem.”

„Het zit allemaal in handen der kooplui, vrees ik. Ge moet voorzichtig zijn. Uw tijd is gekomen, meester Steen. Men geeft hier — verschooning heer Hals — meer geld voor U dan voor d'oude school der Leidenaars, zoowaar ik leef.”

„Zal ik eens rijk zijn, meent ge?”

„Ik wou, dat ik het voor me zelf zoo zeker wist.”

„Wel, dat ik dat nu hooren moet. Ik heb het altoos wel gedacht.”

Natuurlijk moest er bier zijn, veel bier, in kannen en kruiken. En het gezelschap groeide bij het uur en Jan was al tienmaal even weg geweest en steeds met moed en kracht herbegonnen. Toen het uur van hongeren eindelijk sloeg, kon hij nog moeilijk over de Dam de herberg bereiken. Het maal nu, werd groot en luisterrijk. Lange fluiten stonden op de disch vol kruidig Spaansch rood en de heer Hals dronk er pralend uit een eigen bokaal. Hij was jolig en geestig en er was een groot gelach allerwegen.

Jan was daarna wel moe en warm, maar nog tierig genoeg om ook de heimelijke straatjes eens in te willen, waar de pret kon worden voortgezet. Hals was hij kwijt geraakt, alsook de oude vrienden. Er waren slechts wat jonge knapen, die hem naar de oogen zagen als een wonder. Het werd hem vreemd en roezig in het hoofd. Hij voelde zich ver weg en stuurloos en blij, toen hij in een kamertje was aangeland, waar maaskes hem bedienden.

Opeens, kort voor hij zou gaan inslapen, viel hem een lichtstraal in het duistere hoofd.

„Nee,” zegt hij schor, „ik blijf hier niet. Breng me naar huis.”

De jonge vrienden hadden dolle pret, want Jan was alstemet ontkleed en toch hing hij parmantig tegen de deurpost aan. Men nam wat van zijn kleeven mee en droeg hem die achterna. Op de hobbelige trap werd hem onhandig het noodige omgehangen. Maar zijn reeds gedunde beurs voelde hij nog altijd plezierig tegen zijn buik. Een nieuwe lichtstraal schoot hem in, toen hij het schelden en razen van de meisjes hoorde.

„Daar ben ik toch te oud voor,” zei Jan Steen. „Of nog te jong, ik weet het niet. Ik wil liever naar bed.”

Men heescht hem verder in het pak en ondersteund bereikte hij de herberg.

De nacht was haast ten einde. De jongelui brachten hem tot in de kamer, waar Frans Hals reeds rustig sliep, de grijze lokken onbewegelijk op het kussen.

Ze waren bang, dat Jan met zijn bromstem den bejaarden meester zou wakker lallen, dus hielden ze hem bij tijd en wijle een harde hand voor de mond. Balsturig verzette hij zich tegen de harleveensche uitkleederij. Overal zag hij booze opzet in. Zijn beurs verloor hij geen moment uit het oog en hij werd pas rustig toen die veilig onder zijn hoofdkussen in bed lag. Nu wilde hij weer rumoerig worden en ondanks de waakzaamheid van zijn geleiders, ontsnapte hem een schelle lach. Onrustig woelde Hals in het ledikant ernaast.

„Toe nu, Jan Steen, wees stil, maak den oude niet wakker.”

Jan moest er zoo om gieren. De pret jeukte in zijn kuit. Hij wilde weer naar de meisjes toe.

„Nee, je hebt niet gewild. Ga nu slapen!”

Met man en macht kreeg men hem tusschen de lakens, waar hij wezenloos neerzank.

De hanen kraaiden. Er hobbelden karren over de Dam — want de poorten waren al open — en Jan Steen sliep zwaar en luid.

Grinnekend dropen de jongelingen af. Ze hadden van Jan's kleeven een pop gemaakt en op een stoel voor zijn bed gezet.

„Waar ben ik hier eigenlijk,” zegt Jan, toen hij bij zijn ontwaken de zon zag schijnen tot onder de hemel van het ledikant. Hij vroeg het aan niemand, want de heer Hals was reeds een morgenwandeling gaan doen. Maar toen Jan zich wat had afgeplensd en wat herinnering teruggewonnen, kwam de oude hem afhalen.

„Hoe heb je het gehad?”

„Nu, zoo welletjes,” zegt Jan een beetje beduusd, want het gehamer in zijn hoofd was weer begonnen en de proppen van die ellendige pop zwierven nog over de vloer.

„Wat doen we vandaag?”

„De eerste schuit die er afgaat naar Haarlem.”

En toen Grietje hem thuis ondervroeg, zei hij:

„Liefjen, praat me er niet van. In Amsterdam is het schoon en breed, dat is vast. Maar in het bier doen ze er rattekruid, zoowaar ik leef. Geef mij maar water, vandaag. Mijn kop is van lood en mijn handen beven. Wie mij lief heeft, volge mij.” En Jacob en Willem stonden op en draafden hem na de trap op naar de werkplaats.

MET VOLLE ZEILEN

Bij het klimmen der jaren werd onze Jan dan toch nog een goed huisvader. Na het werk taalde hij naar kegelbaan noch taveerne. Gaarne zat hij in het woonvertrek aan de achterzijde van het huis, en las er zijn boeken. Maar van allerlei deed hij er nog tusschendoor, de ongedurige. Aan een kant zat Cornelis, die hij de hand bestuurde en aan de andere Thaddeus, die hij leerde rooken uit een nieuwe pijp.

En onderwijl sloeg de kwartel en zong het potteken boven het haardvuur, omtrent waar moeder Griete haar spindels liet glijden. Willem hielp haar met de spoelen en Jacob sneed een groot boerenweitebrood uit voor het avondmaal.

Eens, toen het zoo vredig en stil bij hen gesteld stond, kierde het groot gordijn op eenmaal open en vader Havick's groote oude neus zag er doorheen. De meiskes, die in de hoek op leien tikkelden, gaven een gilletje, dun en schriel.

„God zegen ons,” zegt Jan opstaand, „Vader, gij? Er is toch niets met moeder Lijsbeth of de meiden?”

„Ik zeg goeden avond samen,” sprak de oude plechtig.

„Schuif in, voor Grootvaar,” mocht Jan Steen zoo zeggen, en daar zat hij al in de kring.

„Grieteken, Grieteken. Het zal u er nog naar gaan,” vermaande hij ernstig.

„Je doet me schrikken, vaar. Spreek toch, wat is er?”

„Weet je het dan niet? Vader Van Goyen ligt zoo min.”

„Och lieve Jezus, daar weten we niets van.”

„Hij ligt in het St. Bartholomeusgasthuis.”

„In het gasthuis?”

Weg was de rust. Jan Steen sprong op.

„Grieteken, ga er heen. ga er heen. Ik zal het met de jongens wel rooien. Ga naar je vaar. De arme slokker zal zoo alleen zijn.”

Grietjen weende bitter. De kleine Eva begon van de weeromstuit en toen de andere meisjes.

„Ach, dat we hem zoo vergeten hebben,” jammerde Grietje, terwijl ze de kinderen troostend over de bolletjes streek. „We hoorden zoo weinig en we dachten in onze onnoozelheid: geen tijding, goede tijding . . .”

„Ge ziet het maar,” zei vader Havick, „dat ge oude menschen niet uit het oog moet verliezen. De oude man had al dood en begraven kunnen zijn.”

„Stil toch, vaar, maak haar niet heelemaal van streek. Zie toch zoo donker niet,” zei Jan Steen.

Des anderen daags ging Griete met grootvaar mee in de schuit. Jan had beloofd goed op zijn tellen te passen en te zorgen, dat alles liep alsof er geen vrouw van huis was. Maar het ging hem alras door het hoofd: de jongens nam hij mee naar de werkplaats, de oudste kinderen hietten hij naar school te gaan en de kleinen moesten zich maar wat bezig houden in huis.

Nauwelijks waren de mannen boven een weinig gevorderd of daar was al gemorrel aan de deur en Katrijntje stond ervoor te krijten. Jan haalde haar binnen, gaf haar een smakje en zette haar in een hoek, waar ze prentjes mocht kijken.

Jan stond alweer achter de ezel, brieschend van ongeduld. Er moest opgeschoten worden, er was haast bij. Toen werd er aan de deur getikt en een ruige brouwersgezel trad binnen met kleine Jantje op de arm. De dreumes was de brouwerij binnengedribbeld en had er in levensgevaar tusschen ketels en kuipen rondgedwaald.

„Wee mij,” riep vader Jan, „wat moet ik hier met al

die kinders over de vloer,” en hij zette broertje bij het meischen neer. Maar het jochie zag te veel wat hem aanstond: Jan had de grootste moeite hem van zich af te houden. En er was zooveel te doen!

„Ach, Grieteken, Grieteken, was je maar weer terug. Wat moet ik beginnen met al dat klein gebroed. Hier dan mijn jongen.” En hij gaf den kleine houtskool en een papier. „Teeken eens Uw zusje uit.”

Toen verdween hij weer achter de ezel, rood en haastig. Met snelle streken behandelde hij het paneel, liep naar de jongens, zette ze aan.

„Toe dan, vorderen. Niet praten. Er is haast.”

Zoo ging het een tijd door. Door het hooge raam viel 't licht van de dag binnen. Daarna werd het donkerder en een hevig gekletter beukte op de ruiten.

„Hoe grillig is het licht vandaag,” zei Jan Steen, boos de penseelen weg smijtend, „zoo kan de duivel er zijn hoofd bij houden.”

Toen keek hij eens achter zich en daar in de hoek zag hij twee morianenkindertjes zitten.

„Wel hemelsche goedheid, daar heeft me dat tuig elkaar zwart gemaakt.” De kleintjes hadden dol plezier. Hun oogjes schitterden in de zwarte snoetjes en groote bellen in grauwe tint, borrelden uit hun neuzen.

„Jacob, Willem, schei er uit, gooi de boel er bij neer.”

Gichelend kwamen de knapen van het werk vandaan.

„Neem die twee en poedel ze eens flink onder de pomp. Wacht ik ga mee.”

Beneden in het woonvertrek wachtten Jan weer nieuwe verschrikkingen. Met een groot mes in de kleine vuist geklemd hakte Eefjen op een hard brood, dat ze uit de kast genomen had.

„Ik snij vast voor de jongens,” zei ze toen Jan

haar haastig het gevaarlijk wapen uit handen nam. „God zal mij bewaren; wat komt er van mijn huis terecht als er geen vrouw is om op alles te letten,” zuchtte Jan neerslachtig in een hoek. „Wat zullen we eten? Brood?” De pot hing stokstijf en ijskoud boven het gedoofde hout in de grauwe asch.

Wat zat er anders op?

Terwijl het nog regende, aten ze in de duistere kamer, ongezellig en huiverig hun oudbakken dievenmaal. De boter was hard en klonterig. De kleuters maakten een gekruim om zich heen en een gemors uit bekers, dat het Jan begon te walgen er naar te zien.

Het werd echter weer spoedig licht en Jan kon het beneden niet uithouden. Hij stond haastig op en wipte naar boven. Eenmaal achter de ezel, ontschoot hem zijn heele tobberige huisgezin en hij bleef in zijn werk verdiept, totdat de avond viel.

Toen hij eindelijk weer beneden kwam, brandde er al licht in het woonvertrek en Jacob zat met een sluimerend kind op schoot en Willem speelde in een hoek met de anderen.

Jan dacht nu pas weer aan de kinders. Ze moesten naar bed, of zou er nog gegeten worden? Oef, wat een be-doening als Griete er niet was.

„Hoe staat het hier gesteld?” vroeg hij.

Gelukkig, daar ging geklikklak in het voorhuis. Daar kwam moeder! De kinders sprongen op. En Jan stormde met hen mee haar tegemoet.

„Dag vrouwtjen, dag Grieteken lief. Dag moedertjen. Dag moertjen!” Alles sprak dooreen.

„Vertel gauw. Hoe is 't met vader?” vroeg Jan haar omhelzend.

„Hij ligt nu rustig. Hij was zoo lief. Grietjen, zegt ie, ik

heb verkeerd gedaan en ik heb jullie hier vandaan gejaagd, jaren geleên — nu wil ik je niet nog eens aan het schrikken maken.”

„De oude. Hoe komt ie zoo zot? Hij ons verjaagd? Dat staat me niet voor,” zei Jan.

„Ik heb hem beknord, dat hij ons niet heeft gewaar-schuwd. En hij was blijd me te zien. Ach, wat droef, wat droef. Hij kan niet meer tegen het schokken, anders had ik hem zoo mee naar huis genomen. Wat is toch een mensch!”

„Ga er maar veel heen,” zei Jan. „Heusch, wij klaren het wel, niet jongens?”

„O, zeker! Het gaat best. Ge moogt hem niet meer alleen laten, vrouw Steen.”

Grietje schreide van dankbaarheid.

En de volgende morgen vertrok ze weer en Jan ging eens mee naar den oude zien, maar toen hij alleen terug kwam, schudde hij meewarig het hoofd.

„Ach neen, het gaat niet meer. Mijn goede meestertjen, mijn braaf vaartjen wordt van ons genomen: ik zie het wel. Wat is hij bleek en vermagerd. Had hij eerder gekikt, hoe zouden wij hem hier verpleegd hebben. Maar eilacy, nu is het verkeerd met hem en de dood staat aan zijn bed. Ik kan het niet goed aanzien.”

En waarlijk, nog een dag of wat bleef Grietjen van huis en toen ze terug kwam, maakte ze een kruis en borst in tranen uit.

Jan vroeg niet meer maar sloop naar boven, hoewel het donker was als de nacht.

Toen de goede oude in alle eenvoud was ter aarde besteld, zat Jan Steen lang en nadenkend in het bekende huisje en zag uit 't venster naar de dorre struiken in de kale

tuin en hij huiverde. Want de cijfers, die hij voor zich had en de laden van de kasten in dit huis hadden hem doen weten hoe arm de oude had geleefd, zijn laatste jaar. Waarom had hij niet gesproken, waarom niet gevraagd? Het was triest. Zonder hulp of bijstand had hij voortgetobd, langzaamaan verkoopend wat hij bezat, terend op zijn werken eerst, later op zijn huisraad en snuisterijen. Leeg waren de wanden en leeg de kasten. Een schrijnend gevoel van zelfverwijt benauwde den luchtigen Jan. Waarom had dit zoo moeten zijn? Waarom hadden zij vader zoo alleen gelaten? Hij wist geen antwoord op die vragen. Eigen zorgen hadden hem verblind. Hij had de langzame onttakeling tijdens hun spaarzame bezoeken niet opgemerkt. Vader Van Goyen was opgewekt gebleven en schijnbaar zorgeloos.

Zelfs moest hij zich ontfeggen er zijn vrouwtjen van te spreken: het zou haar achteraf zoo'n pijn hebben gedaan. Dus hield hij het krampachtig voor zich.

Zwijgend gaf hij Grietjen de sieraden, die hare moeder hadden toebehoord en die voor haar in een kistjen bijeen lagen.

Het huisjen ging nu in handen over van hen, die het als onderpand voor eindelooze verschotten zouden aan de paal slaan.

En hiermede was alles afgelopen.

Toen Jan kort hierop eenige paneelen tot belangrijke prijzen verkoopen kon, ging hem de gedachte aan de toekomst weder kwellen. Nu was er geen kou aan de lucht — hij was nog sterk en gezond en hij had een vrouw aan zijn zijde, die hem door alles heenhielp — nu was zijn naam goed en zijn werk prijzig — maar zou dat

altijd voortduren? Moest hij niet wat zorgen gaan voor later?

Grietjen was niet weinig verbaasd, toen hij haar terstond zijn ontvangsten in de hand duwde en zei:

„Hier, lief, bewaar dat. Wij moeten met overleg te werk gaan. De tijden zijn wisselend. Wij zullen het later wellicht noodiger hebben dan nu.”

Ze was er ontroerd van en dacht in stilte: Wordt hij oud? Voelt hij zich onwel? Maar ze waagde het niet hem iets te vragen. Zwijgend borg ze het geld in haar kabinet. En ze was pas gerustgesteld, toen ze Jan weer wat lossen en vroolijker zag worden.

Hij sneed uit vlierhout fluiten voor de kinderen en met een van de leerlingen, Jacob, een opgeschoten jongeling nu, die zich te groot voelde voor het huiswerk en de gemoedelijke gang van zaken hier, maakte hij op een dag zulk een ruzie, dat de aap zijn boeltjen pakte en heenging.

Willem, de kalverachtige, lieve, gehoorzame Willem bleef alleen en werkte voor twee. Maar nu de roep van Jan Steen tot in Amsterdam was doorgedrongen kwamen er aanvragen genoeg. Men meende, dat er een plaats was open gevallen: het leerlingenschap bij een kranigen meester. Ouders kwamen met jongens aanzetten, heel of half mislukt in andere beroepen en die nu maar schilder worden zouden.

Jan dacht: hoe wonderlijk gaat het een mensch in zijn leven. Wat drie jaren geleden voor mij niet scheen weggelegd dat valt mij nu in overvloed te beurt. Zes leerlingen kan ik krijgen, haast aan iedere vinger een.

Hij kreeg er zooveel plezier in, dat hij eens stillietjes voor zich grinnikte. „Ik neem ze allemaal,” dacht hij, „wat Griete oogen opzetten zal.”

En waarlijk, den een na den ander, rijp en groen nam hij als leerling aan. Daar waren Joan en Dirk, Joost en Arie en twee Koerten. De roem is toch wat in de wereld, dacht Jan. Ze denken allemaal rijk te worden. Wel, ik laat ze in de waan. Dat geeft den burger moed.

„Ja,” zei hij tegen een der vaders, een uiterst secure, „ons vak heeft een groote toekomst. Men hoeft er niet veel voor te weten. Ik zelf ben zwijnshoeder geweest en ik kan niet zeggen, dat er veel verschil is.”

„Sinjeur Steen, als de jongens voor de handel niet deugen en de koppen staan hun niet naar de doctorshoed, wat moet er dan uit worden?”

„Schilder, edelachtbare. Dat is dan het eenige nog.”

En achter de rug van den goeden man verkneukelde hij zich om het zeerst.

Op den 1 Januari van het jaar onzes Heeren 1667 had de plechtige intrede plaats, welke zou worden ingezet met de presentatie aan Mejoffre Marg. Steen Jansdochter van Goyen.

Jan had een voorpret van jewelste. Hij moest die uitlaten hier en daar onder de vrienden, die ook al geladen waren en hun buiken al vast hielden. Ze smeekten onzen Jan om dit paskwil te mogen meemaken.

„Natuurlijk,” zegt de meester. „Zorg maar voor een ton of wat bier.” Welnu, die zouden er zijn.

„Grietjen,” zegt Jan, „lief, het is Nieuwjaar. Wel, voor ons is dat een groote dag. Want ik zal je mijn leerlingen eens mooitjens gaan voorstellen. Gaat mee en zet je in je puimsteen gewaad en met je sierselen om op een zetel in mijn werkplaats. Plaats ook de prinsen en prinsessen van den bloede er omheen.”

Griet dacht: Wat maalt de man? Hoe heb ik het met hem? Is hij op de vroege morgen al ontstoken? Maar ze

zag zulk een glinsterend licht in zijn oogen, dat ze er gerust op werd en de beste bullen uithaalde en ten twalef ure, daar kon de presentatie plaats hebben. De vrienden van de gilde, en van de straat hier en daar nog bijeen geplukt vormden een haag terweerszijde van de troon. Op een gegeven oogenblik werd een gordijn weg geschoven en daar stonden de zeven uitverkoren jongelingen, bleek en bevend in het volle licht.

Jan Steen klom op een bank en hield een rede, waar geen kop of staart aan was.

Maar Grietje begreep er zooveel van, dat al die knapen (Willem zat er tusschen als een ondergeschoven kind) bij haar in huis zouden wonen en op haar kost zouden teren. De schrik sloeg haar om het hart. Ze stond op en maakte een afwerend gebaar.

„Al dit volk in huis halen. Ik? Maar Jan, scheelt het je in je bovenkamer?”

„Maar Grieteken!”

„Als je maar niet denkt, dat ik zoo gek ben. Was daar die vertooning voor noodig?”

„Grieteken toch! Je moogt deze jongeheeren toch niet allemaal voor het hoofd stooten?”

Nu kwam haar neusdoek voor den dag en Grietje weende.

„Kom kinderen,” zei ze tot haar kroost. Maar Jan liet ze zoo niet aftrekken. Hij was er gauw bij en sloeg zijn arm om het vrouwtjen heen en suste en kustte:

„Nu, mijn Grieteken, stil dan maar. Ik smijt ze er wel weer uit,” fluisterde hij haar in het oor. „De beste houd ik over. Wees maar bedaard: het was maar een vroolijke trek, die ik je spelen wou. Kom, kom, niet zoo droevig.” En zoo bracht hij haar weer wat opgedroogd buiten de werkplaats.

Maar nu was de stemming binnen ook afgezakt: ze ston-

den er allemaal beteuterd bij. Dat moet niet, dacht Jan en bij zijn binnenkomst begon hij dadelijk te huppelen en te springen, voorzoover zijn buikjen het hem toeliet en hij begon te zeggen:

„Kom, kijken jullie niet zoo sip. Je mot niet denken, dat mijn Griet zulk een kniesoor is, maar vandaag is ze wat balsturig van wege de eerste des jaars. Maar met St. Jan zul je d'r eensjes wat zien! Nee hoor. Doe of je thuis bent, jongens, neem maar een kanneke en proef eens.” Nu, de vrienden waren spoedig los genoeg en het ging al weer gauw leutig en wel zijn gang, toen opeens Grietjen komt binnenrinkelen en zeggen:

„Nou, jullie blijven maar hoor. Dat was maar gekheid.” En ze keek er zoo opgewekt bij, dat er allerwegen geroep was van:

„Leve Griete! Leve vrouw Steen! Houzee!”

Armen werden uitgestoken en daar ging het vrouwtjen al de hoogte in! „Houzee!”

HET HELLEND VLAK

Dat jaar zette nu in met een wonderlijk topzwaar huisgezin. Vijf kinderen en zeven schilderszonen tellen te zamen voor twaalf; Moeder Griete en Vader Jan daarenboven maken veertien.

Als er gegeten werd, leek het wel een klein weeshuis. Maar alles liep vlot van stapel. Willem was als meestergezel aangesteld en moeder Griete had het zoo verordineerd, dat elk zijn eigen taak had te vervullen. Zoo kon zij het alles menageeren zonder vrouwelijke hulp. Slaapplaatsen waren er genoeg te vinden in de bedsteden op de gang tusschen brouwerij en woonhuis. Alleen op de

werkplaats was het wel eens een gedrang. Jan moest er van tijd tot tijd zijn barsche stem en groote oogen opzetten. Maar hij had er op zijn jolige manier toch de wind onder.

Toen Thaddeus van school werd gestuurd — een hoogvlieger was het niet — kwam hij ook al bij Vader in de leer. Zoo waren zij weldra met zijn negenen aan de gang. „Als de vloer maar niet doorzwiept,” zei Jan Steen wel eens, „loop maar een beetje voorzichtig.”

Kreeg hij kijkers, die koopers moesten worden, dan pronkte hij met zijn drukke werkplaats.

„Alleen krijg ik het onmogelijk af. Bekwame handen staan mij terzijde.”

En hij wees op de verfdraaiende jongelingen, die er met hun benauwde lachgezichten extra onbeduidend uitzagen.

Grietje had er spoedig vrede mee: ze had snel berekend, dat zeven flinke kostgangers, kinderen van notabele ouders, meer geld opbrengen konden dan al Jan's schilderijen bij elkaar. Zoo voeren zij met hun volgeladen menschenschap een gouden toekomst tegemoet. Wel gaf zulk een rompslomp duizenderlei kleine zorgen, dië het vrouwtje niet vooraf had ingezien. Maar moedig als steeds sloeg ze zich door al deze tobberijen heen, ook al beklagde zij zich des avonds in stilte over een vermoeidheid, die haar 't slapen belette.

Jan zelf kon overal tegen. Het kon hem niet drok genoeg zijn. Menschensmoelen moest hij om zich heen zien loeren, anders deugde het niet. De knapen gebruikte hij voor alles, ook voor model. Hij kleeedde ze uit en aan, zooals het hem behaagde. Hij liet ze loopen en stilstaan, eten of vasten al naar het zoo uitkwam.

En toch wilden zij niet weg: ze voelden zich als in een

bekoring verstrikt. Want Jan was een vroolijk verteller en in zijn grappen en bedenkselen een knaap nog onder de knapen, zijn grijzende haren ten spijt.

Dat ging zoo eenige tijd aardig goed en het geld werd ruimer en de nering drokker en er scheen geen opkomen aan. Toen zei Jan Steen op een dag tegen zijn Grietjen:

„Lief, gaat nu eens met Uwen vrijer uit. Het weer is zoo schoon en de boomen staan zoo lustig in het jonge blad. Me dunkt, wij moesten de stad eens achter ons laten.”

„Maar Jan, hoe zullen wij 't met het volk gereiden.”

„Het volk? Laat dat zijn eigen nu maar eens diverteeren. Wij willen eens uit.”

„Jawel, Jan, dat is allemaal goed en wel, maar de kinderen?”

„Kom, moeder, die zijn nu groot genoeg, die passen wel op elkaar.”

„Nu, hoort eens, ik moet het er maar op wagen. Want ik wil nog zoo gaarn eens met mijn vrijertjen uit. Dat is in zoo lange niet gebeurd.”

„Dat meen ik ook zoo,” zegt Jan en hij gaf haar een klappende zoen.

„En waar gaan we heen? Toe, zeg 't Jan.”

„Ik weet het voor den duivel niet. Naar buiten. Naar 't land. 't Doet er niet toe waarheen.”

Weldra was alles duchtig geregeld: de leerlingen hadden een vermaning op voorhand te pakken en den kinderen werd de pen schielijk op de neus gezet.

Jan en Griete schreden voort, de buitenwegen op, de stad uit. Ze genoten van de voorjaarszon, die hun al warm in de rug scheen. De vogels vlogen laag en dartel over het pad of badderden in het heete zand. De jonge

kalveren buitelden in de wei over elkaar. Jan stak zijn hand uit en wees er zijn vrouwtje op:

„Ziet eens, Grieteken, hoe jong alles is. En wij?”

„Wij?”

„Zijn wij ook nog jong?”

„Wat dacht je dan?” En ze greep zijn arm vaster. „Ik voel me nog net zoo jong als toen we vrijden.”

„Kom! zijn we dan zooveel ouder? Wat zijn twintig jaar op een menschenleven? Ja, 't is waarachtig al haast twintig jaar dat we elkaar kennen, lief.”

„Ach wat lang klinkt dat! Neen, daar moet ik niet aan denken.”

„Maar lief, wees blij, dat we het zoover hebben. Wat een stormen zijn ons in die jaren over de muts gewaaid. Goede ziel, wat hei je 't dikwijls te kwaad gehad om Uw Jan.”

„Om mijn Jan, ja, maar nooit met mijn Jan, niet vader?”

„Grieteken, ik voel er wat voor een roemer Rijschen wijn of is 't nog te vroeg?”

„Neen, laat ons maar binnen gaan bij den zoetelaar. Wel, hoe een mensch toch snel buiten adem geraakt.”

„Ja, mijn kapoentjen, je tilt een zwaardere vracht met je dan vroeger.”

Prettig en stil zaten ze voor het wijnzopie bij de wipbrug, een lief geurend prieeltje over hun hoofden heen. Er buiten lag de zon warm en innig. Zij keken er in, knipperend met de oogen en zagen elkaar aan. Het was alsof ze elkaar toelonkten. Jan maakte met zijn lippen bewegingen als van kusjes geven, Grietjen kuste terug. „Mot je niet eens schuitje varen, sinjeur?” vroeg de waard, die schommelend kwam afrekenen.

„Dat heb ik in geen jaren gedaan,” zei Jan.

„Je bent er toch niet te oud voor,” plaagde Grietje.

„Te oud? Dat zal je eens zien. Waag je het er op met mij?”

„Natuurlijk. Ik heb het toch vroeger ook gewaagd.”

„Vooruit met de geit,” zegt Jan, ineens zoo roezig als een jonge borst. „Dan gaan wij eens saampjes de plassen op.”

„Ligt het aan mij of roeit het hier zwaar in dit kroos?” vroeg Jan.

„Vader, je bent wat stijver. Wat was je in je jonge tijd een slanke vent. Als ik daar aan denk”

„Hooft eens, vrouwtje,” zegt Jan, „praat maar niet tegen me als ik roei. Ik kan er mijn kop anders niet bij houden. We gaan strakjens in de bermen duiken, ginder. Dan kun je zooveel snappen als je wilt.”

„Hou je me nog eens zoet met een koek?” schaterde de nu weer jonge Grietje.

„Stil toch, ik raak uit de maat.”

„Zal ik tellen?”

„Om Godswil, laat een oude man toch niet met een meisje varen gaan.”

Op de oever, waar zij statig landden, strekte Jan zich hijgend uit in 't gras.

„Ik heb wat bedacht! Hoor toe! De zaken gaan me te veel voor de wind, op heden. Waarom zullen wij ons rijk zwoegen? Wat dacht je ervan als ik Willem en Thaddeus in de verfwinkel deed, de werkplaats dichtsmeet en met vrouwtjen ging potverteeren op den buiten. Vrijheid, blijheid! Zoo'n dag als vandaag brengt een mensch van zijn stuk. Heerlijk niets doen! Waarom heb ik toch altijd zoo hard gewerkt? Wie is er me dankbaar?”

„Ik,” zei Griete, „en je kinderen, Jan en je leerlingen en allen, die van je schilderijen genoeg beleven. Praat toch zoo niet. Je blijft altoos dezelfde dwaze peer. Je

houdt toch van je werk: je bent er niet vandaan te slaan. Ik kan je des avonds niet aan tafel krijgen. Voor iedereen ben je ontoonbaar, de lieden zend ik bij bossen van de deur. Met je verfhanden val je aan het brood en met je vethanden sta je weer aan de ezel. Een voornaam rustend heer zul je wel nooit worden, verbeeld je maar niets.”

Jan kauwde op een grashalm en luisterde nadenkend toe. Aan het eind van Grietjes wijze rede, werd hij kwansuis toornig en hij greep haar bij een arm en schudde haar zachtjens heen en weer.

„Grieteke, Grieteke, wat ben je een gifzuigster. Hoe durf je je gemaal dusdanig aan de kaak stellen. Dat moet ik nu allemaal maar slikken? Kom, staak Uw redenen en laat ons gaan zien wat er te schransen valt in de herberg.” Zij roeiden terug over de plas en Jan zag nog eens aandachtig zijn Grieteken aan: haar vleezige kinnetje en haar breede heupen.

„Ach, wat was je toch rank toen je voor het eerst met mij in het schuitje zat. Maar kom, het is mij om ’t even. Je bent een gezond wijfjen en dat is heel veel gezegd.”

Ze hadden een goede eetlust, die twee. Alles raakte schoontjes op en er werd wederom een kannetje wijn bij genuttigd.

Na het maal bleven ze nog wat toeven aan het bruggetje. Er kwam volk genoeg om hen te verstrooien: een boer en een koopman en een troepje jongelieden uit stad, die kaart gingen spelen bij een kaarsvlam. Want een dunne schemering omsluisde al het licht van de late zon.

Langzaam wandelden ze terug naar de poort, welvoldaan en blijmoedig.

„Ik verlang nu toch naar de kinders,” zei Griete.

De maan was opgegaan, groot en rood.

„Zie,” zei Jan, „het mooie weer blijft. Morgen gaan ik

eens de velden in. Ik heb alweer genoeg kamertjens en huisjes gemaakt. Wat was het toch heerlijk te Warmond.” „Ik kan er toch zoo naar haken,” zei ook Griete. „Druk is het genoeg thuis en je voelt ’s avonds je beentjes van al die trappen op en neer.”

Het was al dikop avond toen ze binnen vielen. Groot was de verwarring, die er heerschte in hun woning. De kinderen, ook de kleintjes, dreinden nog over de vloer en de leerlingen hadden zich in allerhande fantastische gewaden gestoken en maskers opgezet en baarden aangeplakt, waarmee ze de kleuters trachtten bang te maken.

Jan moest er om lachen, dat hij schudde, maar Grieteken zag er zorgelijk uit.

„Ik weet niet, het is mij te mooi, allemaal. Ik had liever rust.”

„Kom, vrouwtjen, we hebben nu rust gehad, we moeten weer mee. Ga maar gauwtjes met man te bedde.”

Toen ze in het donker lagen, woude Grieteken nog wat heen en weer. Ze hoorde een ruiter in de straat aankomen. Wat had de man een galop! Hij hield in.

Een bode, dacht het vrouwtje. Ik wist het wel, er is iets. Ze stond op uit bed en hoorde onder ’t verrijzen al de klopper. Nu rees ook Jan.

„Griete.”

„Ja, ’t is voor ons, een ruiter.”

„Wat is er dan?”

„Ik weet nog niets. Wacht.”

Daar ging Grietje met de blaker, een doek om het hoofd. Het kloppen hield aan. Jan schoot eveneens in zijn muilen en volgde haar naar voren.

Grietje stond al in de gang met broer Wijbrandt, bleek als een doek en buiten adem.

„Kom er in,” zegt Jan, „zeg het maar, wat is er?”

Met kurkdroge lippen fluisterde de goeie jongen alleen:
„Moeder . . .”

Zij maakten een kruis, alle drie. Grietje sloeg haar armen om Jan heen en hilde tegen zijn borst. Jan liet zijn hoofd hangen en praatte hoog en heesch:

„Toe maar, mijn lief, stil maar eens.”

„Arme jongen,” fluisterde Grietje tusschen groote snikken, „arme jongen . . .”

Toen hilde ook Jan even stil voor zich. Hij veegde zijn oogen bruusk en kort.

„Ja,” zei hij en nog eens luid-zuchtend, kermend haast:
„Ja.”

Zij gingen als verdoofd naar het woonvertrek en zaten een wijle sprakeloos bijeen. Toen begon Wijbrandt te vertellen, hortend en stootend.

„Hoe gaat het met vader?” vroeg Jan.

„Verschrikkelijk. Wij konden hem haast niet baas. Hij heeft gebruld Het was ontzettend.”

Huiverend kleedden Jan en Grietje zich aan. Ze moesten naar Leiden met een wagen. Wijbrandt steeg te paard en reed spoorlags vooruit.

Grietje was ziek terug gekomen. Ze kon niet tegen zoo-veel ellende. Als ze vader Havick daar zag, die verdwaasd en verwezen bij de haard zat, begon haar hart te schreien. Zij voelde zich zoo slap en week, ze deed niets dan huilen en kon van zwakte haast niet op de beenen staan. Jan wist er geen betere raad op dan haar snel naar huis te brengen. Nu lag ze in de pronkkamer, kalm maar lusteloos. Eefjen, het oudste dochttertje paste haar op. Ze zat aan haar sponde en gaf haar te drinken. En Jan liep door het huis, onrustig en niet tot werken in staat. Wat ging er gebeuren? Angstige voor gevoelens

beklemden hem. Nam het leven een keer? Juist was alles zoo goed. Zij konden op adem komen na de moeilijke jaren: de kinderen waren groot, het huis bracht zijn rente op, de verkoop was ruim en levendig. Begon nu de onttakeling? Werd hem dan nimmer rust gegund? In huis hield hij het niet lang uit. De werkplaatsen der gildebroeders zocht hij op en overal klaagde hij zijn nood, tranen stortend. Dan rende hij weer terug naar het ziekenvertrek, waar Grietje lag, stil, bewegingloos, wit. Waarom herleefde zij niet? Hij had haar toch nodig. Zijn moeder was weg, zijn vader zinneloos geworden. Nu was ook zijn vrouw aan het wijken, ze schonk hem geen blik. Ze kon hem niet meer troosten. En onderwijl draaide de rusteloze mallemolen in zijn huis rond. Het gezoef van de brouwerij, het geklikklak en geloop was tot in de beddekamer hoorbaar. De leerlingen schuifelden boven hun hoofd af en aan. In het woonvertrek speelden de kinderen hun wilde spelen. Wat is een kind? En Jan voelde een rampzalige onmacht in heel zijn wezen. Het was of zijn mond sprakeloos was geworden. Hij zat waar hij zat, om opeens weer op te vliegen en in doodsangst menschen te sleepen naar het ziekbed van zijn Griete.

Er móest een verandering komen. Zoo ging het niet. De pachtersvrouw zei: hij zou een meester halen. Ja, daar had Jan ook al eens aan gedacht. Maar Griete was er niet op gesteld, dat wist hij.

Ook Hals kwam.

„Kalm Jan,” zei Frans. „Ge moogt niet weenen. Toon U een man. Het komt allemaal terecht.”

Maar toen hij Griete gezien had in haar bleeke sluimer, keek hij wonderlijk stil voor zich.

„Ze is moe. Laat haar slapen. En haal een goede doctor.

Een echte. Wacht, ik zal er U een bezorgen.”
De doctor kwam, hij keek eens naar het vrouwtje en zei:
„Heeft ze zich zeer ingespannen met werken?”
„Nee,” zegt Jan, „we zijn mijn lieve moeder wezen
begraven — anders niets.”
„Ze is uitgeput,” sprak de doctor. „Laat haar rusten.”
En hij ging.
Jan had er geen vrede mee.
„Ik wil een doctor, die haar beter maken kan,” dacht hij
en hij liep nog eens de straat op en zocht een andere.
Nu verscheen een kleine dikke man aan het ziekbed.
Juist sloeg Grietje de oogen op.
„Wat scheelt er aan, vrouwtje?” vroeg de meester deel-
nemend.
Ze antwoordde niet, maar sluimerde weer in.
„Zendt al die lieden weg,” zei de kleine arts, toen hij de
leerlingen zag hollen op trappen en gangen. „Het moet
hier stil zijn.”
Het huis liep leeg, de kinderen werden bij de bureu uit-
besteed. Jan alleen bleef met Eefjen.
Zoo duurde het dagen voort.
Hoe kan dat zoo op eens, dacht Jan. Griete was gezond,
nu is ze ziek. Maar zij zal ook op eens weer genezen
zijn. Want zij kan niets mankeeren. Ze is moe, zeggen de
doctors. Moe? Waarvan?

Maar de ellende ging door. Zij was nog niet uitgewoed.
In Leiden voltrokken zich snelle veranderingen.
Vader Havick kon niet meer alleen gelaten worden. Her-
haaldelijk trof men hem bij nacht en ontij vrijwel geheel
ontkleed in de tuin aan. Ook liep hij het bed uit en de
straat op, gedachteloos en star. Hij verzette zich niet
wanneer men hem weer neerlegde, maar zoodra hij zich

onbewaakt voelde, wilde hij weg. Hij zocht . . . de oude oogen in moedellooze spanning.

Op een nacht kreeg hij een wilde bui, het bloedige schuim stond hem op de mond, uit zijn keel blafte een vreemd dier . . . En hij viel plotseling dood in elkaar.

Wederom verscheen ten huize van Jan Steen de ontroerde ongeluksbode. Maar ditmaal scheen hij verwacht te worden.

Jan begreep. Zwijgend bracht hij Wijbrandt voor Grietjens bed. Hol stonden zijn oogen in hun kassen. Zwart teekende zich de vermoeidheid op zijn trekken af.

Wijbrandt staarde naar de sluimerende bleeke vrouw in het diepe bed. En hij wierp een blik vol mededoogen op zijn breede, struische broeder, die zoo hoog het hoofd gewend te dragen was en nu zoo deemoedig en bekommerd stond te staren naar het kwijnend leven op die sponde.

Zuchtend zaten de broeders bijeen: weezen nu, in zoo korte tijd. Wijbrandt alleen . . . en Jan? Stond het niet aan eenzaamheid gelijk, dit wakend en vreezend leven aan de zijde van een verbleekte? Nog altijd had Jan Steen geen woord gezegd. Het was stil en alleen de klok sprak in de stilte.

Eefjen was naar de kinderen. Jan gaf de medicijn en fluisterde minnende klanken tegen het bleeke, geloken gelaat, dat voor een oogenblik in zijn handpalm rustte. „Waar zijn de anderen?” waagde Wijbrandt te vragen. Jan haalde de schouders op. Maar toen hij den jongeren broeder uitliet in de plassende regen, bekruiste hij hem en fluisterde schor:

„Het is gedaan met mij . . .”

Uit vriendschap voor hun schilder kwamen de doctoren

tot een raad bijeen. Zij begrepen den aard dezer ziekte niet, hoe zij ook zochten en gisten.

Jan was opgewonden, hij had zijn hoop op hen gevestigd. Het waren geleerde mannen van de nieuwe school. Zij zouden Grietjen redden. Er moest een middel zijn. Zij mocht niet sterven, even veertig jaren oud, moeder van kinderen, altijd gezond en vaardig.

De doctoren dachten tezamen in een rustig vertrek van het huis, een viertal, witgebeft en breedgekraagd. Daar lagen de perkamenten boeken en de brillen tusschen de bladen en er was een luid geredekavel van stemmen — Jan hoorde het door de deur die aanstond — maar toen de raad geëindigd was, gingen de geleerde doctors hem schielijk uit de weg. Er was geen antwoord gevonden. Maar Jan zei zich:

„Stil, laat ze allemaal maar gaan, voor mijn Grieteken is er genezing in de natuur.”

En hij bracht haar met April het eerste speenkruid.

„Het wordt zomertje, moeder, houdt U goed. De winter ben je door gedreumeld. Let eens op: krukkende wagens duren het langst.”

Het scheen dat Jan gelijk had. Grietjen ging wat beteren. Ze sprak weer.

„Ik laat mijn Jan niet alleen. Neen ik.”

DOODSGEBEDEN

Toen kwamen de leerlingen een voor een schoorvoetend terug, vragen of ze blijven mochten.

Maar Jan, overprikkeld door de uitgestane angst, zond ze zoo spoedig mogelijk weg: hij kon geen menschen om

zich hebben, het deed Grieteken maar kwaad en Grieteken behoefte rust, rust en nog eens rust.

Wijbrandt kwam al gauw eens spreken over wat er gedaan moest worden met Vader's nalatenschap.

„Spreek er mij heden niet over, mijn goede jongen. Ik word er zoo akelig van. Mijn hoofd staat niet naar zulke dingen. Mijn Grieteken heeft mij te zeer noodig.”

„Maar Jan, wees eens redelijk. Wat dacht je ervan in Leiden vader's huis te betrekken: wij willen het je garen afstaan.”

„Vader's huis?”

„Misschien zal het Grietjen goed doen in zulk een rustig huis te wonen en Duifjen kan eens helpen in je huishouden. Je hebt er meer steun dan hier in Haarlem.”

„Daar zeg je zoo wat,” zegt Jan. „Als ze wakker is, zal ik er haar over spreken. Het gaat nu beter, maar we moeten voorzichtig zijn. Ik op de Langebrug, in 't oude huis? Wat zou dat heerlijk wezen.”

„Dus je wilt?”

„Stil, ik spreek er aanstonds met Grieteken. Ga zoo lang in het voorhuis.”

Wijbrandt begon de brouwerij eens op te nemen. Zijn werkzaam hart haalde hij op.

„'t Is zonde Jan, dat je zelf de nering niet doet: ze is goed.”

Maar Jan was al bij zijn Griete en wachtte.

Hij wachtte zoo lang tot ze de oogen opsloeg en hem aanzag met een zachte glimlach om de bleke mond.

„Liefjen, mijn liefjen,” fluisterde Jan, „hoe is 't? Hoe staat het je geschapen? Wat nieuws! Ze willen ons het huis te Leiden laten aan de Langebrug. Hoe past je dat?”

„Als ik beter ben.”

„Ja, als je beter bent. Daar is het wachten op. Kan ik Wijbrandt zeggen, dat wij willen?”

„Zeg het hem. Die arme oudjes zijn nu dood.” En Grietje liepen de tranen over de ingevallen wangen.

„Goed! Goed!” jubelde Jan. „Ik zal het hem zeggen. Maar wees bedaard, mijn lief, wij zullen nu voortaan zelf de oudjes zijn. Er hooren oudjes in dat huis. Kijk eens, mijn haar.”

Hij boog zich tot haar over en zij streek hem haar mager handje liefkoozend over de grijzende bol.

„O, vrouwtje, dat je toch nog leven mag! Wij beginnen weer opnieuw daar in Leiden!”

Grietje glimlachte vochtig en mat.

Het wachten is op Grietje's beterschap. Met dit bescheid vertrok de brave Wijbrandt.

Maar het bleef wachten. Nog eens kwamen de doctors bijeen in de stille kamer. Nog eens werd het vrouwtje bekeken en betast. Wat was ze krachteloos; het was een wonder, dat ze nog leefde. Het voedsel viel haar veel te zwaar. Zij kon niet meer, hoe ze ook haar best deed tegen heug en meug te eten. De kroezen melk bleven onaange-roerd.

En Jan verzonk weer in zijn droeve droomen. Droog hing 't palet sinds maanden aan een spijker. Leeg was het huis. Somber kletterde de malsche Meiregen neer: het matte zonnetje viel binnen in het treurige huis. Dan werd het weer donker.

Op een avond lag Grietje met groote schitterende oogen te staren in de verte. Toen begon ze te fluisteren:

„Jan, haal ons de kinderen in huis. Ik wil ze zien.”

Daar kwamen ze binnen op een rij, stil en behoedzaam. Grietje knipte even met de oogen. Het was haar te veel.

„Neem ze weer weg.”

Toen ze alleen was met Jan, fluisterde ze nog even:

„Manneke, manneke . . . houd me vast.”

Jan omarmde haar teeder.

„Blijf bij me. Blijf bij me” stamelde hij, maar ze was al verzonken. Slap hing ze in zijn arm.

Jan merkte een groot geloop om zich heen: vrouwen waren gekomen van alle kanten, vrouwen met wit linnen, schreiende, snikkende vrouwen. Tranen liepen uit haar oogen, haar kinnen bibberden, haar monden trilden. Ze liepen zacht, ze fluisterden onhoorbaar. Er gebeurde iets, er werden dingen gedaan, kalm en snel na elkaar.

Ook was er de pastoor opeens. Er werd gebeden en gepreveld, er werden kaarsen gebracht en ontstoken.

Jan week. Jan week langzaam van het bed weg Hij zat aan een tafel. Hij stond op een gang. Hij betastte zich. Hij hoorde nieuwe menschen komen, vele, zwarte, sombere. Hij week.

Hij zat in een kamer. De kinderen waren ergens ver, stil. Men gaf hem te eten, alleen in een kamer. Een klok tikte. De stoelen stonden langs de wand, op een rij. Zij stonden. Niemand nam ze of verschoof ze, ze stonden stil. Alleen de klok. Hij sloeg. Het was laat of vroeg. Het was ochtend of avond. Het was koud of warm. Jan voelde zich niet: hij betastte zich nog eens, nog eens.

Weer hoorde hij menschen komen, achtereen. Stappen hier, stappen daar, stemmen boven, stemmen naast.

Voor hem stond eten. Waarom zou hij eten? Hij proefde eens. Het propte in zijn keel. Hij proestte, hij hoestte benauwd, scherp. Hij slikte niet. Het eten viel terug. Hij dronk uit een kruik water. Weer sloeg de klok. De tijd ging door. Nog stonden de stoelen op een rij. In het achterhuis hoorde hij menschen. Mocht hij zien? Mocht hij?

Op zijn teenen sloop hij naar het venster en hij zag in

den uitbouw door een bovenraam naar binnen. Hij zag hoofden bijeen gestoken, onherkenbaar.

Hij sloop weer naar de tafel terug en zat voor het eten met gevouwen handen. Het werd donker. Wat duurde het lang. Wachtte hij op iets? Wachtte hij?

Toen ging er een deur open en — hé, daar was Wijbrandt alweer, bleek zag hij uit. Zie, hij knikte. Hij schreide. Jan volgde den broer.

Op een baar van zwart en wit, hoog en ruim, lag zijn Grieteke, wassig wit en stil. Om haar brandden de groote gele kaarsen, rimpelig droop er het vet af. De handen van zijn bleek Grieteken lagen gevouwen: hij vouwde de zijne, greep de rozenkrans ertusschen die men hem reikte, vouwde de knieën ook op het kussen, dat men hem spreidde, boog het hoofd, diep, diep op den grond.

Nooit meer wil ik opstaan, dacht hij. Nooit meer. Ik kan niet tegen het bewegen van menschen om mij. Laat ze heengaan, laat mij alleen bij dit lief Grieteken van mij. Zoolang ik blijf, blijft zij ook, zoolang gaat zij niet weg. Laat de kaarsen lang, lang branden, doof ze nooit.

Zij is er nog, dacht hij weer na uren te zijn verzonken geweest, alles blijft zoo. Zoo moet het ook, niets moet weg.

Even bewoog hij het hoofd van den grond. Ben ik alleen? Ben ik alleen? Hij vroeg het met een korte ruk van het gelaat op zij. Neen. Een hand werd op zijn schouder gelegd: men wilde hem oprichten. Neen, O, hand, laat mij, dacht hij. Laat mij nog even. Het mag niet eindigen. De zachte drang hield aan. Laat mij, laat mij. Het was tevergeefs dat hij zoo dacht en innig smeekte. De drang werd krachtiger. Hij begon te schreien opeens, luid en hoog en vreeselijk om te hooren, maar zijn schokkend lichaam gaf mee, veerde op met de hand die hem steunde. Wat ging

het gemakkelijk. Zijn beenen, die gevoelloos waren, begonnen te prikken nu: hij stond, zwaar hing zijn hoofd neer op een schouder. Hij liep door donkerten voort, voort.

Hij voelde zich zitten op een stoel, snikkend nog, schreiend nog met het geheele gelaat. Hij begon te hooren naar een stem, die er al lang was geweest, al heel lang had gezoemd bij zijn oor. Een jonge stem nog, een ferme mannenstem. Van Wijbrandt kwam deze fluisterende stem, die kalmeerde. Hij begon te luisteren. Wat zei hij? Wat zei hij toch?

„Ik kan niet. Ik kan niet” bulkte hij plotseling uit.

„Het is goed met haar, Jantjen, mijn jongetjen, het is goed. Ga eens zitten, drink eens een slokjen, Jantjen, broertjen. Het is rustig nu: zij heeft zooveel gegeven, Jantjen, dat ze niet meer kon. Nu heeft zij rust genomen. Stil nu eens, denk nu eens aan haar, zooals je haar weer zult zien. Is zij niet altijd een engel geweest voor ons? Zij is nu voor goed een engel, die u bewaakt, Jantjen, houd goeden moed.”

Jan was gaan luisteren. Ja, ja, hij knikte ja. Door zijn snikken heen, dat zijn hoofd heftig bewoog, knikte hij nog eens: Ja, zoo was 't. Mocht hij nu ook dood, mocht hij weg, mocht hij mee met haar?

„Blijf nog even bij de kinderen, Jan. Bij de kinderen van Grietje. En dan, als ze groot zijn, mag jij ook gaan en haar weerzien.” Wijbrandt had zijn verlangen geraden. Jan knikte. Hij begreep het. Het kwam langzaam.

Dien nacht zaten ze in de goed verborgen kerk. De straat was donker geweest, weinigen kwamen achter hen aan geslopen. Voor het kleine altaar werd de kist neergezet. Heerlijk zacht klonk de ijle zang van den enkelen knaap

op het koor. Jan lag diep op den grond geknield, de rozenkrans tusschen de vingers. Zoo voer zij ten hemel, zijn lief, zijn leven. Stil, hij mocht haar niet bedroeven. Hoe geurden de bloemen om de baar. De wierooklucht hing zwaar en dicht. Meerderen schuifelden achter hem, er was in 't vertrek een holle klank van fluisteren en hoesten. Buiten op straat was het eerste rumoer van den morgen begonnen.

Zwaar geurden de bloemen en de wierook, het zachte bidden voor het altaar ging voort. Hooger zong de knaap. Zoo voer zij ten hemel, zijn liefde, zijn leven, zijn moeder, zijn bruid, zijn geliefde.

Ween U uit, ween U leeg, Jan Steen — hoorde hij in de Latijnsche klanken van het altaar. Ween U ledig.

O mocht het zoo blijven. Zij is er nog. Wij zijn nog samen. Laat niemand heengaan. Laat niets veranderen. Laat mij dit behouden.

Toeven bloemen geuren nog tusschen mij en haar. Klanken verbinden ons. Zoo gaat zij langs mij heen, aan mij voorbij.

Hooger dan ik kan stijgen, stijgt zij. Hooger dan ik kan rijzen, rijst zij, voort naar boven, mijn liefde, mijn leven. Nu gaat alles verdwijnen. De stemmen zijn al verklonken, de geuren vervliegen. Het gaat eindigen.

Nu volgde hij, gesteund weer, de baar de kerk uit in de verscholen hof: in de hof tusschen de hagen scheen de zon. En vogeltjes zongen er. Hoe stil was het hïer: hoe stil en warm.

Wat was dat? Waren dat menschen? Hoeveel? Vanwaar? Kijk niet om, ik wil hun gezichten niet zien. Hij schreide.

Hard en droog begonnen de nieuwe dagen in het leege

huis. De kinderen werden schroomvallig door de burens teruggebracht. „Zij geven toch wat vertier”, dacht men. Jan keek er lang en zwijgend naar. Wat was dat allemaal? Wilden zij doorgaan? Wat moest hij ermee beginnen? Had hij al niet oppassen genoeg aan zichzelf?

Duifjen kwam over, frissche meid, die haar vrijer in de steek had gelaten om Janbroer door de narigheid heen te helpen. Hij knikte haar stil toe.

Zoo?

Wat was dat allemaal leeg. Hij wou wel schreeuwen in dat huis, dat leege.

Toen kwam Wijbrandt weer, die brave. Er moesten stukken geteekend worden. Jan teekende.

„Heb je nog wat? Ik teeken wel. Ik teeken alles. Het is mij om het even, allemaal.”

Er kwamen nog menschen na om hem te bezoeken, om hem te troosten.

„Ach, laat ze toch wegblijven! Wat moet ik ermee? Wat heb ik er aan? Gedankt! Gedankt! Laat me met rust!”

Er kwamen de kunstvrienden met goede raad.

„Ga toch aan je werk.”

„Laat je niet terneerslaan. Zoo is het leven nu eenmaal.”

„Ik weet het,” zei Jan, „ik weet het, ga nu toch heen.”

En toen het weer stil was, ging Jan naar zijn werkplaats en stond er urenlang middenin te denken.

„Hoe was het ook weer?”

Duifjen regeerde lustig over de kinderen en Jan had er geen omkijken naar. Telkens sloop hij naar zijn werkplaats en sloeg de dingen daar met aandacht gade. Spelenderwijze nam hij eens een palet en een penseel ter hand. Thaddeus kwam erbij staan en zei:

„Ja, vader . . .”

„Dat is het leven, mijn jongen,” zei Jan. „Laten we gaan werken. Er is genoeg te doen.”

Beneden zat Wijbrandt weer, steeds op zijn post, en zag in de bescheiden uit Grietjens cassette en schudde het hoofd meermalen.

En als Jan de trap afkwam, begon hij hem te vragen, maar Jan zei:

„Vraag mij dat niet. Ik weet het niet. Geld heb ik hier nooit gezien. Het is mij om het even.”

Toen sloegen broer en zuster de handen samen en sjouwden en pakten en schreven brieven en betaalden uit en ontvingen.

En op een schoone dag ging alles per wagen naar de schuit. Zoo belandde Jan Steen in Leiden, aan de Langebrug, in Vaders huis.

EEN WEDUWNAAR OP BOODSCHAP

Nadenkend stond Jan Steen op een morgen in zijn steenen keuken. Hij zag er het bezige gedoe van Duifjenmoei en Eefjen aan, die waschten aan groote tobbes. Regelmatig gingen haar gezonde roode armen op en neer. Het hagelblanke linnen lieten ze krachtig door haar handen glijden. De witte wasem sloeg het open luik uit, de plaats op.

Van tijd tot tijd moedigden de vrouwen elkander aan met een schertsend woord.

Jan drentelde langzaam naar het voorhuis, waar Katrijntjen de tafel dekte, speels naar kinderlijke trant, het kleine mutsehoofdje peinzend geplooid. Als een fijn en slank miniatuurvrouwtje was zij daar doende met brood-

schotel en borden, luid rinkelend met het vaatwerk en met de vinger de plaatsen tellend aan de disch.

Zij knikte hem glimlachend toe.

Hij keek er even naar, de vader, en dacht: „Wat een lief kind heb ik. Dat wordt een mooi meisje. Laat ze 't niet merken.” En hij liep plotseling terug en duwde aan de deur van de groote zijkamer, die moeilijk openging.

Hier hing een stoffige geur. Jan opende een venster. Wat was het benauwd. Vlug, frissche lucht. De stilte hier was het eenig onveranderde in 't huis. Hij zat een oogenblik in een der breede zetels aan de groene tafel en liet de veeren pen, die op de tinnen inktkoker lag, gedachteloos door zijn vingers gaan.

Wat deed hij hier?

Met een ruk stond hij weer en ging haastig de kamer uit en de trap op naar boven. In de slaapvertrekken was niemand. Hij steeg door naar de zolder, waar hij weder zijn werkplaats had ingericht, langzaam en lusteloos. Het herinnerde hem aan de vage jaren vóór zijn huwelijk, toen hij hier gewerkt had en nog meer geluierd. Hij trof er nu zijn jongen aan, Thaddeus, die een groot paneel stond schoon te krabben, terwijl hij een liedeken neuriede. „Niet te nat, niet te nat,” zei Jan en nam den jongen de doek uit handen.

„Vanmiddag wil ik naar Warmond. Er is kermis. Ik ga er teekenen. Is 't goed?”

„Goed,” zegt Jan. Onder aan 't trappegat werd geroepen voor het maal. Ze sloften samen naar beneden. Aan tafel zat Swaantjen, het klopjen. Jan was er blij om en zei haar vriendelijk goeden dag. Zij gaf hem een kus op 't voorhoofd. 't Deed hem wèl.

„Kom je zusjen eens wat helpen?” vroeg hij.

„De groote najaarsuithaling geeft wat te doen in zoo'n

huis als dit. En ik ben er zoo geren. Vindt Jantjen het goed?"

„Nog een opeetster er bij," schertste Jan zachtkens. „Toe maar. Waar alles vandaan komt, daar komt dat ook nog wel vandaan."

Dien middag op zijn werkplaats achter den ezel, rustig geboeid, beluisterde hij het schrobben en stoffen onder hem met een soort voldoening.

Zijn huis ademde weer. De kinderstemmen hoorde hij toch graag. Onschuldig waren ze in hun kalme vroolijkheid. Gelukkig waren ze gezond allemaal. Het leven ging door.

De gevleugelde tijd was voortgesneld, misschien voor onzen Jan wat trager dan vroeger, maar toch was het winter geweest en zomer geweest en ten tweede maal najaar geworden. En opnieuw begon er de schoonmaak in de woning aan de Langebrug en vanaf zijn verheven post op de zolder beluisterde Jan de geluiden van het huis zooals hij placht te doen. Zijn arbeid nam hem nooit meer zoo geheel in beslag als weleer. Elke afleiding, hoe gering ook, greep hij aan om het penseel uit handen te leggen. Hij moest langer nadenken de laatste tijd. Hij moest zich dieper bezinnen. De dingen naderden hem minder gemakkelijk. Zou hij oud worden al? Stil eens . . . Het geschrob kwam hooger. Nu hoorde hij duidelijk de luiwagen en de bezem en het geplens van het sop. Holland was maar een brandschoon landjen. Die gereisd hadden in den vreemde wisten te vertellen, hoe vuil het elders was, in het Zuiden en in Frankrijk. Waarover hadden zij het zoo druk, die daar beneden? Hij keek op en hield het hoofd schuin. Ze spraken over Jan. Wat was er met Jan? Voorzichtig sloop hij naar 't zolderluik, dat op een kier stond. Nu kon hij de stemmen duidelijker verstaan.

„Ja, 't is treurig,” zei Duifen, „en toch kan ik het hem niet zeggen. 'k Kan 't over mijn hart niet verkrijgen.”

„Neen, doe dat niet, zuslief, hij is er te teer voor. Het zou hem verdrieten. En het mag hem niet verdrieten. Daarvoor is hij een te brave vent!” 't Was Swaantjes stem die geantwoord had.

„Het is voor dat jonge kind ook geen leven zoo. Maar kan ik haar alleen laten tobben? En toch zegt Derk, „het gaat niet langer”. Hij wil ook wel eens tot een trouwdag komen en zooals het nu gesteld is . . . kan ik hier niet weg. Ik zie er geen kans toe.”

„En zienderoogen zou de boel hier verwilderen ook. Ik wil zelve gaarne bijspringen. Maar het huis en de werkplaats, het is mij alevel te machtig alleen. Geld voor een maagd kan ook niet wel lijden en och, we weten 't allemaal, wat is een maagd in een huis waar geen huisvrouw is?”

„Welneen toch, het is maar oppassen. Jij kunt ook niet meer doen dan je doet, Swaantjen, ik weet het. En Jan heeft er de kijk niet op. Hij denkt dat de dingen vanzelf loopen en zich schoon houden tevens. Want Grietjen — God hebbe haar ziel — had waarlijk vier paar handen aan 't lijf, men mag praten hoe men wil. Zoo kraakhelder als alles er uitzag in Haarlem, het was knap werk met een rijtje leerjongens in de kost van belang. De ziel heit haar deel gehad.

„Ze heeft getrouwelijk gestand gedaan. Ik heb veel van haar gehouden, want ze was goed voor ons allemaal en voor Jan is zij een steun geweest zoo groot, dat zijn zwakke beenen eer sterk leken. En zij is zoo lang bij hem gebleven — de Hemel zij eeuwig dank — dat hij nu krachtig genoeg is van zichzelf. Maar toch kan hij niet alleen zijn.”

„Welke man kan het wel? Mannen hebben je altijd noodig. Jij weet dat zoo niet Swaantjen, denk ik . . . maar het is waar.”

„Ik geloof wel, dat ik het mede weet. Maar ja of neen, onze Jan is er zeker zoo een. Hij kan niet alleen zijn en ook zijn huis kan niet alleen worden gelaten. Maar hoe zal daar ooit verandering in komen? Lust tot trouwen zal hij niet hebben, vrees ik.”

„Je kunt het nooit weten. Hij is nog niet oud en hij is gezond en sterk. Wie kan zeggen, wat hij denkt?”

„Nee, dat geloof ik niet. Vooreerst nog niet. Als hij het deed, dan zou hij het voor de kinderen doen.”

„Jij bent er een, Swaantjen, geschikt om met de Duvel huis te houden. Vergeef me het woord. Ik zie jou er voor aan, dat je voor Janbroer een vrouw vindt.

„Ik? Maar zus, ben je mooi mal?” En het geestelijke zusterje kreeg er een lachbui van.

Jan hoorde haar rap wegtrippelen de trap af en zwaar pompen in 't achterhuis. Hij stond nog altijd gebogen, met open mond, zijn oor dicht bij het luik, de oogen groot en droog. Zijn gezicht ontspande zich nu, hij ging weer achter den ezel op de kruk zitten, spelend met zijn penseel en schudde op eenmaal heftig het hoofd. Lang keek hij voor zich, langzamerhand weer geboeid door het kleurenspeel vóór hem. Plotseling stond hij overeind en zei kalm en hard op:

„Ja, het is waar.”

Aan het luik hoorde hij gekrabbel. Hij ging het open doen en daar sprong zijn hond kwispelstaartend tegen hem aan. Jan had hem al tijden verwaarloosd, het arme dier. Maar hij scheen er niet kwaad om te zijn.

„Ga je mee?” De hond zag hem oplettend aan en blafte zacht.

„Toe dan maar!” Samen duikelden ze het luik door en de trappen af.

„Als je uit gaat, Jan?” . . . ’t was Duifjen, die hem smee-kend aankeek.

„Ik begrijp het alwaar. Je kunt niet van huis en meester Steen zal wel pakjes dragen. Zeg maar op.”

„Loop in ’t voorbijgaan naar buurvrouw Marietje Herkulens om de schapepootjes. De kinders zijn uitgevlogen en waarlijk, Jan . . .”

„Al goed, al goed!”

Op straat was het frisch en winderig. De groote mantel van Jan woei hoog op. Omhoog woeien ook de rokken van een meiske, dat voor hem uit liep, slank van leest, en hij kon haar aardige rechte beentjes eens goed zien.

„Oude man kijk voor je,” dacht Jan. „Dat heeft voor jou afgedaan”, en meteen liet hij de gedachte aan het vrouwelijk schoon wegwaaien uit zijn brein. Hij peinsde over het werk, dat onderhanden was. Toen schoot hem op eenmaal weder het gesprek der zusters door het hoofd. Een licht gevoel beheerschte hem plotseling. „Ze willen me weer doen uit vrijen gaan”, dacht hij. „Wacht, laat ik me reppen achter dat meiske aan. Zie haar draaien met de billen. ’t Is een gratie voorwaar, hoe zou het mij lijken?”

„Vlug wat, Kaatjen, loop eens wat voort.”

De hond kwam achter zijn boom vandaan en snelde hem vooruit. Jan verhaastte zijn schreden en kwam weer vlak achter de deerne. Speels schopte hij naar het beest, dat kwispelstaartend rond hem draaide. De schrik sloeg het dartele dier in de pooten en luid blaffend schoot hij het meisje voorbij en bromde leelijk dicht om haar heen. Ze tilde de rokjes nog wat op en weer zag Jan de ferme rechte beenen. Maar nu stond ze eensklaps stil en zag

om. Daar was Jan niet op verdacht: in een oogwenk stond hij pal voor haar gezicht, zijn neus bijkans tegen de hare aan.

„Hou je hond bij je,” bitste het meisje, dat een lubbermond had en een groezelige kleur.

Teleurgesteld voelde Jan de glimlach op zijn gelaat bevriezen.

„Tot Uw dienst,” zei hij met spottende hoffelijkheid. Het meisje haalde de schouders op en verdween om een hoek. De hond wilde haar nog grommend na, maar de baas riep hem terug.

„Zoo gemakkelijk gaat het niet,” mopperde Jan in zichzelf. „Uit vrijen gaan als men grijs is, ik geef het je te doen. Neen, ik ga liever naar huis.”

Toen hij door de gang liep, hoorde hij Duifjen uit de keuken roepen:

„Jan, geef de pootjes maar hier.”

„Pootjes? Wat voor pootjes?”

„De hemel beware me. Heb je dan niets mee gebracht?”

„Ik ga nog, wacht maar.” En weer ging Jan uit met de hond achter zich aan. Het was niet ver. In een kleine straat aan de overzijde lag het oude slachtershuis, waarin Marietje haar nering dreef.

„Buurman, je komt altijd maar zoo zelf?”

„Ach ja, buurvrouw, mijn zuster stuurt me maar eens weer om pootjes.”

„Ik heb ze al ree gelegd.”

De hond voelde zich hier zeer op zijn gemak. Eerst sprong hij een tijdje kwispelstaartend in het rond; toen kwam hij de meesteres van het huis onderdanig de hand likken. Ze wierp hem een stukje beuling toe.

„Hij weet ook wel waar hij wezen moet,” zei Jan.

„Gelukkig, dat ge zoo'n hulp hebt in huis, buurman Steen.”

„Ach, buurvrouw, ik doe er anderen te kort mee. Dat wil me wel eens knagen. Mijn zusters sloven zich af en offeren zich voor mij. Ik wou, dat het anders was. Maar wat is een man alleen?”

„Ik begrijp U, buurman. Ikzelf voel het ook dagelijks nog. Geloof maar, dat een vrouw in een nering ook niet alles is. Maar ja, wat is er aan te doen?”

„Zoek een man!”

„Ik? een man? een weeuw met twee kinderen?” Nadenkend wreef zij met haar kleine hand langs het hooge voorhoofd. Jan keek haar eens in de heldere oogen en zei:

„Ik wed toch, dat je er nog wel een krijgen kunt.”

„Dat is het ook niet. Genoeg kan ik er krijgen. Maar mijn man zaliger was een man van de letter, zoo ge weet — en dan wen je zoo niet aan een ruwe klant, die alleen maar over schapen en varkens praat. Ook valt mij de nering wel eens zwaar. Maar voor de boekverkooperij had ik niet genoeg schriftkennis. Ach neen, het moet maar zoo blijven. 't Is voor de kinders dat ik het doe.”

„Ja, voor de kinderen doe je veel.” Jan liet zich op een bankje zakken. „Als ik alleen was, sloeg ik me d'r nog wel door. Maar houdt als man eens huis met vijf kinderen, waarvan drie nog kleine blagen. Je moet een ander wel tot last worden. In vredesnaam.”

„Zie, wat met liefde gedaan wordt, dat voel je zoo niet. De zusters zijn goed en ze doen het met liefde.”

„Ik weet het, maar toch”

„Ja buurman, we hebben allemaal wat, is het niet? Je bent anders vroolijk genoeg: het heugt me nog, dat je als jongkerel bij de oudjes woonde. Ze hadden nog al wat met

je te stellen. Je bent heel wat kalmer, nu. Een mensch wordt ouder en wijzer. Ja, ja, zoo gaat het."

„Ach, Marietje, ik ben altoos kalm geweest. Hoe kan je 't zeggen."

„Neen, Jan, je was een eerste meideplaag. Praat er me niet van. Ik weet het me nog best te herinneren."

„Ik zie jou ook nog voor me in zoo'n los wit jakjen. Je zag er uit als een degelijk puttertjen. Ik weet nog goed, dat ik eens een zoentje van je gehad heb — daags vóór Sinterklaas. Jacob Oly zou uit de daken strooien. Als ik er nog aan denk"

„Dat weet ik niet recht meer, wat je nou zegt. Maar het kan best waar zijn geweest, want je was er me eentje. Ach heden, schei er uit, man."

„Marietje, doe me niet lachen. Ik zie nog het bakkes van je vaar uit de dakgeut loeren met een ijzeren potteken op zijn hoofd. Hij was nu niet zoo fel op mij gebrand en Herkulens lag toen ook al als kaper op de kust. Ja Marietjen, schudt nou niet nee. Het komt me weer allemaal voor de geest als de dag van gisteren."

„Nou, nou, je geheugen is nog welvarend, dat zie ik wel." De hond jankte en wreef zijn kop snuffelend langs de beenen van Jan.

„Ja, beestjen, we gaan. Geef me nu maar je pootjes. Marietje en schrijf het nog eens voor mij op de lei."

„Ge staat er anders al duidelijk op, Jan Steen. Groet je zusters, gênavond."

„Gênavond en tot heel gauw."

Jan spoedde zich voort naar huis, snel, in diepe gedachten.

„Wel heden," zegt Duifjen toen hij intrad. „Moest het schaap nog geslacht? Wat hei je lang werk met die weduw. Dat duurt me een uur."

„Een uur? Zóólang ben ik nog niet weg?”

„Een vol uur, man. Ze zeggen wel eens iets van de wijven, maar mannen kunnen ook met hun tongen terecht. Geef gauw hier, we zijn laat.”

’s Avonds onder het pootjes kluiven zegt Jan zoo:

„Die Marietje is een rare.” En hij schudde zijn hoofd.

„Waarom een rare,” vroeg Swaantje verbaasd.

„Ach, zoo maar,” zegt Jan en schudde nog eens.

„Wat zei ze dan?” vroeg Duifjen nu.

„Ach niets.”

Ze kloven door. Het scheen goed te smaken. De kinderen waren druk over de kermis aan het kwetteren, toen eensklaps Jan zei:

„Zeg, die Marietjen”

„Heden, je wordt nog eens Marietjen”

„Die Marietjen weet precies, dat ze nog geld van me krijgt.”

„Dat zal ze op de lei hebben geschreven.”

„Ja, dat staat op de lei,” en Jan lachte opeens, dat hij schudde.

„Op de lei! Haha!” hij schudde nog eens met een hoofd, rood van het lachen.

Duifjen en Swaantjen keken elkaar aan.

„Ja, ik kom!” riep Jan tegen den gildebroer met wien hij zijn potteken bier zou gaan drinken en die al klaar in ’t voorhuis stond.

DE DUBBELE BRUILOFT

Hoe het zoo ineens was geschied, Jan wist het waarlijk zelf niet. Dienzelfden dag nog had hij wat kluiven en worst ingeslagen en alles was gewoon in zijn werk gegaan. — Maar onder het eten had het vleesch een smaak

gekregen, die hij nog nooit had geproefd. En in zijn dwaze hoofd was een zonderlinge gedachte opgekomen: het smaakte naar Marietje. En hij zag haar blank voorhoofd en haar heldere oogen voor zich, zooals hij ze des middags achter de vleeschbank tegenover zich had gezien.

Na het maal had hij zich zitten beraden en beraden in de zijkamer, met één kaars brandend aan de kroon. En zijn maag rommelde alsof hij groote honger had en zijn tong plakte dorstig tegen zijn verhemelte, zijn lippen waren rimpelig en droog. Hij had zich moe gevoeld, zoo moe, alsof hij niet opstaan kon uit de stoel.

Maar opeens was zijn adem sneller gaan hijgen: hij had groote haast gekregen, had zijn hoed gegrepen en zijn mantel en was weggeijld, de deur uit, de brug over naar het slachthuis om de hoek en hij had op de deur getrommeld en was door Marietje ingelaten in het voorhuis, dat nu leeg was en schoon — want het was Zaterdag geweest.

Jan was nog geheel buiten adem toen hij zei:

„Hoor eens Marietjen, ik heb gedacht, geef mij Uw kinderen, neem jij mijn kinderen en laten wij ruilen.”

„Wat zeg je daar? Ben je gek geworden, Jan?”

„Nee, stil, denk er over. Laten wij ze allemaal samen bijeen houden.”

„Samen bijeen? Hoe dan? En waar dan? En *wij* dan?”

„Dan kunnen wij toch samen hijlijken, Marietje. Ik ben toch weduwnaar en jij bent een weeuw. Ja? Vind je 't goed, Marietjen? Denk er eens over!”

„Hoort eens Jan, ik vrees dat je met mij dollen wilt. Maar”

„Nee, zoo waar ik leef, ik dol niet. Dus je denkt er over? Ja. Marietje?”

Jan zag haar scherp aan. Marietje liet de kaars haast vallen, die ze in de hand hield, zoo beefde ze.

„Stil, binnen zitten mijn kinders. Als je het waarlijk meent . . . kom dan terug. Dan zal ik het weten.”

Jan wilde dadelijk weg.

„Hooft eens Jan,” riep Marietje hem nog na, maar hij was al de deur uit, de hoek om en de brug over, Marietjen kon hem niet meer zien.

In groote opgewondenheid riep Jan Swaantjen bij zich in de zijkamer en zei op de zelfde gejaagden toon als waarop hij met Marietje gesproken had:

„Ik heb mijn best gedaan. Ik kan er ook niets aan doen, als het niet goed afloopt. Jullie hebben nu tenminste kans van mij af te komen. Als zij maar besluiten kan! Ze is zoo ruiterlijk en helder. Maar het is ook voor haar moeilijk. En toch moet het, ik weet het. Ik moet geduld hebben — en dat heb ik niet. Marietje is zoo kalm en rustig. Ik kan dat niet zijn. Zeg toch eens wat, Swaantjen.”

„Ik hoor mijn ooren doof, Jan. Wist ik wat er aan de hand was? Als ik je goed begrijp, heb je de weduwe Herkulens van de overzij gevraagd? Ja?”

„Ja. — Maar hoor eens, Swaantjen. Luister eens. Jij weet hoe het geweest is en hoe het heden is. En jij weet ook, hoe het nu zijn zal. Vertel mij, mag ik het doen? Zou het goed zijn? Zeg mij dat eerst. Zou zij . . .?”

„Ja, Jan, zij zou. Zij zou zich verheugd hebben. Zij weet het nu al. Wees niet bang. Zet door. Je doet het voor de kinderen.”

„Maar zal Marietje willen?”

„Zij wil. Ik geloof het zeker. Ze heeft je gevraagd nog te wachten? Nu goed, wacht dan, heb geduld.”

De volgende Zondag was het kloppen naar de overzij gegaan, zonder dat iemand er erg in had. En lang had ze gepraat met de kloeke vrouw, want ze was zelf ietwat bevreesd. Jan mocht niet worden teleurgesteld. Maar ook Marietje moet goed weten wat ze deed. Een hijlijk was geen geringe zaak.

Toen zij eindelijk was thuis gekomen, zat Jan al met smart op haar te wachten. Hij wilde uitgaan, zoo zei hij, en hij had zich dus in het zwart laken gehuld. Zijn gelaat stond strak.

Swaantje scharrelde wat in de spinde en deed iets onder haar voorschoot. Toen vroeg ze Jan even mee te gaan in de eenzaamheid.

„Hoort eens, Jan, wees eens knap en luister naar goede raad.”

„Wat is er? Waar denk je aan?”

„Vandaag zul je gaan, is het niet?”

„Waarheen?”

„Als je vandaag gaat, zet dan een vriendelijker gezicht. Je zult haar anders bang maken. Als je lacht, is alles goed.”

„Ach, wat, er valt niets te lachen.”

„Wees nu niet boos en doe wat zoetjes aan. Hier is een koek, die ik gebakken heb. Geef haar die.”

Nu lachte Jan.

„Swaantje, loop je met de strooppot? Men vangt er vliegen mee, maar niet een vrouw.”

„Neem toch maar bij je.”

„Nu dan, ik zal.”

„God zegen je.” Swaantje bekruste hem.

Dan ging hij met de koek onder de mantel.

Hij vond Marietje nog geheel van streek. Maar hij greep haar zacht bij een arm en zei:

„Kom, Marije, laat ons eens lachen. Zie je hoe ik lach? En het moest zoetjes aan gaan, zei mijn klopjen. Nu is hier de koek. God late hem je wel bekomen.”

Marietje glimlachte eens.

„Ik heb er lang over gedacht, Marietje, maar het is mij zóó geworden, dat het niet anders meer kan. Denk eens aan: het kan toch niet anders dan zoo? Jij bent alleen en ik ben alleen. Ik zie U gaarne en jij . . . ? Zeg toch eens, Marietje, wat je denkt.”

„Het is misschien wel goed, Jan. Ik geloof het ook. Maar ik kan het mij nog niet wel indenken.”

„Weet je wat, ga met mij mee. Bij mij zul je je gauw thuis voelen. Probeer het eens. Beloof, dat je wilt.”

„Ik beloof het.”

„Je voorhoofd is mooi en hoog, Marietje. Mag ik er een kusje geven op voorhand? Ja? Nee, schrei nu niet.”

Jan gaf haar zijn neusdoek, zoo vanzelfsprekend, dat ze hem aannam en haar tranen droogde. Ook hief ze het ge-laai een weinig op en Jan drukte zijn lippen op haar voorhoofd en vatte haar handen in de zijne.

Toen gingen zij samen heen.

Snel hechtten zich de kinderen aan de rustige vrouw, die vastberaden haar gang ging in het groote huis aan de Langebrug, alsof het haar nimmer was vreemd geweest. Ze hadden er geen moeite mee haar moeder te noemen. Zij wisten, dat het hun moeder worden zou en ze vonden het goed en spoedig vertrouwd.

Wel ging dit alles gepaard met groote veranderingen. Want Marietje mocht het haar kinderen niet aandoen ze in een onzeker bestaan te storten.

Dies had zij zakelijk haar voorwaarden gesteld. Het huis, dat Jan Steen toebehoorde, moest rijke vrucht dragen. Ze

stond er op, dat Jan den vroeden vaderen toestemming vroeg er een herberg in te vestigen. Jan was toch nog een oude gildebroeder; dit gelukte dus wel. En Marietje was pootig en belust op vooruitgang. Het zou toch spijtig zijn als ze zich het verkregene lieten ontglippen.

Nog vóór het huwelijk bepaald was, werd de herberg geopend, de wijnkrans hing uit. Een groote ommekeer was hiertoe noodig geweest.

Weken lang had er gehamer geklonken door het holle huis en waren er werklieden in- en uitgegaan. Ververs hadden er hun kwasten gezwaaid en hun potten leeggesmeerd op de nieuwe houten staketsels. Jan zag het allemaal gebeuren als iets wat hem nauwelijks raakte. Hij kwam haast niet over zijn verbazing heen, toen alles gereed was.

Enkele der slaapvertrekken waren nu voor reizigers afgezonderd. De mooie oude zijkamer was geheel onttakeld en met het voorhuis vereenigd, voor gelagkamer ingericht. De meisjes moesten maar aanstonds in het bedrijf. Maar de schilder kon met zijn zonen naar zolder vertrekken, van hen zou niets worden geëischt. Het gezin van Jan Steen zou zich voortaan boven in het huis ophouden.

Aldus luidde de schikking, die zij trof.

Jan voelde opeens weer een ruggesteun, die hij lang had ontbeerd. Ook bij hem kwam de oude ijver boven. En de levenslust ontwaakte weer in zijn hart, toen hij de bezigheid om hem ontwaarde. De zusters verheugden er zich over: broertjen was weer in goede handen. Zij konden gaan.

Eigen nering had de ondernemende vrouw aan kant geschoven. Haar zorgen betroffen slechts de nieuwe herberg en het nieuw gezin. Met haar eigen tweetal trok ze

weldra in de ruime huizing binnen. Men vond dit wel wat wonderlijk in de buurtschap, maar Marietje zag er anders geen kans toe oog op de dingen te houden, die ze had opgebouwd. Er werd naarstig om heen gemonkeld en geschampt, maar spoedig nam ieder er vrede mee, daar 't vrouwtje zich aan niets ter wereld stoorde.

Toen alles ging zooals het moest gaan, keerde Marietje tot Jan terug.

„Zie eens manneken, nu is het nestjen klaar en de vogeltjes zijn bezorgd. Zeg nu maar, wanneer”

Toen het voorjaar was gekomen, werd er in de herberg van Jan een bruiloft bereid, maar ook elders in Leiden werd de bruiloft bereid van een Steen. Want Wijbrandt had eindelijk een vrouwtjen gevonden naar zijn smaak, Catharina de Voois, een zuster van Meester Arie, Jan's vrind en kunstgenoot. Ze zouden op één dag hijlijken en elkanders bruiloft bezoeken. Eerst stond de oude, daarna de jongere broer voor het altaar. De twee bruiloftsstoeten liepen elkaar tegemoet, vereenigden zich en splitsten zich weer, achter elkander de deuren instroomend. In Jan's herberg was het eivol dien dag. Want men had verzuimd voor de overige bezoekers de toegang te sperren. Jan zelf en Marije hielden zich gauw wat uit de weg. Men liep elkaar hier bijkans onder de voet. Gelukkig kon men dansen in Wijbrandt's brouwerij en zoo geviel het, dat Jan en zijn heldere lichtoogige bruid zich nog danig zaten te goed te doen aan het malsche gebraad door wat oudere schransers omringd, toen de jongeren reeds wegliepen om het jeugdige bruidspaar te volgen, de straat over naar de schoongeschrobde dansplaats. Zelfs de kinderen van het bejaardere bruidspaar slopen mee de deur uit. Jong hoort bij jong. Jan vond het opperbest.

„Zooveel te meer houden wij,” lachte hij tegen de eervwaardige gastronomen, die zich dit maal als hoogste doel hadden gesteld.

Onder de wijn geraakte Jan met zijn vrouwken in een hoek verzeild, een kaars en een kan tusschen hen in.

„Hooft eens, Marije, het heeft me goed gedaan, dat je 't gewaagd hebt. Nu kun je niet terug. Heb je geen spijt? Je bent al zoo druk doende geweest in huis, alsof je een dienstmaagd waart. Maar je bent nu de meesteres. Onthoudt dat goed. Ik ben niet tot heerschen bij machte. Als jij het niet doet, doet niemand het.”

„Ik weet het Jan, maar ik wist het al zoo lang. Ik ben er niet bang voor. Je behoeft me geen schrik aan te jagen. Jij bent mijn vaste gast in huis. Je betreft gewis de beste kamer?”

„Wat? Heb je nou ooit? Wie er ook op de beste kamer trekt, ik niet. Ik ga met mijn Marietje mee. Adieu en weest gegroet. Neen, stribbel nu niet tegen, bruid. Ik roep om hulp, versta je goed?”

„Ik dacht niet, dat je zoo vrijpostig waart. Wij hebben nog niet eens een maal in de maneschijn gewandeld.”

„Dan zullen we nu.”

„Nu is het te laat, Jantjen.”

„Het is nooit te laat. We hebben nu eerst tijd. Je had het steeds zoo volhandig, lief.”

„Je noemt me lief?”

„Ben je dat niet?”

„Je liet het me niet merken.”

„O, wat ben ik dom geweest. Ik was het vrijen verleerd. Wees niet boos, Marietjen lief. Je waart steeds zoo ernstig. Ik heb niet gedurfd.”

„Neen, neen, Jan, je dacht er niet aan. Beken het maar eerlijk.”

„Dus je gelooft me niet. O, Marietje, hoe smart mij dat!”

Jan's oogen werden vochtig. Niet zoodra zag Marietjen zijn verdriet of zij sloeg haar arm om zijn hals en suste hem tegen zich aan.

„Stil maar, ik geloof je. Ga eens mede.”

En de feestvierenden, die al van tafel opstonden riep ze haastig toe:

„Wees maar gerust, wij komen dadelijk terug.”

Met Jan onder de arm liep ze de deur uit, naar buiten. Nog holde hun een zuster na met mantels en doeken. Ze mochten zoo toch de kou niet in. Inderdaad was het een zeer frissche najaarsavond. Helder was de lucht en de volle maan verlichtte de gracht, zoodat men haast zonder kaars zou kunnen lezen.

Buiten hield Jan zijn vrouwtje vast tegen zich aan geklemd.

„Het is of ik je nu pas heb overrompeld, Marietjen. Het was nog zoo kalm en kil tusschen ons. Ik heb je nu toch gewonnen, heb ik niet?”

Nu werden Marietje's oogen nat van de tranen.

„Ik vond het zoo akelig, Jan. Ik was al zoo bang, dat ons hijlijk maar schijn zijn zou. Wat voel ik me nu gelukkig.”

„Heb ik je gelukkig gemaakt, ik arme stoffel?”

Lang zwierven zij rond langs de grachten van Leiden, onbekommerd en vergeten, dat de bruiloft verlaten was. Ook spraken zij veel van wat er zou gebeuren en hoe zij alles zouden bestemmen. En dat zij elkaar ook dagelijks veel wilden zien, de drokte in de herberg ten spijt. En Jan beloofde zijn lief met haar eens een reisjen te ondernemen, zoodra hij de handen eens wat ruimer had.

Want het werk was hem blijven toestroomen en Marietje stond er op, dat het gedaan werd.

Al keuvelende en zeer verteederd met elkander, geraakten zij nabij het brouwershuis van Wijbrandt en zonder het te merken, stonden zij stil om te luisteren naar de muziek, die er uit op klonk.

„Zeg, Marietjen, heb je zin?”

„Om naar binnen te gaan? Voor een korte wijle, ja.”

„Welzeker, laat ons nog eens een dansje wagen. Dat kan toch ook niet zonder.”

Ze traden de brouwerij in en werden alras opgemerkt en met gejuich begroet. Bloemen werden hun voor de voet geworpen. De joligste potsenmakers drongen naar voren „om Jan's sleep op te houden”, zooals ze zeiden. Doch de gelieven mengden zich gauw tusschen de dansende paren en tripten netjens op de maat met de voeten beurtelings van de grond en Jantjen bleek nog een welgeschapen galant, zoo luchtigjes vatte hij zijn bruidjen aan en zoo vol sierlijkheid zond hij haar van zich.

Ook maakte het dansen dorstig en dus wilde het oudere paar wel eens uit broer Wijbrandt's vat getapt hebben. Toen het tot zitten kwam, drongen Jan's jongere genooten om hem heen en er werd vroolijk gescherpst, zooals in de goede oude tijd. Marietjen had haar man nog zoo leutig niet gezien. Neen een oude weeuwenaar was het niet, voorshands.

„Ge schijnt een hond te zijn, die zonder de zweep niet kan,” zegt Arie de Voois op het end lachend.

„Ik zal mijn meester Van Ostade wat slachten, die al weer jaren in het schuitje zit,” antwoordde Jan. „Maar ik bedenk daar opeens, dat we den oude hebben achter gelaten onder mijn wijnkrans. Kom vrouwtje, we moeten eens orde gaan stellen op onze zaken.”

Er was een geroep en gesmeek dat ze toch blijven zouden, maar Jan had ontwaard, dat hem de wijn al begon te werken en hij wilde een goed stuurman zijn die eerste reis. Dus drukte hij tientallen handen in de zijne, met zooveel warmte, dat de bruiloftsgasten er roode knuisten van behielden. Daarna legde hij een ondeugende prent aan de voeten van zijn broeder en liefvallige jonge zus Catharijn. Deze beiden bogen er eerbiedig over en vielen zeer losjes aan de lach.

Nu was het tijd, vond Jan, en zijn Marije statig aan de arm leidde hij voort, de gracht langs naar zijn herberg. Daar schenen de taaiere schilders het met elkaar aan de stok te hebben gekregen, tenminste een drietal rolde gezamenlijk over de grond, zeer tot vermaak der overige gasten.

Temidden van het razende gesnuif der worstelenden hoorde men nog tusschen veel onverstaanbare woorden de namen Lievensz en Rembrandt van Rijn kraken en sissen. Ook bromde er één de naam van den bruidegom zelf, die met opgeheven handen en een roodlachend gezicht om vrede stond te bidden.

„Denk me in 's hemels naam om de glazen,” zei Marietje bezorgd.

De verschijning der bruid bracht de twistenden tot rede. Zij lachten eens witjes en zeiden:

„Och, wij smoesden maar zoowat. Het is ook al laat.”

„Juist,” zei Jan, „en ge weet, dat wij rust behoeven. Gaat ordentelijk aan tafel zitten en behoudt U bij het goede.”

Hoofsch nam hij daarna van allen afscheid. Onder luide kwinkslagen ging het bruidspaar dan eindelijk de trap op naar het nieuwe, nog naar olie riekende bruidsvertrek, waar door de maagden uit de buurt witte bloemen waren gestrooid.

Des anderen daags hadden de speelnooten — en alle vrijgezellen en oud-vrijers, die de moed konden verzamelen, zich ondanks een vlekkerig tronie en een aureool van winddampen, bij hen aan te sluiten —, dubbel werk. Eerst diende te worden uitgemaakt bij wien der beide bruigoms het eerst zou worden aangeklopt.

Het lot besliste, dat Wijbrandt en Catharina de voorrang zouden genieten.

Jan en Marietje hadden dus langer rust dan ze verwachtten. Toen nu de klont aan kwam kruien, zaten ze reeds geheel in het schoon en in het best aan hun eerste ochtendbroodje. Wel, de eiers lagen op de disch zoo netjes als 't behoort.

Jan at met groote graagte en ook Marietje liet 't zich smaken en smeerde met het mes zeer dik de zuivel op haar stukjes.

De kerels vielen er rondom neer en zeiden:

„Nu Jan, jong gewend is oud gedaan. Dat is zeker.”

„Dat jonge volk van heden is niet meer zoo vlug ter been. Wil je 'looven, dat we Wijbrandt en Cathrien allebei met roode oogen troffen? Neen, 't was zuinigjes.”

Jan keek zijn Marietjen eens aan en zij beiden proestten het uit, allebei tegelijk.

MOMMERIJ

Het was stil in de herberg aan de Langebrug.

Door het open venster keek een zwierig gekleed heer naar binnen in de leege gelagkamer, waar de banken en tafels glanzend gewreven op rijen stonden. Het zand op de vloer was ordelijk gestrooid en vertoonde nog niet

de indruk van een enkele voetstap. De heer op de stoep had haast de moed niet om in te treden onder het gast-vrij uithangbord, dat blonk in de zon. Hij zag er nog eens aandachtig tegen op en knikte even. Toen raapte hij al zijn durf bij elkaar en opende de deur. Op de drempel bleef hij staan. Hier was niemand. Ja toch: een goedige dikkerd zat heel achteraan in 't duister op een kruk bij de glazenkast.

De heer nam plaats op een bank nabij het venster en zag over de vroolijke gracht, waar de boomen met zoo-veel nieuwe loten pronkten en hij neuriede een fransch liedekje en trommelde er de wijs bij op de tafel voor hem.

Langzaam verhief onze Jan zich van zijn krukken en dralend kwam hij een paar pas naar voren.

„Frissche morgen, Sinjeur,” zei hij eindelijk, knippend tegen het licht.

„Brave vriend, breng mij een kan bier van Uw beste. Of, neen. Ge hebt misschien wel goede wijn? Welnu, een roemer Rijnsch zal mij nog beter smaken. Het begint waarlijk al warm te worden en bier doet mij altoos zweeten.”

Kindergehuil weerklonk plotseling van achteren en Diewertje Herkulens kwam aantorsen met den kleinen Dirk op de arm, Jan's jongste kindjen, nog geen vier maand oud.

Jan snelde er op af en nam het schreeuwende kind bezorgd over.

„Wel, Grootvaar,” zei de vreemdeling, „ge zijt nog al volhandig nu. Wil ik zelf mijn roemer tappen of hoe is 't?”

„Heb toch even geduld,” bromde Jan.

Onder streelen en sussen bracht hij het kleintje naar het

achtervertrek in zijn wiegjen en hij keerde met een ijskoude roemer terug, aangeslagen aan de rand en vol parelende wijn.

„Ziet hier.”

„Zeg eens grootvaar, ik heb me laten vertellen, dat in dit huis de treffelijke meester Jan Steen wonen zou. Weet je er soms van?”

De heer hief het glas met graagte naar de mond en ledigde het in enkele gulzige teugen. Daarna zette hij het lippensmakkend neer.

„Wel, dat is een goede.”

„Dat dacht ik ook.”

„Geef er me nog zoo een.”

Onder het wegloopen bedacht Jan plotseling een aardigheid. Boven op zolder zat Karel de Moor, zijn jeugdige vriend en die schilderde daar een beeltenis van Marietjen. Hij wilde hun verbaasde gezicht eens zien als hij die twee met dezen bezoeker verrassen zou. Toen kwam hij terug met een versche roemer.

„Ziethier.”

Weer klikte het glas op de tafel en weer beet de gretige mond er aanstonds in.

„Dus dat is maar een verzinsel?”

„Een verzinsel?”

„Dat van dien meester Steen.”

„Neen,” zei Jan langzaam, „een verzinsel nu juist niet. Hebt U even tijd, sinjeur? Dan breng ik U gauwtjes op zijn werkplaats.”

„Is hij daar?”

„Daar zal hij wel zijn.”

„Ik volg U meteen.” De heer spoelde snel den wijn naar binnen en stond op.

„Het zijn verscheidene trappen.”

„Komaan, we zijn nog jong en krachtig, wat jou, grootvaar?”

„Als 't niet te snel gaat, zal ik het met God's hulp nog wel halen.”

„Toe dan maar.”

Jan ging het heerschap voor door het achterhuis en de trap op naar boven. Toen hij het zolderluik geopend had, liet hij den heer langs zich gaan en zoo treuzelde hij een stap of wat achter hem aan de werkplaats op.

Marietjen zat ietwat stijfjens en in haar beste plunje, schitterend van sieraden en kleinoodiën in een leunstoel. Ze dorst het hoofd niet omdraaien toen ze stappen hoorde en trachtte haar oogen naar het geluid heen te wenden, maar hierdoor keek ze scheel en zag in het geheel niets.

Kareltjen bleef volijverig achter het doek. Hij dacht er niet aan het werk te staken. Wie kon het anders zijn dan Jan en die zou al spoedig genoeg met schertsen beginnen. Hoe langer je je weghield, hoe beter.

Zwijgend wees Jan den heer op de jongenskop achter de ezel. Het heerschap knikte gewichtig en zag nu eens rond. Neen, hij vergiste zich niet. Aan de wanden hingen doeken, welke onmiskenbaar door de meesterlijke hand waren gewrocht. Jan dreutelde in zijn buurt en stak zijn mond haast in zijn oor om hem zacht toe te fluisteren: „Stoor den meester niet. Hij is in staat te zeggen, dat Jan Steen niet thuis is,” en geluidloos grijsde hij er bij tegen het blonde kneveltjen van den jonker.

Deze schraapte ernstig knikkend de keel, zoo hoog en voornaam, dat de jonge schilder schielijk om de hoek keek en meteen op zijn beenen stond, minzaam buigend. Nu trad dan de jonker naar voren en beantwoordde de begroeting des schilders met een even hoofdsche neiging.

Jan schoof ter zijde in de verste en donkerste hoek, nabij het luik, gereed naar beneden te duiken zoodra het hem goed docht.

„Houdt U niet op voor mij, geëerde meester, Uw tijd behoort thans deze dame. Ik heb geduld, ik zie zoolang eens langs de wanden.”

„Neen, waarlijk, vrouw Steen zal me stellig ten goede houden”

„O, zeker,” en Marietje veerde reeds uit haar zetel, draaide het kussen dat er op lag met een vlugge handbeweging om en drong den gast zoozeer tot zitten, dat hij eindelijk niets beters wist te doen.

Karel zag snel in het rond. Hij wist niet hoe hij het had. Jan scheen op het punt van te vertrekken. Daar zat een groot heer in de stoel tegenover hem. Marietje dreutelde ook al naar het trappegat. Het werd benauwend. Toen opende de jonker nogmaals de welverzorgde mond.

„Meester, mag ik U in vertrouwen zeggen” en ook hij blikte vorschend in de richting van het luik, dat nog altijd open stond.

„Ja, ga Uw gang, spreekt U voort, wat ik U bidden mag.”

„Welnu. Ik ben hier gekomen namens den geheim-schrijver van Zijne Hoogheid.”

Karel de Moor voelde zich plotseling duizelig worden. Hij hoorde zich nog flauwtjes zeggen:

„Uit Den Haag?”

„Precies. Uit 's Gravenhage kom ik.”

Jan Steen wendde het hoofd om en staarde naar den heer, die op de stoel zat, met onverholen schrik.

„Het moet de intentie van Zijne Hoogheid zijn”

Jan deed een paar stappen voorwaarts in het vertrek. Hij scheen buiten adem, alsof hij te hard geloopt had.

„. . . . één der doeken van den meester Jan Steen voor

de personeele collectie van Zijne Hoogheid door aankoop te verwerven."

Met oogen zoo groot, dat ze hun kassen dreigden te verlaten, een gelaatskleur zoo rood, dat men vreesde haar in blauw te zien overslaan, stond Jan Steen plotseling in al zijn zwaarlijvigheid voor de stoel van den jonker en niet bij machte een woord of zelfs maar een klank uit te brengen, sloeg hij zich krachtig met de vuist op de borst en knikte heftig met het hoofd.

„Gij?" vroeg de jonkman, verbaasd opspringend uit zijn zetel.

Jan knikte door alsof zijn leven er van af hing. Nu stormde plotseling Marietje naar voren, en greep haar echtvriend bij de hand. Ook zij sloeg zich hard op de borst met uitgespreide vingers en riep snerpend uit:

„Ik ben vrouw Steen en dit is mijn man. Zoo waarachtig als ik hier voor je sta, sinjeur!"

Eindelijk kreeg ook Karel de spraak terug.

„Helaas, ik moet U wel bekennen dat ik de heer Steen niet ben. Was 't maar zoo. Ik denk, dat de meester weer eens . . . een vroolijke bui heeft gehad."

Ondanks zichzelf keek de jonker ietwat verstoord. Medunkte, een gezant van den Prins van Oranien verdiende een grootscher ontvangst. Maar men schonk al geen aandacht meer aan hem want wat was er met Jan? Blauw van aangezicht was hij snikkend en hikkend in de wijde zetel neergezonken. Het schuim stond hem op de mond. Marietje riep:

„Karel, haal water, haal water. Jan gaat van zichzelf." De jonker schrok even hevig als de anderen en draafde met Kareltjen mee, ofschoon het weinig zin had.

Met een kroes frisch vocht kwamen ze terug. Marietjen

hield haren man omvat en steunde zijn hoofd in haar handen.

„Gauw wat.” Ze gaf hem te drinken als een kind. Hij sloeg de oogen op en zuchtte eenige malen diep.

„Waar ben ik?”

„Hier manneken, hier, ziet hier is je Marietjen. Wees niet bevreesd. Het is alles goed. Ik leg U te bedde.”

„Neen, neen.”

„Ja, ik leg U te bedde. Kom, kun je nog de trap af. Zoo. Voetje voor voetje zal het wel lukken.” De jonker en Karel hielpen beide even ijverig en zij brachten Jan in het slaapvertrek en lieten hem daar met Marietje alleen. Deze had hem spoedig uit de kleeren en stopte hem warmpjes tusschen de lakens.

„Nu lig je als de Prins zelf, niet manneken?”

„Maar de heer uit Den Haag? Is hij weg?”

„Neen, hoor, stel je gerust. Karel houdt hem hierneffens aan de praat.”

„Zul je hem hierheen zenden? Ik moet mij verontschuldigen. Het was maar een grap. Ik wil wel een schilderij aan den Willem verkoopen. Zeg hem dat. Laat hem niet heengaan. Ga nu.”

„Ja, ik ga. Zijn je voeten koud?”

„Neen, ga nu maar.”

Jan klippertande en rilde. Marietje sloop terzijde en wachtte tot zijn ademhaling rustig werd. Hij bewoog niet langer en sliep.

Uren lang snurkte hij door. Voor den hoofschén sinjeur was in een klein en keurig vertrek een goed maal bereid. Karel de Moor en Marietje hielden hem gezelschap. Van tijd tot tijd liep het vrouwtje op haar teenen naar boven en luisterde aan het sleutelgat of Jan nog sliep. Op eenmaal hoorde ze een licht gestommel. Ze vloog naar

binnen. Jan stond op wankelende beenen zich te kleeden.
„Wat zullen we nu beleven? Jan, wil je wel eens gauw weer ter kooie kruipen. Als je wakker bent, dan komt de heer bij jou.”

„Vast?”

„Vast. Ik ga hem zoo meteen roepen. Leg u maar gauwtjes weer.”

Jan gehoorzaamde en nauwelijks lag hij te bedde, of daar verscheen de Haagsche jonker, schroomvallig en bescheiden achter Marietje aan, en nog zoo weinig over zijn schrik heen, dat hij haast niet hardop spreken durfde.

De schilder keek een weinig verlegen en over zijn nog wat bleke trekken verspreidde zich een licht rood.

„Verschoon mij, heer, mijn vrouw liet mij op 't huis passen, zooals gewoonlijk als ze niet beneden zijn kan. En ik maakte hiervan misbruik om een grapje uit te halen, zonder te weten wien ik voor had. Het doet mij van harte leed.”

„Spreek mij er niet van, heer Steen. Ik ben het meest om U bekommerd. Hoe gaat het U? Voelt ge U weer de oude?”

„Volkomen.”

„Dat verheugt mij. Laat mij U mogen zeggen, dat het mij gemakkelijk gevallen is het een en ander te kiezen uit de doeken op Uw werkplaats. Eenige zullen nu met Uw goedvinden aan Zijne Hoogheid op keur worden voorgelegd. Met Uwe vrouw mocht ik deze zaak bereids geheel afdoen. Het is nu beter voor U zich niet te vermoeien. Mag ik U thans uit naam van 's Prinsen geheimschrijver danken voor Uwe welwillendheid en met de dringendste wenschen voor Uw spoedig herstel oorlof nemen?”

„O, dat ik U niet beter heb ontvangen. Het spijt mij geducht, mijnheer. Vaarwel dan. Een goede reis!”

„Laat het U niet spijten. Ik ben zeer blijde U weer in deze toestand te zien. Vaarwel.”

Marietje deed den jonker uitgeleide en tegelijk liet zij een ijlings ontboden doctor binnen, die zich terstond naar het slaapvertrek begaf.

„Wel meester Steen, ik was zoo juist bij U in de herberg en hoorde, dat ge niet waart zooals het zijn moet. Laat eens gauw zien, wat scheelt er aan.”

„Ach, niets, meester Gael, niets. Waarlijk niet, de schrik zat me even in de weg.”

Maar toen begon Marietje kalm te zeggen, dat de doctor haren Jan eens duchtig aan zou pakken. Er werd een tinnen schotel gehaald uit de keuken, er kwam een scherp lancet bij te pas en voor Jan 't goed besefte zag hij een lange dunne straal bloed, kaarsrecht in de schotel stroomen. Hij wilde nog wat sputteren, maar Marietje drukte zijn mond met haar liefderijk handjen dicht.

„Nee, manneken, houd U er buiten. De meester zegt: je hebt te veel van dat roode bloed in je lijf. Dat geeft maar verstopping. Daar moeten we een stokje voor steken. Zulke kunsten haal je me niet meer uit, denk daar aan.

Een dag of wat later zat Jan alweer met de muts op aan zijn ezel.

„Och,” zei hij tegen een vriend, die hem bezocht, „een mensch is net gelijk een Friesche klok. Ik docht waarachtig al stil te gaan staan, maar Marietjen heeft me 't gewicht ras naar de laagte getrokken en nu loop ik weer. Of we een biertje willen gaan drinken? Met alle plezier.”

DE LAATSTE LEERLING

Marietje had de heele avond al voor de notenhouten cassette gezeten, met een ernstige plooi in het blanke voorhoofd. Jan keek zoo nu en dan van zijn prenten op, onrustig als iemand, die moeilijkheden verwacht.

Zij zaten eens heelemaal alleen bij elkaar. De groote jongens waren zooals altijd de stad in: de meisjes leerden bij den avondmeester op het zangkoor — en de kleine kinderen lagen al uren in diepe rust.

Marietjen telde geld en schreef in het leeren boek vóór haar.

Jan verzonk weer eens in zijn beschouwingen, maar eensklaps viel het hem op, dat hij de pen al sinds lang niet meer hoorde krassen. Hij zag van terzijde naar Marije en tot zijn ontsteltenis ontwaarde hij tranen in haar oogen, tranen, die al met kleine spatten neerdrupten op het boek.

Hij verrees van zijn stoel en kwam behoedzaam naar haar toe. Zijn hand legde hij liefkoozend op haar schouder:

„Marietje, vrouwtje, hoe heb ik het nu? Wat scheelt er toch aan? Heb je verdriet?”

Het vrouwtje snikte stil voor zich en verborg haar hoofd aan zijn borst. Daar schokte ze nog wat na, maar spoedig hief ze het gelaat verhelderd op en zei zachtjes:

„Het is zoo jammer, zoo jammer.”

„Wat scheelt er dan aan, mijn vrouwtje. Zeg het toch. Maak me niet zoo angstig. Ik ben geen tranen van je gewend.”

„Och, wat geeft het, of ik het al zeg. Wij kunnen er niets aan doen, jij niet en ik niet. Het is nu eenmaal zooals het is.”

„Maar vertel dan toch eens, wat je bedroeft, mijn hart. Ik mag het toch weten? Zijn de kinderen ongezeggelijk geweest? Ben je ziek?”

Marietje schudde krampachtig het hoofd.

„Hooft eens, Jan. Wij moeten eens spreken. Je weet hoe wij begonnen samen, vol goede moed. Jij had een huis en veel werk. Ik had ook nog wat geldjen over. Wij hebben allebei het onze gedaan. Ik heb er een herberg van gemaakt en er zat gang in en dat zit er nog. Maar alles wat wij bijeengaren, ontslipt ons evenzoo snel, hoe ik ook waak en zorg.”

„Maar hoe is dat dan mogelijk, Marietjen? Wij beiden en de kinderen verteren niet veel. Aan kleederen wordt het geld niet verdaan, al zie ik U gaarne eens mooi” en hij streelde haar zachtjes de wang en zag haar diep in de blauw-grijze kijkers. „Dus . . . zeg mij nu maar waar het aan hapert.”

„Ik kan het U wel zeggen, Jan, maar het stuit me tegen de borst het U te zeggen. Het zou zijn of ik je een verwijt wou maken. God weet, dat ik je niets te verwijten heb. Het moet dan maar gaan zooals het gaat.”

„Nee, Marietje, je weet wel, dat ik me niet aan de zorgen onttrekken wil, al heeft het er soms de schijn van. Ik vergeet het weer gauw, maar laat het mij nu voor één keer weten.”

„Welnu dan, de jongens zijn het. Zij kosten handen vol gelds omdat je ze nooit iets weigert. Ze komen bij mij en ik verwijs ze naar jou en vader stemt toe. Dan is het laatste woord gezegd en ik zie de daalders uit mijn lade vertrekken. Het zou niet zoo slim zijn, als we er niet gansch door in de perikelen raakten. Er is geen vooruitgang op deze wijs mogelijk. Wij werken allemaal hard, jou kinders zoowel als de mijne, al onze tezamen. Maar

we kunnen nimmer in goede doen geraken, zoolang de jongens een staat voeren die hun niet wel past. Zij gaan grootsch op hun vader en ik geef ze daarin gelijk, maar ze hebben zijn eenvoud niet mede overgenomen. Als groote heeren verbrassen ze ons boeltjen en het end is nog niet in zicht.”

„Maar had mij dat liever eens eerder gezegd, Marietjen. Je weet hoe onnoozel het bestier mij afgaat. Ik heb het jou toch toevertrouwd?”

„Ik weet het, maar het verdriet me tegen je eigen vleesch en bloed op te treden, Jan. Ze hoeven het van mij niet te hooren. En als ze het van jou hooren, weten ze heel wel uit welke hoek de wind waait. Neen, het is moeilijk. Ik ben niet de eigen moeder.”

„Maar wat drommel, ik ben toch de eigen vader en ze zullen het weten ook.”

„O, Jantjen, blijf bedaard, wind je niet op. Dat is heel niet goed voor je. Het doet je allemaal kwaad, en ik zie nog liever de laatste stuiver verdwijnen, dan dat ik jou weer ziek en ellendig zie worden.”

En ze streelde hem de hand en keek hem stralend aan.

„Je bent nu toch weer fikscher en sterker. Dat moet zoo blijven.”

„Dat ben ik en daarom zal ik het ook kunnen doen. Wacht maar, morgen ochtend zal ik ze eens terzijde roepen. Thaddeus is nu toch al haast 26 jaar en nog ligt hij hier overhuis. Hij moet er maar eens uit en ook Cornelis. Ze moeten nu eindelijk eens toonen wat ze waard zijn. Van nu af aan, zal ik ze niet langer de kost geven. Want zooveel hulp heb ik niet van ze, waarachtig niet. Je moet nog alles zelf doen. Ik stuur ze maar eens de wei in, allebei. Laat dat maar aan mij over.”

„Ja, ik vind het goed, maar . . . zeg het redelijk. Houd

je er bedaard bij. Want voor geen goud zou ik willen, dat je”

„Nee, lief, ik red het wel. Let eens op. En wees nu welgemoed. Alles is nog niet verloren. We zullen nu naar bed gaan en ze niet afwachten. Laat mij eens zien, hoeveel geld ze de laatste tijd hebben zoekgebracht.”

Marietje toonde hem haar boek en Jan schrok van de bedragen.

„Die jongens hooren in een dolhuis thuis. Is dat een wijze van leven voor een schilderszoon? Daar komt een eind aan, lief, zoowaar ik leef.”

De volgende morgen zat Jan met zijn strengst gezicht in zijn klein kabinet. Zijn zonen, zwierig gekleed naar de laatste plooi, schoven hun stoelen aan en wachtten hun beurt af.

„Ik heb jullie al eenige dagen niet op de werkplaats bezig gezien. Wat beteekent dat?”

„We hebben, zooals je wel weet vaar, het schuttersfeest in de Doelen gehad en wij zijn des anderen daags eens gaan varen omdat ons de muts niet zeer tot werken stond.”

Cornelis sprak voor hen beiden, de oudere was wat langzaam en liet het hem gaarne over.

„Dat doet mij leed. Ik ben niet zoo jong meer, kinderen. En ik voel mij dikwijls niet geheel zooals ik het wenschte. Des te meer smart het mij zoo weinig hulp van je beiden te hebben. Het zou mij stellig minder geld kosten en meer profijt geven, indien ik voor jelui tweeën in de plaats één ijverige leerling in de volle kost nam. Hoewel het mij zeer verdriet, zal ik daartoe ook moeten overgaan. Want mijn middelen zijn uitgeput. Ik heb niets meer. Moeder helpt mij nu met haar eigen gelden en ik ben haar dankbaar, maar ik wil ook alles doen om met

minder kosten rond te komen. Jelui hebt het laatste jaar zeer veel geld besteed aan je genoegens, meer dan ikzelf er ooit voor over had. Mijn vader — God hebbe zijn ziel tot in eeuwigheid — was een rijk man, rijker dan ik ooit ben geweest. En toch dorst hij me te weigeren als ik te veel vroeg. *Ik* ben onwennig met geld en vergeetachtig. Daarom heb ik nooit gemerkt, wanneer ik had moeten weigeren. Dat is nu te laat en ik spreek er niet meer over. Maar vanaf heden is het uit. Ik raad jelui zoo spoedig mogelijk een meester te zoeken en je eigen brood te winnen. Het zal mij moeilijk genoeg vallen de achterstand in te halen, maar ik zal het beproeven. Gaat nu heen en denkt er over en zegt mij heel gauw wat je van plan zijt.”

Cornelis stond op, het hoofd fier recht op en met een trotsche en booze uitdrukking op het gelaat.

„’t Is goed.”

Jan dacht even aan zijn eigen jeugd, aan zijn eigen onderhouden met vader Havick en een oogenblik voelde hij zich zwak worden. Had ook hij zich niet wel eens vernederd gevoeld door de redeneeringen van den ouden heer? En nu zat hijzelf daar als zedemeester. Maar neen, Marietjens werk mocht hij niet verstoren. Ook hij had moeten buigen, nu was het hun beurt.

Terwijl Cornelis dreunend de deur uitstapte, zat Thaddeus nog steeds op de stoel, hangend tegen de leuning; het huilen stond hem nader dan het lachen.

„Wat is er?” vroeg Jan, „waar wacht je op?”

„Ik wil liever blijven,” zei de jongen en zijn beginnende knevel vormde een zot contrast met zijn woorden:

„Ik zal beter oppassen.”

Een licht gevoel van walging kwam over den vader. Was dit zijn oudste? Ja, dit waren zijn jongens, zijn groote

jongens, hij nam ze nu pas eens goed op. Hij was er zoo aan gewend geweest ze om zich te hebben. Hun groei was onmerkbaar gegaan. Nu waren ze er, groote mannen al, nog steeds afhankelijk van hem. Vrouwenliefhebbers waren het niet, maar pronkers; mooie kleeven, groote hoeden, pluimen, linten en strikken hun ideaal, veel en goed eten en drinken hun voornaamste uitspanning. Wat een dwaze jongelieden eigenlijk! Ze hadden geen verlangens en geen plannen. Met geweld moest je ze van huis zenden en ze vielen er weer terstond in terug. Wat was hij zelf toch anders geweest, met geen stok thuis te houden tot groot verdriet van de zijnen. Jan moest er om lachen, zijns ondanks. Voorzichtig keek Thaddeus onder zijn hoedrand naar Vader's gezicht als om er zijn lot op te lezen. Dat gezicht stond lachend: hij kon zijn oogen haast niet gelooven. Zou het een grap zijn geweest? Dan moest hij het gauw aan Cornelis gaan zeggen. Ze konden dan wel weer blijven. Maar toen Jan den jongeling gluren zag, verdween de lach om zijn mond en alsof hij zijn gedachte geraden had, zei hij plotseling zacht en ernstig:

„Neen, jongen, het was geen grap, zooeven. Jij kunt blijven omdat je het gevraagd hebt. Ik zal je de kost geven en wat geld op zak, maar daarmee is het ook uit. Schulden worden niet betaald, luiheid niet langer geduld. Begrepen?”

„Ik heb het begrepen, ik zal mijn best doen. Wees niet boos, vader.”

„Neen, ga nu heen.”

Lang zat Jan nog in het kabinet en peinsde er over hoe het zijn zonen vergaan zou, als hij er eens niet meer zou zijn om ze in het rechte spoor te houden. Marietje mochten ze niet tot last worden. Die had al genoeg aan haar

eigen kroost en aan de jongere kinderen. Maar had hij niet altoos teveel aan zichzelf alleen gedacht?

Cornelis was vertrokken naar Duitschland, met aanbevelingsbrieven van vader in de tasch. Marietje had erbij moeten schreien, ze wist zelf niet waarom. Ze had hem toch niet willen verjagen? Zou hij noode gaan of verheugde hij er zich op? Er was niets te bespeuren op zijn strak en hoovaardig gelaat. Hij was zelfs niet ontroerd toen hij hun beiden voor het laatst de hand drukte, koel en zonder veel woorden. Ook Jan was er een uurtje treurig door gestemd. Maar spoedig knapte hij op en zei: „Ziezoo, dat is de eerste. Wie volgt?”

Nu Cornelis vertrokken was, bleek Thaddeus opeens zeer handelbaar. Veel kon hij niet, maar hij toonde een goede wil en nam vader gediensstig de zwaarste arbeid uit de hand. De werkplaats was stil nu. Jan dacht aan de Haarllemsche jaren met de zeven leerlingen. Daartegen zou hij nu niet meer opgewassen zijn. Een rustige handlanger als Thaddeus was net voldoende. Er was nog genoeg te doen en Jan deed het zoo graag alleen en op zijn gemak.

Wel zag hij telken morgen tegen de steile zoldertrap aan. Niet zoodra had hij er zijn Marietje van gesproken, of zij deed zijn ezel en ander gerei naar beneden verhuizen en ruimde een lichte hoek voor hem in, door een gordijn van de herberg gescheiden.

Jan zat nu dichtbij en toch terzijde van het rumoer. Dit gaf hem weer de oude levendigheid. En als er een vriend op de drempel stond en een bekende stem deed klinken, sloeg Jan het fluweel opzij en kwam met uitgestoken hand op hem af. Ze praatten dan wat samen en Jan sleepte zijn bezoeker mee achter het doek. Zoo kwamen ze langzamerhand en één voor één weer toestroomen, de

vrienden van weleer en vaak ging het lustig toe. Jan vergat zijn vette buik en de last der vijftig jaren en schertste als van ouds met de gezellige oude jongens van zijn jeugd. Marietje zag hem graag zoo vroolijk en eerst als 't al te drok werd, greep ze hem onder de arm en sleurde hem naar boven. Walletje bij het schuurtje, was dan haar devies als Jan eens tegen bromde.

„Je bent geen twintig meer, manneken, dat vergeet je maar liefst. Maar ik niet. We moeten oppassen met jou. Je bent altijd een kijk-in-'t-glas geweest. Daar moeten we eens gauwtjes paal en perk aan stellen, aleer het te laat is.”

Jan was dan al weer lang gehoorzaam. Marietje was maar een best wijf. Als hij haar niet gekregen had, dan zou hij al jaren onder de zoden hebben gelegen, geloof dat maar.

Op een mooien middag in de Meimaand — Jan had juist weer eens als van ouds een voorbeeld van de straat geraapt, een heel raar kereltjen met een oud, morsig hoedjen op en een neus als een Hoornsche wortel — hoorde de bezige schilder van achter zijn gordijntje een zeer bekend geluid.

„Wacht eens,” zegt hij tegen het manneke op de bank, „als ik niet beter wist, dan is daar mijn goede meester van Ostade,” en met een ruk schoof hij zijn doek vaneen.

„Vader Adriaan. Bij God, ik dacht al, dat je dood was, zoowaar we nog leven.”

„Jantjen, Jantjen, matig U eens. Ziet, ik heb nog wel mijn jongen meegebracht. Wat moet hij wel denken?”

„Zoo, Daantjen, ben jij eens met vaar meegekomen? Dat is goed. Hoe gaat het? Hoe gaat het?” En hartelijk schudde Jan de oude handen van zijn meester in de zijne.

„Wel goed, maar een beetje dorstig. Ook al een oude

kwaal. Ja, die kwalen, tegenwoordig. Wat ben jij dik geworden, jongetje. Ik zou je haast niet herkennen.”

„Zei je wat van dorst? Wel, er is net een vat aangeboord als ik het wel heb. Zie, daar is mijn Marietje ook. Wel, gaat toch zitten, vader van Ostade. Medunkt, we hebben er de jaren voor.”

En ze schoven gezellig bij een tafeltjen en zaten recht genoegelijk achter de kan, die Marietjen haastig had aangedragen.

„Nu raad je nooit, wat ik doen kom, Jan.”

„Nu, eensjes kijken of ik nog leef.”

„Dat je leeft, dat wist ik. Als je dood was, had ik het wel gehoord. Wat docht je, er zoo onverhoeds uit te trekken, neen toch?”

„Een mensch is een mensch,” zegt Jan, „maar goed. Vertel eens waar je voor komt. Toch niet om geld? Dan zou ik je moeten heenzenden.”

„O, is het weer zoo ver?”

„Ach, wat zal ik je zeggen. Je hebt zelf ook groote kinderen, je weet er alles van.”

„Zwijg er maar over. Wat mijn kinderen betreft — ik kom juist bij jou met dit jongske.” Van Ostade glimlachte eens als een echte trotsche vaar en gaf Jan verstolen een knipoog.

„Nou moet jij eens raden, Jan Steen, wat of dit knaapjen later worden wil.”

„Wel, ik schat van glazenmaker.”

De jongen grinnikte.

„Neen hoor.”

„Voorlezer aan de Academie hier in Leiden.”

„Toe maar. Neen toch.”

„Hondenjager.”

Nu schaterde Daantjen het uit en schudde het hoofd.

„Dan weet ik het niet. Ik heb alles zoowat opgenoemd. Ik geef het gewonnen.”

„Nu dan, ik zal het je zeggen. Sinjeur wil schilder worden, net als zijn vaar. Wat denk je daarvan?”

„Schilder?” deed Jan verbaasd.

„Ja, schilder, schrik er maar niet van.”

„Nu, dan mag hij zijn maag wel met een koordjen dicht binden. Als ik geen herbergier was, dan zou ik waarlijk niet weten hoe ik van mijn schilderijen moest bestaan.”

„Daarom heb ik nu juist aan jou gedacht, Jan. Neem jij hem nu eens een jaartjen in de leer. Hij kan dan altijd nog kiezen, wat hij worden zal, herbergier of schilder. Is dat niet slim overlegd?”

„Meen je het in ernst, Adriaan?”

„Zoowaar ik hier voor je zit, Jan. Jou heb ik in je jonge jaren bij me genomen. Neem jij nu mijn zoon. Ach, ik weet, dat het lastig is, zoo’n slungel om je heen. Maar ik dacht, dat je het misschien zou willen doen, omdat ik het je vraag.”

„Laat Daantjen maar vast eens achter het gordijn gaan zien, hoe ik daar zit. Ga eens kijken, mijn jongen.”

Toen ze alleen waren, begon Jan zijn ouden meester zachtkens toe te fluisteren:

„Hoor eens, Adriaan, ik heb zelf zonen opgeleid. Ik weet er alles van. Ik had misschien ook beter gedaan ze naar een ander te zenden. Eén zit er nu in Duitschland. De ander staat nog altijd boven, net als vroeger. Evenwel, denk niet, dat ik het niet gaarne doe. Van harte zal ik het beproeven. Wij moeten ons echter inprenten, dat het ook wel eens . . . een teleurstelling kan zijn.”

„Dat doe ik ook. Er is veel waars in wat je zegt. Dus je wilt het probeeren?”

„Ik zal het doen met gansch mijn hart, zoolang ik gezond ben. Reken er op.”

„Jan, ik blijf je dankbaar. Een meester als Jan Steen voor mijn jongen, is een zegen. Pak hem maar flink aan. En laat hem gerust in de herberg helpen ook, als 't noodig is. Maar mijn vrouw vraagt hem vroeg in bed te stoppen. Hij is niet zoo heel sterk. En nog zoo jong.”

„Marietjen is een moeder van zeven, baasjen, een achtste kan er nog wel bij.”

„Ik ben honderd pond lichter, mijn ventjen. Waar zit mijn Daantjen toch? Stil eens, laat mij eens achter 't gordijntjen gluren.”

Adriaan stond op en loerde door een kier. Hij gaf Jan een teeken erbij te komen. Het glundere Daantjen had een paneeltjen gepakt en zat nu voor den ezel. Hij schilderde het Horensche worteltje.

OORLOF

Wel had het veel voeten in de aarde gehad, maar het was er toch van gekomen, dat Thaddeus zich uit de werkplaats terugtrok en, ofschoon hij al niet meer zoo piepjong was, bij zijn oom, den brouwer Wijbrandt Steen in de leer ging. De stumper fleurde er heelemaal van op. Hij had al heel lang zijn vader willen zeggen, dat hij nooit een schilder zou kunnen worden, maar hij had het nimmer aangedurfd. En Jan had zijn trage vorderingen voor luiheid en onwil versleten en hem er menig hartig woordje van gezegd.

De komst van het levendige, kittige Daantje van Ostade maakte de overgang gemakkelijk. De twee jongelieden liepen elkaar maar in de weg op het kleine atelier. Nu

zag Thaddeus zijn kansen schoon en hij ontliiep de wirwar en stelde zich onder bescherming van den flinken, voortvarenden oom, voor wien hij een groote bewondering had opgevat.

Jan Steen was zoo murw geslagen, dat hij de oplossing met een zucht van verlichting aanvaardde. Van zijn Daantje beleefde hij trouwens plezier genoeg. Het was alleen jammer, dat het knaapje zoo teer bleek te zijn. Men moest hem steeds tot matiging aanzetten: hij wist van geen ophouden. Jan haalde zijn hart op aan den vluggen leerling. Oude herinneringen kwamen boven. Zijn eigen jeugd maakte hij weer door. O, of hij het nog beleven mocht dit schrandere menschenkind met zijn vurige oogjes tot een meester te zien uitgroeien. Al zijn zorgen besteedde hij er aan. Zijn eigen werk deed hij weer met grootere lust als in de goede jaren. Maar hij moest zich bedwingen. Want telkens belette hem een heftige bloedstroom naar het hoofd verder te gaan, telkenmale legde hij het penseel aan kant en zonk terug in de armstoel, die hem de laatste maanden als schilderskruk diende. Zijn hart bonsde soms zwaar als na een wedloop en toch kwam hij moeilijk van stoel en liet zich alles aandragen door 't wakkere ventjen.

Dikwijls hield hem de geheime gedachte bezig: „waarom ben ik toch altijd zoo moe en buiten adem?” Marietje zag het aan hem, zonder te vragen. Van hun uitgangetjes samen kon niet veel meer komen. Jan miste de moed de straat op te gaan. En toen de winter kwam en werkelijk doorzette, verwijlde hij het liefst op het bovenvertrek aan de gracht. Vanuit het raam kon hij buiten alles zien gebeuren en de haard was dichtbij. Toch raakte hij ook hier zijn ezel niet kwijt. In zijn goede oogenblikken, arbeidde hij voort tot een nieuwe opvlieging hem het

denken en bewegen belette. Een heftige kramp doortrok dan zijn leden. Daantje moest hem gauw de stok uit handen nemen:

„Wacht even, meester, het gaat al voorbij.” En haast liefkoozend gleed zijn blik over het paneel, waaraan Jan werkte.

„Ach, dat ik ook eens zulk een schilder word als gij, meester Jan.”

De eerste brief uit Duitschland was eindelijk gekomen, maar toen Jan hem opengebroken had, leek hijzelf ook mee gebroken.

Cornelis scheen zich nog niet te kunnen bedruipen in den vreemde. Er volgden tenminste steeds dringender beden om geld en tenslotte dreigementen en maanbrieven. Marietje hield ze Jan voortaan zoo veel mogelijk uit handen en op eigen houtje begon ze langzaam en voorzichtig wat gelden over te maken, in de hoop daarmee de aanvragen te stuiten. Maar Cornelis had een vaardigheid in het wegmaken van geld zonder weerga. Waar hij het toch liet? De aandrang werd zoo groot, dat Marietje eindelijk en met tegenzin besloot er Jan over te spreken. Met de droeve liassen onder haar voorschoot verborgen, was ze naar zijn werkhoekje gegaan, maar ze aarzelde voor het zware gordijn, toen ze de onschuldige stem van Daantje helderop hoorde praten:

„Ach toe, vertel dat 's, meester Jan, dat heb je me nog nooit eerder verhaald, waarlijk niet.”

„Heb ik je nooit verteld van mijn heerlijk vendel?”

„Neen, meester Jan, ik zweer het je, nooit!”

„Dat was nog in de tijd van den jongen Willem, niet deze, dien we nu hebben en die voorleden jaar met Prinses Maria is gehuwd, maar zijn vader, die zoo jong

gestorven is. Dat was een echte windbuil. Weet je, dat hij Amsterdam belegerd heeft?”

„Ja, dat weet ik.”

„In die dwaze tijd was ik schutter, en ik had er heel wat vrienden onder. Wij dachten op zijn minst, dat ook Leiden er aan zou gaan. Nu je begrijpt. Wij vatten niet recht, wat een beleg beteekende en het kon ons niet veel schelen ook. Wij wilden voor den drommel niet veroverd worden en wij besloten om heel dapper te zijn. Maar waar haal je zoo gauw de moed vandaan? Wij wisten het nog niet. De vaandrighs begrepen het eerder dan wij ordinaire schuttertjens. Zij zaten dag in, dag uit in de bierhuizen en hadden daar almans praats. En zoodra er een ongunstig legerbericht binnenkwam, werd de bode met zooveel geschreeuw en gedreig ontvangen, dat hij cito per omgaand het hazenpad koos. Zoo bleven de tijdingen altijd gunstig —, de gebeurtenissen verliepen en bloed werd er niet vergoten, geen droppel.

Op de kegelbanen en in de kroegjes liep het druk genoeg, maar je hoorde meer gerinkel van glaswerk dan van degens en musketten. Toch hadden wij een hooge dunk van onze leeuwenmoed, geloof dat!

Een maandje later kwam de Stadhouder in volle vrede eens naar ons vendel zien; toen stonden we zoo stram als heipalen, dat kan je denken.”

Daantjen schaterde het uit van de lach.

„Zou mijn vader ook zoo'n dapper schutter zijn geweest?”

„Je vader? Je vaar was een kranig ruiter, alleen. Dát weet ik wel.”

„Een ruiter?”

„Welzeker en een goed ruiter ook, zoo dik als hij was. Als wij vroeger de kermissen afreden, ging hij ons voor-aan. Dát had je moeten zien. Och, heden, dat was zoo

prachtig, Daantjen. Zie toch, dat je ras onder het paardenvolk komt. Dat meug je niet verzuimen. Gewis niet. Ik wou wel, dat ik het eens over kon doen. Wat geldt een mensch met een ziek lijf in het leven? Niemand heeft me meer noodig. Het gebeurt wel zonder mij ook."

„En ik dan, meester Jan, ik heb je toch noodig?"

„Er zijn nog betere, jongske."

„Neen, nièt waar!"

Marietje snikte achter het gordijn.

„Hoe heb ik het nu," zegt Jan, „wordt er gegriend in de herberg?"

„Er zal iemand verkouden zijn en niezen," zegt Daantjen.

„Wil ik eens gaan zien?"

„Neen, laat maar, jonkie, een goede haan kraait tweemaal."

Marietje droeg in stilte haar vrachtje maar weer weg.

De doctor was gekomen en had ze allemaal gerust gesteld. Ze moesten zich niet zoo bezorgd maken. Zag meester Jan er dan niet kranig uit voor zijn twee en vijftig jaren? Flink en stevig in het vleesch en met een kleur van belang? Zijn beenen waren wat vadsig en zoo nu en dan viel hij eens onder het werk in slaap. Welnu, hij had toch een arbeidzaam leven achter de rug. Daar was niet veel meer aan te doen. Maar als hij zich kalm hield, zou het waarachtig wel los loopen: Had die man een gezicht om dood te gaan, met de rozen op zijn kaken? Wat hij zelf bazelde, daar moesten ze zich maar niet van aantrekken. De doctor wist wel beter, let maar eens op.

„God geve, dat de man gelijk heeft," zuchtte Marietje.

„Het wordt mij soms eng om het hart, zoo veranderd

als hij is. Vroeger al leven wat er aan was en nu vaak zoo somber."

„Toch heeft meester vandaag weer gelachen," zei Daantjen, „gisteren niet. Maar vanochtend heeft hij me allerlei grappen verteld." Hij hield in want Jan Steen kwam binnen met Dirkjen op de arm.

„Maar Jan, wat bezielt je zoo'n groote jongen te dragen, dat is veel te zwaar."

„Ach wat: hij is gevallen. 't Is mij niet te zwaar, mijn venteken." Jan kustte den jongen.

Marietje zag tranen in zijn oogen.

In het nieuwe jaar werd het weer veel zachter en Jan bad er zijn Marietje om eens te schetsen en te mogen uitgaan.

„Wacht liever tot het voorjaar er is, Jantjen, 't is nog zoo guur bij de weg."

„Waarom wachten? Ik moet mijn tijd gebruiken."

En hij zette een ruige muts op en liet zich braafjes instoppen. Zoo ging hij er alleen nog op uit, den buiten in en den boer op. Hij genoot zooals hij vroeger placht, en in menige wintersche koestal snoof hij de hooilucht en zat hij in een ton op de deel.

Met een goede kleur en warm van het loopen kwam hij thuis, trotsch op zijn zwerftocht en gelukkig met zijn stapeltjen krabbels.

„Goede Heer, dat ik nog zulk een dag beleefd heb. Weet je, Marietje, ik heb gedacht, dat wij de vrienden eens nooden moesten als voorheen. Het leven is zoo stil geworden. Ik wil weer eens wat vertier in mijn huis. De jongens zijn weg en 't is zooveel rustiger, nu. Me dunkt, wij zijn nog te jong om in te dutten."

„Als je er lust toe gevoelt, manneken, van harte garen."

Bedrijvig sloegen zij aan 't werk om den ouden jongens eens iets joligs te bereiden. Een oestermaal moest er zijn met een groote fust Rijnschen wijn in 't midden. En wild en gevogelt werd aangerukt als in de goede dagen. Jan was zoo vroolijk, dat Marietjen niet meer bezorgd kon zijn. Goddank, de meester had wel gezien. Haar Jantjen kon nog mee. Daantjen sprong lustig door het huis. De voorpret kietelde hem de kuit. Hij vatte de dienstmaagd om 't middel en danste met haar in de herberg rond.

Den dag van het feest kon Jan evenwel niet opstaan. Zijn kracht was gebroken en hij voelde zich zwaar en onduidelijk in het hoofd. De gasten kwamen vol luim en lawijt en ze schrokken deerlijk toen ze hoorden hoe het met Jan Steen geschapen stond. Marietje zat stilletjes aan de rijke tafel en hield zich als gastvrouw zoo goed als ze kon.

Ietwat gedrukt begon het maal, de ware fleur wou er niet in komen hoe zeer de oude jongens hun best ook deden om zoo vroolijk mogelijk te schijnen. Daantjen had roode oogen van het schreien en hield zich dicht aan de zijde van zijn vader, met wien hij zorgelijk zat te fluisteren.

Marietjen zeit van tijd tot tijd:

„Kom, sinjeurs, laat U niet afschrikken. 'Tast toe. Doe mij de eer aan, die ge anders Jan's tafel zoudt doen.” Maar het viel haar zwaar dit te zeggen.

Toch werden de roemers aangestooten en men beproefde een enkel niet te hevig liedeken.

Evenwel, daar piepte een deur en jawel hoor! ietwat slordig getabberd, en met een geheel lachend gezicht kwam daar de heer des huizes binnen.

Aan het gejuich kwam schier geen einde.

„Dáts een man! Die laat zich niet in de plooiën schikken!”
Op een afstandje bleef Jan Steen de disch aanzien en bekeek een voor een de getrouwe gezichten, die nu opensmonds naar hem schreeuwden. Hij wuifde met de hand.

Er was een ruwe borst met een stoppelbaard, die met de rug van zijn hand iets wegvaagde uit zijn oogen en daarna vervaarlijk zijn neus uittrompetterde.

Daantje schreide en lachte tegelijk:

„O, meester Jan toch! Schik gauw bij!”

Marieken schudde het hoofd:

„Manneken, manneken, zou je daar nou goed aan doen?”

Jan Steen stond nog waar hij stond, stil, stralend. Men ruimde haastig een zetel voor hem in aan het hoofd van de tafel. Twee vrienden namen hem onder de arm en leidden hem plechtig naar zijn plaats. Hij zat nu temidden van de dierbare genooten, maar spreken deed hij niet.

Dat deden de anderen wel voor hem. Jan beantwoordde alle woorden en schouderkloppen met vriendelijke blikken en ferme handdrukken. Men was weldra over de emotie heen en het ging er toe zooals het altijd was toegestaan. Tegen het einde van het maal, ging men van tafel loopen en in hoeken zich verspreiden.

Jan wist toen ongemerkt op te staan en Marietje, die hem bezorgd had aangezien, ried zijn verlangen en bracht hem veilig uit het rumoer. Boven in het slaapvertrek vroeg ze:

„Hoe gaat het nu?”

Jan maakte gebaren en bracht moeilijke klanken uit. Hij wankelde. Marietje schrok hevig.

„Gauw naar bed, man. Wat ben je ondeugend geweest er uit te komen. Foei.”

Beneden hoorde zij heftig gejoel. Er werd iemand vol geestdrift binnen geleid.

Cornelis was plotseling teruggekeerd.

„Die heeft een hondenneus,” hoorde ze roepen.

Jan Steen lag in het groot ledikant, rustig ging zijn borst op en neer. Zijn oogen lagen kalm open in zijn gelaat. Alles was bedaard in hem, de pijnen en de benauwdheden.

Hij ervoer een regelmatige deining in zijn ongevoelig lichaam. Het was stil geworden in huis. Niets bewoog, behalve het golven in hem, dat gestadig voortging.

Zijn gedachten kwamen van ver. Zij schenen van achter de meubelen, uit de wanden te komen en van nog veel verder.

Zijn leven was af. Het was volledig. Er zou geen strijd meer zijn. Geen moeite meer.

Hij keek naar zijn handen, lang en dun. Hij moest glimlachen om de aderen en spieren, die er werkeloos in lagen. Zij zouden niet meer hoeven te arbeiden. Zijn hoofd kon niet meer zien — niet meer denken, alleen nog herinneren.

Langzaam, eerst onherkenbaar, dan duidelijker en duidelijker zweefden de beelden aan van ver over de luchten. Hij was een kind in de brouwerij, een knaap op de werkplaats, een jongeling

Daar bewoog een wand, daar kwam een man binnen, rijk gedost en daarachter zweefde een vrouw.

„Hier is” zei Marietjen.

„O, Grieteken,” stamelde Jan Steen. „Grieteken wie is die heer?”

Het was nauwelijks verstaanbaar geweest, maar Marietjen had het toch gehoord.

„De Prins . . . ? de Prins ? . . .” vroeg Jan Steen kreunend.
„Stil maar, mannetjen, niet spreken. Dit is Cornelis, weet je nog wel?”

Jan Steen stak zijn hand uit, maar zij viel neer. De jongeman hield haar even behoedzaam vast. Toen boog hij het hoofd en drukte er een kus op. Jan Steen lag met gesloten oogen.

Toen hij ze weer opende, fluisterde hij:

„O, Grieteken”

Marietje hield hem in de armen, zoodat hij zich iets oprichten kon. Jonge voeten schuifelden zachtjens aan. Jonge lippen drukten zich op dezelfde witte, slappe hand en tranen vielen er op uit jonge oogen.

„Weet je nog wel, Jan? Dit zijn de kinderen van Grietje.” Een glimlach kwam op zijn gezicht, toen hij haar aankeek. Eindelijk snikte hij zachtjes:

„Marietje Marietje”

Zij stond op en keerde zich van het bed om haar tranen te stelpen. Toen zat ze weer bij hem alleen.

Jan Steen lag roerloos met het gelaat naar de zon toegekeerd. Geen gedachte hechtte zich meer aan het altoos geziene. Licht bewoog door zijn hoofd heen, dun en ijl en week langzaam weg.

INHOUD

BLADZ.

Een Zoon!	7
Bakerpraatjes	14
Het Leven verwondert	21
Onder de plak?	27
Tusschen de Muren	35
De Appel valt ver van de boom	44
Engel of Aap	53
Zachte Meesters	62
Joyeuse Entree	70
Drollige Avonturen	81
Op glad ijs	93
Terug in het Nest	101
„Griet-de-vrouw!”	112
Vrijage	125
De Bruiloft van Penelope	140
Het Verdrag met den Duivel	149
Werken der Duisternis	162
De vrijwillige Cavalerie	172
Boelhuis	183
Delft's Gildemeester	194
„Kom patertje, geef er uw non een zoen”	206
Landelijke Festijnen	215
De kippehof	227
Leven in de Brouwerij	236
Aan d'Aemstel en het IJ	245
Met volle zeilen	260
Het hellend vlak	269
Doodsgebeden	280
Een Weduwnaar op Boodschap	288
De Dubbele Bruiloft	297
Mommerij	308
De Laatste Leerling	317
Oorlof	327

